

CLARA TSCHUDI

DRONNING HORTENSE

CLARA TSCHUDI

EUGÉNIE, Keiserinde af Frankrige. En populær Fremstilling. Med Portræter.

AUGUSTA, tysk Keiserinde og Dronning af Preussen. Med Portræter.

MARIE ANTOINETTES UNGDOM. Med Portræter og Illustrationer.

MARIE ANTOINETTE OG REVOLUTIONEN. Med Portræter og Illustrationer.

MARIE ANTOINETTES FÆNGSELSLIV OG DØD. Med Portræter og Illustrationer.

NAPOLÉONS MODER (Letizia Ramolino Bonaparte). Med Illustrationer.

ELISABETH, Keiserinde af Østerrige og Dronning af Ungarn. Med Illustrationer.

EN FORGLEMPT HELTINDE. (Dronning Maria Sophia af Neapel). Med Illustrationer.

LUDVIG DEN ANDEN, Konge af Bayern. Med Portræter.

LUDVIG DEN ANDENS SIDSTE DAGE. Med Portræter og Illustrationer.

NAPOLÉONS SØN. Kongen af Rom. Fangen i Wien.

985cl 25234

CLARA TSCHUDI

DRONNING HORTENSE

NAPOLEON
DEN FØRSTES DATTER
NAPOLEON DEN
TREDIES
MODER

TREDIE OPLAG

Bodø folkeboksamling

923, 18 78 t

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

1913

Copyright 1913
by Gyldendalske Boghandel
Nordisk Forlag

Bogen oversættes til
tysk og fransk

Centraltrykkeriet, Kristiania

INDHOLD

	Side
FORORD	11
NAPOLEON DEN FØRSTES DATTER	15
I. Familien Tascher de la Pagerie og familien Beauharnais. — En Egteskabsplan. — Spaakvinden paa Martinique	19
II. Alexander Beauharnais og Josephine indgaar egteskab. — Gjensidig skuffelse. — Eugènes og Hortenses fødsel. — Bebreidelser og skilsmisseforsøg.....	24
III. Josephines første bekendtskab med den store verden. — Hendes datters første reise. — Ophold paa Martinique. — Sømanden og de slidte sko. — Tilbagekomst til Frankrige. — Alexander Beauharnais som rigsforsamlingens præsident og som general. — Revolutionens rædsels- dage. — Alexander og Josephine i fængsel.....	28
IV. Eugène og Hortense under forældrenes fangenskab. — Prinsessen af Hohenzollerns omsorg for børnene. — Eugène og Hortense bønfalder om naade for moderen. — Besøg i fængslet. — Hunden »Fortuné». — Alexander de Beauharnais henrettes. — Robespierres fald. — Jose- phines redning	35
V. Livsglæden vaagner. — Fru Tallien og fru Beauharnais. — Pungenød. — Barras. — Josephines bekendtskab med general Bonaparte. — Egteskabskontrakten	41
VI. Fru Campans institut. — Hortense som skolepige. — Hendes misfornøielse med moderens giftermaal. — Jose- phine reiser til Italien. — Seirherren og hans hustru vender tilbage til Paris	48
VII. Josephine i Plombières. Et uheld. — Indkjøb af Mal- maison. — Josephines letsindighed. — Bonapartes uventede	

	tilbagekomst. — Truende skilsmisse. — Børnene forsoner generalen og hans hustru.	56
VIII.	Statsomvæltningen. — Bonaparternes uvilje mod Josephine. — Eugène. — Hortense. — Førstekonsulen og hans familie flytter til Tuilerierne.	63
IX.	I Malmaison. — Forsøg paa at myrde førstekonsulen .	70
X.	Hortense og hendes friere. — Duroc. — Ludvig Bonaparte. — Hans første kærlighed. — Josephines intriger. — Hortenses rædsel for den paatvungne forbindelse ..	76
XI.	Forlovelse og bryllup. — Skrækkelige hvedebrødsdage. — En uoprettelig feil. — Modsætninger som aldrig kunde udjevnes.	83
XII.	Daglige stridigheder. — Onde rygter. — En vals og et digt. — En søns fødsel. — Hortense og hendes veninder. En skinsyg egtemand.	89
XIII.	Hortense som Beauharnais' datter. — Royalisternes store sammensværgelse. — Hertugen af Enghiens død. — Arvefølgen. — Ludvig modarbejder Napoleons planer — Familien Bonapartes magtbegjær.	96
XIV.	Keiserdømme i Frankrige. — Prinser og prinsesser. — Caroline Murat. — Ludvigs herskesyge og uretfærdighed. — Hortense bliver atter moder.	105
XV.	Hortenses næstældste søn bliver døbt. — Napoleon og hans stedbørn. — Napoleon og hans brodersøn. — Nye forsøg paa at sikre arvefølgen. — Eugène udnævnes til vicekonge i Italien. — Krige og seire. — Ludvig bliver guvernør i Paris. — Hortenses pligter. — Eugènes bryllup med prinsesse Augusta Amalie af Bayern. — En frygtelig sygdom og en frygtelig kur.	111
XVI.	Dronning mod sin vilje. — Ludvig og Hortense holder sit indtog i Holland. — Dronningens længsel efter Frankrige. — Samvær i Mainz med keiserinde Josephine og Stephanie af Baden. — Livsglæde. — Tilbagekomst til Holland. — Brev fra Napoleon til Ludvig. — Uafdelige rivninger mellem egtefellerne.	118
XVII.	Kronprinsen af Hollands sygdom og død. — Dronningens fortvivlelse. — Barnets død har vigtige følger for Frankrige. — Breve fra Napoleon til Hortense.	126

- XVIII. Hortense reiser til Frankrige. — Vedblivende sygelighed. — Fjeldvandringer. — Kortvarig forsoning mellem Ludvig og Hortense. — Kongen og dronningen af Holland i St. Cloud. — Hortense venter sit tredje barn. — Caroline Murats rænker. — Ludvigs skinsyge. — Kongen vender alene tilbage til Holland. — Napoleon og hans steddatter 132
- XIX. Napoleon den tredies fødsel og hjemmedaab. — Kong Ludvig forlanger at hans ældste søn skal komme til Holland. — Kløften mellem egtefællerne uddybes. — Adèle de Broc forsvarer dronningen 140
- XX. Hortenses liv i Paris. — Hendes mands spioner. — Josephines onde dage. — Napoleon meddeler sin steddatter rygten om at han er fader til hendes søn. — Hortenses forfærdelse. — Hendes reise til Baden. — Fru von Krüdener. — Keiseren kalder dronningen atter til Frankrige. — Forberedelser til skilsmisse mellem Napoleon og Josephine 144
- XXI. Ludvig kommer til Paris. — Han og hans hustru vil skilles. — Keiseren forbyder det. — Eugène Beauharnais. — Scener mellem Napoleon og Josephine. — Keiseren og hans stedbørn. — Keiserparrets skilsmisse 152
- XXII. De politiske forhold i Holland. — Ludvig fastholdes i Frankrige. — Forberedelser til keiserens bryllup med Marie Louise. — Kongen og dronningen af Holland ved bryllupsfestlighederne. — Begge reiser tilbage til Holland 159
- XXIII. Kongen af Hollands hensynsløse optræden mod sin hustru. — Hortense reiser til Plombières. — Ludvig frasiger sig tronen. — Man søger den forsvundne konge. — Holland indlemmes i keiserriket. — Brev fra Napoleon til Josephine. — Ludvig og Hortense separeres. — Keiseren tilkjender sin steddatter børnene og bestyrelsen af formuen 165
- XXIV. Grevinde de Souza. — Charles de Flahaut. — Hortenses ungdomskjærlighed. — Samvær i Plombières. — Reise til Aix i Savoyen. — Hortense kommer til Fontainebleau. — En ny blomstringstid 173

	Side
XXV. Flahaut og Hortense. — Grev Mornys fødsel.....	179
XXVI. Hortense og Marie Louise. — Ludvigs interesse for sine børn. — Malets sammensværgelse.....	183
XXVII. Efter toget til Rusland. — Hortenses pligter i denne tid. — Ludvig Bonaparte i Graz. — Forfattervirksomhed. — Han nærmer sig til Napoleon. — Keiserens afvisende holdning. — Josephine meddeler sin datter at hendes mand ventes til Paris.....	186
XXVIII. 1813. — Hortense i Aix. — Adèle de Brocs død. — Keiserens nederlag. — Brev fra Josephine til Eugène. — Brev fra Eugène til keiseren af Rusland og fra hans hustru til keiser Napoleon.....	191
XXIX. Exkong Ludvig dukker op i Paris. — Truende fare. — Man opfordrer Marie Louise til at forlade hovedstaden. — Hortense raader hende til at blive paa sin post. — Josephine flygter til Navarra. — Breve fra Ludvig til hans hustru. — Hortense opfordrer nationalgarden til at forsvare Paris. — Ludvig forlanger at hans børn skal reise. — Flugt fra Paris. — Hortenses møde med sin mand.....	196
XXX. Ankomst til Navarra. — Josephine faar underretning om at Napoleon har frasagt sig tronen. — Louise Cochelet. — Talleyrands mening om dronning Hortense. — Napoleons steddatter hos Marie Louise. — Den unge keiserindes kulde. — Hortense vender tilbage til sin moder.....	205
NAPOLEON DEN TREDIES MODER.....	213
I. Hortense i Malmaison. — Keiser Alexanders venskab. — Josephines tvivl og skuffelser. — Kronprinsen af Hollands kiste kastes ud af Nôtre-Dame. — Josephines sygdom og død.....	217
II. Sorgen over Josephine. — Keiser Alexander forlader Paris. — Napoleons venner opponerer mod den nye regjering. — Fru Récamier og fru de Staël i St. Leu. Stridende magter i Hortenses saloner. — Dronningen bliver hertuginde. — Forhaanelse. — Reise til Plombières og til Baden. — Fru von Krüdener forudsiger Napoleons tilbagekomst. — Dronningen hyldes.....	224

- III. Ludvig fordrer sin ældste søn. — Hortenses audiens hos Ludvig den attende. — Fru Campans ord. — Regjeringens forfølgelser. — Proces mellem exkong Ludvig og hans hustru. — Dronningen taber processen 231
- IV. Napoleon vender tilbage. — Kongevennerne truer Hortense. — Politiministerens raad. — Ludvig den attendes flugt. — Napoleon i Tuilerierne. — Hans bebreidelser mod Hortense. — Forsoning 243
- V. Ludvig Bonaparte vil komme til Paris. Han ønsker at skilles. — Hortense staar ved keiserens side. — Krigsfrygt og fædrelandsbegeistring. — Napoleons afreise til hæren 250
- VI. Efter slaget ved Waterloo. — Napoleon og Hortense i Malmaison. — Afskeden 255
- VII. Ludvig den attende holder for anden gang indtog i Paris. — Keiser Alexanders forandrede opførsel. — Hortense tvinges til flugt. — Forfølgelser. — General Flahaut og Hortense 261
- VIII. Hortense skilles fra sin ældste søn. — Nye forfølgelser. — Reise gennem Schweiz. — Ophold i Constanz. — Flygtninge og eventyrere. — En gjetemelk-kur og en forelsket schweizer 267
- IX. Ludvig og Hortense søger skilsmisse. — Paven afslaar ansøgningen. — Hortense som moder. — Indkjøb af Arenenberg. — Ophold i Augsburg. — Hortenses anstrengelser for at frelse keiseren. — Napoleons moder og Napoleons steddatter nærmer sig til hinanden 276
- X. Keiser Napoleon dør. — Hortense er hovedet for det bonapartistiske parti. — Paa Arenenberg og i Rom. — Hendes sønner. — Hendes gjester. — Grev Mornys barndom 286
- XI. Hortense og fru Récamier træffes i Rom. — Ballet hos Torlonia. — Prins Eugènes død. — Breve fra Hortense til fru Récamier 295
- XII. Kong Maximilian af Bayern dør. — Hortenses økonomiske forhold. — Prins Ludvig. — Bourbonnerne forjages fra Frankrige. — Hortenses skuffelser 302
- XIII. I Italien 1831. — Prins Ludvigs optræden vækker

- misnøie i Rom. — Han reiser til Florenz. — Hortenses sønner under revolutionen i Italien. — Familien Bonapartes uro 310
- XIV. Hortense søger efter sine sønner. — Prins Napoleons død. — Moderen fører prins Ludvig til Ancona og holder ham skjult. — Flugt gennem Italien 316
- XV. Ankomst til Frankrige. — Et hemmeligt besøg hos Ludvig Philip. — Hortenses ophold i Paris betragtes med ublide øine af regjeringen — Keiserens minde æres i Frankrige. — Afreise til England 322
- XVI. I London. — Nye vanskeligheder. — Tilbagereise. — Dronningen og hendes søn besøger Josephines grav. Ved Malmaisons port 329
- XVII. Tilbagekomst til Arenenberg. — Hortenses søn bliver æresborger i Schweiz. — Hertugen af Reichstadts død. — Ludvig Napoleons fremtidsplan. — Hortenses ærgjerrighed og uro. — Livet paa Arenenberg. — Spaadommen 332
- XVIII. Ludvig Napoleon og hans fader. — Hortense og hendes søn tilbringer en vinter i Genf. — Prinsesse Mathilde. En paatænkt familieforbindelse. — Ludvig Napoleon som forfatter. — En bonapartistisk sammensværgelse. 344
- XIX. Hortenses raad til sin søn. — Prinsen forlader Arenenberg. — Det mislykkede oprørsforsøg 351
- XX. Moderen reiser til Frankrige for at frelse sin søn. — Hun vender dødssyg tilbage til Schweiz. — Prinsen sendes til Amerika. — Hans slegtninges vrede. — Dronningen forsvarer sønnen. — Brev fra Hortense til prins Ludvig Napoleon 358
- XXI. Efterretningen om moderens tilstand fører prinsen tilbage. — Ludvig Napoleon ved dronningens dødsleie. Hortenses sidste dage 365
- XXII. Hortense stedes til hvile i Frankrige. — Dronningens sidste vilje. — Ludvig Napoleons oprørsforsøg i Boulogne. — Prinsen som fæstningsfange. — Mindesmerket over hans moder. — Exkong Ludvigs død. — Ludvig Napoleon som præsident for den franske republik. — Begge Hortenses sønner medvirker til keiserdømmets gjenoprettelse. — Hendes drøm bliver virkelighed . . . 369

FORORD.

Keiser Napoleons personlighed er ikke mindre end i tidligere aar gjenstand for verdens interesse. Paa teatrene spiller man stykker fra det første keiserdømmes dage, og endnu lægger man kranse ved foden af den store krigers statue.

Tre kvinder har spillet en hovedrolle i Napoleonidernes historie: Creolerinden Josephine, spanierinden Eugenie og den fuldtud franske *dronning Hortense*.

Hortenses bane var rig paa begivenheder og modsætninger, paa uventet ophøielse og ufortjente ydmygelser. Fru de Rémusat kalder hende en af sin tids ulykkeligste kvinder. Hun tilføier, at hun var en af de kvinder, som mindst var skabt til at være det.

Hun var født i den gamle tid, da kongerne af Frankrige var eneherkere. Hendes første aar faldt sammen med revolutionens første dage. Skjønt hun var barn under rædselsheredømmet, traadte hun allerede frem for at redde sin moder. Hun levede sin fagreste ungdom i konsulatets tid; og hun var en af de centrale kvindeskikkelser under keiserdømmet.

I de hundrede dage indtog hun den plads, som Marie Louise lod staa aaben. Forfulgt og fattig maatte hun flygte fra sit fædreland efter slaget ved Waterloo. Hun vidste ikke, hvor hun skulde vende sig hen. Det eneste land, der gav en keisers datter og en keisers moder et fristed, var republikken Schweiz, hvor hun døde efter store lidelser.

Hun var en sammensat natur, og man har bedømt hende meget forskjellig. Sikkert var hun mere kvinde end dronning. Bagtalt af familien Bonaparte, der hadede hende, var hun ikke sterk nok til at bekjæmpe de løgne, som forbitrede hendes liv.

Vil man vise hende retfærdighed, maa man ikke alene betænke den tid, paa hvilken hun levede, og de forhold, hvori hun stod, men samtidig tage hendes afstamning i betragtning:

Fra sin fader, general Beauharnais, havde hun kunstnerisk begavelse og selskabelige talenter. Fra ham havde hun ogsaa arvet sit mod og den ærgjerrighed, som hun indplantede hos sin søn, der var en drømmer.

Hendes moders vugge stod paa Martinique, hvor ogsaa det fantasirige barn fik sine første, dybe indtryk. Fra hende havde hun den store evne til at skabe fest og solskin paa sin vei.

Umaadelig livlig som hun var, kunde hun afryste mørke stemninger med en klingende latter. De, som iagttog hende uden at kjende hende nærmere, troede derfor at hun var en overfladisk natur; men under det temperament, der sprudlede paa overfladen, laa sikkert alvor og fasthed. Man saa intet smaatskaaret i hendes karakter. Og hendes godhed var til enhver tid ubestridt og ubestridelig.

Hun elskede livet, skjønt det førte hende ad tunge veie, og hun plukkede de blomster, der spirede frem paa hendes stenede og tornede sti. Hun gennemførte den vanskelige kunst, som franskmændene kalder «l'art de vivre».

I moralsk henseende var hun bedre end sit rygte og sikkert bedre end Napoleons søstre og sin egen moder. Hendes mand brød med hende paa en opsigtvækkende maade; hun betragtede sig da som løst fra sine forpligtelser mod ham. Før den tid var hun visselig egen-sindig og uforsigtig, men man kan ikke med rette beskyldte hende for egteskabsbrud.

Hvor det gjaldt hendes børn udfoldede hun stor udholdenhed og klogskab; som moder bevarede hun alles agtelse til sidste stund.

Hendes liv var som en spændende roman i to dele: Den første varede fra hendes fødsel og til Napoleons afreise til Elba, den anden fra Bourbonnernes tilbagekomst til hendes død. I den første del faldt det i hendes lod at underkaste sig og at mægle. I den anden del var hun kjæpende og forfulgt. I den første del ser vi hende haabløs midt i keiserglansen; i den anden ser vi hende landflygtig, men ikke uden haab.

Ledet af hendes raad og opildnet af mindet om hende naaede hendes søn det maal, som hun havde sat for ham. Hans sag syntes ugjenkaldelig tabt, da aftenskyggerne lagde sig over dronning Hortenses livsdag; da hendes hedeste ønske trods alt blev opfyldt, havde hun tolv aar ligget i sin grav. Men det var hendes usvigelige tro, der skabte det andet keiserdømme, og Napoleon den tredies moder levede ikke forjæves. —

Det første keiserdømmes historie er kjendt af alle; jeg har ikke villet gjentage den. For at bringe klarhed over Hortenses personlighed har jeg imidlertid maattet give et overblik over de forhold, hvorunder hun levede. Jeg har samlet hendes samtids vidnesbyrd om hende. Kildeskrifterne modsiger hverandre paa mange punkter, og jeg har maattet søge sandheden mellem stridende udsagn.

Hortense er ikke den samme i Holland, som hun var i Tuilerierne. Man maa ikke bedømme hende efter samme maalestok i fru Campans skole som paa Arenenberg. Den fortørnede hustru er ikke den samme som moderen, der kjæmper for sin søn; og skuespillerinden i Malmaison er helt forskjellig fra den landflygtige dronning, der kjender livet og menneskenes ubestandighed. Hun forædles, medens hendes verdslige storhed skrumper ind.

Maatte denne bog bidrage til at vække forstaaelse for

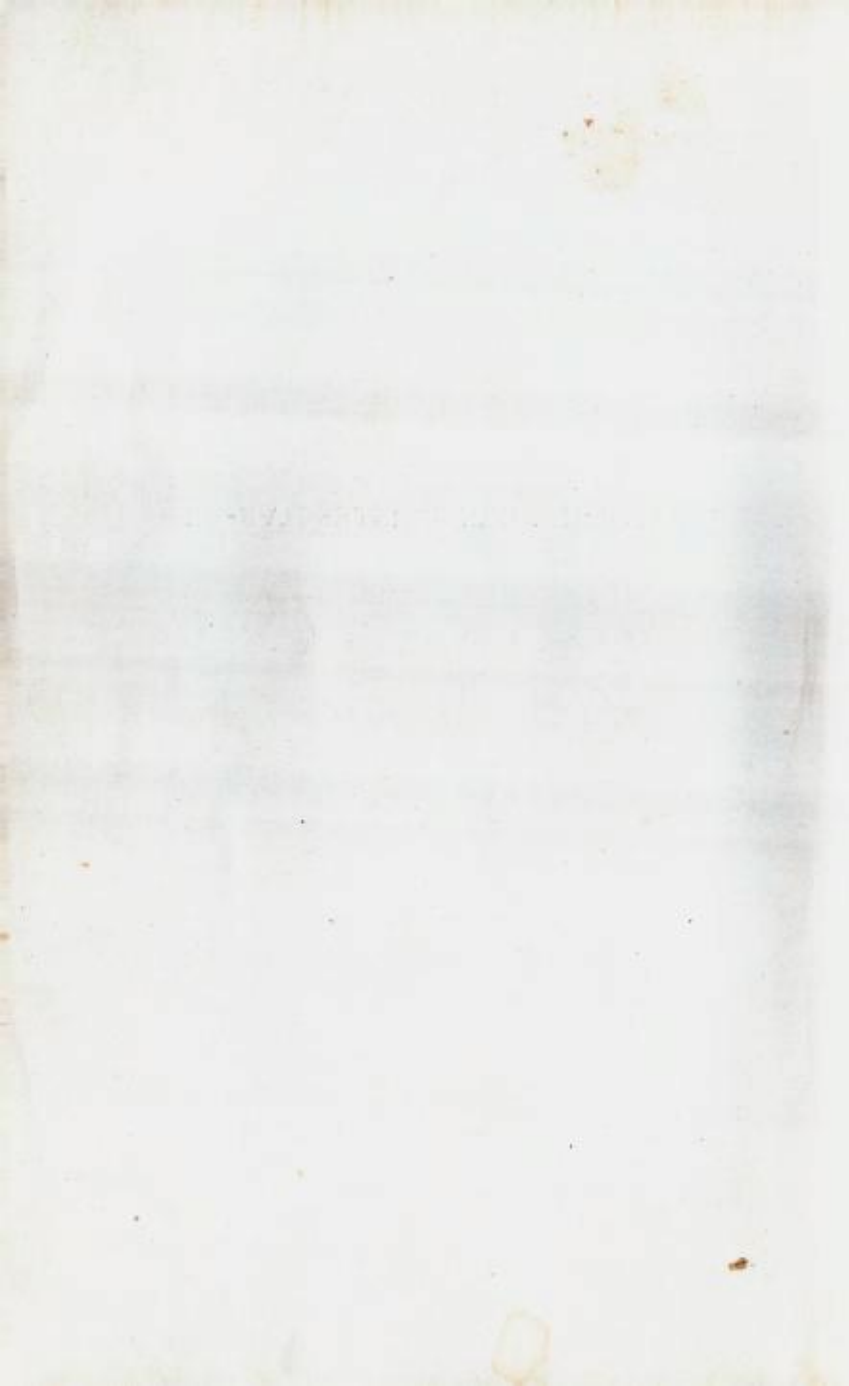
den sammensatte og dog saa tiltrækkende kvinde, som Napoleon den store kaldte sin datter, og som var Napoleon den tredies moder.

Maatte den samtidig bringe en hilsen og tak til mine læsere, der saa trofast har fulgt mig gjennem otte og tyve aar.

Bauker i Gausdal, september 1913.

Clara Tschudi.

I. NAPOLEON DEN FØRSTES DATTER

Kortum

Ich bin kein ausgeklügelt Buch,
Sondern ein Mensch mit Widerspruch.

Conr. Ferd. Meyer.

J'ai toujours suivi l'impulsion de mon coeur.

Hortense.

I.

Familien Tascher de la Pagerie og familien Beauharnais. — En egteskabsplan. — Spaakvinden paa Martinique.

I midten af det attende aarhundrede boede paa Martinique en franskmand, hvis efterkommere skulde spille en rolle i historien.

Gaspard Joseph Tascher de la Pagerie var reist fra Frankrige 1726 med to tomme hænder. Han havde egtet en ung pige paa øen, som havde bragt ham formue og med hvem han fik fem børn.

I løbet af faa aar ødelagde han hendes medgift. Han blev forvalter hos en rig planter; og familien levede i yderst beskedne kaar. —

1755 bløv François de Beauharnais udnævnt til guvernør over Antillerne. Han tilhørte en gammel og høit anset adelsslegt, var major og var gjennem egteskab med en kusine kommen i besiddelse af en umaadelig formue.

Det vakte opsigt at denne mægtige mand sluttede

fortroligt venskab med familien Tascher. Man opdagede imidlertid, at den, der øvede tiltrækning paa ham, var datteren, Marie Euphemia Desirée, en ligesaa klog som indtagende dame, hvis indflydelse paa ham blev til stor fordel for hendes slekt.

Takket være ham blev hendes broder udnævnt til officer. Paa grund af hans indflydelse gjorde hendes søstre gode partier. Selv blev hun forlovet og gift med Renaudin, som ret lydelig gav udtryk for sin misfornøielse med guvernørens naadesbeviser, der kastede et latterligt skjær over den unge egtemand.

Beauharnais begik misgreb og blev afskediget fra sin høie stilling; dog blev han endnu en tid boende paa Martinique, hvor hans hustru i mai maaned 1760 nedkom med sin næstældste søn, Alexander.

Da egteparret det følgende aar vendte tilbage, fulgte fru Renaudin med til Frankrige; den lille Alexander blev foreløbig sat i pleie hos familien Tascher de la Pagerie, da man endnu ikke vilde udsætte ham for den lange søreise.

Tilrods for sin rigdom anvendte den tidligere guvernør alle mulige midler for at skaffe sig en aarlig pension. Han fik titel af marquis, og han blev forfremmet til oberst.

Hans hustru flyttede tilbage til sin moder og døde 1768. Men fru Renaudin blev boende under hans tag, og hun beherskede ham fuldstændig.

Hendes familie paa Martinique kjæmpede fremdeles med fattigdom. Før sin afreise havde guvernøren bragt en fordelagtig forbindelse istand mellem hendes yngste broder Joseph og frøken Rose-Claire des Vergers de Sanois, som hørte til en anset slekt.

Men et frygteligt uveir havde ødelagt hans hus og forvandlet hans plantager til en ørken.

Fru Renaudin ønskede ivrig at en del af Beauharnais' formue skulde komme denne broder tilgode. Han havde tre døtre; hun planlagde egteskab mellem Alexander og en af dem.

Aarene gik. Den lille gut var længst kommen tilbage til Frankrige, og faderen havde sendt ham til universitetet i Heidelberg. Han var smuk og blev særdeles vel uddannet. En ung mand ved navn Patricol havde fulgt ham til Tyskland. Han blev senere udnævnt til hovmester for hertugen af Rochefoucaulds brodersønner. Da han tiltraadte denne stilling tog han sin ven og elev med sig. Paa denne maade kom Alexander Beauharnais til at tilbringe lange tider paa slottet Rochefoucauld-Guyon, hvor han var afholdt og følte sig meget vel. Han blev en «grand-seigneur», men fulgte samtidig den nye strømning, som takket være Jean Jacques Rousseau begyndte at gjøre sig gjældende i Frankrige.

Fru Renaudin tabte ham ikke afsyne. Hun skrev ofte og kjærlig til ham; han havde stor hengivenhed for hende og kaldte hende i sine breve «sin anden moder.»

Sytten aar gammel blev han secondløjtnant. Paa dette tidspunkt skrev marquis de Beauharnais til Joseph Tascher:

«Alle mine børn har for øieblikket en aarlig indtægt af 40,000 livres. Hvis De vil, kan Deres datter dele min unge ridders formue. Paa grund af den høiagtelse og hengivenhed, som han nærer for fru de Renaudin, ønsker han varmt en forbindelse med en af hendes broderdøtre.»

Josephs næstældste datter var tretten aar gammel; marquisen fandt at hendes alder passede bedst. Men faa maaneder efter at brevet var afsendt, døde den tiltænkte brud. Tascher skyndte sig at tilbyde den yngste, som kun var elleve aar. Samtidig anbefalede han ogsaa sin ældste datter, som han beskrev som vakker og vel udviklet for sin alder, og som efter hans sigende levende ønskede at komme til Frankrige.

Fru Renaudin tænkte fremdeles kun paa at sikre formuen for et medlem af sin slekt; hun brød sig lidet om enten det blev den yngste eller den ældste.

«Kom med en af dine døtre eller kom med dem begge!» skrev hun til broderen.

Beauharnais sendte en fuldmagt til Martinique, ifølge hvilken Tascher kunde lade lyse til egteskab mellem Alexander og en af sine døtre. Det var overladt faderen at udfylde brudens navn, og han valgte sin ældste datter, Josephine.

Trods forældrenes fattigdom havde hun haft en lykkelig og poetisk barndom. Hun var blid og medgjørlig, og hendes talestemme var paaafaldende vakker; allerede dengang eiede hun megen ynde, men hun var dog langt fra saa indtagende, som hun senere blev.

Efter at hendes forældres hus var bleven ødelagt, havde de flyttet til en sukkerfabrik, hvor hun havde tilbragt de første ti aar af sit liv.

Senere sendte de hende til et kloster, hvor hun blev til sit femtende aar.

Hun var meget erotisk. En fransk officer, Tercier, fortæller i sine optegnelser, at han under et ophold paa Martinique havde et kjærlighedsforhold med hende,

da hun var mellem femten og seksten aar. Og en englænder, der besøgte øen, bevarede hele sit liv erindringen om den fortryllende Josephine Tascher. Paa festdage bar slaver hende i en bærestol til slegtninge eller venner. Hun sang meget smukt de creolske sange og akkompagnerede sig paa sin guitarr. Hun elskede blomster; naar den brændende tropesol var gaaet ned, ledede hun selv havearbeidet, medens negerinderne betjente hende.

Ofte morede hun sig med at se paa negrenes dans. En dag, da hun nærmede sig en gruppe slaver, fandt hun dem samlede om en gammel negerinde. Da hun opdagede, at de unge piger lod sig spaa, gik ogsaa hun hen for at høre sin skjebne.

Konen greb hendes haand og betragtede den opmærksomt; fra haanden saa hun op i hendes ansigt.

«Venter der mig lykke eller ulykke?» spurgte den unge pige.

«Ulykke,» svarede den gamle, «men ogsaa lykke!»

«Hvad læser du om min fremtid?» gjentog Josephine, hvis nysgjerrighed var bleven vakt.

«Du ønsker at vide det! Hør her: Du vil snart blive gift. Den forbindelse, som du indgaar, er glimrende i forhold til din nuværende stilling; men dit egteskab bliver ikke lykkeligt. Du bliver enke. Din anden mand vil føre dig til lykkens og ærens tinde. Han vil tilbede dig og betragte dig som sin lykkestjerne. Jeg ser dig siddende øverst paa en trone!»¹

Negerinden skyndte sig bort.

¹ Traversay: «Description de la Martinique.»

Alexander Beauharnais og Josephine indgaar egteskab. — Gjensidig skuffelse. — Eugènes og Hortenses fødsel. — Bebreidelser og skilsmissegforsøg.

Den tolvte november 1779 steg Josephine iland med sin fader. Fru Renaudin og Alexander var reist dem imøde til kysten.

Det fremgaar allerede af det første brev, som den unge mand sendte den gamle Beauharnais efter mødet med sin vordende hustru, at han var meget skuffet; han fandt hende tung, uvidende og langt fra saa smuk, som han havde ventet.

Skjønt Alexander neppe havde fyldt sit tyvende aar, var han allerede kjendt som en dygtig officer; han havde udmerket sig i den franske hær, der støttede amerikanerne i deres frihedskamp. Han var meget forfængelig, havde altid smukke talemaader paa rede haand og var begavet med selskabelige talenter. Da han var en udmerket amatørskuespiller og en af de bedste dansere ved Ludvig den sekstendes hof gjorde han stor lykke. Marie Antoinette begunstigede ham paa grund af hans indtagende væsen og pleiede at kalde ham «Beauharnais, le beau danseur!»

Det nygifte par slog sig ned i hans faders hus i Paris. Medens han selv var ivrig for at spille en rolle i den store verden, holdt han sin Josephine omhyggelig borte fra denne kreds. Det plagede ham, at hun var blottet for høiere interesser, at hun var magelig og udelukkende optaget med sin pynt. Han ønskede, at hun skulde udvikle sin aand; paa dette punkt viste hun imidlertid en passiv modstand, som

hverken hans bønner eller formaningstaler var istand til at overvinde.

Tilrods for sine kjærlighedseventyr var hun i mere end en henseende et uerfarent barn; hun havde ikke begreb om det koketteri, som de høitstaaende pariserinder forstod til fuldkommenhed. Men hun havde heller ingen tanke for sine pligter i hjemmet. Hun græd over de mindste smaating og var latterlig skinsyg.

Det eneste, der morede hende, var sang og dans. Hun tog timer i harpespil, og hun gjorde store fremskridt. Det varede heller ikke længe, inden hun med anstand kunde figurere i dansen ved siden af sin mand.

De huslige scener blev imidlertid ved. Alexander, der var hjertelig kjed af hende, lagde al skyld for det daarlige forhold over paa hende.

Saasnart som muligt vendte han tilbage til sit regiment, hvor han gjenoptog sit muntre ungarlsliv. Hans hustru vantrivedes i det triste hus i hovedstaden; hun reiste derfor ofte ud til sin svigerfaders gods.

Fru Renaudin søgte at danne sin broderdatter til en mere passende hustru for vicomten; hun gjennemlæste og rettede alle Josephines breve til ham.

I begyndelsen havde hun lukket øiet for stridighederne mellem de unge; men lidt efter lidt begyndte hun med en vis forsigtighed at arbejde paa at udjevne kløften mellem dem.

Patricol var endnu hovmester hos familien Rochefoucauld, og han var fremdeles Alexanders ven. Hun bad ham om at tale sin tidligere elev tilrette; og da han snart efter besøgte ham, havde de en lang og alvorlig samtale.

Den unge mand betroede Patricol, at han havde gjort alt, hvad der stod i hans magt, for at raade bod paa, hvad der var bleven forsømt paa Martinique med hensyn til hans hustrus uddannelse, men at alle hans bestræbelser havde været spildte. Istedetfor at forme sig en smule efter hans ønsker, havde Josephine plaget ham med sin paatrængende nysgjerrighed og drevet ham bort fra hjemmet ved sin heftighed og skinsyge.

Saa ofte som hans militære pligter tillod det, reiste han til sine venner paa slottet Rochefoucauld-Guyon; kun enkelte gange besøgte han sin hustru og sin fader.

1781 nedkom Josephine med en søn, der fik navnet Eugène. Faderen kom i den anledning til Paris og var tilstede ved daabshøitideligheden; men hans families haab om, at barnet skulde knytte ham fast til hjemmet, gik ikke i opfyldelse.

Fru Renaudin, som tænkte, at han efter et længere fravær vilde lære at sætte mere pris paa Josephines gode sider, raadede ham til at søge permission og gjøre en reise.

Han fulgte raadet og drog til Italien. Da han kom tilbage efter et halvt aars fravær, var forholdet virkelig en tidlang bedre; han var bleven roligere og mere hensynsfuld, og man saa det unge par hyppig sammen hos grevinde Fanny de Beauharnais, i hvis hus mange af den tids fremragende digtere pleiede at mødes.¹

Alexander, der var sterkt interesseret for kunst og literatur, følte sig hjemme i denne kreds; hans hustru, hvis uvidenhed traadte sterkt i lyset, spillede

¹ Grevinde Fanny Beauharnais' søn var fader til Stephanie, som senere blev storhertuginde af Baden.

derimod en uheldig rolle. Atter blev han misfornøjet med hende, og atter vendte han tilbage til sine ungarlsvaner. —

Englænderne søgte paa den tid at bemægtige sig Martinique. For igjen at komme bort bestemte han sig til at tage del i forsvaret af sin fødeø. Da han indtraf der i november 1782, var der imidlertid sluttet fred, og han fandt ingen beskæftigelse.

Han undgik sin hustrus slegtninge saa meget som muligt og omgikkes udelukkende familien Taschers modstandere. Inden denne leir forelskede han sig lidenskabelig i en dame, som var flere aar ældre end han. Hun satte ham op mod hans svigerfader, gjorde hans svigermoder latterlig og fortalte ham i overdrevne udtryk om Josephines kjærlighedsforhold før sit egteskab.

Den tiende april 1783 nedkom hans hustru med en datter. Grevinde Fanny de Beauharnais holdt hende over daaben, og hun fik navnene *Hortense Eugénie*.

Først flere maaneder efter fik Alexander vide at han igjen var bleven fader. Helt opfyldt af sin nye kjærlighed og af mistro mod sin hustru meddelte han hende i de mest saarende udtryk, at han tvivlede paa, at dette barn var hans, samt at han ønskede skilsmisse.

«Dersom jeg havde skrevet i min første vrede, vilde min heftighed kunnet faa dig til at tro, at jeg havde grebet pennen i et anfald af slet lune eller skinsyge,» skrev han. «Det er imidlertid nu over tre uger siden jeg fik vide, hvad jeg her vil meddele dig. — Med koldt blod siger jeg dig, at du i mine øine er den elendigste skabning, og at jeg under mit ophold i dette land har hørt om din afskyelige opførsel, medens du var her.»

Derefter gik han over til at tale om, at han indtil de mindste enkeltheder kjendte hendes kjærligheds-historier. Han sluttede med at forberede hende paa at han agtede at vende tilbage til Paris i september eller oktober; han forlangte, at hun til den tid skulde have forladt hans hjem.

Den opbragte egtemand indskibede sig til fastsat tid. Ved ankomsten til Paris fik han vide, at hans hustru aldeles ikke havde fulgt hans opfordring om at forlade deres hus. Hans familie og fru Renaudin søgte at tilveiebringe forsoning; men han overhørte deres raad. Josephine maatte bekvemme sig til at flytte til klosteret Panthemont, hvor hun opholdt sig femten maaneder.

Den tredie mars 1785 mødtes egtefællerne for retten. Dommeren udtalte sig ubetinget til gunst for den unge frue, og Alexander maatte gjøre undskyldning for det brev, som han havde skrevet.

De blev enige om foreløbig at leve skilte. Faderen beholdt sønnen, og datteren blev hos moderen.

III.

Josephines første bekendtskab med den store verden. — Hendes datters første reise. — Ophold paa Martinique. — Sømanden og de slidte sko. — Alexander Beauharnais som rigsforsamlingens præsident og som general. — Revolutionens rædselsdage. — Alexander og Josephine i fængsel.

Under sit ophold i klostret havde Josephine gjort bekendtskab med flere høitstaaende fruer, som ligeledes laa i strid med sine mænd.

Bag disse mure havde hun egentlig først lært den store verden og dens former at kjende; takket være de fornemme damers veiledning havde hun under det stille liv uddannet sig for den glimrende rolle, der senere skulde blive tildelt hende.

Det er sandsynligt at Alexander under retsforhandlingen skimtede den forandring, der var foregaaet med hans hustru. Sikkert er det, at forholdet blev bedre efter adskillelsen. Hun skrev hver uge til sin mand for at underrette ham om deres datters befindende, og

Alexander Beauharnais.

hun modtog hver eneste uge et brev fra ham med meddelelser om deres søn.

Skjønt hele slekten Beauharnais havde taget parti for hende, følte hun sig ensom i Frankrige, og hendes stilling var ingenlunde let. Da hendes forældre opfordrede hende til at komme tilbage til barndomshjemmet besluttede hun at følge indbydelsen og at tage Hortense med.

Medens hun opholdt sig i Panthemont, havde hendes datter været overladt til ammen, madame

Rousseau, hvis søn Vincent var hendes første legeskamerat. Nu sluttede hun sig nærmere til moderen. «Hun er min trøst,» skrev Josephine til sin fader;¹ «hendes ansigt er ligesaa indtagende som hendes karakter.»

Efter en ventetid i Håvre, hvor de boede hos en fiskerfamilie, drog moder og barn afsted i juni maaned 1788. Der reiste sig en frygtelig orkan; skibet var paa vei til at gaa under. «Skjønt jeg kun var fire aar gammel, staar min moders rædsel endnu levende for min erindring,» fortalte Hortense mange aar senere.

Efter en stormfuld overreise kom de endelig til Martinique.

Landsbyen, hvor forældrene boede, var kun en gruppe træhuse; men familien Taschers bolig laa paa en bjergskraaning, hvor man havde den herligste udsigt over landskabet, og den var omgivet af store, frugtbare plantager.

Josephine og Hortense blev mødt med kjærlighed af alle. Den lille pige besøgte negrenes hytter, hvor man mange aar efter med taknemmelighed fortalte om det gode barn. Hun glemte aldrig øen; med dyb rørelse talte hun som ældre om det nøisomme, stille hjem, hvor hun havde tilbragt tre lykkelige aar. I tunge timer vaagnede hendes længsel efter at gjense haven, hvor hun havde plantet blomster, og efter at se de store træer igjen, under hvis skygge hun havde legt.

Det treaarige ophold hos bedsteforældrene nedlagde i barnets sind den skjønhedssans og glæde over na-

¹ Den tyvende mai 1787.

turen, som var et fremtrædende træk hos den modne kvinde. — —

Hendes fader havde kastet sig ind i politiken. Revolutionen gjærede i Frankrige. En rigsforsamling var bleven sammenkaldt; og Alexander Beauharnais var bleven valgt til deputeret for Blois, der var hans moders hjemsted, og hvor han havde sine eiendomme.

Han var overordentlig ærgjerrig og virksom.

De utrygge forhold bragte ham til at længe efter et ordnet familieliv og efter forsoning med hustruen. Han bad hende om at vende tilbage, og hun var straks villig dertil. I september 1790 skulde fregatten «La Sensible» seile til Frankrige. Hun besluttede at benytte denne leilighed til at forlade Martinique.

Havde overreisen været farefuld, saa var tilbagereisen til gjengjæld ualmindelig heldig. Josephine tilbragte de solblanke dage i en hvilestol paa dækket, medens Hortense, som nu var syv aar gammel, løb høit og lavt og morede besætningen med sine muntre paafund.

En morgen kom moderen op fra kahytten alene. Da barnet heller ikke viste sig frem paa dagen, vovede en af matroserne sig hen til den smukke dame for at spørge, om hendes lille datter var syg.

«Nei,» lød svaret; «men hun har slidt istykker sine sko. Jeg har forbudt hende at komme op paa dækket; thi jeg kan ikke lade hende løbe rundt heroppe paa bare ben!»

Da sømanden fik vide, at Hortense kun eiede et eneste par sko, forærede han hende et par nye, som

han havde i sin skibskiste. Skjønt de var altfor store for hendes smaa fødder, modtog hans lille legekamerat dem med varm tak, og atter hoppede hun sjæleglad rundt paa skibet.

I oktober maaned landede man ved den franske kyst. Josephine og hendes datter blev modtagne med glæde af venner og slegtninge i Frankrige; Alexander hilste sin hustru, som om aldrig et uventligt ord havde formørket deres samliv.

Skyerne paa den egteskabelige himmel var drevne bort; men skyerne paa den politiske himmel, som havde ført dem sammen, hang truende. Hvilket parti man end tilhørte, saa man med uro paa fremtiden. Staten var i oprør, i familierne herskede uenighed. Den ene salon lukkedes efter den anden, de politiske klubber traadte i salonernes sted. Sønner reiste sig mod sine fædre, brødre mod brødre; og de bedste venner blev uforsonlige fiender.

Beauharnais blev valgt til sekretær i rigsforsamlingen og to gange til præsident. Hans hus var samlingssted for de fremragende ledere af militærpartiet.

Tilrods for sin personlige hengivenhed for kongefamilien havde han uforbeholdent sluttet sig til de revolutionære. Natten mellem den fjerde og femte august 1789, da adelens og geistlighedens rettigheder var bleven ophævede, havde den unge adelsmand vakt stor opmærksomhed ved sine frisindede udtalelser.

Som rigsforsamlingens præsident modtog han den 21de juni 1791 meddelelse om, at Ludvig den sekstende var flygtet. Fra præsidentstolen raabte han ud over forsamlingen de bevingede ord:

«Kongen er reist sin vei inat! — — Lad os gaa over til dagens forretninger!»

Det faldt ligeledes i hans lod to dage efter at meddele, at kongefamilien var bleven fængslet; det betragtes som hans fortjeneste, at forsamlingen optraadte med værdighed, da den ulykkelige monark blev ført tilbage efter sit flugtforsøg: Beauharnais modtog nøglerne til den kongelige vogn, og han opfordrede tyve deputerede til at gaa ned og beskytte kong Ludvig og hans familie.

Rigsforsamlingen opløstes og den nye forfatning traadte i kraft. Inden medlemmerne skiltes, havde man vedtaget, at ingen af den gamle forsamling maatte modtage valg til den nye.

Alexander trak sig tilbage til sit gods Ferté-Imbault og tog sin hustru og sine børn med sig. Familielivet blev dog ikke af lang varighed. Den ottende mars 1793 blev han udnævnt til generaløitnant, en stilling, som paa den tid var lidet misundelsesværdig. Faa maaneder efter blev han kommanderende general over Rhin-hæren; han tog foreløbig ophold i Strassburg. Midt i denne vanskelige tid forsøgte han, saavidt muligt, at holde disciplin blandt sine tropper.

Under hans fravær flyttede Josephine og børnene til hans fader, der nu havde egtet fru Renaudin og som boede i Fontainebleau.

I begyndelsen var Alexander heldig som hærfører. Men da han kom for sent til at undsætte Mainz, der overgav sig paa grund af mangel paa levnetsmidler, blev regjeringen misfornøiet, og han skyndte sig at tage afsked. Inden hans afskedsansøgning var

bleven indvilget reiste han til Paris og derfra til sit gods, hvor han opholdt sig en maanedes tid uden at blive foruroliget af nogen.

Josephine, Eugène og Hortense var afvekslende hos ham og afvekslende i Fontainebleau eller i Paris.

Den tyske prins Salm og hans søster prinsesse Amalie af Hohenzollern-Sigmaringen, som mange aar havde boet i Paris, hørte til Alexanders omgangsvenner. Da ingen længer følte sig sikker i den franske hovedstad, bad fru Beauharnais prinsessen om at tage hendes børn under sin beskyttelse. Hun lovede det og traf forberedelser til at reise til England med dem.

Eugène og Hortense var allerede flyttede til hende, da faderen fik underretning om dette; han befalede at de øieblikkelig skulde flytte tilbage til moderen, og han modsatte sig bestemt, at de forlod landet.

De sidste maaneder af 1793 havde adelen og armeens øverstbefalende været gjenstand for en vanvittig forfølgelseslyst. Ludvig den sekstende og Marie Antoinette havde besteget skafottet; og dødsdommen var bleven udtalt over den fromme prinsesse Elisabeth, over hertugen af Orleans og over fru Roland¹.

Tyve generaler ventede paa at blive henrettede, da Beauharnais i januar 1794 blev fængslet og ført til Paris. Hans hustru anstrengte sig for at frelse ham, men det var til ingen nytte.

¹ I januar 1794 var 4659 mennesker fængslede i Paris. I mars steg tallet til 5829. I begyndelsen af april sad 7541 mænd og kvinder bag laas og lukke; og i slutningen af samme maaned afventede 8000 fanger sin dødsdom. Mellem 60 og 70 mennesker blev hver dag henrettede i den franske hovedstad.

Josephine var nu flyttet sammen med en jevnaldrende veninde fra Martinique; begge optraadte med stor forsigtighed. Alligevel indberettede ildesindede naboer til revolutionstribunalet, at der var dannet en sammensværgelse mod republikken i deres hus, og i begyndelsen af april blev damerne fængslede.

Alexander Beauharnais sad i Luxembourg. Da han fik vide, at hans hustru sad bag Carmeliterklosterets mure, bad han om at blive flyttet did, og man tillod det. Skjønt egtefællerne var indespærrede i forskellige dele af bygningen, fandt de i fængselsgaarden en og anden gang anledning til at veksle nogle ord.

IV.

Eugène og Hortense under forældrenes fængselskab.
 — Prinsessen af Hohenzollerns omsorg for børnene.
 — Eugène og Hortense bønfaller om naade for moderen. — Besøg i fængslet. — Hunden „Fortuné“. — Alexander de Beauharnais henrettes. — Robespierres fald. — Josephines redning.

Børnene blev boende i Josephines leilighed sammen med sin guvernante, som daglig fulgte dem til prinsessen af Hohenzollern, der blev ved med at vise dem moderlig omsorg¹.

Eugène arbejdede hos en snedker i Faubourg St. Germain; Hortense var i lære hos sin moders sy-

¹ Ogsaa prinsessen af Hohenzollern stod under politiets opsig, men hun fik tilladelse til at blive i sit hus. Derimod blev hendes broder fængslet og henrettet samme dag som Alexander Beauharnais.

dame.¹ De var klædte som arbeiderbørn baade naar de besøgte prinsessen og naar de gik til sin moder i fængslet; de pleiede ogsaa at være tilstede ved patriotiske fester for at forsøge at vække deltagelse for sine fangne forældre.

«Min kjære lille Hortense», skrev Josephine den otte og tyvende april til sin datter; «jeg er saa bedrøvet over at jeg er skilt fra dig og fra min kjære Eugène! Jeg tænker uafsladelig paa mine elskede smaa børn, som jeg omfavner af hele min sjæl».

Samme dag fik den lille pige følgende brev fra sin fader:

«Min kjære lille Hortense!

Jeg ser at du længter ligesaa meget efter mig, som jeg længter efter at se dig igjen, min lille veninde! Du holder af mig, og jeg kan ikke være hos dig. Glem mig ikke, mit barn! Tænk ogsaa paa din moder! Lad de, der har omsorg for dig, faa grund til at være tilfredse! Vær flittig! Naar du viser at du benytter tiden vel, vokser vor tro paa, at du længter efter os og tænker paa os.

Farvel, min lille ven! Din moder og jeg er dybt bedrøvede over, at vi slet ikke kan faa se dig. Det som holder mig oppe, er haabet om, at jeg snart vil kunne omfavne dig igjen. At tale sammen om dig er vor trøst og glæde».

Hverken Hortense eller hendes broder fik tilladelse

¹ Det har været omtvistet, hvorvidt Eugène og Hortense virkelig gik i lære i denne tid; men da baade Napoleon selv og hans kammerjener Constant samt general Lavalette har fastholdt det, tør man gaa ud fra, at det er sandt. Imidlertid er det ikke usandsynligt, at guvernanten kun satte dem til dette arbejde som et beskyttelsesmiddel mod forfølgelserne under revolutionen.

til at besøge faderen; derimod fik de lov til at tale med sin moder gennem et gitter, naar en fangevogter var tilstede.

Fru Beauharnais havde en hund, som hun holdt meget af. «Fortuné» var bleven hos børnene, og den fulgte dem altid. Naar de gik til fængslet, presede den sig ind mellem gitterets stænger for at blive kjærtegnet af sin herskerinde.

De besøgende turde ikke fortælle fangerne noget om, hvad der foregik udenfor. Men en dag havde guvernanten givet Fortuné et nyt halsbaand, og indunder baandet havde hun stukket et brev.

Josephine tog det i stilhed til sig og besvarede det næste gang ad samme vei.

Børnene meddelte hende, at de havde forsøgt skridt for at redde hende. Hun var ved forholdsvis godt mod flere, og opfordrede dem i sit svar til at sende flere bønskrifter afsted i dette øiemed.

Hendes mand var ikke heller uvirksom; han paa-pegede for konventet de tjenester, som han havde

Fru Tallien.

ydet fædrelandet. Han fremholdt at ogsaa hans hustru var en god borgerinde, at han havde opdraget sine børn i kjærlighed til republikken, samt at han elskede friheden for dens egen skyld og hverken paa grund af egeninteresse eller ærgjerrighed.

Eugène og Hortense skulde aldrig gjense sin fader. Han var anklaget for forræderi mod fædrelandet og for at bære skylden for, at fæstningen Mainz gik tabt.

Fra Carmeliterklosteret blev han bragt til Conciergeriet, der var skafottets forgaard.

Sammen med syv og firti ulykkesfæller blev han ført frem for den revolutionære domstol. Tre blev frikjendt; alle de andre blev dømt til døden.

Alexander Beauharnais blev fire og tretti aar gammel. Han blev henrettet paa Josephines en og trettiende fødselsdag, kun tre dage før Robespierres fald¹.

Han havde ikke faaet tilladelse til at sige farvel til sin hustru. Gjennem aviser, der blev kastet ind i fængslerne og som indeholdt lister over de guilliotinerede, fik hun vide at han var død. Først flere maaneder senere modtog hun et langt brev, som han havde skrevet til hende, efterat han var bleven domfældt.

Selv slap hun som ved et vidunder fra at dele hans skjebne.

Hun boede i celle sammen med hertuginde af Aiguillon og to andre damer. En dag kom en fængselstjener ind for at hente hendes seng.

«Det er godt, at De bringer vicomtesse Beauharnais en bedre seng», bemærkede hertuginde.

¹ Den tre og tyvende juni 1794.

«Det gjør jeg langt fra», var svaret. «Jeg giver denne til en anden, fordi borgerinde Beauharnais ikke længer behøver nogen seng!»

Hertuginde udstødte et skrig, og Josephine klippede sit haar af for at sende det som erindring til sine børn.

Hun følte sig uvel. En ung læge, der tilsaa de syge, erklærede at det var overflødigt at henrette hende; thi hun kunde alligevel ikke leve ugen ud. Selv havde hun, trods alt, en følelse af at ikke døden, men livet ventede hende.

«Jeg trøstede mine veninder saa godt jeg kunde,» fortalte hun senere til sin selskabsdame Georgette Ducrest. «Til sidst blev jeg træt af deres klagesange. Jeg sagde til dem, at deres sorg var overflødig. Jeg vilde ikke komme til at dø, men blive dronning af Frankrige!»

«Vil de ikke udnævne Deres hofstat straks?» spurgte hertuginde af Aiguillon sarkastisk.

«Jo, De har ret! Det tænkte jeg ikke paa,» svarede Josephine. «Jeg lover at gjøre Dem til min æresdame!»¹

Damerne, der troede, at hun var bleven sindsforvirret, begyndte at græde i endnu stridende strømme².

Hertuginde var paa vei til at besvime. Josephine trak hende hen til vinduet og aabnede det for at

¹ Som keiserinde vilde Josephine indfri sit løfte til hertuginde; men Napoleon ønskede ikke at hun skulde være ved hans hof.

² Da keiserinden mange aar efter fortalte denne episode, tilføjede hun, at den gamle negerindes ord paa Martinique pludselig var traadt frem for hendes erindring; hun forsikrede, at hun i dette øieblik var overbevist om, at spaadommen vilde gaa i opfyldelse.

skaffe hende luft. Derved fik hun øie paa en kone paa gaden, som søgte at vække hendes opmærksomhed; hun viftede uafsladelig med sin kjole.

De to damer forstod i begyndelsen ikke, hvad hun mente. Da hun blev ved, raabte Josephine:

«Robe!»¹.

Konen nikkede ivrig til tegn paa, at hun havde opfattet det rigtig. Derpaa tog hun en sten, lagde den i kjolen, tog den atter op og løftede den mod damerne.

«Pierre!»² raabte Josephine.

Da den gamle saa, at hun ogsaa havde forstaaet dette, tog hun kjoleskjørtet og stenen i venstre haand. Med høire haand gjorde hun gjentagne gange en bevægelse, som om hun skar halsen over paa sig. Derefter opførte hun en frydedans og klappede i hænderne.

«Vi vovede ikke at tro, at hendes pantomime forkyndte Robespierres død,» fortalte keiserinden. «Men medens vi svævede mellem haab og frygt, hørte vi stor larm udenfor vor celle. Fangevogteren sparkede til sin hund og raabte med vældig røst: «Gaa din vei, Robespierre!»

«Dette kraftige udbrud overtlydede os om, at vi ikke længer behøvede at frygte Robespierre, og at Frankrige var frelst!»

¹ «Robe»: det franske ord for kjole.

² «Pierre»: det franske ord for sten.

V.

Livsglæden vaagner. — Fru Tallien og fru Beauharnais. — Pungenød. — Barras. — Josephines be- kjendtskap med general Bonaparte. — Egteskabs- kontrakten.

Robespierres fald vakte stormende glæde. Man lykønskede hverandre, man omfavnede hverandre. Teatrene blev atter aabnede, vertshusene var atter overfyldte. Overalt hørte man dansemusik.

Var glæden umaadelig udenfor fængslerne, saa kan man forstaa, hvor overvældende den var blandt dem, som havde afventet sin dødsdom under laas og lukke, og som nu kunde vente at faa sin frihed igjen.

En af de første, som fik sin frihed, var Therese Fontenay, født Cabarrus. Hun havde vakt stor op- merksehed i Paris; thi hun var en blændende skjøn- hed, og hun havde mange talenter.

Under revolutionen var hun bleven kastet i fængsel. Men Tallien, der elskede hende, vilde frelse hendes liv. Dette kunde ikke ske, uden at Robespierre mistede sin magt; han styrtede ham for at redde hende.

Paa denne maade blev hans senere hustru aarsag til rædselsheredømmets afslutning.

Takket være hendes mellemkomst blev en mængde fanger sat i frihed. Lange tog af mænd og kvinder førtes ud af fængslerne. Man saa paa de udtærede ansigter, hvad de havde lidt. De adelige damer var klædt i filler. Rige var bleven fattige; de havde

mistet sin familie, sine venner, sin formue og sin rang.

Paris var forvandlet. Der voksede græs i gaderne, penge var bleven en sjældenhed. De frigivne følte sig som skibbrudne, der var kastede op paa en øde strand. Høifornemme damer bad ydmygt om at faa male portræter eller give timer i pianospil; de var lykkelige, naar en sælgekone eller en forhenværende tjenestepige delte sit brød med dem, da de ellers vilde have lidt hunger.

Fru Beauharnais og fru Tallien havde en tid beboet samme celle, og de havde sluttet venskab. To dage efter at fru Tallien var bleven løsladt, aabnedes fængslet for hendes veninde.

Josephine flyttede foreløbig med sine børn til sin svigerfader, som fremdeles boede i Fontainebleau. Skjønt han neppe havde brød til at mætte disse munde, var hans svigerdatter og børnebørn lykkeligere end mange andre; thi de havde tag over hovedet.

Foreløbig kunde Josephine ikke vente hjælp fra sin egen familie. Hendes fader var død. Martinique var faldt i englændernes hænder, og brevvekslingen mellem Frankrige og øen var vanskeliggjort. Fire maa-neder efter at hun var sluppet ud af fængslet, havde hun endnu intet hørt fra sin moder.

To handelsmænd, der havde forbindelse med Martinique, vidste heldigvis at fru Tascher de la Pagerie var formuende. De laante datteren penge. Og saa snart moderen fandt leilighed dertil sendte hun hende flere mindre summer.

Nu flyttede Alexanders enke tilbage til Paris, skjønt der var hungersnød. Den senere keiserinde talte ofte med taknemmelighed om den godhed, som man havde vist hende i denne vanskelige tid. Hun spiste middag hos en rig dame, der samlede trængende venner rundt sit bord. Brødpriserne var svimlende; gjesterne tog derfor brød med sig. Men den elskværdige vertinde lagde altid et stykke paa Josephines plads, fordi hun var den fattigste.

Ved hjælp af understøttelser lykkedes det hende atter at komme paa fode. Takket være Talliens indflydelse fik hun tilbageleveret sine møbler, sine dragter og smykker, hvoraf hun solgte den største del. I oktober 1794 leiede hun et lidet hus i rue Chanterraine. Skjønt hun hverken havde kapital eller faste indtægter, men gjorde gjæld til høire og venstre, begyndte hun at spille en rolle i det selvkabelige liv.

Tilrods for hungersnøden var stemningen munter; man dansede klædt i sorg og med flor om armen. Unge skjønheder, hvis mænd var bleven henrettede, tog del i alle adspredelser, og flere af de ivrigste revolutionsmænd egtede adelige damer.

Josephine saa meget yngre ud end hun var. Den smukke creolerinde var altid overordentlig smagfuldt klædt; og hun bevarede endnu mange aar sit ungdommelige udseende. Hun gav sig end ikke skin af at sørge over sin mands død. Hendes datter var fremdeles i sylære; datidens memoireforfattere samstemmer i, at den glade enke aldeles forsømte sine moderpligter.

Man kunde neppe tænke sig et mere broget sel-

skab end det, som mødtes hos fru Tallien, hvor hun færdedes mest. I sit hjerte var hun vedblivende kongeligsindet; men i denne salon var hun nødt til at sidde tilbords med kongemorderne. Hun besøgte

Barras.

ogsaa hyppig Barras, hvis hus var samlingssted for de værste anarkistførere, for fordærvede adelsmænd og løsagtige kvinder.

Fru de Rémusat, der allerede kjendte hende paa dette tidspunkt, fremholder som en undskyldning, at hun havde udpræget trang til at omgive sig med luksus, og at hun derfor var afhængig af de mennesker, der kunde skaffe hende

den. Hun tilføier, at Josephine visselig likte adspredelser, men ikke mere end de fleste andre pariserinder paa hendes tid. Barras, der bedømmer hende meget strengt, er enig med fru de Rémusat, at det var beregning med i spillet, naar hun stadig besøgte hans selskaber.

Han fortæller, at det første møde mellem hende og Bonaparte fandt sted hos ham, og at han op-

Napoleons første møde med Josephine.

fordrede generalen til særlig at beskytte hende og hendes hus.¹

Den unge officer var saa fattig, at han havde maattet sælge sit ur og sine strategiske arbejder. Han gik uden handsker af sparsommelighedshensyn, og han saa elendig ud.

Josephine holdt selskaber, og hun indbød ham. Han troede, at hun var formuende; thi han saa mange smukke ting i hendes hjem, som hun med letted havde kunnet undvære. Selvfølgelig anede han ikke, at hun maatte laane tallerkener, glas og gryder hos sine naboer, naar hun skulde have fremmede, og at der bag den luksus, som han saa for sine øine, var stor mangel paa de nødvendige ting.

Hendes nye tilbeder vakte hendes store forundring paa grund af sit egenartede væsen. Hun fandt ham langt fra fornem nok til at ønske en forbindelse med ham; Hun vidste, at den ene af hans brødre havde egtet en vertshusholders datter, og at en anden broder nylig var bleven gift med datter af en sæbehandler i Marseille. Hun vidste ogsaa, at Napoleon havde friet til sin svigerindes yngre søster, men at sæbehandleren havde erklæret, at han havde mere end nok med en Bonaparte i familien².

¹ Keiser Napoleon fortalte paa St. Helena, at hendes søn var det første bindeled mellem ham og Josephine. Ifølge hans fremstilling kom Eugène Beauharnais til ham for at bede ham om at give ham hans faders sabel tilbage. Generalen, som likte gutten, opfyldte hans ønske. Dagen efter aflagde Josephine ham en visit for at takke ham. Flere memoïreforfattere har fortalt det samme; men Barras paastaar at det var i hans hus, at den unge Beauharnais modtog sin faders sværd af sin senere stedfader.

² Se Clara Tschudis: «Napoleons moder».

Men den lille general havde en klippefast tro paa sin fremtid. Han overvandt hendes betænkeligheder og betvang hende med sin kjærlighed. Hun betroede sin ven Barras, at Bonaparte var det sidste menneske, hun kunde komme til at elske, og at hun vidste, at han tilhørte en tiggerfamilie, der ikke nød agtelse i noget land. Hun tilføiede imidlertid at han syntes foretagsom og at han indestod for, at han snart vilde være istand til at skaffe sig en formue.

«Han tror, at jeg har penge og kan vente endnu flere fra Martinique,» sagde hun. «Fortæl ham ikke, hvad De ved om mine formuesforhold, kjære ven, ellers bliver der nok ikke noget af brylluppet!»

Efter at være sluppen ud af fængslet havde den indtagende creolerinde været Barras' elskerinde.

Af fødsel tilhørte hun ingen særdeles fornem slegt; men ved sit første egteskab var hun rykket høit op paa rangstigen, og hendes første mand havde staaet hoffet nær. Marmont, som kjendte Napoleon nøie, har udtalt, at den senere keiser følte sig mere æret, da han egtede Josephine, end da keiseren af Østerrikes datter rakte ham sin haand.

Fru Beauharnais var seks aar ældre end Napoleon Bonaparte; hun tilstod dette ligesaa lidt som sin fattigdom. To af hendes venner maatte bevidne, at det var umulig at skaffe hendes døbeseddel tilveie, fordi englænderne holdt Martinique besat. I egteskabskontrakten indrømmedes der hende fuld raadighed over hendes formue, som hun af gode grunde ikke gav nærmere oplysninger om.

Brudgommen erklærede uden omsvøb, at han hver-

ken havde formue eller faste eiendomme, og at han intet eiede uden sin garderobe og sine vaaben.

Den niende mars 1796 blev de borgerlig viede. Faa dage efter reiste Napoleon til Italien som kommanderende general,

VI.

Fru Campans institut. — Hortense som skolepige.
— Hendes misfornøielse med moderens giftermaal.
— Josephine reiser til Italien. — Seirherren og hans hustru vender tilbage til Paris.

Paa grund af det frie liv, som general Beauharnais' enke førte, fandt hun det mindre behageligt at have en ung datter i sit hus; hun frygtede hendes aarvaagne blik. Da hendes økonomiske forhold blev noget bedre, besluttede hun at sende hende bort.

Marie Antoinettes kammerfrue og veninde fru Campan var bleven fattig ligesom alle andre efter den store revolution. Hun maatte sørge for en gammel moder, to søsterdøtre, en syg egtefælle og en liden søn; hun havde derfor oprettet et pensionat for unge piger og leiet et hus i det fredelige St. Germain ikke langt fra Paris. Da hun var for fattig til at lade trykke meddelelser om sit foretagende, havde hun egenhændig skrevet hundrede breve, som hun havde sendt rundt til gamle bekendte.¹

¹ Jeanne Louise Henriette *Campan* var født i Paris 1756, som datter af første ministerialesekretær i udenrigsministeriet Genet. Hendes fader, der interesserede sig varmt for videnskab og literatur,

Josephine hørte tale om hendes institut og reiste ud for at bese det. Fru Campan var i sine bedste aar; hun var høit dannet, elskværdig og imødekommende. Den unge enke følte sig særdeles tiltalt af denne dame fra den gamle tid, der var bleven hædret med sin dronnings fortrolighed. Faa dage efter besøget fulgte hun sin datter og sin niece Emilie Beauharnais til St. Germain.

Fru Campan vandt straks sine elevs fortrolighed. Tiltrods for den store aldersforskjel blev hun Hortensens bedste raadgiver og ven.

Da hun havde været knyttet til kong Ludvigs hof, samlede om sig fremragende videnskabsmænd og forfattere. Kun femten aar gammel kom Jeanne til hoffet som forelæserinde for Ludvig den femtendes døtre. Prinsesserne bortgiftede hende til Campan, der var søn af Ludvig den femtendes kabinetssekretær. Efter sit bryllup blev hun udnævnt til første kammerfrue hos Marie Antoinette. Hun var den unge dronnings fortrolige og blev hos hende til kongedømmets fald. Hun bønfaoldt revolutionsmændene om tilladelse til at dele fængslet med sin herskerinde; men det blev neget hende, og hun maatte flygte paa grund af sin kongetroskab.

Fru Campan nød høi anseelse baade paa grund af sin karakter og paa grund af sin begavelse. Napoleon satte stor pris paa hende, og hun var meget ofte hans gjest i Malmaison og Tuilerierne. Sammen med æreslegionens kansler fik hun det hverv at organisere den opdragelsesanstalt, som keiseren efter slaget ved Austerlitz oprettede i Ecoen for de faldne krigeres børn. «Hvis jeg nogensinde stifter en kvinde-republik, udnævner jeg Dem til førstekonsul,» sagde han til hende.

Bourbonnerne tilgav hende aldrig at hun, der havde været Marie Antoinettes veninde, sluttede sig til Napoleon og hans hus, og de forfulgte hende paa mange maader. Hun trak sig tilbage til Mantes, hvor hun døde at krieft vaaren 1822 efter lange lidelser, som hun bar med taalmodighed. Hendes memoarer, der nærmest omhandler Marie Antoinette, er overordentlig værdifulde og blev i løbet af et aar udsolgt i fem oplag. Fru Campan offentliggjorde desuden en række skrifter «om opdragelsen», hvoraf flere blev prisbelønnede af det franske akademi.

kjendte hun selvfølgelig til fuldkommenhed til den store verdens skikke. Hun lagde vejt paa at gjøre de unge piger til verdensdamer. Ikke helt uden grund har man indvendt mod hendes opdragelsesmethode, at den var overfladisk, og at man i hendes hus var mindre optaget med læsning end med at lære kunsten at behage. Alle hendes elever dansede udmerket og hilste og bevægede sig paa den mest yndefulde maade.

Institutet var delt i fire klasser. Man lærte geografi og naturhistorie samt fransk grammatik. Af regning lærte man kun det allernødvendigste. Undervisning i bibelhistorie og i Frankriges historie var forbudt af den daværende regjering. Men alle elever fik timer i sang og pianospil af fremragende lærere, og den berømte portrætmaler Isabey underviste i tegning.

Fru Campan belønnede særlig beskedenhed, godhed, høflighed, mildhed, ordenssans og de ældres omhu for de smaa.

Den store begivenhed for hende og hendes institut var en aarlig examen og dermed følgende prisuddeling. Ved denne anledning gjorde hun altid en fest, hvortil hun trommede sammen et imponerende auditorium. Videnskabsmænd og berømte kunstnere var prisdommere. Forældrene indfandt sig i stort toilette. Man spillede komedie; de dygtigste elever deklamerede, sang og spillede piano. Festlighederne afsluttedes ufravigelig med en tale af bestyrerinden, hvori hun greb leiligheden til at antyde for tilhørerne, at hendes methode var uovertræffelig.

Hortense delte værelse med hendes to niecer

Aglaé-Louise Auguier og Adèle Pannelier, som begge blev hendes intime veninder.¹

Eleverne fra et nærliggende gutte-pensionat blev ofte indbudne paa baller til fru Campan. Brødre besøgte sine søstre, fættene sine kusiner, og mangen ungdomsforelskelse blev følgen af disse besøg.

De fleste i institutet tilhørte rige familier. Den første tid blev Hortense ofte ydmyget, fordi hendes moder var fattig. Da bestyrererindens fødselsdag nærmede sig, købte de unge pige smaa gaver. Frøken Beauharnais var den eneste, der ikke kunde gjøre det; thi hun eiede ikke en skilling.

Heldigvis kom Eugène for at se til sin søster, og han havde tilstrækkelig til at de kunde købe en appelsin.

En dag opdagede en af de andre elever, at hun sad og græd. Da hun spurgte hende om grunden, betroede Hortense hende, at hendes taarer gjaldt den slidte kjole, som hun maatte gaa i, medens alle andre fik nye, smukke dragter. Hendes kamerat blev rørt og bad sine forældre om at forære hende tøj til en kjole.

Efter at have været et halvt aar i institutet blev hun konfirmeret sammen med fru Campans niécer. Nogle dage senere reiste hun til Paris for at besøge sin moder.

Da hun vendte tilbage, saa hun yderst modfalden ud; Josephine havde meddelt hende, at hun vilde egte general Bonaparte. Datteren havde set ham en

¹ Den første egtede marechal Ney. Den anden blev baronesse Broc, der fulgte hende trofast og døde ved et ulykkestilfælde for hendes øine. Se kapitel XXVIII.

eneste gang hos Barras, og han havde mishaget hende; hun var bange for, at han vilde blive en streng stedfader for hende og Eugène.

Hendes egen fader havde været vicomte Beauharnais. Hun troede,

Fru Champan.

at han havde hørt til Frankriges første adelsmænd.

Hun vidste, at han

havde beklædt høie stillinger og at han havde gjort sig bemærket ved

Ludvig den sekstendes hof. Og

hun havde ikke let for at forsone

sig med, at vicomtesse Beauharnais

vilde indgaa egteskab med en

republikansk general af ukjendt adel.

Nogle dage ef-

ter kom hendes moder og Napoleon for at besøge hende. Generalen besaa institutet og syntes tilfreds med alt. Men hans steddatter havde indgydt sine medelever en saadan skræk for ham, at de skjælv som aspeløv, naar han henvendte nogle ord til dem.

Hortenses opdragelse havde været forsømt; men hun var særdeles opvakt og lærte med lethed alt hvad der interesserede hende.

Hun var ingen skjønhed. Kindbenene var udstaaende, hendes læber tykke og hagen lang; hendes tænder blev tidlig daarlige ligesom Josephines.

Men hun havde et overmaade fint udseende. Alle hendes bevægelser var elegante og yndefulde. Hendes hud var smuk. Øinene var store, mørkeblaa og straalende naar hun talte; naar hun sad stille, var der alvor og tungsind i hendes blik. Det deiligste blonde haar laa i krøller rundt hendes ansigt; og hele hendes person var præget af friskhed.

Fra moderen havde hun arvet den melodiske stemme og den indtagende venlighed; men hendes smil var vakrere og hendes udtryk mere aandfuldt. I det store og hele taget mindede hun mest om sin fader.

Hun spillede piano og harpe, komponerede og sang, gjorde fine haandarbejder, skrev vers og var mere end almindelig begavet som malerinde. Hun likte at danse og spille komedie og havde fremragende anlæg for deklamation og skuespilkunst. Ogsaa i privatlivet kunde hun være lidt af en skuespillerinde, naar det passede hende.

Af naturen var hun forekommende og let at leve sammen med. Hun var gavmild, meget beskeden samt i regelen overbærende, hvor det gjaldt andres feil. Men modtagelig, som hun var for alle indtryk, kunde naalestik saare hende mere end de fleste; og saarede man hende med vilje, var hun ikke forsonlig. Egensindighed var et fremtrædende træk i hendes karakter.

Hun var ofte aandsfraværende og tankeløs, og hun kunde sidde timevis i en krog og drømme.

End ikke fru Campans vedholdende anstrengelser var istand til at udrydde denne tilbøielighed.

Naar hun var sammen med veninder, tindrede hun af vid og lune. Hun likte adspredelser og munter leg; ivrig og oprømt bragte hun en festlig stemning med, naar hun traadte ind i kredsen.

Trods livets prøvelser beholdt hun op gennem aarene sin uimodstaalige, smittende latter, som mange misforstod og lagde hende tillast. Det skadede hende som dronning og under hendes landflygtighed, at man saa hende ubetænksom, hvor hun burde have optraadt med værdighed, og at man hørte hendes latter, naar man ventede at se hende alvorlig.¹ —

Napoleon var imidlertid reist til Italien, hvor han gik fra seir til seir.

Josephine var bleven boende i Paris. Hun sad paa den mest fremskudte plads, da de faner, som generalen havde erobret, blev overrakt direktoriet; da hun samme aften viste sig i teatret, reiste alle tilskuerne sig.

Hendes mand plagedes af skinsyge og længsel.

¹ Det fremgaar af en af de karaktersedler, som fru Campan hver maaned sendte Josephine, at hun hverken havde lyst til læsning eller til skrivning, at hendes franske stile langtfra var glimrende, og at hendes diktat var mangelfuld. Hendes hukommelse skildres som mindre god, og det bemerkes, at hun var svag af helbred. Derimod havde hun udmerkede karakterer i tegning, sang og pianospil. I dans var hun den bedste af skolens elever. Hendes optørsel fremhæves som i høi grad rosværdig.

«Hun er god, kjærlig, altid villig til at gjøre sine kamerater tjenester,» tilføier fru Campan. «Hendes humør er jevnt. Hun vilde være et mønster for alle sine medelever, hvis hun ikke var saa ubesindig.»

Han bad hende indstændig om at komme til ham; men hun indbildte ham, at hun var syg og ikke kunde taale luftforandringen. Først da han talte om at forlade alt og komme til Paris, besluttede hun at reise til ham.

Seirherrens hustru blev modtaget som en dronning og holdt hof i Italien over et aar.

«Jeg har den elskværdigste egtefælle,» skrev hun til den tidligere fru Renaudin.

Han interessede sig varmt for sine stedbørn.

«Jeg har faaet et brev fra Eugène, som jeg sender dig,» skrev han fra krigsskuepladsen til sin hustru, der opholdt sig i Milano. «Skriv til de elskværdige børn og send dem smukke gaver fra mig. Sig til dem, at jeg holder af dem, som om de kunde være mine egne!»

Da han i begyndelsen af december 1797 atter indtraf i Paris, lod han sin steddatter straks hente fra St. Germain; han var saa tilfreds med hendes beskedne og indtagende væsen, at han personlig takkede fru Campan for den udmerkede opdragelse, hun havde givet hende.

Da han fra det lille hus i rue Chanteraine, som hans hustru i sin tid havde leiet, kørte til Luxembourg, hvor regeringens medlemmer troned, hilstes han med øredøvende jubel. Man gav fester til hans ære. Og «rue Chanteraine» blev omdøbt til «rue de la Victoire».

Tre uger efter kom omsider Josephine. Nu vilde hun altid have Hortense ved sin side; men fru Campan, der var misfornøiet med de mange ferier, forlangte, at hun skulde vende tilbage til skolebænken.

Hendes moder og stedfader reiste ofte til St. Germain. Den navnkundige generals besøg kastede glans over institutet, og fru Campan hædrede ham med en stor festlighed. Ved denne leilighed lod hun opføre Racines «Esther», hvor hans steddatter havde titelrollen.

I sin bog «Om opdragelsen», som hun offentliggjorde efter keiserdømmets fald, taler hun med begeistring om, hvor udmerket Hortense udførte denne store og vanskelige rolle.

VII

Josephine i Plombières. — Et uheld. — Indkjøb af Malmaison. — Josephines letsindighed. — Bonapartes uventede tilbagekomst. — Truende skilsmisse. — Børnene forsoner generalen og hans hustru.

Bonaparte blev ikke længe i ro. I hemmelighed underrettede han sin hustru og sine generaler om, at de maatte holde sig reiseferdige. Han havde lagt planen til et nyt felttog og foreslog regjeringen sin berømte ekspedition til Egypten.

Natten den tredie mai 1798 kjørte han afsted fulgt af Josephine og hendes søn, der var bleven udnævnt til løytnant, samt af Lavalette, der faa dage før havde egtet Emilie Beauharnais.

I Toulon meddelte han sine ledsagere maalet for reisen; i denne by sagde han først til sin hustru, at han ikke agtede at tage hende med. Da han havde indskibet sig, tog hun veien til badestedet Plombières.

Kort efter at hun var kommen did, var hun udsat for et alvorligt uheld: en balkon paa det hotel, hvor hun boede, styrtede pludselig sammen. Hun og flere andre damer faldt ned.

Man troede først, at hun var død. Da hun omsider vaagnede af sin besvimelse, led hun frygtelige smerter, og hun troede selv at hendes sidste time var kommen. I sin kvide tænkte hun straks paa sin datter.

En mulatinde Euphemia, der havde fulgt med hende fra Martinique, blev sendt til St. Germain for at hente den unge pige.

Da Hortense kom, var der stor fest i anledning af en seir, som hendes stedfader havde vundet. Glæden over denne og mødet med datteren opmuntrede Josephine. Skjønt hun bar armen i bind og maatte hjælpes paa alle maader, varede det ikke længe før hun paanyt begyndte at more sig.

Hun blev tre maaneder i Plombières, hvor hun modtog de første breve fra sin mand samt meddelelse om, at han havde indtaget Malta og Kairo.

Da hun vendte tilbage til Paris, fulgte Hortense hende, og hun gjorde fra nu af kun kortere besøg i fru Campans skole.

Napoleon skrev til sin hustru at hun umulig kunde komme til ham i Afrika. Han bad hende om at købe en eiendom i nærheden af Paris, hvor han kunde hvile efter krigens anstrengelser.

Malmaison var tilsalgs. Huset var ingenlunde elegant, og værelserne var tarvelig møblerede. Men beliggenheden tiltalte i høi grad fru Bonaparte, som straks købte stedet og omformede det til et særdeles behageligt hjem.

Hun flyttede derud, men reiste regelmæssig ind til Paris, hvor hun gik fra fest til fest. Fremdeles var hun en hyppig gjest hos Barras og hos fru Talien. Hun besøgte ligeledes Barras' kollega Rewbell, hvis indflydelse var stigende; og skjønt direktoriets formand Gohier var hendes mands erklærede fiende, saa man hende meget ofte i hans hus.

Paa grund af de engelske krydsere, der hindrede forbindelsen, kunde der gaa maaneder hen, uden at hun hørte fra Napoleon. Endelig fik hun sikre efterretninger fra ham gennem sin svoger Ludvig, der i mars 1799 kom tilbage fra Egypten for at overrække nye seirstrofær.

Under sit ophold i Italien havde hun forelsket sig i en smuk og vittig ung officer ved navn Charles. Han var paa dette tidspunkt i Paris og besøgte hende stadig i hendes nye bolig. Bønderne i omegnen troede at han var hendes søn, men i hovedstaden vidste man, at han var hendes elsker. Napoleons moder og søskende var i høieste grad oprørte over hendes letsindighed.

Hortense saa Charles i Malmaison, men anede sikkert ikke hvad der foregik. Hun blev igjen sendt til fru Campan, der vaagede over at ingen rygter trængte frem til hendes elev.

Josephines opførsel skadede i høi grad den unge pige. Naar hun besøgte selskaber, saa man tydelig, at damerne trak sig tilbage fra hende tiltrods for hendes store elskværdighed.

Under opholdet i Egypten fik Napoleon fra flere sider breve om sin hustrus utroskab. Han talte med sin stedsøn om sine sorger.

Eugène skriver i sine memoirer:

«Han modtog ubehagelige meddelelser fra Frankrige, hvor man gjorde sig umage for at ødelægge hans huslige lykke. Skjønt jeg den gang var meget ung, havde han stor tillid til mig, og han gav mig del i sine bekymringer. Det var navnlig om aftnerne at han kom med sine klager og fortrolige meddelelser, medens han med lange skridt gik op og ned i sit telt. — Jeg gjorde mig umage for at dæmpe hans vrede. Jeg trøstede ham, saavidt det stod i min magt og saavidt som det lod sig forene med min alder og med den dybe ærbødighed, som jeg skyldte ham.»

For at døve sin smerte og skuffelse indlod generalen sig i et forhold til en yngre officers hustru. Soldaterne kaldte damen «vor orientalske herskerinde.» Han kjørte ofte ud med hende. Det hele var overmaade pinligt for Eugène, der som sin stedfaders adjutant maatte ride efter vognen.

Han bad om at blive forflyttet; efter en heftig scene med ham holdt Napoleon op med at vise sig offentlig med sin elskerinde.

Omsider forlod han Egypten, og han tog Eugène med sig.

«Du skal træffe din moder igjen,» sagde han til ham. Den korte tone, hvori han talte, vakte den unge mands uro; han frygtede, at en storm vilde bryde løs over moderens hoved ved tilbagekomsten.

Den tiende oktober 1799 var Josephine i middagselskab hos Gohier. Medens man sad tilbords, fik direktoriets præsident vide, at Napoleon aftenen i forveien var steget iland ved den franske kyst.

Efterretningen faldt ned som en bombe i selskabet. Man kunde forudse, at han ikke vilde lade sig opholde paa veien, men hurtig ile afsted til Paris.

Hans hustru var urolig ved tanken paa det forestaaende gjensyn. Det var af største vigtighed for hende at faa ham i tale, inden hans egen familie fik fat paa ham. Uden at betænke sig eller raadføre sig med nogen bestilte hun heste for at reise ham imøde.

To veie førte fra Lyon til Paris. Da hun vidste, at han havde forkjærlighed for provinsen Bourgogne, troede hun sikkert, at han vilde vælge denne rute. Hun gav sig hverken tid til at medtage kammerjomfru, skjøddehund eller elegante dragter; derimod forsømte hun ikke at tage med sig sin datter, som hun altid benyttede som skjold, naar hun kjæmpede for sine egne interesser.

Bonaparterne var imidlertid heller ikke uvirksomme. Letizia sendte sin søn Ludvig afsted for at træffe broderen saa hurtig som muligt.

Tidlig om morgenen var generalinden kjørt fra Paris. Men endnu tidligere var Ludvig kjørt ud for at krydse hendes planer.

Ogsaa han havde valgt veien over Bourgogne; medens han byttede heste i en landsby, kom hans svigerindes vogn susende i fuld fart. For at misstemningen mellem dem ikke skulde vække for megen opmærksomhed var han nødt til at fortsætte reisen sammen med hende og hendes datter, skjønt det var pinligt for alle tre.

Medens hans hustru og steddatter kjørte afsted den ene vei saa hurtig som hestene kunde bære dem, kom Napoleon den anden vei med Eugène.

I Lyon fik Josephine høre, at han sandsynligvis allerede var i Paris. Fortvivlet skyndte hun sig tilbage. Hendes fravær maatte bestyrke hans mistanke mod hende; og hendes fiender vilde sikkert benytte tiden til at nedsætte hende i hans øine.

Den sekstende oktober tidlig om morgenen standsede generalens vogn foran hans hus. Han styrtede ind; istedetfor hustruen, som han trods alt længtede efter, stod hans moder og de fleste af hans søskende for at modtage ham.

«Er Josephine syg?» spurgte han.

Fru Letizia smilte haanlig. De oplysninger, som han modtog af hende, bibragte ham den tro, at hun var flygtet, fordi hun ikke vovede at vise sig.

Han besluttede at lade sig skille, og hans familie bestyrkede ham ivrig i dette forsæt. Et par af hans venner fremholdt derimod at hele Frankrige saa hen til ham som sin befrier, og at tiden for en familie-skandale var daarlig valgt.

I øieblikket fik dog ingen indvending bugt med hans harme. Han lod sin hustrus smykker og dragter bære ned i portnerboligen; og han opfordrede sine brødre til at komme igjen næste formiddag for at hjælpe ham med at ordne skilsmissen.

Det var sent, da Josephine kom tilbage. Hendes mand havde stængt sig inde i sit arbejdsværelse; man hørte, at han gik op og ned ad gulvet i heftig sindsbevægelse.

Hun bankede paa døren og bønfuldt ham under graad om at lukke op. Der gik time efter time, og han svarede hende ikke. Hun kastede sig paa knæ og lovede bod og bedring. I sin angst og fortviv-

lelse stødte hun panden mod døren, medens hun atter og atter anraabte om tilgivelse.

Natten forløb. Modløs og overtræt stod hun i begreb med at slæbe sig bort. Men hendes kammerfrue førte hende tilbage og hviskede til hende, at hun burde lade sine børn hente for at stemme ham mildere.

Hun fulgte raadet. Uden at fortælle hvorfor hendes mand var saa vred, bad hun dem indstændig om at bønfalde om naade for hende.

Begge kastede sig paa knæ udenfor døren og raabte:

«Det er os, der er udenfor! — Det er Deres børn, som elsker Dem inderlig! Forlad ikke vor moder; hun kan ikke overleve det! Lad os stakkels faderløse beholde den beskytter, som forsynet har sendt os!»

Napoleon blev rørt og aabnede døren; han var aldeles forgrædt. De kyssede hans hænder under hulken.

Han vilde ikke, at disse unge skulde være ofre for sin moders feiltrin.

«Børn,» sagde han, «hent eders moder!»

De skyndte sig ud og fandt Josephine liggende i trappen med hovedet i sine hænder.

«Kom, mama!» raabte de. «Generalen venter dig!»

Skjønt aldeles udmattet tog hun sig sammen; hun skyndte sig ind til ham.

Uden at sige et ord strakte han armene ud mod hende og omfavnede hende.

VIII

Statsomvæltningen. — Bonaparternes uvilje mod Josephine. — Eugène. — Hortense. — Førstekonsulen og hans familie flytter til Tuilerierne.

Da Napoleon vendte tilbage fra Egypten fandt han forholdene i Frankrige forandrede. Forvirringen i landet var næsten ligesaa stor som under revolutionens udskeielser. Direktoriet var i strid med den lovgivende forsamling, og medlemmerne var indbyrdes uenige. Fra 1798 laa Frankrige i krig med Rusland, England, Østerrige, de italienske fyrstendømmer og Tyrkiet. I Frejus havde en borger sagt til den hjemvendende general:

«Skynd Dem at slaa fienden og at jage ham bort, saa gjør vi Dem til konge, hvis De vil være det!»

Man følte, at vigtige begivenheder forestod. En sammensværgelse blev stiftet for at styrte den uduelige regering. Napoleon besluttede at tilvende sig den øverste magt.

«Jeg skjulte mig for folket; thi jeg vidste, at naar tiden kom, vilde nysgjerrigheden drive menneskene til at løbe efter mig overalt,» fortalte han senere. «Alle gik i mine garn! Da jeg blev statens overhoved, satte alle partier sine forhaabninger til mit held.»

Efter den stormende scene mellem ham og hans hustru var forholdet mellem dem bleven bedre end nogensinde før. Josephine skaffede ham mange tilhængere. Repræsentanter for alle partier samlede i hans hus; og takket være hans hustrus elskværdige væsen følte jakobinerne og familien Bourbons agenter sig lige vel under hans tag.

Statskupet var bestemt til den attende brumaire.¹ Den gamle abbed Sieyès skulde forberede sagen i de ældres raad, men udelukkende sammenkalde de medlemmer, som man kunde stole paa. Lucien Bonaparte var præsident i de femhundredes raad; han havde betydelig indflydelse hos de yngre og paatog sig at vinde tilhængere blandt dem. Napoleon havde militærpartiet paa sin side; han havde selv taget overbefalingen over tropperne i hovedstaden.

Direktoriet anede, at en omvæltning var igjære; men Josephine søgte at indlulle Gohier i den tro, at man tog feil og at der ikke var fare paafærde.

Ved list fik Lucien ordnet det saa, at den lovgivende forsamling holdt møde i St. Cloud istedetfor i Paris.

Den attende brumaire besatte Napoleon forsamlingssalens indgange med sine soldater. Medlemmerne styrtede frem mod ham, og man raabte fra alle sider:

«Ned med diktatoren! Vi erklærer ham fredløs!»

Hans garde maatte slaa vagt om ham og føre ham ud.

Da han var bleven rolig, befalede han Murat at trænge ind paanyt og sprænge forsamlingen.

Under raabet: «Leve Bonaparte!» rykkede soldaterne frem for anden gang; en mængde af de forsamlede flygtede nu skyndsomt gennem vinduer og bagdøre.

Enkelte medlemmer af direktoriet var fængslede forud; andre havde erklæret sig rede til at opgive sin stilling frivillig.

¹ Niende november 1799.

For at bevare et skin af lovmæssig ret samlede Lucien Bonaparte sine tilhængere, som afsatte direktoriet og valgte en provisorisk regering. Napoleon blev førstekonsul og Frankriges regent; to andre konsuler blev stillede som raadgivere ved hans side.

Natten efter den store omvæltning vækkedes man i fru Campans institut af en kraftig banken paa porten: En af Murats ryttere kom for at melde, at general Bonaparte var valgt til overhoved for den franske stat.

Alle lykønskede paa det hjerteligste hans stedatter og hans søster Caroline, der ligeledes var fru Campans elev.

De to unge piger blev hentet ind til slottet Luxembourg, hvor Napoleon tog bolig.

Josephine havde liden forstand, men desto større verdenskløbskab. Under statskupet havde hun spillet sine kort meget fint; og hun blev en udmerket vertinde i førstekonsulens hus.

Hendes stilling var ikke let. Hendes mand befalede hende at bryde med de gamle venner, som hun satte pris paa; samtidig forlangte han, at hun skulde være yderst forekommende mod hans egen slegt, som hun fandt afskyelig.

Svogerens Joseph modarbejdede hende i stilhed. Lucien hadede hende af hele sin sjæl. Ludvig og fru Letizia holdt sig borte fra hende. Elisa, hendes ældste svigerinde, var uelskværdig; den skønne Pauline lagde snarer for at bringe hende til fald. Caroline, der kort tid efter egtede Murat, tog ligeledes plads i rækken af hendes fiender. Kun svogerens Jérôme, som endnu var skolegut og havde ødsle tilbøieligheder,

stod foreløbig paa venskabelig fod med hende, fordi han nød godt af hendes gavmildhed.

Men til trøst og støtte havde hun sine børn, som ogsaa Napoleon elskede.

Eugène havde en udmerket karakter, et behageligt udseende og en overordentlig vindende fremtræden. Han var ikke særlig begavet, men elskværdig og ligefrem; skjønt han endnu ikke havde fyldt sit tyvende aar havde han allerede udmerket sig som krigsmand. Han saa op til sin stedfader, holdt inderlig af sin moder, og elskede sin søster, der var hans raadgiver og fortrolige.

Mellem Josephine og Hortense var der et venligt forhold. Datteren elskede sin moder over alt i verden og tvivlede aldrig paa, at hendes kjærlighed blev gjengjældt fuldt og helt. Men det var datteren, der var den moderlige i dette forhold: Hun hjalp den ubetænksomme ud af utallige vanskeligheder, og hun mæglede jevnlig mellem hende og Napoleon. Josephines indsmigrende væsen veiede mere for Hortense end hendes handlinger; hvor det gjaldt om at beskytte den forguede moder viste den unge pige baade hjertelag og forstand.

Paa mange punkter var de dog altfor forskjellige til at kunne forstaa hinanden; og moderen følte ikke helt uden mishag sin datters aandelige overlegenhed.

Førstekonsulen havde ikke boet længe i Luxembourg, før han besluttede, at Tuilerierne, som var bleven ødelagt under revolutionen, igjen skulde sættes istand.

Den nittende februar 1800 flyttede han og hans familie til kongernes gamle slot. Overflytningen skil-

dres ikke som prægtig. Napoleon og hans følge kjørte i leievogne; numrene var overklistrede med papir. Et musikkorps spillede, og en afdeling ryttere fulgte ham.

Fra et vindu i den nye bolig var Hortense tilskuers ved dette indtog.

Alle var enige om, at hendes stedfader var en stor general, og at han med enestaaende dygtighed havde ordnet Frankriges anliggender. Fordi om hun boede under hans tag, kunde hun imidlertid ikke straks forandre de følelser, som hun fra begyndelsen havde næret for ham, ligesaa lidt som han kunde tvinge hende til datterlig kjærlighed.

I det daglige liv var han heftig, fordringsfuld, ofte uopdragen og altid herskesyg. Man kunde aldrig være sikker paa at have en stund til sin egen raadighed; thi man maatte staa paa taa for at opfylde hans befalinger. Den unge pige nærede en forklarlig frygt for ham; men samtidig havde hun ikke den samme, dybe ærbødighed for hans geni, som de fleste af hans andre husfæller.

Man tør med tryghed gaa ud fra, at stedfaderens hengivenhed for hende i den første tid var større end hendes hengivenhed for ham. Bag sit bydende væsen gjemte han en øm og beskyttende faderkjærlighed; denne følelse uddybedes, fordi de to, som sammen med hustruen udgjorde hans nye familie, var velopdragne, fordringsløse og gode børn.

Josephine pleiede at spise frokost alene med sin datter. Napoleon spiste tidligere; men han kom ind og sagde godmorgen til dem, inden han gik til sit arbejde. Han spiste middag klokken fem sammen

med sin hustru og steddatter; og efter middagen tilbragte han i regelen nogle timer i Josephines salon, hvor han modtog ministrene.

Klokken elleve, senest klokken tolv, sagde han: «Nu gaar vi og lægger os,» hvorpaa alle trak sig tilbage.

Hans værelser laa i anden etage; Josephine og børnene boede lige under ham. Hortenses værelse stødte op til moderens; hun havde udsigt til haven. Ved siden af soveværelset laa en salon, hvor hun havde sit piano og sit staffeli.

De mange, der ønskede noget af den nye magthaver, ødslede med lovtaler over den unge pige; men de, som nærrede fiendtlige følelser mod førstekonsulen, gjorde hende til gjenstand for en ublid og uretfærdig kritik.

Som barn havde hun været for mager; nu var hendes figur fuldendt skøn. Hun bar hovedet løftet. Hendes fremtræden var utvungen; tiltrods for hendes livlighed saa man øieblikkelig adelsdamen. I sine vakreste øieblikke overstraaede den attenaarige Hortense ved sin friskhed de største skønheder ved hoffet.

Ligesom sin moder og broder havde hun medfødt takt. Hun var klogere end Eugène, hendes aand havde en høiere flugt. Af naturen var hun tilbøielig til det gode, og hun havde stor evne til begeistring. Men under vanskelige forhold stod hun altid uden veileder. Bortset fra den interesse som fru Campan viste hende, var hun baade i sin barndom og ungdom overladt til sin egen dømmekraft.

Den overfladiske moder ydede hende ingen støtte. Hortense bad hende aldrig om raad; derfor undgik hun at blive smittet af hendes eksempel.

Efter overflytningen til Tuilerierne blev der ikke megen tid til familieliv, og hun og Josephine blev fremmede for hinanden.

Moderen var næsten altid forekommende og i godt humør; men i virkeligheden var de fleste mennesker hende ligegyldige. Hun kjedede sig i Tuilerierne; da hun ikke fandt fornøielser i sit hjem, søgte hun dem udendørs. Hun og hendes datter tog del i offentlige og private baller, og de gik ofte sammen i teatret.

Hortense var en udpræget kunstnernatur. Hun levede i sine egne drømme og hentede sine ideer fra en fantasiverden, som hun skabte sig selv. Hun elskede kunsten og glemte alt andet over sit arbejde. Timevis sad hun ved sit piano, komponerede og sang; hun blev ved at tage timer i tegning og maling, og hun udførte mange udmerkede portrætter.

En dag kom hun ikke tilsyne. Napoleon sad ved middagsbordet og var meget utaalmodig. Josephine, der styrtede afsted for at finde sin datter, fandt hende ivrig beskæftiget ved staffeliet. Hun spurgte hende ærgerlig, om hun agtede at tjene sit brød som kunstnerinde, siden hun altid arbejdede.

«Mama,» svarede Hortense rolig, «i det aarhundrede, hvori vi lever, kan man aldrig være sikker paa, at man ikke bliver nødt til at tjene sit brød!»

Livet i Tuilerierne gjorde hende ikke svimmel; hun foragtede ydre former og følte sig indsnevret af de nye baand. Ofte ønskede hun sig tilbage til fru Campan og til sine kamerater i institutet.

Naar hun længtede ud af det store slot, bad den gamle lærerinde hende om at være taalmodig og forsigtig. Hun skrev til den unge pige:

«Du er et af de kjæreste baand mellem førstekon-
sulen og din moder. Naar du føler dig forladt og
ulykkelig, maa du ikke tro, at du er istand til at trøste
dig selv! Man kan godt være tilfreds uden at opnaa
høi rang; man kan tilmed føle det som lykke at leve
langt fra den store verden! Men man stiger ikke
ned fra sin høie stilling uden at føle savn.»

IX

I Malmaison. — Forsøg paa at myrde førstekonsulen.

Napoleon drog ud for at vinde nye seire; Josephine
flyttede med sin datter til Malmaison.

Det var en hvile for Hortenses kunstnersjæl. Hun
læste, tegnede og gjorde lange spadserture i den her-
lige omegn. Ofte kjørte hun hen til sin bedstefader,
der boede i nærheden, og som nu var seks og otti aar
gammel.¹ Og endnu oftere besøgte hun fru Campan,
hvor hun altid blev modtaget med aabne arme.

Hendes lærerindes søsterdøtre tilbragte lange tider
i Malmaison. Tiltrods for de forandrede forhold
blev førstekonsulens datter ved med at sige du til
sine kamerater; ogsaa som dronning behandlede hun
dem paa samme ligefremme maade som før. Hun
valgte sine hofdamer fra denne kreds. Overalt og
altid var hun ivrig for at være dem til tjeneste.
Lige til sin død gjemte hun sine smaa erindringer
fra skoletiden; hun sagde ofte, at de gjenkaldte for
hende mindet om de faa i sandhed lykkelige øie-
blikke, som hun havde havt i sit liv.

¹ Alexander Beauharnais' fader døde samme sommer.

Efterretningen om seiren ved Marengo afbrød det stille landliv. Josephine og hendes datter vendte tilbage til Tuilerierne, hvor førstekonsulen indtraf den tredie juli 1800.

Efter at være bleven hyldet som triumfator trak han sig tilbage til Malmaison for at hvile ud.

Hovedbygningen var lav, vinduerne var smale og dørene smaa; huset var ingenlunde en fyrstebolig.

Men rundt om i værelserne var der ophængt malerier af gamle mestre, hvoraf Josephine havde faaet flere i foræring under opholdet i Italien. Prægtig florentinsk mosaik prydede salonerne; og i haven og forhallen var der opstillet marmorstatuer, som Napoleon havde sendt hjem fra sine felttog.

Hans hustru elskede blomster og dyr. En mængde sjeldne dyr løb frit omkring i parken. Hun havde en orangutang, der hoppede rundt i silkeskjorte og frak. Man saa gazeller og gemser; og paa en sø svømmede to sorte svaner, hvis herkomst end ikke berømte naturforskere var istand til at udgrunde.

Malmaison var Napoleons yndlingssted i hans storhedstid, og det sted, som han søgte hen til efter sit sidste nederlag.¹

¹ Eugène Beauharnais arvede Malmaison efter Josephine; men han solgte det snart, og det gik gennem flere hænder. Napoleon den tredie, der købte det af exdronning Christine af Spanien, forærede det til den franske stat. Keiserinde Eugenie samlede møbler og andre gjenstande, der havde tilhørt Josephine; og keiser Napoleon hængte personlig malerierne op paa de samme steder, hvor han huskede at have set dem i sin bedstemoders tid.

Faa dage før krigen mod Tyskland blev erklæret (1870), kørte den unge keiserprins til Malmaison. Da han forlod slottet slog lynet ned i et træ, som var bleven plantet af Napoleon den første og Josephine; det blev splintret i flere dele og faldt ned foran ham med et brag.

Efter det andet keiserdømmes fald blev Malmaison solgt til en privatmand. Parken er nu forlængst udstykket til byggetomter.

Fra biblioteket kunde han gaa lige ud i haven; der var opslaaet et telt, hvor han pleiede at sidde ganske alene ved sit arbejdsbord.

«Naar jeg er i fri luft, tager mine tanker en høiere flugt,» sagde han. «Jeg begriber ikke, at mennesker, der har fremgang, kan udføre sit arbejde i kakkelovnskrogen, uden at den blaa himmel hvælver sig over dem!»

Medens han gik frem og tilbage mellem træerne, kunde han høre klokkerne fra landsbyen i nærheden.

«De minder mig om kirkeklokkerne i Brienne,» sagde han til sin sekretær, der havde været hans kamerat paa militærskolen. «Dengang var vi lykkelige!»

Ligesaa stille som det var i Malmaison, naar han var i krigen, ligesaa larmende blev livet ved hans tilbagekomst.

Fra den tidlige morgen var alt i bevægelse. Fremmede strømmede ind og ud. En mængde mennesker kom i forretninger; næsten ligesaa mange kom for at more sig. Hans adjutanter og gardeofficerer sværmede om hans steddatter og hendes veninder; man fornøiede sig paa bedste maade og legte sommerlege i parken.

Hortense dansede med liv og lyst og stod i spidsen for alle spilopper. Hun var en vovehals paa hesteryggen og løb med gutteagtig livlighed over de store græsplæner, naar man legte sidsten eller slog paa ring.

Napoleon, som interesserede sig levende for skuespilkunst, lod kunstnere fra Paris optræde paa den

Forsøget paa at myrde førstekonsulen.

lille scene, han havde indrettet. Man spillede ligeledes ofte diletterkomedie; heller ikke da undlod han at forlade sit arbejdsværelse for at tage plads blandt tilskuerne.

Hans stedsøn spillede kun tjenerroller; hans søstre viste heller ingen begavelse for skuespil. Derimod tildelte man Hortense de største og vanskeligste opgaver; og hvor forskellige de roller end var, som hun optraadte i, saa overtraf hun altid de øvrige medvirkende. —

Ved vinterens frembrud vendte førstekonsulen og hans familie tilbage til hovedstaden.

Julaften skulde Haydns oratorium «Skabelsen» opføres paa den store opera. De berømteste solister og et orkester paa to hundrede og femti musikere skulde medvirke. Det var en musikalsk begivenhed; Hortense havde indtrængende bedt sin stedfader om at overvære den og tage hende med.

Skjønt politiet havde varslet om, at man frygtede et attentat, lovede han at imødekomme hendes ønske.

Baade Josephine, Hortense og hans søster Caroline skulde følge ham; de glædede sig alle meget.

Da tiden nærmede sig, var han faldt i søvn overtræt af dagens arbejde; man vækkede ham imidlertid, og han gav ordre til, at hans escorte skulde ride frem.

Napoleon skulde kjøre først med sine adjutanter; Josephine skulde følge umiddelbart efter ham i en anden vogn.

Damerne blev forsinkede nogle minutter; de stod endnu i forhallen da førstekonsulen kjørte afsted. I

haab om at kunne indhente ham og hans ryttere skyndte de sig ned ad trappen.

Ved hjørnet af to smaagader, som man maatte passere, spærredes veien for Napoleons vogn af et uanseligt kjøretøi. En leievogn kom rullende idetsamme. En af forridderne indsaa, at der uundgaaelig maatte blive forvirring; med løftet sabel tvang han kjørekarlen til at vende om. Han puffede den mand tilside, som stod ved den lille vogn, gav hans hest et slag over ryggen, saa at den for tilbage, og aabnede paa denne maade vei for førstekonsulens kusk, der kjørte forbi i rasende fart. Øieblikket efter hørtet et frygteligt brag. Vognen var paa vei til at vælte, og alle ruder gik istykker. En helvedesmaskine, der var skjult i det lille kjøretøi, var sprunget i luften.

Forsinkelsen var Josephines og hendes følges retning. Da eksplosionen fandt sted, stansede hendes heste af skræk, medens sten og glasstumper regnede ned over vognen. Hortense blev saaret i haanden.

Kusken maatte gjøre en omvei; thi den gade, som de skulde have kjørt igjennem, var overfyldt af dræbte og saarede, af træstykker og grus.

Syv mennesker var døde, otte og tyve var saarede mere eller mindre haardt, og en mængde huse var beskadigede.

Musiken var begyndt, da førstekonsulen viste sig i teatret. Hans ansigt var ubevægeligt.

«Disse slyngler vilde sprænge mig i luften! — Bring mig oratoriets tekst,» sagde han til sin adjutant.

Hans hustru var bleg som døden, da hun traadte ind i logen. Hortense kjæmpede med graad og

havde bundet et lommetørklæde om sit haandled. Napoleon vendte sig om mod dem og sagde halvhøit nogle ord.

Som en løbeild gik det gjennem teatret, at man havde stillet en heivedmaskine op paa førstekonsulens vei, og at han og hans familie var undslupne døden som ved et vidunder.

Bevægelsen var umaadelig. Oratoriet maatte afbrydes. Alle ansigter vendte sig mod logen og alle reiste sig. Men Napoleon gav et vink om at musikken skulde fortsætte; først da teppet gik ned, forlod han teatret med damerne.

En mængde fremstaaende personligheder skyndte sig til Tuilerierne for at lykønske de reddede Josephine var ikke istand til at sige et ord; Hortense græd uafladelig. For første gang saa hun de snarer, som laa skjulte for hendes fod.

X.

Hortense og hendes friere. — Duroc. — Ludvig Bonaparte. — Hans første kjærlighed. — Josephines intriger. — Hortenses rædsel for den paatvungne forbindelse.

Den sværmeriske Hortense havde sat sig i hovedet, at den, som hun skulde gifte sig med, aldrig maatte have elsket nogen anden.

«En forstandig kvinde, der ønsker at blive lykkelig, maa kun egte en mand, som hun elsker lidenskabelig!» gjentog hun ofte.

Hun havde ikke manglet tilbedere. Skjønt hun var et barn, da hendes stedfader var i Egypten, havde Josephine i den tid arbejdet paa at faa en forbindelse istand mel-

lem hende og Gohiers søn; thi hans fader kunde være hende nyttig. Men Gohiers var meget stolte; og de lod hende forstaa, at de ikke ønskede forbindelsen. Hun gjorde ligeledes anstrengelser for at faa Rewbell til svigersøn; i dette tilfælde satte den unge pige sig selv bestemt op mod moderens ønske.

Duroc.

Charles Gontaut, der var meget smuk, gjorde paa den tid stor lykke i salonerne i Paris. Hortense syntes godt om ham, og det saa ud, som om han var indtaget i hende. Men hans forældre vilde ikke vide af dette egteskab paa grund af Josephines rygter; de sendte ham over hals og hoved til England.

En adelsmand, de Mun, der var flygtet under re-

volutionen, og som nylig var vendt tilbage til Frankrige, interesserede sig sterkt for frøken Beauharnais. Han var af høi herkomst, klog og formuende, og hans egteskabstilbud var særdeles smigrende. Da man fortalte hende, at han under sin landflygtighed havde havt et kjærlighedsforhold med forfatterinden fru de Staël, fik hun imidlertid en uovervindelig afsky for ham; hendes moders raad og paavirkning gjorde intetsomhelst indtryk paa hende.

En stakkels sindssyg yngling var haabløst forelsket i hende; fra morgen til aften drev han rundt Malmaison eller Tuilerierne for at faa et glimt af sit ideal. Naar han mødte hende spadserende, kastede han sig paa knæ for hende; naar hun kjørte ud, kastede han digte og blomster ind i hendes vogn. Han tilhørte en fornem slegt, der sluttelig fandt det raadeligst at sende ham til et sindssygeasyl paa grund af hans ulykkelige kjærlighed.

Blandt de mange officerer, som spøgte og dansede med Hortense, lagde man merke til, at hun foretrak Duroc, som førstekonsulen satte stor pris paa. En og tyve aar gammel var han allerede general, og han var høit anset ved hoffet.

Hans udseende var tiltalende; men han var indsluttet og interesseløs. Med undtagelse af Napoleon, som han viste blind troskab, havde han ingen venner.

I Paris var man sikker paa, at førstekonsulen havde bestemt ham for sin steddatter. Hun syntes at være forelsket i ham; og Duroc var paa sin side ikke utilbøielig til at indgaa denne forbindelse.

«Jeg har givet Caroline til Murat og Pauline til

Leclerc», sagde Napoleon; «jeg kan godt give Hortense til Duroc, som jeg holder af og som er en kjæk og dygtig mand.»

Under opholdet i Malmaison gik Hortense en dag ned i salonen for at hente en bog, som hun havde glemt. Duroc, der rakte hende den, gjorde hende opmærksom paa, at han havde lagt et brev til hende mellem bladene.

Hun kunde ikke bestemme sig til at bryde det, men lod det ligge ulæst paa sit skrivebord.

Samme aften sagde førstekonsulen strengt:

«Jeg hører nydelige ting om dig, Hortense! Du modtager kjærlighedsbreve bag dine forældres ryg!»

Han blev ved at skjænde paa hende, og hun brast i graad. Samme aften fortalte hun sin moder hvordan det hang sammen med brevet, og Josephine sendte det uaabnet tilbage til Duroc.¹

Medens Napoleon var stemt for dette egteskab, havde hans hustru ganske andre planer. Den fare, hvori hun havde svævet ved sin mands tilbagekomst fra Egypten, havde gjort et uudsletteligt indtryk paa hende; og hun saa endnu daglig beviser paa, at hans familie hjertelig hadede hende.

For om muligt at dæmpe dette had, der skaffede hende mange vanskeligheder, troede hun, at det vilde

¹ Napoleons sekretær Bourrienne siger i sine erindringer, at han flere gange besørgede breve fra Duroc til Hortense; samtidig antyder han imidlertid, at Duroc ikke var meget ivrig for forbindelsen. Hortenses egne optegnelser synes at bevise, at hans fortælling er ukorrekt. Hun negter ikke, at hun likte Duroc; men hun tilføier, at hendes følelser for den unge mand var forbigaaende. Da Bourriennes memoarer vrimler af uefterretteligheder, medens Hortenses helt igjennem bærer præg af stor aabenhjertighed, kan man gaa ud fra, at hendes fremstilling er den rigtige.

være klogt at danne et bindeled mellem familierne Beauharnais og Bonaparte. Til dette øiemed kunde hun bruge sin datter.

Hun opmuntrede hende til at være venlig mod Jérôme Bonaparte. Men Lucien, der gjennemskuede svigerindens plan, gav sin moder et vink, og Letizia paabød sin yngste søn at fly det farlige selskab.

Hortense kunde ikke udstaa Lucien; men hendes følelser var moderen ligegyldige. Han var enke-mand. Ved en familiemiddag i Malmaison lod hun ham forstaa, at det vilde være hende kjært at faa ham til svigersøn. Han svarede, at han ikke tænkte paa at gifte sig.

Nu vendte hun sit blik mod Ludvig Bonaparte; han var den af brødrene, hvis udseende mindede mest om Napoleon, og han havde fulgt ham paa alle hans felttog.

Han var pligtopfyldende og kundskabsrig, og han havde høie moralbegreber. Men disse egenskaber overskyggedes af hans luner, hans falskhed og uretfærdige mistænksomhed.

Han var tidlig bleven en syg mand. I en af krigene havde han været paa vei til at miste det ene øie. Han havde paadraget sig en knæskade under en ridetur, og man saa tegn til, at hans høire haand vilde bli lammet. Hans humør var vekslende, hans nervesystem helt ude af ligevegt; saa ung, som han var, følte han sig afkræftet som en olding.

Som følge af hans matte blik troede de, der ikke kjendte ham, at han var dvask og dorsk. Dette var dog langt fra tilfældet; det var umuligt at paavirke ham, og hans lyst til at plage sine omgivelser grænsede til sindssygdом.

Førstekonsulens hustru, som blot flygtig kom i berøring med ham, fandt ham ingenlunde uelskværdig. Napoleon, der havde holdt af ham baade som det begavede barn og som den friske yngling, troede, at den paafaldende forandring, der var foregaaet med ham, vilde forsvinde, hvis han blev gift.

For at undgaa at hendes tilnærmelse til Bonaparterne for tredie gang skulde blive afvist, fremlagde Josephine for sin mand de fordele, som et egteskab mellem hans broder og hans steddatter kunde medføre; og efter ihærdige anstrengelser sikrede hun sig førstekonsulens samtykke til forbindelsen.

Som ung officer havde Ludvig truffet den smukke Emilie Beauharnais, naar han besøgte sin søster Caroline i fru Campans skole. Han var bleven forelsket i hende; efter Napoleons ønske havde hun imidlertid egtet Lavalette.

Da han kom tilbage fra Egypten, var hun, efter sigende, villig til at lade sig skille fra sin mand for at gifte sig med ham. Men hun havde i mellemtiden havt kopperne; og den unge mand erklærede, at selv om hun havde været fri, vilde han ikke havt hende til hustru nu, da hendes skjønhed var blegnet.

Da han en morgen spadserede i Tuileriernes have, mødte han en ny gjenstand for sit sværmeri. Han vidste ikke hvad hun hed; han drømte om damen og skrev vers til hende, skjønt han aldrig fik vide, hvor hun hørte hjemme.

Saa omhyggelig som muligt holdt han sig borte fra jevnaldrende og standsfæller. Til fortrolig omgang valgte han originaler, som han mødte paa sin vei og som han overøste med gaver. Han forlangte,

at de udelukkende skulde leve for ham; han læste vers for dem og fordybede sig i endeløse diskussioner med dem om sit følelsesliv.

Broderen, der vilde vænne ham til at vise sig i den store verden, og som ønskede at faa ham bort fra de forskruede venskaber, sendte ham til Tyskland i et diplomatisk ærinde. I sin bog «Documents et reflexions sur le gouvernement de la Hollande» paastaar Ludvig, at han samtykkede i at gjøre denne reise, fordi han ikke havde lyst til at blive Josephines svigersøn; samme sted fremhæver han dog udtrykkelig, at alle roste den unge pige, der var tiltænkt ham, og at han ikke havde grund til at nære nogensomhelst ufordelagtig mening om hende.

Adskillige memoireforfattere samstemmer i, at det saa ud, som om han var forelsket i hende. Sikkert mente ogsaa Napoleon dette; thi han sagde paa St. Helena:

«Hvor urimelig og ufordragelig Ludvig end var, saa elskede han Hortense!»

Josephine havde indlullet ham i troen paa, at denne følelse var gjensidig. «Begge ønskede forbindelsen», sagde han ligeledes paa St. Helena. —

Efter tilbagekomsten fra Tyskland bad Ludvig om tilladelse til at tage del i krigen mod Portugal. Han vidste, at det var vanskeligt at unddrage sig det, som hans mægtige broder havde besluttet, men han ønskede at trække forhandlingerne i langdrag.

Hortense nærrede paa sin side en ren skræk for dette egteskab. Hun, som ikke blot sjælelig, men dengang ogsaa legemlig, var kjernesund, følte fysisk

modvilje mod at knytte sin fremtid til den sygelige mand. Hver gang hendes moder talte til hende om sit ønske, brast hun i voldsom graad.

Det var ikke skik i Frankrige at man spurgte om døtrenes smag eller mening, og Josephine var kold for hendes taarer. Efter at hendes egne overtalelser var strandede paa datterens egensindighed, fik hun fru Campan til at skrive lange breve for at omstemme sin yndlingselev.

Da heller ikke dette havde den ventede virkning, bearbejdede hun i lange tider sin mand, der, udtrættet af de huslige scener, sluttelig lovede at drive sagen igjennem.

Hans steddatter havde ikke kraft til at kjæmpe mod ham, og ingen af hendes venner turde opmuntre hende til at krydse hans planer.

Hendes frygt for Napoleon og hendes sjæls ensomhed gjorde hende vaabenløs. Josephines rænker og førstekonsulens vilje afgjorde hendes skjæbne.

XI

Forlovelse og bryllup. — Skrækkelige hvedebrødsdage. — En uoprettelig feil. — Modsætninger, som aldrig kunde udjevnes.

Høsten 1801 kom Ludvig tilbage fra Portugal. Paa et bal i Malmaison havde han en lang samtale med Napoleon og Josepine. Hortense blev hentet; og kort efter meddelte førstekonsulen, at hans broder skulde indgaa egteskab med hans steddatter.

Inden den store verden fandt de fleste, at partiet var passende. Familien Bonaparte var dog ikke tilfreds.

«Min søn havde kunnet gjøre et meget bedre parti, hvis han havde ventet nogle aar,» sagde fru Letizia.

Lucien, som var i Spanien, fik først høre om forlovelsen, da den blev offentliggjort. Han trængte ind paa sin broder for at faa ham til at træde tilbage i sidste øieblik, og han søgte at faa ham til at tro, at Hortense var Napoleons elskerinde.

Da han for anden gang fremkastede denne afskyelige beskyldning, afbrød Ludvig ham:

«Hvorfor siger du dette?» spurgte han. «Jeg vil gjøre dig opmærksom paa, at jeg er forelsket i Hortense!»

Længe efter skrev han til Lucien:

«Flere aar modsatte jeg mig dette egteskab, som jeg havde stor grund til at frygte, fordi hendes og min karakter absolut ikke stemmer overens. Da jeg ønskede, at man skulde lade mig være i fred, lod jeg, som om jeg ikke havde isinde at gifte mig. Jeg ventede utaalmodig paa at hun skulde blive gift med en anden, saa jeg kunde faa leilighed til selv at vælge en hustru. — — Siden Emilies bryllup havde jeg ikke følt dyb kjærlighed. Men det var mit ønske at indtræde i egteskab; og Hortense spillede saa godt komedie, at jeg til min forbauselse følte en ny kjærlighed vaagne. Hun syntes at kunne blive idealet af en hustru. Jeg blev blændet og jeg blev gift!»

I den første forelskelsestid skrev han vers til hende. Det saarede ham, at hun ikke værdsatte denne op-

merksomhed. Han følte trang til at skrifte sine ungdomssynder for hende; hans vordende hustru fik overrakt et brev paa tyve tætskrevne sider, hvori han fortalte hende om alle de kjærlighedsforhold han havde havt, og nøiagtig beskrev hvad han havde følt ved de forskjellige anledninger.

Man kan forstaa hvilket indtryk denne aabenhjertighed maatte gjøre paa den romantiske unge pige, der havde lovet sig selv, at den mand, hun skulde egte, aldrig maatte have elsket nogen anden.

Forlovelsestiden varede tre maaneder; Ludvig tilbragte den ved sin broders hof. De fester, der blev afholdt til ære for de unge, og de kostbare gaver, som de blev overøste med, var ikke istand til at fremlokke et smil paa hans eller hendes ansigt. Ludvig modtog alt med tungsindig mine. Hortense kunde ikke skjule, at den forbindelse, som hun skulde indgaa, fyldte hende med angst.

Den tredie januar 1802 blev egteskabskontrakten underskrevet, og dagen efter fandt den kirkelige vielse sted. De unge saa ikke paa hinanden; brudgommen var kold og mørk, og bruden græd ustandselig.

Ludvig skrev senere: «Aldrig har et brudepar havt en sterkere følelse af den uhygge, der hviler over et tvungent og lidet passende egteskab!»

Samme dag tog han sin hustru med til et ensomt hus ti mile fra Paris, hvor han ikke behøvede at frygte for at faa besøg af uvedkommende. Det laa midt i en tæt skog; kun en fodsti førte op til bygningen.

Det var et ønskested for forelskede, der vilde til-

bringe sine hvedebrødsdage langt fra verden; men for Hortense, der var alt andet end forelsket, syntes stedet et frygteligt fængsel. Den uge, som hun tilbragte der, blev et af hendes livs pinligste minder.

«Hvor mange taarer, hvor mange klager og hvor megen sorg indesluttede ikke denne tid,» skrev hendes mand mange aar senere til hende.

Han gjorde sig i begyndelsen paa sin vis umage for at være elskværdig. Men hun kunde ikke overvinde sig til at vise ham andet end ligegyldig høflighed, og forholdet kom fra første stund ind i et skjævt spor.

For overfladiske iagttagere syntes det, som om Ludvig og Hortense maatte have berøringspunkter; i virkeligheden var deres smagsretning imidlertid yderst forskjellig.

Begge elskede landlivet. Men Hortense elskede ikke ensomheden; hun følte sig vel som midtpunkt for en støiende kreds. Ludvig, der var opfyldt af indre uro, trængte uafsladelig til at skifte opholdssted, medens Hortense var trofast mod de steder, hun likte, og ønskede at blive hvor hun var.

Skjønt Ludvig var mistroisk, skrev han breve til høire og venstre og fremlagde sit følelsesliv for næsten alle, som kom i hans vei. Hans hustru havde langt mere tillid til menneskene; men hun aabnede sig kun for enkelte, og der er opbevaret forholdsvis faa breve fra hendes haand.

Ludvig tilstod ærlig, at naar han var officer, var dette et offer, som han bragte sin broder. Men tapperhed var i Hortenses øine det mest tiltrækkende hos en mand; i dybet af sit hjerte saa hun ned paa

den pirrelige særling, der var bleven paatvunget hende.

Han var en bogorm; han gik op i selvdyrkelse og var meget ældre end sine aar. Han forstod ikke det virkelige liv og ønskede at leve alene. Hortense var ung af aar og ung af sind; i besiddelse af en spænstig kraftfølelse saa hun ivrig og længtende ud mod verden. Hun var koket og ubesindig, og hun bevarede under alle forhold noget uoverveiet og barnligt i sit væsen. I enkelte øieblikke følte hendes mand sig tiltrukket af hendes friskhed; men som oftest blev han opirret over hendes medfødte skøieragtighed og høie latter, og det plagede ham, at hun ikke var mere tilbageholdende og forsigtig.

Han havde studeret Rousseaus verker, men han havde ikke fordøiet dem; hans smag var kunstlet. Selv troede han, at han var en dyb natur. Han blev rørt over ulykker, som han læste om i romaner, men ikke over de ulykker, som han saa i sin nærhed.

Paa grund af sin sygelighed følte han sig inderst inde underlegen i alle forhold, og han forstod snart, at han ikke kunde vække Hortenses kjærlighed. Forbitrelsen og skuffelsen gjorde ham til hendes tyran. Aldrig viste han større mangel paa menneskekundskab og finfølelse end ligeoverfor den unge hustru, som han ønskede at beherske, isolere og gjøre til et lydigt redskab i sin haand.

Hun hadede tvang. Følte hun sig miskjendt eller saaret, trak hun sig ind i sig selv med en fasthed, som intet kunde rokke. Det er betegnende, at hendes broder kaldte hende: «Den blide stivnakke».

Hendes mand frygtede Josephines indflydelse over

hende. I sin skinsyge begik han en uoprettelig fejl: han regnede op det lange synderegister, som familien Bonaparte tillagde hendes moder.

«Din moder mangler al moral,» sluttede han. «Jeg forbyder dig at besøge hende uden naar jeg er med dig!»

Hun hørte paa ham skjælvende af vrede og skræk. Den gode datter havde troet, at Josephine havde levet stille og tilbagetrukket efter revolutionen. Da hun ved stedfaderens tilbagekomst fra Egypten havde kastet sig paa knæ og bedt om tilgivelse for hende, havde hun ikke haft begreb om, hvad det var, som hun bad om tilgivelse for. Og hun vidste at forholdet mellem Napoleon og hans hustru havde været godt i de to aar, som hun havde tilbragt under førstekonsulens tag.

Ludvigs ord traf hende fuldstændig uforberedt, og de tilføiede hende et saar, som aldrig blev lægt. I disse første dage af egteskabet døde uhjælpelig al udsigt til lykke.

Efterat have udøst sin forbitrelse over hendes moder, fortsatte den unge egtemand:

«Det er ikke vanskeligt at se, at du ikke holder af mig. Det havde maaske været bedre, om du havde været saa barmhjertig at skjule det for mig! — Naar du ikke elsker mig, maa jeg antage, at det er fordi du elsker en anden. Jeg spørger dig ikke, hvem han er; men vær vis paa, at jeg vil tage alle forholdsregler for at værne om min ære!»

Da Hortense kom tilbage til Paris, saa hun ud som et offerlam. Hendes venner saa øieblikkelig, at hendes friskhed og munterhed var forsvundet.

Hendes sørgmodige mine gjorde Ludvig rasende. Han kunde saare hende, skræmme hende, snøre hende ind i trykkende baand; men han kunde ikke bøie hende og endnu mindre tvinge hende til kjærlighed.

Naar hun ikke tog skade paa sin karakter under disse forhold, var det i kraft af den frihedstrang, som besjælede hende, og fordi hendes mand aldrig fik knækket hendes sterke vilje.

XII.

Daglige stridigheder. — Onde rygter. — En vals og et digt. — En søns fødsel. — Hortense og hendes veninder. — En skinsyg egtemand.

Det vakte stor bevægelse inden familien, da man fik vide, at Hortense skulde blive moder. Napoleon var endnu ikke keiser; men Frankrige havde gjort ham til førstekonsul for livstid og givet ham ret til at vælge sin efterfølger.

Man forudsaa, at han vilde komme til at interessere sig varmt for sin steddatters barn, og man drøftede allerede arvefølgen.

Joseph og Lucien havde kun døtre. Caroline Murat, der havde en søn, havde haabet, at han skulde blive arvingen; hun var umaadelig ophidset ved tanken paa, at hendes forhadte svigerinde kunde kuldkaste dette haab.

Naar Lucien havde talt om, at Hortense var førstekonsulens elskerinde, var dette ikke hans egen op-

findelse. Rygtet, der kom fra England, havde længe været udbredt i Paris; onde tunger havde antydnet, at det havde været nødvendigt at paaskynde brylluppet mellem hende og Ludvig.

Den maade, hvorpaa Napoleon behandlede hende, modsagde paa det bestemteste denne beskyldning; man merkede altid, at han kun nærrede faderlige følelser for hende.¹

Da hun ventede sit barn, dukkede rygtet op paa nyt; denne gang skyldtes dets opdukken utvivlsomt medlemmer af familien Bonaparte.

Caroline Murat tilhviskede den unge egtemand, at Napoleon var faderen. Ludvig vidste meget godt, at dette ikke var tilfældet. Tiltrods for sin hustrus kritiske tilstand greb han alligevel søsterens hentydninger som paaskud til at være oprørende haard og streng mod hende. Han læste alle breve, som hun skrev, og alle breve, som hun modtog.

«Hvis jeg giver dig en søn, vil du kanske tilgive, at jeg er hans moder,» sagde Hortense fortvivlet.

Hun vilde ikke, at verden skulde se, hvad hun led; hun havde ikke lyst til at beklage sig hverken for sin stedfader eller sin moder. Men hendes venner begyndte at forstaa det ulykkelige forhold og lagde al skyld over paa Ludvig.

Josephine, der for at sikre sin egen stilling havde ofret sin datter uden mindste samvittighedsnag, søgte

¹ End ikke Napoleons bitre fiender har vovet at fastholde denne beskyldning. Ganske vist antyder Fouché, at Josephine vilde kaste sin datter i sin mands arme. Men Bourrienne paastaar med bestemthed, at den historie, som var i omløb, var usand. Fru de Rémusat, hertuginde af Abrantès, frøken Avrillon og kammer-tjener Constant har alle erklæret rygtet for den sorteste løgn.

af al magt at skjule den elendighed, som hun havde bragt over hendes hoved.

Napoleon haabede, at tiden og barnet vilde føre dem sammen.

En dag fandt han sin steddatter grædende i en vindusfordybning.

«Hvad er der iveien?» spurgte han.

«Der er intet iveien,» svarede Hortense.

«Hvorfor græder du?»

«Jeg græder ikke!»

«Jovist græder du! Er du ikke lykkelig?»

«Jeg er meget lykkelig,» svarede hun og græd endnu heftigere.

Hun havde ingen anelse om de historier, som løb rundt om hende og hendes stedfader. Napoleon kjendte dem derimod godt, skjønt han ikke vidste, at det var hans søster og hans brødre, som paa denne maade kastede smuds paa hans familieliv.

Da Hortense havde været gift et halvt aars tid, meddelte en engelsk avis, at hun var nedkommen med en søn. Førstekonsulen, der gjennemskuede den giftige hentydning, besluttede at gjøre, hvad han kunde for at slaa bagvaskelsen til jorden. Han lod udsende indbydelser til et bal i Malmaison.

Aftenen kom, musikken spille op. Napoleon gik hen til sin steddatter og bad hende om en vals. Hun afslog det paa grund af sin tilstand; men han gjentog sin opfordring saa indtrængende og elskværdig, at hun sluttelig reiste sig og dansede med ham.

Den følgende morgen indeholdt alle aviser en beskrivelse af ballet. Førstekonsulen optraadte sjelden

som balkavaller; selvfølgelig fortalte man først og fremst, at han havde danset vals med Hortense.

«Journal de Paris» indeholdt følgende vers, der hentydede til hendes tilstand:

«De la trop vive Therpsicore,
Hortense abandonne les jeux.
Peuvent-ils t'amuser encore
Quand nous les croyons dangereux?»

Songe bien qu'à la jeune mère
Que l'on doit doublement aimer,
Il ne reste aucun pas à faire,
Pour nous séduire et nous charmer.

Ah! lorsque la vive cadence.
Te fait voltiger ou courir,
J'éprouve, en t'admirant, Hortense.
Plus de crainte que de plaisir.

L»

Hvor smigrende disse vers end var, blev den unge frue saaret over, at aviserne omtalte hendes tilstand; samtidig var det hende ubegribeligt, hvordan ordene baade kunde være bleven digtede og trykte samme nat som ballet fandt sted.

Hun spurgte sin stedfader, men han svarede undvigende. Da hun gik til hans sekretær med sit spørgsmaal, oplyste Bourrienne hende imidlertid om, at digtet var skrevet paa befaling af førstekonsulen, at ballet var bleven foranstaltet, for at digtet passende kunde offentliggjøres, og at det hele var bleven sat i scene for at modbevise en notis i et engelsk blad.

Den 10de oktober 1802 kom en søn til verden. Han blev kaldt Napoleon Karl.

Hvis man tør tro et brev fra Josephine til hendes

Suis bonaparte

A large, elegant, black ink flourish that starts under the word "bonaparte" and curves downwards and to the right, ending in a long, sweeping tail.

moder paa Martinique, saa følte Ludvig sig nu som det lykkeligste menneske i verden. Da gutten var en uge gammel, lod han ham male liggende i en kurv med roser, og han bragte billedet triumferende hen til sin hustrus seng.

Denne lyse stemning varede dog ikke længe; mistro vældede atter frem i hans syge sind, og atter begyndte han at ærgre sig over hende. Det var et stort held, at hans voksende embedspligter optog meget af hans tid, og at omsorg for hans helbred stadig fyldte hans tanker.

I forholdet til det lille barn kom Hortenses vakreste egenskaber tilsyne, og med den nye lykkefølelse vaagnede hendes livsglæde paanyt. Et tryk syntes løftet fra hendes skuldre; naar hendes mand ikke lagde en dæmper paa hendes elastiske sind, sprudlede hendes munterhed næsten som før hendes bryllup. Naar han var borte, hørte man igjen hendes friske latter. Da samlede hun sine veninder; man legte selskabslege og friluftsslege, og hendes hus mindede om fritimerne i fru Campans institut.

Kom Ludvig pludselig tilsyne, blev han opirret over disse adspredelser. I sin roman «Marie», som han udgav i landflygtigheden, beskriver han under gennemsigtig forklædning, hvordan han paa sin side følte det:

«Vi havde ikke længer tillid til hinanden, og vi var uenige om alt muligt. Det morede hende at modsig mig. Fra vi blev gifte, var vort hus fuldt af fremmede. Alle spradebasser, alle lediggjængere fra omegnen kom for at besøge hende. Dans, koncerter, landture betragtedes som vigtige begivenheder. Hvis morgenen brød frem, uden at hun havde husket at

forberede fornøielser for dagen, ærgrede hun sig og satte øieblikkelig alt paa ende. Man kom løbende fra alle kanter for at modtage befaling til de forberedelser, der skulde træffes. Og jeg, som enten inde i huset eller fra vinduerne iagttog hendes iver, var nær ved at fortvivle paa grund af al denne latterlighed.»

Sommeren 1803 nærmede sig. Napoleon og Josephine gjorde en rundreise, og den grætnede egtemand drog til et badested. Han var fraværende fire maaneder og skrev ikke en eneste gang til sin hustru, der begyndte at føle sig næsten som uafhængig enke.

Veiret var vakkert, og hun benyttede sin frihed. Etiketten blev bortlagt. Veninderne løb ind og ud. Man spillede komedie og besøgte sommerballer og fester.

I og for sig var disse adspredelser meget uskylde; men beretninger om hendes paafund sendtes i forvansket form baade til hendes mand og til hendes stedfader.

Førstekonsulen lagde ingen vegt paa disse «barne-streger», som han kaldte dem. Men Ludvig hørte ivrig paa alt, hvad man forebragte ham.

Hans tilbagekomst virkede som et uveir. Alle veninder forsvandt fra huset, og han befalede sin hustru at afbryde forbindelsen med dem. De kammerjomfruer, som hun satte pris paa, blev afskedigede uden naade. Han lyttede ved dørene, naar hun havde besøgt; og for ikke at slippe hende af syne, tvang han hende til at følge med til en afsidesliggende garnison, hvor han skulde gjøre tjeneste nogle maaneder.

Hortense gjorde intet forsøg paa at retfærdiggjøre sig; tiltrods for hans opførsel blev hun ved at være venlig og høflig mod ham.

«Hun øver sig i at bedrage mig!» raabte han rasende. Han svor, at han ikke vilde lade sig holde for nar.

XIII.

Hortense som Beauharnais' datter. — Royalisternes store sammensværgelse. — Hertugen af Enghiens død. — Arvefølgen. — Ludvig modarbejder Napoleons planer. — Familien Bonapartes magtbegjær.

Det store flertal af det franske folk havde betragtet Napoleons statsomvæltning som en forløsning. Gjenoprettelsen af ro og orden i kirke og stat, der skyldtes ham, og fremfor alt den glans, som hans ledelse kastede over hæren, havde skaffet ham tilhængere og beundrere inden alle samfundslag.

De udvandrede adelsfamilier ønskede ivrig at faa sine eiendomme igjen. Fra sine smuthuller i Europa kom de i store flokke. Repræsentanter for Frankriges berømteste navne gik paa visit til førstekonsulens hustru. Hun skyndte sig at gjøre dem tjenester og betragtede det som en ære at arbeide for deres interesser.

I fru Campans institut havde Hortense været bekendt for sine udpræget royalistiske sympatier. Hun havde den feilagtige tro, at hendes fader var bleven henrettet paa grund af sin trofasthed mod kongedømmet. Hvor høit hendes stedfader end steg, saa var Bourbonnerne fra hendes synspunkt de eneste, der var berettigede til den franske trone. Baade hun og hendes moder fik taarer i øinene, naar de

talte om den gode kong Ludvig og den skjønne Marie Antoinette.

Napoleon var bleven konsul kun syv aar efter Ludvig den sekstendes fald. I begyndelsen var han nødsaget til at tage hensyn til det gamle kongedømmes venner, og det mishagede ham ingenlunde, at hans hustru og steddatter høilydt forkyndte sin kjærlighed til Bourbonnerne.

Naar Hortense en sjelden gang ønskede noget af førstekonsulen for sin person, pleiede hun altid at fremkomme med sin bøn gjennem Josephine eller et andet mellemed.

«Den lille gaas!» sagde han gjerne. «Hvorfor kommer hun ikke selv og beder om det, som hun ønsker? Er barnet bange for mig?»

Hvor det gjaldt om at hjælpe de kongeligsindede, gik hun derimod dristig til ham, og han opfyldte næsten altid hendes bønner. Naar han var i godt humør, kaldte han hende leende: «Du lille forkjæmper for kongedømmet!»

Det var baade Josephines og datterens oprigtige ønske, at han skulde gjenreise Bourbonnernes trone; Ludvig den sekstendes brødre henvendte sig flere gange og gjennem forskjellige kanaler til begge damer for at formaa dem til at paavirke ham. Bourrienne fortæller, at de trængte saa sterkt ind paa ham for at faa ham til at gjenindsætte Bourbonnerne, at han ærgerlig sagde til sin sekretær:

«Kvindfolkene er splittergale! Faubourg St. Germain fordreier hovedet paa dem!»

Den høieste adel viste sig med glæde i Josephines

saloner, og hun og Hortense besøgte alle baller hos det gamle aristokrati.

Takket være førstekonsulen havde hertugen af Orleans' enke, fru de Montesson, faaet igjen alle sine godser. Til tak havde hun gjort en glimrende fest i anledning af hans steddatters bryllup med hans broder. Over otte hundrede gjester havde fyldt hendes pragtfulde sale, og hele diplomatiet havde givet møde. Alt havde været ordnet som i det gamle kongedømmes tid.

Napoleon behandlede denne levning fra svundne dage som en prinsesse af kongeligt blod. Han lyttede begjærlig til hendes undervisning om formerne ved et velordnet herskerhof. Man nærmede sig slutningen af konsulatet; den store forandring i regjeringsformen stod for døren.

Da det viste sig, at den seirrige general ikke blot eftertragede magten, men kronen, blev baade Bourbonnernes tilhængere og de ivrigste republikanere hans fiender. De svor, at tyrannen skulde dø.

I de fire aar, som nu var forløbne siden det første attentat mod hans liv, havde politiet næsten hver maaned, ofte endog hver uge og hver dag opdaget nye sammensværgelser; han vandrede blandt skjulte fiender. Hidtil havde han undgaaet døden; men fra alle sider spandt man sine traade for at komme ham tillivs.

Politiet opdagede en farlig plan, hvis egentlige op-
havsmand var Ludvig den sekstendes yngre broder, greven af Artois¹. En af lederne var general Pichegru,

¹ Se nærmere om greven af Artois i Clara Tschudi's «Marie Antoinette».

der i direktoriets dage med urette havde været anklaget for at have iverksat et oprør til gunst for Bourbonnerne, og som af den grund var bleven landsforvist. Den anden hovedmand var Georges Cadoudal, en frygtet folkehøvding, der 1793 havde kaldt tillive en reisning til fordel for det gamle kongehus. Førstekonsulen havde forsøgt at faa ham til at forson sig med de nye tilstande, men han var forbleven tro mod Bourbonnerne.

De sammensvorne havde gjort store anstrengelser for at vinde den navnkundige general Moreau for sin skumle plan. Hans seir ved Hohenlinden havde haft afgjørende betydning for Frankrige; men da han var skinsyg, havde han helt trukket sig tilbage fra det offentlige liv, efterat Napoleon havde grebet statens tøiler. Hvor fiendtlig han var stemt mod førstekonsulen, vilde han imidlertid ikke være med til at myrde ham.

Det blev besluttet, at en skare forvovne mænd skulde overfalde og dræbe den forhadte Bonaparte paa veien mellem St. Cloud og Paris. Georges Cadoudal forlangte, at en bourbonsk prins skulde være anfører for de sammensvorne; greven af Artois og hertugen af Berry havde derfor lovet at indfinde sig i Paris umiddelbart før gjerningen skulde finde sted.

Deltagerne blev pludselig fængslede. Greven af Artois og hertugen af Berry, der var bleven varslede itide, opgav sin reise i sidste minut og lod sine venner i stikken. Men Cadoudal og elleve andre blev dømt til døden for mordforsøg paa statens overhoved. Pichegru, der fandtes død i fængslet, havde sandsynligvis dræbt sig selv.

Moreau blev forvist til Amerika.

Af forhørene fremgik det tydelig, at flere franske prinser havde været nøie knyttede til sammensværgelsen. Napoleons heftigste vrede vendte sig derfor

Napoleon som førstekonsul.

mod royalisterne, der lønnede hans godhed og forsonlighed med saa stor en utaknemmelighed og et saa uforsonligt had.

Det var hans ret og pligt at værne om sit eget liv for derigjennem at sikre Frankriges ro. De skyldige prinser havde unddraget sig hans straffende haand; men royalisterne skulde lære hans magt at kjende.

Tæt ved den franske grænse boede et medlem af huset Bourbon, nemlig hertugen af Enghien. Den unge mand blev offeret for hans hevn.

Han havde kjæmpet mod sit fædreland i prinsen af Condés emigrantkorps; han havde tilbudt England sin tjeneste i krigen mod Frankrige; og han havde i et brev, som blev oplæst, betegnet fransk-mændene som sine bitre fiender.

Skjønt det ikke kunde bevises, at han havde taget del i sammensværgelsen mod Napoleon, blev han fængslet i Baden og bragt til Vincennes.

Førstekonsulens bedste venner misbilligede dette skridt. Hans hustru kastede sig paa knæ og bad om naade for prinsen. Han stødte hende bort og svarede barskt:

«Kvinder skal ikke blande sig i forretninger!»

I sin lidenskabelige iver for at statuere et eksempel overhørte han alle bønner og raad. Dødsdommen blev udtalt aftenen den tyvende mars 1804, og inden den næste morgen brød frem, blev hertugen af Enghien skudt.

Drabet vakte forfærdelse. En mængde mennesker skyndte sig til Malmaison, blandt andre Hortense, der saa ud som en forskræmt fugl¹. Men saa stor var frygten for Napoleon, at end ikke de kongefamilier, der var beslegtede med hertugen af Enghien, aabent vovede at dadle hans handling.

Samme aften viste han sig i teatret, hvor han som sædvanlig blev modtaget med begeistring².

Hustruer og mødre beleirede formelig St. Cloud

¹ Fru de Rémusat's memoier. — Bourrienne, der ligeledes taler om disse dage i Malmaison, fortæller, at han traf Josephine, Hortense og fru de Rémusat siddende aldeles sønderknuste.

² Paa St. Helena paatog Napoleon sig hele ansvaret for hertugen af Enghiens død, som historien har dømt meget strengt. I sine sidste dage lod han sit testamente bringe hen til sengen, og han skrev egenhændig mellem linjerne følgende ord:

«Jeg lod hertugen af Enghien fængsle og dømme, fordi det var nødvendigt for det franske folks sikkerhed, for dets interesser og ære. Det fandt sted i de dage, da greven af Artois ifølge sin egen tilstaaelse holdt seksti betalte snigmordere i Paris for at dræbe mig. Under lignende omstændigheder vilde jeg handle paa samme maade.»

for at formaa Josephine til at gaa i forbøn for de dødsdømte. Hun havde ikke kunnet redde den unge hertug; men hun blev ved at arbeide for de andres frelse. Atter og atter trængte hun ind i sin mands arbejdsværelse for at bede ham om at vise mildhed. De dømtes slegt og nærmeste venner henvendte sig ligeledes til Hortense, og det lykkedes ogsaa hende at redde flere menneskeliv ved sin forbøn.

Misbilligede man i almindelighed hertugen af Enghiens mord, saa var man paa den anden side ikke mindre forfærdet over de idelige og vidt forgrenede sammensværgelser mod førstekonsulen, som retsforhandlingerne bragte for offentligheden. Ivrigere end før trængte man ind paa ham for at formaa ham til at bestemme, hvem der skulde være hans efterfølger.

Inden hæren troede man en tid, at hans stedsøn vilde blive udset til arving. Men Eugène hørte ikke til hans egen slegt; hvor høit han end skattede ham, havde han andre planer.

Lucien Bonaparte havde mod Napoleons vilje giftet sig med en dame af tvivlsomt rygte. Broderen Jérôme havde bag hans ryg ladt sig vie til en købmandsdatter i Baltimore. Men blandt hans nærmeste slegtninge var der et barn, der havde Bonaparternes familietræk, der var opkaldt efter ham, og som var søn af hans yndlingsbroder og af den unge pige, for hvem han havde været fader og formynder. Det syntes baade naturligt og klogt, at han til arving valgte sin første brodersøn.

Faa uger efter hertugen af Enghiens død kørte han og hans hustru i fuld pragt til Ludvig og Hor-

tense, som var synlig overraskede over det høitidelige og uventede besøg.

Napoleon var forlegen. Josephine trak sin svigersøn hen i en vindusfordybning og meddelte ham i forblommede ord, at arvefølgen nu skulde ordnes. Hun tilføiede, at hendes mand ønskede, at den lille skulde blive opdraget i Tuilerierne, og at han vilde faa rang umiddelbart efter sin onkel; hvis førstekonsulen døde inden Napoleon Karl blev myndig, skulde Joseph Bonaparte, som den ældste, føre regentskabet for ham sammen med de to andre konsuler.

Ludvig viste sig hverken taknemmelig eller smigret over den overordentlige naade, der var tiltænkt hans søn. Hortense stillede sig ligeledes uvillig til planen; hun frygtede, at ophøielsen vilde medføre farer, og hun havde ingen lyst til at skilles fra sit barn.

Førstekonsulen og hans hustru vendte tilbage til Tuilerierne med uforrettet sag.

Spørgsmaalet om arvefølgen stillede familien Bonapartes magtbegjær i det grelleste lys: Joseph paa stod, at det var ham, som var den arveberettigede. Caroline Murat brød ud i de bitreste klager. Selv Ludvig talte om uretfærdighed, skjønt hans egen søn var den foretrukne.

Førstekonsulen var yderst forbitret paa sine søskende. Da familien en dag var samlet og Napoleon Karl sad paa sin onkels knæ, sagde han:

«Ved du, mit lille barn, at du kanske bliver konge?»

«Og min søn Achilles?» spurgte Caroline.

«Vi faar haabe, at Achilles bliver en flink soldat!» svarede Napoleon.

Han blev ved at tale til brodersønnen:

«Mit stakkels, lille barn!» sagde han. «Hvis du har dit liv kjær, saa raader jeg dig til aldrig at smage paa den mad, som dine fættre laver til dig!»¹ — —

Caroline og Joseph dryppede gift i Ludvigs sygelige sind; for anden gang rippede de op i den gamle historie om, at Napoleon var fader til barnet. Egte- manden overøste baade sin hustru og sin svigermoder med skjældsord; han svor, at han vilde kaste sig i Seinen, hvis hans broder fastholdt at ville adoptere den lille. Ude af sig selv styrtede han til Tuileri-erne og skreg:

«Hvorfor skal jeg give afkald paa mine egne rettigheder til fordel for min søn? Hvorved har jeg fortjent at blive gjort arveløs? — — Hvordan skal jeg optræde, naar denne gut, som du gjør til din, indtager en meget højere rang end jeg selv? — Jeg giver aldrig mit samtykke! Heller end at bøie mig for min søn, vil jeg forlade Frankrige og tage Napoleon Karl med mig! Vi skal faa se, om du for offentlighedens øine vover at rive et barn bort fra dets fader!»

Napoleon indsaa, at naar Ludvig ikke vilde, var der intet andet at gjøre end foreløbig at opgive planen. Han betragtede dog ikke sagen som ugjenkaldelig tabt, men tænkte atter at tage den op under andre former.

Det blev bestemt, at rettighederne skulde gaa over til hans ældste broder, hvis han døde uden legitime eller adopterede børn. Hvis ikke Joseph fik sønner, skulde rettighederne gaa over til Ludvig og hans mandlige efterkommere.

¹ Fru de Rémusat's memoirer.

Han lod tilføie:

«Napoleon Bonaparte kan adoptere sine brødres børn og børnebørn, naar de har fyldt sit attende aar, og saafremt han paa den tid ikke selv har sønner.»

De kvindelige medlemmer af familien og deres efterkommere skulde være udelukkede for alle tider.

XIV

Keiserdømme i Frankrige. — Prinser og prinsesser. — Caroline Murat. — Ludvigs herskesyge og uretfærdighed. — Hortense bliver atter moder.

Fra alle egne i Frankrige modtog Napoleon adresser, hvori man forlangte et arveligt keiserrige. De første deputationer indfandt sig faa dage efter hertugen af Enghiens død.

Inden han bestemte sig til at opfylde folkets vilje, raadførte han sig med de to andre konsulere Lebrun og Cambacérés.

Lebrun vilde have keiserdømme. Men Cambacérés ønskede republikens opretholdelse. Da de sent paa nat kjørte fra Malmaison, hvor Napoleon længe og indtrængende havde talt med dem, sagde den senere kansler:

«Monarkiet skal, altsaa gjenoprettes! — Jeg har en forudfølelse af, at denne bygning ikke kommer til at blive staaende længe!»

Førstekonsulen flyttede til St. Cloud. Den attende mai indfandt senatets medlemmer sig i festligt optog for at tilbyde ham keiserkronen. Han modtog dem

i sit arbejdsværelse, hvorefter de gik ind til Josephine for at hilse hende som keiserinde. Ceremonien varede kun et kvarter.

Da herrerne var kjørt tilbage til Paris og keiseren og hans familie skulde spise middag, meddelte Duroc, der var udnævnt til hofchef, at Joseph og Ludvig fra nu af skulde være franske prinser og føre titelen «keiserlige høiheder», og at deres hustruer skulde være prinsesser og bære samme titel.

De to brødre syntes tilfredse. Men Elisa og Caroline var ligesaa overraskede som misfornøiede med den forskjel, der skulde være mellem dem og deres svigerinder. Da Napoleon flere gange henvendte sig til Hortense og kaldte hende prinsesse, mistede fru Murat selvbeherskelsen; hun brast i taarer og græd under hele maaltidet.

De fleste af familien fandt dette pinligt; men Napoleon smilte ondskabsfuldt. Dagen efter havde han og søsteren en heftig scene, som endte med at hun besvimede, og at han lovede, at ogsaa hun og Elisa skulde blive keiserlige høiheder.

Disse dage, der bragte Bonaparterne ophøielse, var pinlige og uhyggelige for Hortense. Ludvig, hvis stemninger idelig svingede frem og tilbage, ærgrede sig over stridighederne med sin mægtige broder og over den skranke, som hans egensindighed havde reist mellem dem. Uden grund gjorde han sin hustru ansvarlig for dette. I sit blinde raseri skreg han til hende:

«Husk paa, at du nu er en Bonaparte! Hvis du arbejder for din moders interesser og ikke for mine, skal du komme til at angre det dyrt! Jeg skal skille

dig fra din søn og holde dig indestængt paa et afsidesliggende sted, som ingen menneskelig magt skal kunne fri dig ud fra! Jeg skal sørge for, at du kommer til at betale din eftergivenesshed mod din egen familie med dit livs lykke! — Vøgt dig for at lade min broder høre noget om mine trusler; hans magt er ikke stor nok til at forsvare dig mod min vrede!»

Hortense bar atter et barn under sit hjerte. Disse sindsbevægelser og muligheden af, at han vilde skille hende fra sønnen, knuste hende fuldstændig.

Alle mennesker lagde merke til den forandring, der foregik med hende. Hun gik som en automat gjennem Tuilerierne med et sygt smil paa de blege, sammenpressede læber.

«Du er bleven saa alvorlig, min kjære Hortense, og saa paafaldende kold,» skrev fru Campan til hende.

Fru de Rémusat fortæller, at hun efter den tid aldrig var frisk; hun tilføier, at hendes skjønhed forsvandt samtidig med hendes freidige livsglæde.

Medens hendes mand var borte, havde hun kjøbt et hyggeligt hus, som hun havde indrettet smukt.

Uden at sige et ord til hende bortbyttede Ludvig denne bolig mod en større, men solløs bygning, hvor hun aldrig følte sig vel. Han købte desuden eiendommen St. Leu, som laa fem mile fra Paris, og omfattede to store godser.

Det havde altid været Hortenses drøm at eie et hus paa landet og penge nok til at indrette det efter sin smag. Da hendes mand reiste til et bade-sted, kunde hun puste ud; i glæden over at hendes drøm var bleven virkelighed, glemte hun sine sorger

en stakket stund. Hun laa hele dage paa sin sofa, beskjæftigede sig med sin søn og lyttede taalmodig til de moralske og filosofiske betragtninger, som fru Campan øste ud over hende, naar hun daglig kom paa besøg.

«Jeg hører ikke mere tale om Hortense, end om hun opholdt sig i Kongo,» skrev Napoleon til Josephine, der var ved et badested.

I begyndelsen af september kom Ludvig tilbage til St. Leu; han forlangte at hun straks skulde flytte til Paris. —

Den ellefte oktober nedkom Hortense med sin næstældste søn, — det første medlem af familien, der blev født som fransk prins.

«Min kjære datter!» sagde keiseren. «Paven, som kommer for at krone mig, skal døbe dit barn.»

Bonaparterne modarbejdede med al magt Josephines kroning; Joseph raadede Napoleon til at gribe denne leilighed til at lade sig skille fra hende.

«Hvis jeg var bleven kastet i fængsel, eller sendt i landflygtighed, vilde hun have delt min skjebne,» svarede broderen. «Skulde jeg skille mig fra hende, fordi om jeg bliver mægtig? — Nei, dette overstiger mine kræfter!»

Hans hustru var imidlertid selv paa nippet til at ødelægge sin sag. Rollerne var bleven ombyttede: nu var det hende, som led af skinsyge. Hun mistænkte ham for utroskab og overøste ham med bebrejdelser. Han forbød hende at udspionere hans skridt og bad hende i sin heftighed om at forlade St. Cloud.

Det saa ud, som om alt var tabt. Den fortvivlede

Josephine sendte fru de Rémusat ind til Paris for at hente raad hos Hortense.

Efterretningen om en paatænkt skilsmisse berørte datteren mindre, end moderen havde ventet.

«Jeg kan ikke blande mig i noget,» sagde hun. «Min mand har bestemt forbudt mig det! Moder har været meget uforstandig! — Hun kommer til at miste kronen, men hun faar ialfald fred. Mange kvinder er langt ulykkeligere end min moder!»

Hun vedblev:

«Forøvrigt er der endnu en mulighed for at de kan blive enige! Moders mildhed og hendes taarer har stor magt over Bonaparte. Man bør overlade dem til sig selv!»

Det viste sig, at hun saa klart. Napoleon blev paanyt rørt over sin hustrus godhed; han meddelte hende uventet, at han havde besluttet at paven skulde krone dem begge.

Han befalede sine søstre at bære keiserindens slæb ved kroningen. Saa stor var deres forbitrelse og skuffelse, at ingen af hans søskende var istand til at skjule den. Joseph greb ordet paa de øvriges vegne og fremholdt, at en saa stor udmerkelse end ikke var bleven Maria af Medici til del.

«Og Maria af Medici var berettiget til alle hædersbeviser, fordi hun var moder,» tilføjede han bidende.

Denne hentydning til, at Napoleon ikke havde børn, berørte hans ømmeste punkt. Det faldt ham vanskeligt at tilgive Joseph. Da de øvrige medlemmer af familien faldt tilfode, fandt imidlertid ogsaa den ældste, at det var klogest at gjøre en undskyldning.

Keiserparret var kun borgerlig viet. Paven erklærede bestemt, at de nu maatte vies kirkelig; aftenen før kroningen gav kardinal Fesch dem derfor i stilhed kirkens velsignelse.

Den høitidelige ceremoni var berammet til søndagen den anden december 1804.

Det havde sneet hele natten. Men snefaldet stansede ud paa morgenen, og en bleg sol kom tilsyne.

Klokken ni begav paven sig til Notre-Dame, hvor han i flere timer taalmodig sad og ventede paa Napoleon.

Endelig kjørte keiseren og hans gemalinde frem foran kirkeporten. Idet Josephine steg ud af vognen, tabte hun sin vielsesring, som paven havde foræret hende den foregaaende dag. Hun betragtede det som et daarligt varsel. Den var faldt langt bort; men efter flere minuters søgen blev den fundet af hendes søn.

Paven stillede sig foran alteret, da den laurbærkronede kriger traadte ind. Han tilspurgte Napoleon, om han lovede at anvende al sin kraft til at opretholde loven, retfærdigheden og freden i kirken og blandt sit folk.

Keiseren lagde begge sine hænder paa bibelen og svarede:

«Jeg lover det!» hvorpaa han selv satte kronen paa sit hoved.

Keiserinden nærmede sig alteret. Med en bevægelse fuld af høihed og uendelig ømhed kronede han sin hustru. Aldrig havde hendes venner set hende saa skjøn og saa majestætisk som paa denne dag. De misundelige svigerinder, der maatte bære hendes slæb, trak den tunge kroningskaabe tilbage istedetfor at

løfte den. Hun vaklede; Napoleon, som saa det, henvendte en skarp tilrettevisning til sine søstre, der forskrækkede skyndte sig at gjøre sin pligt.

Paven intonerede med høi stemme:

«Vivat imperator in æternum».

To hundrede sangere stemte i en hyldningskantate. Og alle i kirken gjentog: «Vivat imperator in æternum!».

Hortense sad paa forhøiningen ikke langt fra sin moder. Hun lod sit blik svæve hen over mængden; det hele syntes hende en drøm.

I fortrolighed sagde hun til en af sine veninder:

«Min stedfader er en komet; vi andre er kun hans hale! Vi maa følge ham, men vi ved ikke, hvor det bærer hen. Vil det bringe os lykke eller vil det bringe os ulykke? — Hvorhen vil han føre os?»

XV

Hortenses næstældste søn bliver døbt. — Napoleon og hans stedbørn. — Napoleon og hans brodersøn. — Nye forsøg paa at sikre arvefølgen. — Eugène udnævnes til vicekonge i Italien. — Krige og seire. Ludvig bliver guvernør i Paris. — Hortenses pligter. — Eugènes bryllup med prinsesse Augusta Amalie af Bayern. — En frygtelig sygdom og en frygtelig kur.

Det var Napoleons vilje, at hele verden skulde se, hvilken høi rang han havde tiltænkt Hortenses sønner. Han havde meddelt Europas hoffet at en

brodersøn var bleven født; alle havde svaret med lykønskninger og derved givet bevis for, at de anerkjendte det nye dynasti.

Daabshøitideligheden skulde i ingen henseende staa tilbage for de høitideligheder, der havde fundet sted, naar en kronprins var bleven døbt under det gamle kongedømme.

Keiseren studerede paa det ivrigste ceremonierne ved det franske hof saa langt tilbage som til Ludvig den fjortendes dage. Selv fastsatte han hver mindste enkelthed; og han gjennemsaa programmet tre gange, for at festlighederne kunde gaa med militær punktighed.

Søndagen den fire og tyvende mars 1805 kørte fru Letizia med sin hofstat til Tuilerierne, hvor der blev holdt gudstjeneste, og hvor der var stor modtagelse. Derpaa kørte hele hoffet samt paven med sine kardinaler i et endeløst vogntog til St. Cloud.

Festsalen var omdannet til kapel; keiserhuset og rigets høieste officerer og embedsmænd gik did i høitidelig procession. Prinsen blev baaret af sin guvernante. Fire marechaller holdt kvasterne paa det teppe, der indhyllede ham. Umiddelbart efter barnet fulgte de høieste hofembedsmænd og endelig Napoleon og hans moder, der var faddere.

Paven stod ventende; i en rundkreds om ham stod kardinaler, erkebiskoper og biskoper.

Under daabshandlingen stirrede den lille med sine store mørke øine ufravendt paa Napoleon. Keiseren lagde haanden paa sin brodersøns hoved og betragtede ham kjærlig og vemodig.

Efter ceremonien var der middag paa slottet og

festforestilling i teatret. Dagen afsluttedes med et glimrende fyrverkeri.

Hortense takkede sin stedfader.

«Eugène fortæller, at han saa taarer i Deres øine,» sagde hun.

«Det var glædestaarer,» lød svaret. «Dine børn er mit dynastis haab!» —

Da arveloven blev ordnet, sagde en af senatorerne til keiseren:

«Man kan ikke beskyldte Dem for at have egenkjiærlige hensigter; thi De har ingen børn.»

«Jeg har Eugène og Hortense,» svarede han.

Han betragtede dem som sine egne, og begge hans stedbørn nærrede hengivenhed for ham.

Eugène var ikke ærgjerrig. Skjønt Napoleon syntes at glemme ham, medens han ophøiede sine brødre, var stedsønnen altid lige taknemmelig.

Hortense var lidt bange for sin stedfader; samtidig var hun ret ligegyldig for hans naadesbeviser. Hun underordnede sig ham som et barn uden at forstaa hans storhed. Beauharnais'erne følte sig ikke som parvener, og keiserglansen imponerede dem ikke.

«Jeg holder inderlig af Hortense,» sagde Napoleon til en af sine ministre. «Hun og hendes broder tager altid mit parti, selv mod sin egen moder!»

Naar Josephine klagede over ham til datteren, pleiede hun at svare:

«Han har nok af ondt; og han har gjort os saa meget godt!»

Da kroningen fandt sted, var hendes ældste søn to og et halvt aar gammel. Han var usædvanlig vakker og frisk, munter og overstrømmende livlig.

Han lignede sin fader og som følge deraf sin store onkel; men han havde sin moders store, blaa øine, hendes friske farve og hendes lyse, krøllede haar.

Pariserne, hoffet og keiserparret gjorde stor stas af «den lille skat,» som de kaldte ham.¹ Naar veiret var godt, spadserede forældrene med ham i Boulogne-skoven. De var meget stolte af ham og morede sig begge over hans forstandige bemærkninger.

Hans største glæde var at besøge onkelen. Da han en dag skulde ind til ham, gik han forbi general Murat uden at sige goddag.

«Hilser du ikke paa mig?» spurgte Murat.

«Jo,» svarede gutten; «men først efter at jeg har hilst paa keiseren!»

Hortense opdrog sine sønner til kjærlighed og ærefrygt for onkelen. Og Napoleon elskede sin tiltænkte arving og øste al sin tilbagestrængte faderkjærlighed ud over ham.

Han sendte ofte bud efter ham, naar han klædte sig om, og han lod ham jevnlig hente, naar han spiste middag; han pleiede at kysse ham, trække ham i øret og tillade ham at rive istykker alt hvad han vilde. Ofte bar han ham selv ned i haven, og han lagde sig paa græsplænen for bedre at kunne lege med ham. Overhovedet behandlede han ham paa samme maade, som han nogle aar senere behandlede kongen af Rom. Den lilles ansigt straaledede og han skreg af glæde, naar han saa «onkel Bibiche» som han kaldte ham.*

«Josephs døtre ved ikke engang, at jeg nu er keiser,» sagde Napoleon til en af sine ministre. «De

¹ «Le petit chou.»

kalder mig konsulen, og de tror, at jeg prygler deres moder! Da er den lille Napoleon ganske anderledes. Naar han gaar forbi mine soldater, raaber han af fuld hals: Leve helten Nonon!»

«Dette barn er skikket til at blive min efterfølger; — kanske vil han naa længer end jeg!» sagde han flere gange.

Da han skulde træffe en bestemmelse med hensyn til Italien, søgte han for anden gang at aabne veien til tronen for sin lille yndling.

Han tilbød Joseph den lombardiske krone. Men broderen afslog den efter nogen betænkning; thi skjønt han var ældre end Napoleon, betragtede han det ikke som usandsynligt, at han kunde arve det franske rige.

Rimeligvis havde keiseren ventet dette afslag; han erklærede nu, at hans brodersøn skulde være konge af Italien. Ludvig skulde regjere i sin søns sted; den lille prins skulde blive i Paris, indtil han blev myndig.

Den mistænksomme fader betragtede ogsaa denne plan som en fornærmelse.

«Jeg samtykker aldrig i at han bliver adopteret før den fastsatte tid og heller ikke i nogen anden ordning, der kan gjenopvække de gamle rygter om barnet,» sagde han. «Jeg er villig til at reise til Italien, hvis man forlanger det, men kun under forudsætning af, at jeg kan tage min hustru og mine børn med mig.»

Den tone, hvori han talte, gjorde keiseren rasende; han greb ham i nakken og kastede ham med kraft ud af døren.

Kort tid efter satte han den italienske jernkrone paa sit eget hoved.

Nu vendte han sine øine mod sin stedsøn. Han gjorde ham til general, prins og keiserlig høihed. Og tolv dage efter sin kroning i Milano¹ udnævnte han ham til vicekonge i Italien.

Denne broder var Hortenses trøster. Ligeoverfor Ludvig turde hun ikke vise sin varme søsterkjerlighed; naar hun var sammen med sine veninder, lagde hun derimod intet skjul paa, hvor høit hun elskede ham, og paa hvor glad hun var over, at han havde faaet samme rang som hendes mand og svogre. —

Nye krige brød ud. Murat, der paa den tid var guvernør i den franske hovedstad, maatte drage i felten. Den sygelige Ludvig overtog hans stilling. Han var forpligtet til at være tilstede ved regjeringens møder, han maatte hver dag sende indberetninger til keiseren, og han var chef for nationalgarden.

Samtidig fik hans hustru ogsaa nye pligter. Hendes stedfader havde udnævnt hende til beskytterinde for de keiserlige stiftelser for faldne krigeres døtre, en ære, som hans søstre forgjeves havde ønsket at opnaa. Alle flokkedes om hende, alle samfundsklasser søgte hendes beskyttelse. Hun maatte repræsentere sin moder, der var bortreist, og underholde pariserne, der var misfornøiede over, at Tuileriernes slot stod tomt. Hver mandag havde hun stor modtagelse; de øvrige aftener var hendes hus aabent for en mindre kreds.

Igjen gik Napoleon fra seir til seir. Ved freden i Pressburg mistede Østerrige sine rigeste provinser;

¹ Den syvende juni 1805.

Bayern og Württemberg blev ophøiede til kongeriger, til løn for at de havde kjæmpet ved Frankriges side.

Keiseren bestemte, at Eugène skulde egte kongen af Bayerns datter Augusta Amalie. Samtidig kundgjorde han høitidelig, at han havde adopteret Eugène og Hortense.

Den fjerde januar 1806 skulde brylluppet finde sted. Napoleon og Josephine reiste til München. Det var naturligt, at ogsaa Hortense ivrig ønskede at være tilstede; men det overraskedeingen, at hendes vanskelige egtemand negtede hende denne glæde. Da keiserinden kom tilbage til Paris, blev

Keiserinde Josephine.

hun forfærdet over sin datters forandrede udseende. Hun bad livlægen om at undersøge hende; men han kunde ikke begribe grunden til hendes øiensynlige ildebefindende. Da han trængte ind paa hende med spørgsmaal, opdagede han omsider aarsagen:

Hendes mand var fremdeles sygelig, og han prøvede fremdeles alle mulige kurmetoder. En lægmand havde raadet ham til at trække paa sig en skjorte, som en patient, der led af skab, havde lagt af, og at lægge

sig i lagener, som en patient med skab netop havde benyttet; paa denne maade mente han at kunne drive sygdommen bort fra de indre organer.

Den hypochondre Ludvig havde underkastet sig den frygtelige kur.

Han vilde imidlertid paa ingen maade, at tjener-skabet skulde ane dette, og han forlangte derfor, at Hortense skulde blive ved at ligge i en seng, der stod tæt ved siden af hans.

Livlægen, som betroede sagen til Josephine, tilføiede, at dette i høieste grad skadede hendes datters helbred. Hun besluttede straks at foreholde sviger-sønnen det urigtige i hans handlemaade; men den unge hustru, der var bange for nye scener, bad hende indstændig om at tie.

Da Napoleon kom tilbage, fortalte hun det imidlertid til sin mand, og han læste sin broder teksten.

Ludvig svarede, at han vilde forlade Frankrige med sin familie, hvis man blandede sig i hans huslige anliggender.

XVI

Dronning mod sin vilje. — Ludvig og Hortense holder indtog i Holland. — Dronningens længsel efter Frankrige. — Samvær i Mainz med keiserinde Josephine og Stephanie af Baden. — Livsglæde. — Tilbagekomst til Holland. — Brev fra Napoleon til Ludvig. — Uafdelige rivninger mellem egtefællerne.

Eugène reiste til Milano med sin hustru. Joseph Bonaparte blev konge i Neapel, og kjøbmandsdatteren, som han var gift med, blev dronning mod sit

ønske. Keiserindens slegtning Stephanie Beauharnais blev under kraftig modstand sendt til Baden. Snart skulde afskedstimen ogsaa slaa for Ludvig og Hortense.

Den sjette mai 1806 blev aviserne underrettede om, at Ludvig Bonaparte var udset til konge i Holland.

Han modtog kongevalget uden glæde. Han var næsten altid misfornøjet med keiseren. Men samtidig var han bange for ham; og i det offentlige liv endte det som regel med, at han gav efter for ham.

Hortense modtog dronningværdigheden med be-
drøvelse og angst. I Paris havde hun haft erstatning for sit ulykkelige egteskab ved samværet med venner, ved besøgene hos sin moder og ved keiserens faderlige beskyttelse. Hun var ræd for at leve i et fremmed land med Ludvig, og hun elskede Frankrige over alt.

I sin fortvivlelse aabnede hun sig helt for Napoleon. Hun fortalte ham om sine sorger og bad om tilladelse til at blive i sit fødeland; hun forklarede ham, at hun frygtede nye forfølgelser fra sin mands side. Heller end at være dronning — tilføiede hun — vilde hun trække sig tilbage til et kloster.

Keiseren var rørt, men hun var ikke istand til at rokke hans vilje. Han formanede hende til at være modig og bad hende om aldrig at tage en yderlig-gaaende beslutning uden at spørge ham tilraads.

Den tre og tyvende juni holdt kongen og dronningen af Holland indtog i sin hovedstad. Slottet i Haag var kun nødtørftig møbleret, men man lod det blive som det var. Ludvig vilde ikke paaføre sit land flere udgifter end uundgaaeligt; Hortense haabede, at hendes ophold vilde blive kort.

Den første tid gik alt over forventning. Forholdet mellem egtfællerne syntes bedre, end det havde været paa længe. Den unge dronning var ingeniunde ufølsom for de æresbeviser, som hun var gjenstand for ved ankomsten. Og et par af hendes skoleveninder havde fulgt med hende som hofdamer.

Baade hun og hendes mand var populære. Begge søgte i begyndelsen at tilegne sig Hollands sæder og skikke og at interessere sig for alt hvad de saa. Hortense gjorde udflugter i omegnen. Hun besøgte museerne, og hendes kunstnersjæl glædede sig over de gamle mesteres verker. Hun var overordentlig velgjørende, og hun var elskværdig mod alle, som blev forestillede for hende. Hun gav koncerter og baller og dansede med repræsentanter for forskjellige samfundslag.

Hendes blik var dog stadig vendt mod Paris. De tunge og rolige hollænderinder var altfor ulige den temperamentfulde dronning til, at de i længden skulde føle sig tiltrukne af hende; de likte ikke hende, og hun likte ikke dem. Det vakte stor misnøje, da man merkede, at hun opdrog den lille kronprins mere for Frankrige end for det nye land, og at hun ikke tænkte paa at tage en hollandsk guvernante til børnene.

«Det er umuligt at være lykkeligere end jeg er, naar jeg faar breve fra Dem,» skrev hun til sin stedfader; «det er det eneste, som kan trøste mig over at jeg ikke længer er hos Dem! — — Napoleon lærer stadig fabler udenad, for at kunne læse dem op for Dem. Gud give, at dette maa ske snart!»

Hun skrev til sin moder:

«Hvis jeg ikke havde begge mine elskede børn hos mig, vilde jeg dø af sorg og længsel.»

Af og til fik hun besøg af landsmænd og landsmandinder, som øgede hendes længsel ved at tale om, hvor livlig og muntert det var i Paris.

«Det er ingen fornøielse at være dronning, naar man ikke kan opholde sig i Frankrige,» skrev hun til Josephine.

Hun blev meget tungsindig; lægerne erklærede, at hun trængte luftforandring. Ogsaa hendes mand blev alvorlig syg, og han bestemte sig til at reise til Wiesbaden for at pleie sin helbred. Dronningen og kronprinsen fulgte ham; den yngste prins maatte til moderens store skuffelse blive i Holland.

Kongen havde bestemt, at hverken han eller hans hustru skulde være borte mere end en maaned; Hortense negtede imidlertid at reise hjem sammen med ham, og hun kom ikke til Haag før i slutningen af september.

Napoleon laa atter i krig; han var i Tyskland i spidsen for sine tropper. Josephine holdt hof i Mainz og ønskede, at hendes datter skulde besøge hende. Med keiserens tilladelse skyndte dronningen af Holland sig afsted og tog begge sine sønner med sig.

Mange tyske fyrster indfandt sig for at hilse paa den mægtige erobrerens hustru og datter. Saarede franske officerer reiste til Mainz for at møde kvindelige slegtninge, der kom for at pleie dem. Fra sin balkon saa Hortense hærmasserne, der drog forbi for at slutte sig til den store armé. Og blandt de officerer, som bragte breve fra keiseren til Josephine, traf hun mange gamle bekjendte.

En særlig glæde beredte det hende, at hendes kusine Stephanie kom fra Baden for at hilse paa sine slegtninge.

Keiserinden indbød til koncerter og teaterforestillinger, og hendes datter var primadonna som i gamle dage. For en tid befriet fra Ludvigs aag følte hun sig atter ung og frisk. Hendes tungsind svandt, og hendes skjønhed, der havde været falmet, blomstrede op paanyt.

Under sine adspredelser forsømte hun dog ingenlunde sine moderpligter; næsten overalt, hvor hun viste sig, saa man børnene i hendes nærhed.

I sine breve til hustruen sendte Napoleon hende de kjærligste hilsener. Dagen efter slaget ved Jena skrev han:

«Hvis Hortense er i Mainz, saa kys hende og Napoleon fra mig.»

Han tænkte et øieblik paa at lade Josephine komme til Berlin, og han skrev:

«Det vilde glæde mig overordentlig, hvis dronningen af Holland fulgte med paa reisen!»¹

Men kongen af Holland vilde have sin dronning tilbage; han havde allerede sendt en afdeling kavaleri afsted for at følge hende til Haag. Med reisen til Berlin for øie negtede hun at komme, og der blev vekslet bitre breve. Ludvig turde ikke modsætte sig broderens ønske; han forlangte imidlertid bestemt, at den yngste af sønnerne straks skulde komme til ham; thi om Napoleon Karl end kunde taale vinterreisen til Berlin, var dette ikke muligt for den lille.

Keiseren forlod imidlertid Berlin og forandrede

¹ Den attende november 1806.

sine planer. Han befalede Josephine at reise til Paris og tilføjede:

«Jeg haaber, at dronningen af Holland er vendt tilbage til Haag!»

Hortense havde straks sendt sin yngste søn til faderen, men hun udsatte sin egen reise fra dag til dag. Baade hun og moderen græd hjerteskjærende, da de skiltes.

Den ni og tyvende januar 1807 indtraf hun og kronprinsen omsider i Holland. De glade dage i Mainz var til ende.

Dagen efter et hofbal blev Leyden truffet af en forfærdelig ulykke; flere fartøier, der var fyldte med krudt, sprang i luften, en mængde mennesker blev dræbte, og den vakreste del af byen blev ødelagt.

Kongen og dronningen skyndte sig did og drog omsorg for de lidende.

«Det var ikke en dronning der kom til os, men en engel,» sagde Leydens indvaanere om Hortense. Og en gammel borger sagde til Ludvig:

«Efter Leyden har vi glemt, at De ikke er født hollænder.»

I begyndelsen forlangte kongen selv at man skulde føre et glimrende hof, og at Hortense skulde vise sig meget. Men pludselig befalede han, at hun skulde leve aldeles tilbagetrukket; thi han havde hørt om det muntre liv, som hun havde ført i Mainz.

Rygterne ærgrede ham. Endmere mishagede det ham, at hun var vendt oplivet tilbage til Holland og syntes at have lyst til at fortsætte sine fornøielser.

Uenigheden mellem dem begyndte igjen og antog samme former som i Frankrige. Han modsagde

hende, hver gang hun aabnede munden, og han modarbejdede alt hvad hun ytrede ønske om. Naar hun var venlig mod andre, beskyldte han hende for koketteri, og naar hun var venlig mod ham selv, beskyldte han hende for falskhed.

Napoleon var yderst misfornøiet, da man forebragte ham at forholdet mellem dem igjen var bleven næsten uudholdeligt. Han havde baade høiagtelse og medlidenhed med Josephines datter.

«Hortense tvinger mig til at tro, at der findes dydige kvinder,» sagde han ofte.

Den fjerde april 1807 skrev han et langt brev til kongen af Holland:

«Dine stridigheder med dronningen trænger ud til offentligheden. Du bør i familielivet vise den faderlighed og mildhed, som du viser i dine regjerings-handlinger. I dine statsforretninger bør du være saa barsk, som du er i dit familieliv! Du behandler en ung dame, som om du kommanderede et regiment! —

Du har den bedste og mest eksemplariske hustru, og du gjør hende ulykkelig! Lad hende danse saa meget hun har lyst til, — det passer for hendes alder! Min hustru er firti aar gammel; jeg skriver til hende fra krigsskuepladsen, at hun skal gaa paa bal! Du forlanger, at en tyveaarig, der ser livet glide hen, og som endnu har alle illusioner, skal leve som i et kloster og bade sit barn, som om hun var en amme. Din egen person træder for sterkt i forgrunden i dit familieliv og ikke nok i din statsforvaltning! Jeg siger dig alt dette af interesse for dig.

Gjør dine børns moder lykkelig! Dertil har du kun et middel: Vis hende stor høiagtelse og tillid.

Uheldigvis har du en hustru, der er altfor udmerket. Var du gift med en kokette, vilde hun tage dig ved næsen. Men du har en stolt hustru, der føler sig oprørt og saaret ved den blotte tanke paa, at du kan have en daarlig mening om hende.

Du burde havt en hustru i lighed med dem, jeg kjender saa mange af i Paris; — en saadan kvinde vilde have bedraget dig og fastholdt dig ved sine fødder. — Jeg har ofte nok sagt dette til Hortense!»

Som svar paa disse bebreidelser forsikrede Ludvig, at der ingen stridigheder havde været mellem ham og Hortense, og at det ikke var sandt at folk havde talt om dette.

Kongeparret blev enig om at bo i hver sin del af slottet. Kongen installerede sig i den ene fløi, dronningen flyttede ind i den anden.

Ligeoverfor verden søgte begge at bevare skin af at forholdet var taaleligt. Men Hortense fandt sin mands vagthold uudholdeligt, og hun begyndte at tænke paa flugt.

Børnene var hendes eneste glæde og det eneste baand mellem egtefællerne. Samtidig gav de smaa prinser imidlertid anledning til nye rivninger; thi Ludvig søgte at trække dem bort fra sin hustru, der paa sin side gjorde alt for at holde dem fast hos sig.

Naar kronprinsen saa sin moder græde, tog han faderen ved haanden og førte ham hen til hende; med øinene fulde af taarer sagde han:

«Kys hende, papa! Jeg beder dig inderlig om at gjøre det!»

XVII.

Kronprinsen af Hollands sygdom og død. — Dronningens fortvivlelse. — Barnets død har vigtige følger for Frankrige. — Breve fra Napoleon til Hortense.

Da kongen af Holland den ni og tyvende april 1807 kom tilbage fra en reise i sit rige, meddelte hoffolkene ham, at kronprinsen pludselig var bleven meget syg.

Den følgende dag var han lidt bedre. Men dagen derefter fik han krampe, og det viste sig, at han havde diphterit.

Der blev sendt bud efter de mest fremstaaende læger i de forskjellige byer i Holland og ilbud til Napoleons livlæge Corvisart.

De to første døgn forlod Hortense ikke et minut det syge barn; men da lægerne natten til fjerde mai indsaa, at alt haab var ude, førte de hende bort fra sengen.

Før daggry kom hun atter ind, og sad time efter time med øinene fæstede paa sin yndling.

Man forsøgte et nyt middel, der gav ham en smule ro. Feberen aftog, og han bad om legetøi.

Det var den sidste opblussen. Den neppe femaarige kronprins udaandede aftenen den femte mai i sin moders arme. Hun klamrede sig fast til det døde barn; for anden gang maatte man rive hende bort med magt.

Kongen skyndte sig efter hende. Han talte kjærlig til hende og bad om, at alt maatte være godt mellem dem. Dronningen, som var aldeles forstenet i sin sorg, hørte ikke engang, hvad han sagde.

Da han blev ved at vise hende ømhed og deltagelse, vaagnede hun, men kun for under høie skrig at kalde paa sin søn og raabe, at hun vilde dø med ham. Omsider faldt hun bevidstløs paa gulvet.

Da hun kom til sig selv, kunde man ikke faa et ord af hende. Ludvig søgte at trøste hende. Han lovede, at han fra nu af vilde være hende en støtte, og hun rakte ham haanden. Men end ikke i dette øieblik kunde han skjule sin skinsyge og mistro.

«Vi vil begynde et nyt liv og udslette fortiden,» sagde han. «Betro mig dine svagheder. Jeg vil tilgive dig alt.»

Hortense, der var overbevist om, at hun ikke kunde overleve sorgen, forsikrede ham høitidelig, at hun aldrig, og end ikke i sine tanker, havde været utro mod ham. Han forlangte, at hun skulde sværge, og hun aflagde ed paa, at hun talte sandhed. Alligevel var han ikke istand til at fæste lid til hendes ord; han trængte med største heftighed ind paa hende for at faa hende til at tilstaa, at hun havde en elsker.

«Lad mig være ifred,» raabte den udtrættede dronning tilsidst; hun besvimed atter.

Man maatte bringe hende bort fra det slot, hvor den sørgelige begivenhed havde fundet sted.

Det kongelige lystslot udenfor Haag var ikke i orden saa tidlig om vaaren; Ludvig førte sin hustru til en af sine hollandske venner, der ikke viste synderlig iver for at huse sit herskerpar. Vred over den ugjestfrie modtagelse lod kongen vognen vende og kørte til slottet Loo, hvor han pleiede hende saa godt han kunde.

Kronprinsens død vakte umaadelig bevægelse i

Frankrige, hvor man vedblivende havde betragtet ham som den, der skulde blive Napoleons efterfølger. I Holland, hvor man, ligesom i det øvrige Europa, nærrede mistanke om, at han var keiserens søn, men var sikker paa, at den yngre broder var Ludvigs, tog man dødsfaldet med ro.

Corvisart indtraf først tre dage efter Napoleon Karls bortgang. Han tog sig af moderen, hvis tilstand var yderst betænkelig.

Caroline Murat følte en usigelig lettelse, da hun hørte, at denne brodersøn var død; hun reiste til Holland for at trøste kong Ludvig. Samtidig skyndte Josephine sig afsted for at trøste Hortense.

Mødet mellem moder og datter var meget smerteligt. Den ulykkelige dronning kunde ikke græde. Hendes blik var tomt; naar hun aabnede læberne, var det kun for at tale om sønnen.

Spurgte man, hvad hun ønskede eller befalede, svarede hun: «Det er mig ligegyldig! Gjør som De vill!»

Hun vilde helst være alene. Men traf hun mennesker, som hun kjendte fra tidligere dage, og som havde set hendes søn, gjorde hun tegn til, at de skulde komme nærmere, og sagde med lav stemme: «De ved, at han er død!»

Da hun fik øie paa sin moders kammerherre, hr. de Rémusat, sagde hun til ham: «De erindrer nok i Mainz: han spillede komedie med os!» Da hun hørte klokken slaa ti, vendte hun sig mod en af sine damer og sagde: «Han døde klokken ti!»

Ludvigs sorg ytrede sig paa en anden maade. I et brev til keiseren skildrede han i grelle farver, hvor

Hortense og hendes søn.

fortvivlet hans sundhedstilstand var; han gjorde opmærksom paa, at en længre reise vilde være det eneste middel til at lindre hans lidelser.

Forældrene ønskede at lade barnets kiste føre til St. Leu. Keiseren bestemte imidlertid, at hans brodersøn høitidelig skulde bisættes i Notre-Damekirken for senere at overflyttes til kongegraven i St. Denis, som han havde til hensigt at restaurere.

Cambacérés modtog kisten ved kirkens port og overgav den til kardinal-erkebiskopen af Paris.

For den keiserlige familie saavel som for Frankrige var kronprinsen af Hollands bortgang meget betydningsfuld. Utvivlsomt var det dette dødsfald, der bestemte Napoleon til at lade sig skille fra Josephine og egte den østerrigske erkehertuginde Marie Louise.

I breve til sin steddatter, til sine brødre og til flere andre talte han mange gange om, hvor dybt Napoleon Karls død gik ham til hjerte. Men han, som stadig havde valpladsens rædsler for øie, vilde ikke længe hengive sig til sin sorg.

Den tyvende mai skrev han til sin steddatter:

«Hvor berettiget din smerte end er, saa bør den have grænser. Sæt ikke din helbred paa spil! Søg adspredelse! Husk paa, at livet er fuldt af vanskeligheder og at det kan være saa rigt paa lidelser, at døden ingenlunde er den største!»

Den anden juni skrev han igjen til hende:

«Min datter!

Du har ikke skrevet et ord til mig i din store og berettigede sorg. Du har glemt alt andet, — som om du ikke endnu kunde have noget at miste!

Man fortæller, at du ikke bryder dig om noget-somhelst, at du er ligegyldig for alt. Jeg merker det paa din taushed.

Dette er ikke godt, Hortense! — Det er ikke det, som du lovede os. Din søn var alt for dig! Din moder og jeg er altsaa intet!

Hvis jeg havde været i Malmaison, vilde jeg have delt din sorg; men jeg vilde ogsaa have ønsket, at du skulde vendt dig til dine bedste venner. Farvel, min datter! Vær rolig! Man er nødt til at bøje sig under skjebnen. Hold dig oppe for at opfylde alle dine pligter! Min hustru er aldeles ulykkelig over din tilstand. Gjør hende ikke mere bedrøvet!»

Den sekstende juni skrev han atter:

«Min datter!

Jeg har modtaget dit brev fra Orleans. Din sorg rører mig; men jeg vilde ønske, at du havde mere mod. At leve er at lide; og naar man er pligttopfyldende, kjæmper man altid for at beherske sig.

Jeg liker ikke, at du ikke viser den lille Ludvig Napoleon og alle dine venner retfærdighed. Din moder og jeg havde virkelig haabet at vi havde haft en større plads i det hjerte!

Jeg har vundet en stor seir den fjortende juni.¹ Jeg befinder mig vel og elsker dig inderlig.

Napoleon.»

¹ Seiren ved Friedland.

XVIII.

Hortense reiser til Frankrige. — Vedblivende sygelighed. — Fjeldvandring. — Kortvarig forsoning mellem Ludvig og Hortense. — Kongen og dronningen af Holland i Saint Cloud. — Hortense vender sit tredje barn. — Caroline Murats rænker. — Ludvigs skinsyge. — Kongen vender alene tilbage til Holland. — Napoleon og hans steddatter.

Josephine tog sin datter med sig til Malmaison; hun behandlede hende som et sygt barn. Endnu var Hortense ufølsom for alt; hun sov ikke, men hun græd heller ikke. Hendes ansigt var dødblegt og udtryksløst. Naar moderen viste sig fortvivlet over hendes tilstand, spurgte hun:

«Hvorfor græder du? Han er død, — jeg ved det godt! Jeg forsikrer dig, at jeg ikke lider! Jeg føler intet.»

Hver aften, naar timen for hendes søns død nærmede sig, fik hun et voldsomt anfald af krampe.

Efter at have hvilet nogle uger hos sin moder reiste hun med et lidet følge til badestedet Cauterets. Ludvig var i Haag og optaget med sine regjeringsanliggender; da dronningen efter dødsfaldet ikke kunde udholde at se sin yngste søn, var han bleven hos faderen.

For første gang sendte kongen af Holland et meget venligt brev til sin svigermoder.

«Siden den sørgelige dag den femte mai har jeg kun én tanke og en bekymring, nemlig dronningens helbred,» skrev han. «Jeg gaar som paa naale. Jeg

Keiser Napoleon og Hortenses sønner.

har ikke et øieblik for mig selv; det er ogsaa det eneste middel til at holde ud! Jeg vandrer paa de steder, hvor mine børn opholdt sig, og jeg er omgivet af minder om Napoleon. Hvert skridt, jeg tager, vækker min erindring om en eller anden begivenhed, som nylig har fundet sted, og om at det ikke er længe siden jeg holdt ham i mine arme og iagttog hans leg og hans livlighed.»

Han reiste til Frankrige og tog den lille søn med til Josephine, der var glad over at skulde have ham hos sig nogen tid. Hun ønskede varmt, at Ludvig vilde reise til sin hustru; hun haabede, at den fælles sorg omsider skulde føre hendes datter og svigersøn sammen.

«Det vil være en trøst for eder begge at sees igjen,» skrev hun til Hortense. «Alle breve, som jeg har modtaget siden hans afreise, aander hengivenhed for dig. Du med dit kjærlige hjerte kan ikke andet end blive rørt!»

Luftforandringen havde gjort dronningen godt. Paa veien til Caunterets var hun bleven overfaldt af et frygteligt uveir, med torden og lyn. Det mindede hende om, at tordenen havde rullet, da hendes søn laa i døds Kampen. Erindringen fremkaldte atter heftig krampe; men denne gang opløstes anfaldet i graad.

Hun begyndte at gjøre fodvandring; ved legemlige anstrengelser søgte hun at døve sine sjælelige lidelser. Hun gik daglig op paa de nærliggende høider og var den første kvinde, der besteg toppen af bjerget Vignemale. Hendes førere bar hende over isbræerne.

Lidt efter lidt faldt der fred i hendes sind. Hun begyndte at faa interesse for omverdenen; hun besøgte de fattige, og blev i løbet af kort tid overordentlig populær.

Til samme badested kom der en ung franskmand, Decazes, som nylig havde mistet sin hustru; han var dybt nedbøiet og ønskede at komme bort fra Frankrige paa grund af det tab, som han havde lidt.

Han gjorde visit hos Hortense, der indbød ham til middag og flere gange spadserede med ham. Hun, der nylig havde gennemlevet en saa dyb sorg, forstod hans sindsstemning. Da han bad hende om at interessere sig for ham, udvirkede hun, at hendes mand tog ham med til Holland, hvor han fik en betroet stilling i kongens nærhed.

Ludvig var først reist til et andet badested; men da det ikke tilfredsstillede ham, bestemte han sig til at besøge sin hustru. Samværet var til gjensidig glæde. Kongeparret førte et hyggeligt familieliv; kongen sad ved dronningens hvilestol, og da hun nogle dage laa tilsengs, tilbragte han tiden som hendes sygepleier. Han var hjertelig, og hun var venlig og forekommende, som det var hendes natur.

Ikke destomindre reiste han temmelig snart til et tredie badested, der tiltalte ham særdeles. Han skrev til Napoleon, at han var friskere end før, og han syntes forhaabningsfuld.

Hortense blev boende i Cauterets og blev ved at gjøre ture i bjergene. Skjønt hun fremdeles var alvorlig, begyndte hendes gamle livlighed igjen at komme frem.

Ikke langt fra badestedet opholdt der sig en hol-

lænder ved navn Ver Huel, hvis ældre broder var admiral og Ludvigs krigsminister. Den unge mand var nylig bleven udnævnt til gesandt i Spanien; det var en selvfølge, at han søgte audiens hos sin dronning, naar han var i nærheden.

Hun modtog ham paa sin indtagende maade, men han saa hende kun en eneste gang.

Ludvig og Hortense havde aftalt at reise sammen til Paris. De mødtes i Toulouse, hvor de besaa byens seværdigheder. Alle, som saa dem paa dette tidspunkt, var overbeviste om, at forholdet var det bedste.

Dronningen var mager og hostede uafslædelig. Kongen syntes derimod at befinde sig vel, skjønt han slæbte den ene fod afsted med besvær, og skjønt hans høire haand var saa svag, at han skrev næsten ulæselig.¹

I slutningen af august kom kongeparret til St. Cloud. Da Hortense gjensaa sin moder og sin søn, fik sorgen atter overhaand. Hoffesterne trættede hende; og tanken paa, at hun maatte vende tilbage til Holland, foruroligede hende øiensynlig.

Keiserinden opdagede med forskrækkelse, at hendes datter var ligesaa lidende, som da hun forlod Malmaison. Hun begik en uoprettelig fejl: Hun forlangte, at Hortense skulde bo hos hende paa slottet Rambouillet, medens Ludvig slog sig ned i deres eget hus i Paris. Egtefællerne, der havde nærmet sig til hinanden i venskab, kom derved bort fra hinanden; den følelse af gjensidig tillid, som havde været paa vei til at bryde frem, blev kvalt.

¹ Han lærte senere at skrive med venstre haand.

Dronningens bryst var angrebet; samtidig opdagede moderen de første tegn til, at hun var frugtsommelig. Corvisart, som undersøgte hende, erklærede, at det paa grund af klimabet vilde være ødelæggende for hende at reise tilbage til Holland under disse omstændigheder.

Keiseren og keiserinden forlangte derfor, at baade hun og hendes søn foreløbig skulde blive i Frankrige. Kongen bøiede sig; men han fremholdt ikke uden grund, at hollænderne vilde finde det paafaldende, at dronningen og sønnen, der nu var kronprins, ikke kom tilbage samtidig med ham.

Caroline Murat nærede frygt for, at det bedrede forhold mellem Ludvig og Hortense skulde medføre varig forsoning mellem familien Bonaparte og den forhadte familie Beauharnais. Hun hviskede sin broder i øret, at det var tvivlsomt om han var fader til det barn, som hans hustru ventede.

Bortset fra Decazes og Ver Huel havde Hortense i Cauterets næsten udelukkende været sammen med sine damer. Da Ludvig tog Decazes med til Holland og gav ham en høi stilling ved sit hof, fandt søsteren det lønløst at fæste hans opmærksomhed paa den unge enkemand; hun greb derfor til den tykke og dumme Ver Huel, som ingen, der kjendte forholdene, kunde mistænke for at falde i den forfinede dronnings smag.

Ludvig kastede historien i ansigtet paa sin hustru, og han gjorde det i en tone, som kunde tyde paa, at han troede den.

«Da forstod jeg, at min ulykke ikke kunde afhjælpes,» sagde Hortense til sin veninde fru de Ré-

musat. «Jeg betragtede mit liv som fuldstændig ødelagt, og jeg fik afsky for æresbevisninger og for troen. Jeg forbandede ofte det, som mange mennesker kaldte min lykke. Livets glæder blev mig ligegyldige. Alle mine illusioner svandt!»

Hun tilbragte tiden afvekslende i Malmaison, i St. Cloud og i huset i Ceruttigaden. Medens baller, jagter og andre festligheder ustanselig afløste hverandre ved hoffet, levede hun tilbagetrukket med sin lille søn. Hendes svangerskab var pinligt. Hun spyttede blod ved den mindste anledning. Hun var ængstelig med hensyn til fremtiden, og hun havde ikke andre ønsker end at faa være i ro.

Erindringen om hendes døde barn forfulgte hende; hendes taarer faldt ned paa bogen, naar hun læste, paa paletten, medens hun blandede sine farver, og paa tangenterne, naar hun komponerede. Grædende sagde hun til fru de Rémusat:

«Det eneste, som binder mig til livet, er min broder! Naar jeg tænker paa ham, glæder jeg mig over vor storhed; men for mig er den en lidelse.»

Napoleon viste hende stor hengivenhed i denne vanskelige tid. En dag da hun sad tankefuld ved pianoet, kom han ind, uden at hun hørte hans skridt.

«Min datter!» sagde han idet han lagde haanden paa hendes hoved, «forsynet vil give dig din søn igjen!»

«Sire,» svarede hun, «hvis forsynet vil give mig en søn, bliver det alligevel ikke ham, som jeg har mistet!»

Ludvig ønskede meget, at hans hustrus nedkomst skulde foregaa i Holland.

Ogsaa de øvrige Bonaparter og deres tilhængere var ivrige for, at hun skulde reise til sin mand; navnlig viste fru Letizia tydelig sin misfornøielse over, at svigerdatteren blev ved at være i Paris.

Til sin ubehagelige overraskelse fandt Hortense en morgen følgende notis i regjeringsbladet:

«Det forlyder med bestemthed at dronningen af Holland snart vender tilbage til sit rige.»

Hun troede, at det var keiseren, der havde foranlediget denne notis, og hun betragtede den derfor som forbud paa, at han agtede at tvinge hende til at forlade Frankrige. I største hast kjørte hun til Tuilerierne, hvor hun til sin usigelige lettelse fik vide, at det ikke var ham, men hendes svigermoder, der havde indsendt denne meddelelse.

Notisen blev dementeret. Samtidig afgav hendes læge en erklæring om, at hun ikke var istand til at reise til Holland i løbet af de første maaneder.

Skjønt Napoleon havde samtykket i at beholde hende til efter hendes nedkomst, talte han dog altid om, at hun senere maatte vende tilbage til sin mand; men ligesaa vedholdende svarede dronningen, at hun under ingen omstændigheder vilde bo i det land, hvor hendes søn var død, og hvor tusinde bekymringer ventede hende; ophidset til det yderste udtalte hun i heftige ord ønsket om at blive skilt.

«Min helbred er nedbrudt,» sagde hun, «og jeg venter ingen lykke mere her i livet! Forvis mig fra hoffet, hvis De vil! Jeg ønsker hverken trone eller gunstbeviser; jeg ønsker kun at leve i fred og ensomhed.»

Keiseren søgte at trøste og berolige hende; men han afviste bestemt hendes ønske om at skilles fra hans broder.

XIX.

Napoleon den tredies fødsel og hjemmedaab. — Kong Ludvig forlanger, at hans ældste søn skal komme til Holland. — Kløften mellem egtefællerne uddybes. — Adèle de Broc forsvarer dronningen.

Aftenen den tyvende april 1808 havde Hortense som sædvanlig underholdt sig livlig med den lille vennekreds, som hun pleiede at samle om sig. Hun gik tilsengs, men blev pludselig syg. Man fik neppe tid til at sende bud til livlægen og keiserinde Josephine, der skyndte sig til hende.

«Du er saa stille, min stakkels Hortense,» sagde Josephine ængstelig.

«Jeg lider ikke meget,» svarede datteren; «jeg kunde gjerne synge en folkevise, som Jeanne d'Albert, da hun fødte Henrik den fjerde.»

«Det bliver kanske en Napoleon den fjerde,» sagde Adèle de Broc, der holdt sin venindes haand.¹

«Napoleon den tredie!» sagde Hortense. Hun udstødte et høit skrig, og to minutter efter var barnet født.

«En prins!» raabte fødselshjælperen.

«En prins,» gjentog lægen; «hvor keiseren vil blive glad!»

¹ Baronesse Adèle de Broc, født Pannelier, fru Campans tidligere omtalte niece, havde fulgt hende til Holland som hofdame; hendes mand var Ludvigs øverste hofmarschal.

Den lille kom et par uger for tidlig; man maatte bade ham i vin, og han laa indsvøbt i bomuld.

Keiserhoffets kansler skulde ifølge etiketten have været tilstede. Men prinsen havde gjort sin indtrædelse i verden saa hovedkulds, at Cambacérés kom for sent.

«Undskyld min søn, der ikke vilde vente paa Dem,» sagde moderen med et smil.

Kongen af Holland havde ladet slottet i Amsterdam sætte istand; han havde bestemt at flytte did. Samme dag som borgermesteren overrakte ham byens nøgler, modtog han et bud fra Paris, der kom med breve fra Cambacérés og fra Josephine, der meldte, at han havde faaet en søn.

«Det er en prins,» skrev keiserinden. «Han er vakker og snil. Gid han maa blive stor som sin onkel! Vi haaber, at han ikke bliver grætten og mistroisk som sin fader! Dersom man sætter en smule pris paa sin hustru, kommer man og besøger hende, min kjære Ludvig!»

Den fire og tyvende april blev det høitidelig forkyndt de gode borgere i Holland, at hendes majestæt dronningen var nedkommen med en søn; alle landets kirkeklokker kimedede i anledning af den lykkelige begivenhed. Kongen gav sine private venner og Europas hoffer meddelelse om prinsens fødsel, og han modtog lykønskninger fra alle kanter.

Keiseren var i Spanien, da den lille kom til verden; ved hans tilbagekomst blev han hjemmedøbt, og han fik navnene Karl Ludvig Napoleon.¹

¹ Den kirkelige daab fandt ikke sted før 1810 i Fontainebleau. Kardinal Fesch forrettede handlingen. Napoleon og Marie Louise var faddere.

Caroline Murats løgne havde fundet villige tilhørere udenfor den snevre kreds; da faderen ikke viste sig hverken ved hans fødsel eller ved hans daab, fik de onde tunger igjen travelt.¹

I sin afhandling om Hollands historie erklærer Ludvig imidlertid udtrykkelig, at han er fader til alle sine tre børn. Han tilføier, at «han og hans hustru har elsket dem lige høit».²

Efter det tredie barns fødsel trængte han ikke mere

¹ Den yngre Ver Huel, som efter Carolines udsagn skulde være fader til barnet, var ukjendt; hans ældre broder, admiralen, var derimod en bekjendt statsmand. Bagvaskerne, der forvekslede de to brødre, paastod, at admiralen havde været Hortenses elsker. Dette rygte, der fandt udbredelse og tiltro, dukkede atter op, da Napoleon den tredie blev keiser, og det lever endnu idag.

² I det engelske maanedsskrift «The Fortnightly Review» (august 1894) paastaar W. Graham, at Ludvig af Holland 1831 skrev til paven, at den senere Napoleon den tredie ikke var hans søn. Denne paastand støttes ikke af nogetsomhelst bevis. Derimod bekræfter mange af kong Ludvigs breve, at han betragtede sig som faderen. Den niende april 1821 skrev han til sønnen i anledning af hans konfirmation: «Ved denne høitidelige leilighed giver jeg dig atter min faderlige velsignelse, som jeg i tankerne sender dig hver morgen og aften og hver gang min tanke søger til dig.» Den nitende december 1833 slutter han et brev til ham med følgende ord: «Du maa aldrig tvivle paa min kjærlighed!»

Kong Ludvigs testamente, der er skrevet i Florenz 1845, slutter saaledes:

«Alt hvad jeg forøvrigt eier, mit slot i Florenz, mit store gods i Civita Nova, alle mine rørlige eiendele etc. etc. efterlader jeg til min universalarving *Ludvig Napoleon*, som er min eneste gjenlevende søn. Til denne min søn og arving efterlader jeg som et særligt tegn paa min kjærlighed min pult, der staar i mit bibliotek med alle mine ordensdekorationer og alle de andre minder, som den indeholder. Som et endnu større bevis paa min inderlige kjærlighed og hengivenhed efterlader jeg ham alle de gjenstande, der har tilhørt min broder keiser Napoleon, og som ligger i det skrin, som jeg har ladet forfærdige til opbevaring af disse gjenstande.»

ind paa Hortense for at faa hende til at vende tilbage; men han forlangte, at den ældre broder nu skulde komme. Saa sikker var han paa, at hun vilde sende ham kronprinsen, at han gav de hollandske blade meddelelse om, at han snart vilde indtræffe.

Uger og maaneder gik. Hans hustru svarede ham ikke. Hun vilde ikke skille sig fra sønnen; men ligesaa umulig syntes det hende at følge med ham. Hun var hildet i den tro, at luften i Holland havde dræbt den ældste, og at det fugtige klimaat vilde blive ligesaa skjebnesvangert for den næstældste.

Hollænderne var vrede over, at deres dronning ikke kom tilbage; man sagde overalt:

«Kongen burde bruge sin myndighed og tvinge hende!»

Baade Josephine og Napoleon søgte at forsonde mand og hustru. Men kløften mellem dem var bleven saa dyb, at end ikke deres kjærlighed til børnene var istand til at bygge en bro over den.

«Du vilde blive lykkelig, hvis du viste en smule hensynsfuldhed og imødekommenhed, og hvis du holdt op med den beskjæmmende mistro, der oprører og saarer den dydigste af alle kvinder!» skrev keiseren til sin broder. «Din mistænksomme og i familielivet for herskesyge karakter ødelægger din fred. Saa forstandig, som du er, haaber jeg imidlertid, at du igjen vil blive god og kjærlig mod din hustru!»

Ludvig svarede med at fremholde, at han aldrig havde hindret og heller ikke nu hindrede hende fra at komme tilbage til Holland.

Da han ikke var istand til at faa den halsstarrige dronning til at sende ham sønnen, henvendte han sig

sluttelig til keiseren for at drive sagen igjennem; men heller ikke Napoleon skrev et ord.

Nu blev han rasende. Han beklagede sig til hollænderne, der næsten uden undtagelse betragtede ham som den forurettede. Samtidig bebreidede han de fleste af sine franske hoffolk, at de tog parti for Hortense.

Baronesse Broc var vendt tilbage til Holland, hvor hendes mand hidtil havde staaet i høi gunst. Da hun forsvarede sin herskerinde, faldt begge i unaade.

En dag betragtede kongen en medaljon med sin hustrus billede. Med blikket ufravendt rettet paa portrætet øste han et væld af fornærmelser ud over hende.

Fru de Broc var i værelset. Taarerne traadte hende i øinene, og hun gik frem til Ludvig.

«Deres majestæt!» sagde hun. «Intet menneske — ikke engang kongen — skal vove at fornærme dronning Hortense, naar jeg er tilstede!»

Hun rev medaljonen ud af hans haand og kysede den.

XX

Hortenses liv i Paris. — Hendes mands spioner. — Josephines onde dage. — Napoleon meddeler sin steddatter rygtet om, at han er fader til hendes søn. — Hortenses forfærdelse. — Hendes reise til Baden. — Fru von Krüdener. — Keiseren kalder dronningen atter til Frankrige. — Forberedelser til skilsmisse mellem Napoleon og Josephine.

Uendelig meget bedre end sammén med de tunge hollændere passede Hortense i det elegante og glade Paris.

Naar keiseren var i krigen, tog hun bolig paa slottet, hvor hun holdt sin moder med selskab. Sommeren tilbragte hun i St. Leu beskæftiget med sine børn, sin musik og sine blomster og med de fattige i egnen. Hun var forholdsvis fri: hun kunde besøge venner, give smaa, intime fester, og komme og gaa naar hun vilde. Hun tog atter undervisning i malning. Berømte kunstnere besøgte hendes soirées. Ved siden af de gamle veninder fra St. Germain hørte hertuginde af Abrantès, den aandfulde fru de Rémusat, den berømte forfatterinde fru de Souza og den trofaste fru Campan til hendes nærmeste omgangskreds.

Fra Holland modtog hun et aarligt bidrag til husholdningsomkostninger for sig og sine sønner. Sammen med den sum, hun fik af den keiserlige kasse, løb hendes indtægter op til 480 000 francs.

Hun var ikke ødsel som moderen. For de penge, hun lagde tilside, købte hun smykker, som hun med lethed kunde føre med sig, og som hun kunde sælge igjen. Vel skimtede hun endnu ikke den nødtvungne landflygtighed, som senere faldt i hendes lod; men hun længtede efter en frivillig landflygtighed, der kunde gjøre hende uafhængig af Ludvig og af understøttelsen fra Holland.

Skjønt hun sad i et andet land, plagedes hun daglig af sin mands forfølgelser. Naar hun var i St. Leu, lod han kunstverker uden hendes vidende flytte ud af deres hus i Paris; og naar hun opholdt sig i hovedstaden, lod han sine mellemænd føre statuer og malerier fra St. Leu til Holland. Decazes fik ordre til at udspeide hende. Han kunde intet

andet meddele, end at hun levede for sine børn, at hun var god mod de fattige, at man saa hende paa koncerter, at hun havde været paa et maskebal hos en af sine svigerinder klædt i domino, at hun spillede piano og harpe, fremdeles sang og tegnede, og at hun lod berømte kunstnere male billeder af hendes børn. Endvidere kunde han berette, at hun og sønnerne meget ofte tilbragte nogle dage hos keiserinden i Malmaison, samt at hun blev ved at besøge fru Campan.

Napoleon opdagede dette spioneri; fra krigsskuepladsen befalede han, at Decazes skulde forlade Paris inden fire og tyve timer. — —

Josephines onde dage nærmede sig. Da keiseren kom tilbage, meddelte han i fortrolighed sin stedatter, at han havde besluttet at lade sig skille.

«Frankrige har ingen tillid til mine brødre, der forøvrigt alle er ærgjerrige; og Eugène bærer ikke mit navn,» sagde han. «Til trods for alle mine bestræbelser for at sikre Frankriges ro, vil der blive fuldstændigt anarki efter min tid. Det eneste, der kunde bringe enighed, vilde være, om jeg fik en søn. Det er udelukkende min hengivenhed for din moder, der hidtil har afholdt mig fra at skille mig fra hende.»

I sin dybe medfølelse med moderen søgte Hortense at omstemme ham; men hendes ord var til ingen nytte. Keiseren fastholdt, at det var en politisk nødvendighed.

I sine memoirer har dronningen af Holland fortalt, at først under denne samtale blev hendes øine aabnede for, at verden mistænkte Napoleon for at

være fader til hendes afdøde søn. Han sagde til hende, at hvis hendes ældste barn havde levet, vilde han aldrig have tænkt paa at lade sig skille fra Josephine.

«Man troede, at han var min søn,» sagde han. «Du ved, hvor taabelig denne historie er! Men hvad jeg end gjorde for at neddyse den, saa troede man den ikke destomindre over hele Europa.»

Den største forbauselse prægede sig i Hortenses ansigt, og keiseren taug et øieblik.

«Rygtet har ikke skadet dig synderlig,» vedblev han. «Du er almindelig agtet. Men man troede det trods alt!»

Efter en kort pause fortsatte han:

«Det var kanske godt at man tænkte dette! — Ogsaa jeg betragtede hans død som en stor ulykke.»

Dronningen var skrækslagen; hun fik ikke en lyd frem for sindsbevægelse. Hendes stedfader blev ved at tale, men hun hørte ikke et ord af, hvad han videre meddelte.

Hun fortæller:

«Da han sagde: «Det var kanske godt at man tænkte dette,» var det, som om et bind faldt fra mine øine. Jeg følte mig paa det dybeste krænket! Medens han behandlede mig som sin datter, og det var mig kjært og naturligt at betragte ham som en fader, der var traadt i stedet for ham, som jeg havde mistet, havde al hans opmærksomhed og hengivenhed for mig altsaa kun været politisk beregning!»

Ifølge sit eget udsagn betragtede hun fra den dag keiser Napoleon med andre øine end før. —

Meddelelsen om keiserparrets forestaaende skils-

misse foruroligede hende baade paa grund af Josephine og paa grund af hendes børn; denne begivenhed knækkede ikke blot Beauharnais'ernes anseelse, men den berøvede hende næsten altid haab om, at en af hendes sønner skulde arve Frankriges trone.

Hun blev syg paanyt. Lægerne erklærede enstemmig at hendes helbred var svag og at hun trængte luftforandring.

I april 1809 reiste hun med sine sønner til Strassburg, hvor hendes moder holdt hof. Ogsaa Stephanie af Baden kom did. Hun opfordrede sin kusine til at besøge hende; og Hortense fulgte opfordringen sammen med sine sønner.

I Baden gjorde hun bekendtskab med en af sin tids merkeligste kvinder, fru von Krüdener,¹ der optraadte som bodsprædikant.

Hun havde som ung været usædvanlig smuk, og skjønt hun nu var middelaldrende, var hun fremdeles bedaarende. Hvor hun kom frem, vakte hun almindelig opmærksomhed paa grund af sin godgjørenhed,

¹ Barbara Juliane von Krüdener var født i Riga som datter af en lieflandsk godseier, von Vietinghoff. Hendes mand var russisk gesandt; hun havde som ung frue fulgt ham til Venedig og senere til Kjøbenhavn. Da den franske revolution brød ud, reiste hun alene til Paris, hvor hun indlod sig i et kjærlighedsforhold til en ung officer. Hun var en intim veninde af fru von Staël. Under et besøg hos hende paa Coppet, fik hun efterretning om sin mands død. Kort tid efter offentliggjorde hun en roman, «Valérie», der vakte overordentlig opsigt, og hvor hun i romantiseret form skildrer de første aar af sit ægteskab. Efter at have deltaget i et muntert selskabsliv og vundet et literært navn i Frankrige og Rusland, vendte hun 1805 tilbage til sine godser i Liefland. I naturens ensomhed fik hun øinene op for verdenslivets tomhed. Hun kastede sig pludselig ind i en fantastisk religiøsitet, der beherskede hende resten af hendes liv.

sin sociale stilling, sin intelligens, men fremfor alt paa grund af sin store veltalenhed og det umiskjendelige alvor, der prægede hele hendes virken.

Paa det tidspunkt, da dronningen af Holland gjorde hendes bekjendtskab, havde hun netop foranlediget en sterk vækkelse blandt befolkningen i Schweiz.

Medens Hortense var barn, havde kirkerne været lukkede i Frankrige; og i hendes tungeste modgangstider havde religionen aldrig været hende hverken til støtte eller trøst.

Men heller ikke menneskene havde ydet hende den støtte, som hun trængte. Hendes mand havde forfulgt hende; hendes stedfader havde skuffet hende. Hendes moder havde ingen forstaaelse for hendes hjertes krav. Og hvor høit hun end elskede sine sønner, var hun for ung til, at deres kjærlighed kunde fylde hendes liv.

Fru von Krüdener var en sterk natur, der trak den yngre magnetisk til sig. Hun forkyndte troens lykke med hele sin sjæls overbevisning. Hendes milde stemme lød som musik i dronningens øren; hendes bløde hænder strøg hende til ro. Denne kvinde med det gennemtrængende, men moderlige blik, forstod hende som kun en kvinde forstaar en anden kvinde.

Hun bad hende om at vende sig bort fra verden; hun tilhviskede hende religionens trøst. Og Hortense sank sammen i bøn, halvt af træthed, halvt af ærbødighed for denne merkelige apostel, som hun kunde betro alle sine sorger.

Hun sad blandt den andægtige tilhørerskare, naar hun prækede, hun fulgte hende overalt. I saa høi

grad var hun bedaaet af hendes personlighed, at hun ytrede ønske om at knytte hende til sit hof. Men fru von Krüdener, der uden savn havde sagt farvel til jordisk ære, vilde ikke følge hende; og dronningen vilde ikke heller i længden følge prestinden.

Hun kunde begeistre hende, men hun kunde ikke omforme hendes natur, der var livsglad og ingenlunde tilbøielig til askese. Et brev fra Napoleon kaldte hende uopholdelig tilbage til virkeligheden og til Paris:

«Min datter!

Jeg er meget misfornøiet over, at du har forladt Frankrige, og navnlig over at du har taget mine brodersønner med paa din reise.

Siden du nu bruger badene i Baden-Baden, saa bliv der!

Men jeg befaler dig at sende mine to nevøer til Strassburg til keiserinden en time efter at du har modtaget dette brev; de maa aldrig forlade det franske rigé!

Det er første gang, jeg har grund til at være misfornøiet med dig! Du maa aldeles ikke træffe bestemmelser med hensyn til mine brodersønner uden at indhente min tilladelse. Du bør forstaa, hvilket daarligt indtryk det gjør!»

Hortense, der ikke vilde skilles fra sine børn, forlod samme dag Baden-Baden og sin nye veninde.

Da hun kom til Paris, var keiseren vendt tilbage til Fontainebleau. Tiltrods for sit strenge brev var han mere end sædvanlig hjertelig og venlig mod sin steddatter. Hendes yngste søn var endnu kun hjemmedøbt; da hun bragte den lille til ham, min-

dede hun ham om, at han i sin tid havde lovet, at han og keiserinden skulde staa fadder til barnet.

«Ja! Jeg og keiserinden skal staa fadder til ham,» lød svaret. «Men jeg har ikke sagt, hvilken keiserinde der skal være hans gudmoder!»

Han havde nylig seiret ved Wagram, var rykket ind i Wien og havde dikteret sine fredsbetingelser i det gamle keiserslot Schönbrunn. Hans magt var større end nogensinde. De fleste Bonaparter og en mængde fremmede fyrster strømmede til Paris for at lykønske ham og samtidig fremføre sine egne ønsker og bønner.

Det gamle, gode forhold mellem ham og Josephine var forandret. Ved hoffet begyndte man at hviske om, at keiserinden vilde blive forstødt.

Hortense var foreløbig den eneste, som vidste det sikkert; hun var sterk nok til at skjule sandheden og altfor stolt til at give noget medlem af sin mands familie indblik i sin viden.

Det faldt keiseren tungt at meddele sin hustru, hvad han havde besluttet; men han var meget mere tilbageholdende mod hende, end han havde været før. Han besøgte hende sjelden i hendes egne værelser, lod gjenmure de døre, der dannede forbindelsen mellem deres leiligheder, og gjorde kur til unge, smukke damer, naar hun var tilstede.

Keiserindens skinsyge førte til heftige scener, der var pinlige for dem begge. Hun var dybt fortvivlet, og hendes udseende blev paafaldende forandret. Fremdeles var hun midtpunktet for hoffesterne, der uafbrudt afløste hverandre; men hun saa ud som en ruin.

XXI.

Ludvig kommer til Paris. — Han og hans hustru vil skilles. — Keiseren forbyder det. — Eugène Beauharnais. — Scener mellem Napoleon og Josephine. — Keiseren og hans stedbørn. — Keiserparrets skilsmisse.

Napoleon forlangte, at Ludvig skulde komme til Paris. Den yngre broder frygtede dette møde. Der havde været alvorlige politiske uoverensstemmelser mellem ham og keiseren; han havde desuden ingen lyst til at træffe Hortense.

«Jeg holdes borte fra den franske hovedstad af uovervindelige grunde, som Deres majestæt uden vanskelighed kan forstaa,» skrev han.

Napoleon svarede koldt, at hvis han ønskede at underhandle med ham, maatte han indfinde sig.

Kongen af Holland sammenkaldte sine ministre; da de raadede ham til at gjøre, som keiseren vilde, drog han med tungt hjerte afsted.

Han kom til Paris i slutningen af november.¹

Hortense og børnene boede i Cerutti-gaden. Hendes mand tog bolig hos fru Letizia, — et skridt, der af udenverdenen blev betragtet som en utilgivelig fornærmelse mod hans hustru.

Hun besluttede at gribe leiligheden til at indlevere skilsmisseansøgning.

For at fremme sagen satte hun sig i forbindelse med sin mand, der i første øieblik blev vred, men som efter nærmere overveielse forenede sine bønner med hendes.

¹ 1809.

«Man kan have agtelse for hinanden og alligevel ikke være istand til at leve i fred og harmoni i det daglige liv,» sagde Hortense. «Jeg agter kongen høit som menneske. Men jeg føler, at jeg ikke kan leve lykkelig med ham!»

«Jeg sætter pris paa dronningens gode egenskaber,» svarede Ludvig. «Jeg erkjender, at hun er indtagende og elskværdig. Men hun negter at gjøre som jeg vill!»

«Sire,» afbrød dronningen, «vi er enige om en eneste ting, nemlig at vi ønsker at skilles!»

Men Napoleon var fast bestemt paa ikke at tillade dette, ikke blot fordi keiserhusets love forbød det, men end mere paa grund af det latterlige skjær, som det vilde kaste over familien Bonaparte, hvis han og hans broder lod sig skille samtidig tiltrods for forbudet.

Dybt skuffede bad Ludvig og Hortense om i det mindste at faa lov til fremtidig at leve hver for sig. Keiseren svarede, at et familieraad skulde træde samfor at afgjøre sagen.

Familieraadet bestemte, at den skulde udsættes indtil videre.

Bonaparterne saa med tilfredshed, at skilsmissen mellêm Josephine og Napoleon omsider blev forberedt. Det vilde have glædet adskillige af dem, om keiseren havde tilladt Ludvig at skille sig fra sin hustru. Fru Letizias uvilje mod Hortense var visse- lig mindre dyb end hendes uvilje mod hendes moder; men hun havde overmaade vanskelig for at tilgive hende, at hendes søn var bleven ulykkelig i sit egteskab.

Den gamle corsicanerinde, som var kjærlig mod sine andre børnebørn, var kold mod Ludvigs sønner, fordi Josephines blod rullede i deres aarer.

Hun skrev til sin søn Lucien:

«Keiseren lader sig skille fra keiserinden. Beslutningen er taget og vil snart blive bekendtgjort; man er nu kun beskjæftiget med formerne. Ludvig separerer sig samtidig fra sin hustru, men det bliver ikke skilsmisse. Han bor hos mig; hans helbred er lidt bedre, end den pleier at være.»

Napoleon søgte at bringe den kvalfulde mellemtilstand til afslutning saa hurtig som muligt. Han befalede Eugène at komme til Paris, da han ønskede, at begge børn skulde være hos Josephine i den kritiske stund.

Før sønnens ankomst brast imidlertid hans taalmodighed. Da keiserinden en aften overøste ham med klager og bebreidelser, meddelte han hende, at de maatte skilles, og at alt var forberedt.

Hun faldt besvimet om. Han tilkaldte en kammerherre, og de bar hende sammen op ad trappen til hendes værelser. Derpaa sendte han i største hast bud efter Hortense.

I en haard tone sagde han til sin steddatter, at ingen taarer kunde forandre hans bestemmelse. Hun svarede stolt, at han hverken vilde faa se taarer eller høre klager af hende. Det var ham, som havde ønsket, at hendes moder skulde bestige tronen; naar det var hans vilje, vilde hun ogsaa stige ned af den. Hun og hendes broder vilde gjerne give afkald paa den høie rang, som ikke havde bragt dem lykke; begge vilde trække sig tilbage sammen med moderen og kun leve for at trøste hende.

Keiseren forsøgte at omstemme hende. Han forsikrede, at han altid vilde blive ved at være den samme ligeoverfor hende og Eugène. Hun svarede, at hun aldrig vilde glemme, hvor meget hun skyldte ham, men hun erklærede samtidig bestemt, at baade hun og broderen vilde forlade hoffet.

«Forlade mig!» raabte Napoleon. «Mine børn, som jeg har været i faders sted! Nei, nei — det maa ikke ske! Du maa blive hos mig; du maa bringe dette offer for dine børns skyld.»

Han bad hende om at hjælpe ham med at berolige og trøste keiserinden, og hun lovede det omsider.

«Du maa være modig, min datter!» sagde han, da han fulgte hende til keiserindens værelser.

«Ja, Sire, jeg er modig,» svarede Hortense; men medens hun fremstammede ordene, hulkede hun høit. Hun skyndte sig ind til Josephine, der endnu ikke havde opgivet alt haab.

Eugène havde forladt Milano den første december; den niende kom han til Paris.

Søsteren havde reist ham imøde for at forberede ham paa den pinlige overraskelse, der ventede ham. Slaget rammede ham haardt, ikke blot som søn, men ogsaa som egtefælle og fader. Han havde aldrig ønsket Frankrigs krone, men han havde haabet, at Italiens krone skulde gaa i arv til ham; han indsaa, at hvis keiseren fik en søn, vilde de to kroner blive forenede.

Ydmygelserne begyndte øieblikkelig: Kong Jérôme af Westphalen var med Napoleons tilladelse flyttet ind i hans hus i Paris; vicekongen af Italien maatte bo paa et hotel.

Napoleon meddeler Josephine at de maa skilles.

Fuld af triste tanker gik han til sin stedfader, der førte ham og hans søster til Josephine og havde en lang samtale med alle tre. Da sønnen saa sin moder saa dybt nedbøiet, blev han opfyldt af bitterhed.

«Efter en saadan behandling kan moder hverken blive i hoffets nærhed eller i Frankrige,» sagde han gang paa gang. «Baade hun og vi maa fra nu af leve tilbagetrukket og søge at glemme vore forhaabninger og den høie stilling, som blev paatvunget os.»

For anden gang bad stedfaderen ham og Hortense om at blive. Han fremholdt atter, at skilsmissen var en politisk nødvendighed.

Josephine erklærede, at naar Frankriges lykke afhang af hendes forsvinden, saa betragtede hun det som sin pligt at gjøre keiserens vilje. Men da hun saa op paa Eugène, fyldtes hendes øine med taarer.

«Naar vi er skilte, vil De glemme mine børn,» sagde hun. «Gjør Eugène til konge i Italien! Det vil være en trøst for mit moderhjerter.»

Eugène afbrød hende:

«Det maa paa ingen maade blive spørgsmaal om mig,» sagde han. «Jeg ønsker ikke en krone som betaling for min moders skilsmisse!»

Familien Beauharnais gjorde sig ingen illusioner.

«Efterretningen om skilsmissen har knust mig,» skrev hans hustru til Eugène. «Jeg ser, hvordan glæden lyser hos dem, der har gjort os saa meget ondt! Men de er ikke istand til at gjøre dig alt det onde, som de gjerne vilde; thi de kan ikke frarane dig et pletfrit navn og en retsindig karakter. Du har

langt fra fortjent disse ulykker. Jeg siger *disse*; thi jeg formoder, at der er endnu flere ivente. Jeg er forberedt paa alt!»

Josephine forlod Tuilerierne. Det var lykkedes Napoleon at faa baade sin hustru, Eugène og Hortense til at gaa ind paa sine planer; thi paa grund af sine børn turde ingen af dem tage skridtet helt ud og bryde helt med ham.

Den femtende december skulde begivenheden bekyndtgjøres for almenheden. Hele familien var forsamlet.

Keiserinden traadte ind støttet af sin datter. Napoleon reiste sig og tog hende ved haanden, de øvrige tilstedeværende slog kreds om det keiserlige par. Staaende midt i salen oplæste han en tale, hvori han forklarede grunden til egteskabets opløsning. Han sluttede med følgende ord:

«Jeg føler trang til at tilføie, at jeg aldrig nogensinde har havt grund til klage over min høit elskede gemalinde. Tvertimod! Jeg kan kun rose hendes trofasthed og kjærlighed. Hun har spredt lykke over femten aar af mit liv; mindet om dette vil for stedse være dybt indprentet i mit hjerte! Jeg har med egen haand sat kronen paa hendes hoved, og jeg vil at hun skal beholde en keiserindes rang og titel. Men fremfor alt ønsker jeg, at hun aldrig skal tvivle paa min hengivenhed, og at hun altid skal betragte mig som sin bedste og kjæreste ven!»

Keiserinden var saa bevæget, at hun ikke var istand til at læse sit svar. Papiret, som hun holdt i haanden, faldt paa gulvet. Hendes datter, som stod bag

hende, hulkede høit, og hendes søn kunde ikke beherske en nervøs skjælven.

Napoleon omfavnede sin hustru og førte hende tilbage til hendes værelser, hvor hun besvimedede i sine børns arme.¹

XXII.

De politiske forhold i Holland. — Ludvig fastholdes i Frankrige. — Forberedelser til keiserens bryllup med Marie Louise. — Kongen og dronningen af Holland ved bryllupshøitidelighederne. — Begge reiser tilbage til Holland.

Da Napoleon havde gjort Ludvig til konge, havde han i afskedsstunden sagt til ham, at han aldrig maatte ophøre at føle sig fransk. Men Hollands regent havde ikke lyst til at være et føieligt redskab i hans haand; for ingen pris i verden vilde han være med til at undergrave sit riges uafhængighed.

Keiseren var misfornøiet med ham. Han paastod, at Holland spille under dække med England, der var Frankriges værste fiende; og han talte med mistro og foragt om broderen, der ikke satte en stopper for dette.

Da Ludvig kom til Paris, sagde han ham lige i ansigtet, at hans lands selvstændighedstid snart var forbi; den sjette december erklærede han offentlig, at forandringer i den nærmeste fremtid vilde blive nødvendige i kongeriget Holland.

¹ Se nærmere om skilsmissen i Clara Tschudis «Napoleons moder» og «Napoleons søn».

Ludvig og Hortense blev hver paa sin side urolige over disse udtalelser. Dronningen spurgte sin stedfader, hvad han mente med sin trusel.

«Holland maa følge keiseren,» var svaret. «Din mand er utaknemmelig; hvis han driver mig til det yderste, maa jeg indtil videre lade ham træde tilbage fra regjeringen.»

«Det vilde være bedre at afsætte ham end at ydmyge ham,» svarede Hortense.

«Saa raad ham til at gjøre min vilje!»

«Han vil ikke høre paa mig!»

«Desto værre for dig!» raabte keiseren; «det er din egen fejl! Du vil ikke vide af hans kjærlighed, og han giver dig ikke sin fortrolighed. Hvis du havde ønsket det, vilde din mand have været din slave. Som forholdet nu er, bør du idetmindste formaa ham til at handle overensstemmende med dine børns interesser!»

Magten blev taget ud af Ludvigs haand. Uden at meddele ham et ord om sine hensigter, lod Napoleon flere af de hollandske provinser besætte med franske tropper. Broderen bad om lov til at reise tilbage til sit land; men Napoleon svarede gjennem sin minister, at han foreløbig maatte blive i Paris.

«Hvis han alligevel reiser, indlemmer jeg hans land i mine stater,» sagde han.

Kongens sindsstemning grænsede til fortvivelse; i hemmelighed traf han forberedelser til at reise trods alt. Men politiministeren opsporede det, og keiseren befalede, at man skulde modsætte sig hans bortreise med magt.

Fru Letizias hus blev fra morgen til aften bevogtet

af politisoldater; de fulgte ham i hælene paa hans spadserture og tvang ham til at vende om, hver gang han styrede sine skridt henimod den byport, der førte mod landeveien til Holland. En flugt under forklædning kunde han ikke tænke paa, da hans lamme haand og svage fod vilde have røbet ham.

Medens han blev behandlet som fange, rustede hollænderne sig mod de franske overgreb. Paa keiserens forespørgsel medgav Ludvig, at han var underrettet om dette.

Napoleon blev rasende. Han truede med øieblikkelig at indlemme Holland i Frankrige, hvis kongen ikke gav befaling til at indstille rustningerne og til at afsætte lederne af forsvaret.

Ludvigs viljekraft var fuldstændig brudt; han maatte gaa tilsengs. Den fjerde februar 1810 skrev han et ydmygt brev, hvori han lovede, at han for fremtiden vilde udføre sin broders befalinger.

Den sekstende mars blev en ny traktat undertegnet mellem Frankrige og Holland. Kongen afstod flere provinser og gav afkald paa at holde gesandter i St. Petersburg og Wien. Seks tusind franske og tolv tusind hollandske gendarmer skulde sammen med franske toldembedsmænd vaage over, at ikke engelske varer blev ført til fastlandet gennem Holland.

Til trods for alle disse indrømmelser negtede keiseren ham vedblivende at reise; han forlangte, at han skulde overvære hans bryllup med Marie Louise af Østerrige.

Erkehertuginde var allerede paa vei for at tage Josephines krone i besiddelse; hele familien skulde være tilstede ved hendes ankomst og modtage hende i Compiègne.

Ludvig kom did den otte og tyvende mars sammen med de øvrige gjester.

I de fire maaneder, som han havde tilbragt i Paris, havde han beskjæftiget sig meget med sine børn. Skjønt kronprinsen kun var fem og et halvt aar gammel, havde han udkastet en nøiagtig undervisningsplan for ham. Guvernanten maatte hveranden dag gaa paa visit med ham til faderen og en dag i ugen maatte han være hos ham fra morgen til aften. Da han ikke fandt den lille velopdragen nok, sendte han sin hustru uafadelig opfordringer til at afskedige guvernanten, der var en udmerket dame, som hun satte stor pris paa.

Det mislykkede skilsmissegforsøg havde ikke gjort forholdet mellem egtefællerne bedre. Begge blev høist forbausede, da de ved ankomsten til Compiègne opdagede, at de værelser, som de skulde benytte, laa umiddelbart ved siden af hverandre og kun var skilt ved en dør.

Ludvig gav lydelig sit mishag tilkjende. Hortense taug, skjønt hun var meget urolig; hun forstod, at keiseren havde befalet denne ordning.

Saa nær foran brylluppet var det ikke muligt at faa værelserne byttede. Dronningen lod sætte stængsel paa indersiden af sin dør; kongen lod gjøre det samme paa den anden side, forat det ikke skulde se ud, som om han haabede paa en romantisk forsoning.

Ved alle de store fester, der fandt sted, var de tvungne til at vise sig side om side og til at række hinanden haanden; men de vekslede ikke et ord.

Ved vielsen den anden april maatte Josephines

datter bekvemme sig til at bære den nye keiserindes slæb sammen med sine svigerinder. Hun bevarede ydmygelsen i bitter erindring. Da hun mange aar efter talte om denne time til Lucien Bonapartes hustru, græd hun.

«Tro mig,» sagde hun, «det er en af de største ydmygelser, jeg har havt i mit liv! Det er ikke mange ting, som jeg angrer mere, end at jeg lod mig tvinge til dette! Jeg burde aldrig have fundet mig i at gjøre det.»

Umiddelbart efter skilsmissen havde Napoleon paa alle maader søgt at vise Josephine sin taknemmelighed for det offer, som hun havde bragt. I den første tid havde han ligeledes gjort sig umage for at bevare det hjertelige forhold til sine stedbørn.

Men da den nye keiserinde skulde komme, opfordrede han sin første hustru til at forlade Paris. Han havde ikke været gift mange maaneder, før han befalede hende ogsaa at forlade Malmaison og at reise til Navarra i Normandiet.

For at bortmane erindringen om hende maatte hendes datter ligeledes forsvinde.

Saa længe som hun var i hans hovedstad, kunde han umulig udelukke hende fra hoffets fester; thi hun var hans svigerinde, og hun var dronning.

Han havde selv bedt hende om at blive; hvis han ikke vilde være altfor grusom og uretfærdig kunde han ikke jage hende bort.

Men han kunde tvinge hende til at vende tilbage til Holland. I den traktat, som Ludvig netop havde underskrevet, havde han derfor indflettet en paragraf, der var af stor betydning: broderen havde maattet

forpligte sig til at forsone sig med sin dronning. Hvis fred og venskab ikke var mulig mellem dem, maatte han i ethvert tilfælde taale hende under sit tag og sørge for ikke at gjøre livet aldeles uudholdeligt for hende.

Hortenses stilling i Paris var bleven en anden end før; alle lagde merke til keiserens forandrede opførsel mod hende. Det pinte hende at se den nye keiserinde paa Josephines plads; i dybet af sit hjerte tilgav hun sin stedfader sent, at han havde ladt sig skille fra hendes moder.

Dagen efter sit bryllup sagde Napoleon til hende:

«Hortense, naar kongen af Holland reiser til sine stater, saa følger du ham!»

Hun gjorde ingen indvending, men bøiede hovedet for at skjule, at hun græd.

Faa dage senere sendte Ludvig klokken elleve om aftenen bud efter hende. Da hun efter en timestids samtale med ham kom tilbage til sine værelser, underrettede hun sine hoffolk om, at hun var nødt til at forlade Paris og følge sin mand.

Da bryllupsfestlighederne var tilende, reiste Ludvig i stilhed.

«Her er vi i en morderhule,» sagde han ved afreisen til en af sine venner. «Vi maa bort for enhver pris!»

Dagen efter fik Hortense vide, at hendes mand havde forladt Frankrige uden at vente paa hende. Ogsaa hun brød op med sine børn, men valgte en anden vei.

XXIII.

Kongen af Hollands hensynsløse optræden mod sin hustru. — Hortense reiser til Plombières. — Ludvig frasiger sig tronen. — Man søger den forsvundne konge. — Holland indlemmes i keiserriget. — Brev fra Napoleon til Josephine. — Ludvig og Hortense separeres. — Keiseren tilkjender sin steddatter børnene og bestyrelsen af formuen.

Intet var forberedt til dronningens tilbagekomst; men baade hun og de smaa prinser blev hjertelig modtagne af alle samfundslag. Derimod saa det ikke ud, som om Ludvig følte sig bundet af sit løfte; baade i sine offentlige handlinger og i sit private liv viste han den sterkeste opposition mod keiserens udtrykkelige vilje.

Han behandlede sin hustru med paafaldende kulde. For at bevise, at han ikke ønskede at have noget med hende at gjøre, lod han mure igjen alle døre mellem deres værelser. Han havde sit eget hof, der var fuldstændig adskilt fra hendes. Naar dronningen traadte ind, gik kongen ud. Han fulgte hende aldrig, hverken naar hun gjorde kjøreture, naar hun gik i teatret eller i kirke. Det eneste samkvem fandt sted ved frokosten, som kronprinsen tog del i. Da blev ogsaa den yngste prins baaret ind og kastede sig med fryderaab i sin moders arme.

Som sædvanlig lod Kongen Hortense bevogte af spioner. Hun følte sig som fange og skrev til sin moder og sine venner, at hun ikke kunde udholde dette sørgelige liv.

Tre maaneder etter sin ankomst sendte hun den yngste af børnene til Josephine; selv flyttede hun til slottet Loo. Hun havde besluttet at flygte; men for at skjule sin plan, lod hun kronprinsen blive hos faderen.

I dybeste hemmelighed forlod hun det lille lystslot. To af hendes hofdamer samt livlægen og en af hendes staldmestre hjalp hende til at komme bort; hun havde taget alle forholdsregler for ikke at blive stanset paa veien.

Det er alligevel sandsynligt, at hun ikke forlod landet uden sin mands vidende; thi saasnart hun var kommen over grænsen, bragte Hollands hovedblade samtidig meddelelse om, at hun var reist bort.

Da hun frygtede, at Napoleon vilde blive vred, reiste hun ikke til Paris, skjønt hendes moder var kommen tilbage til Malmaison og længtede efter hende. Hun bad hende om at tale hendes sag; og efter et besøg, som keiseren aflagde hos sin første hustru, sendte Josephine hende et beroligende brev.

Dronningen af Holland var igjen alvorlig syg; hun spyttede blod og trængte ubetinget hvile. Hun tog derfor veien til badestedet Plombières. Napoleon lod gennem aviserne meddele, at hendes helbredstilstand vakte bekymring. For at undgaa skin af flugt befalede han to hofdamer og en kammerherre at reise til hende. Han gav hende lov til at blive, hvor hun var, saa længe, som hun fandt dette ønskeligt. Samtidig raadete han hende til at skrive til sin mand, at hun senere vilde besøge sin broder i Italien, da lægerne havde erklæret det nødvendigt, at hun opholdt sig i sydligere egne paa grund af sit angrebne bryst.

Et par aar før havde han gjort hendes ældste søn til storhertug af Berg; flere tegn tydede paa, at han ikke agtede at lade Holland blive ved at være kongerige.

Keiserens kontinentalsystem havde i høj grad skadet det lille land; ikke desto mindre opfordrede man fra næsten alle sider kong Ludvig til fuldstændig at underkaste sig broderens fordringer.

De franske tropper tiltog sig større og større magt i hans rige. Han kunde ikke udholde stiltiende at se paa sit folks ruin. Da han fik meddelelse om, at de fremmede soldater skulde husere i hans egen hovedstad, besluttede han i sin fortvivlelse at nedlægge kronen til fordel for sin ældste søn. I tilfælde af at kronprinsen skulde dø eller paa anden maade blive forhindret fra at regjere, bestemte han, at arverettighederne skulde gaa over til den yngre. Han skrev til Napoleon:

«Sire!

Jeg beder Deres keiserlige og kongelige majestæt om at samtykke i, at jeg frasiger mig tronen til fordel for mine børn. Jeg beder Deres majestæt om at godkjende, at jeg bosætter mig i et neutralt rige, opfyldt af de bedste ønsker for Deres majestæt og for Frankriges lykke.»

Han udnævnte Hortense til regentinde og stillede et regentskabsraad ved hendes side.

«Madame!» skrev han til hende. Da omstændighederne, og uden tvivl ogsaa keiserens vilje, tvinger mig til at frasige mig tronen til fordel for min kjære Napoleon, har jeg udstedt de nødvendige dokumenter vedrørende dette anliggende. Regentskabet til-

kommer Deres majestæt ifølge loven. Indtil Deres majestæts tilbagekomst vil ministrene føre regentskabet sammen med general Bruno som guvernør og støttede af den øverste hofmarechal samt af fru de Boubers.

Farvel, Madame! Det er overflødigt, at jeg beder Dem drage omsorg for Deres børn! Tillad mig at bede Dem om at beskytte et meget ulykkeligt land!»

Da han paa alle kanter var omgivet af franske spioner, maatte han i største hemmelighed træffe forberedelserne til flugt. Han var i nogen tvivl om, hvor han skulde vende sig hen. Sluttelig bestemte han sig til at søge tilflugt til Østerrige. Da Napoleon havde egtet den østerrigske keisers datter, kunde man ialfald ikke sige, at han var flygtet til en fiendtlighsindet stat.

Natten mellem den første og anden juli 1810 gjorde han forberedelserne til tronfrasiselsen.

Omsider var han færdig med sine breve. Den ulykkelige konge gik ind i sin søns soveværelse og kyssede dybt bevæget det sovende barn.

Hans ministre vidste, at han agtede at frasige sig tronen; men kun to af hans adjutanter kjendte hans flugtplan.

Støttet til den ene af dem skyndte han sig gennem slotshaven for at naa den vogn, som ventede paa ham. Natten var mørk. Han snublede og faldt i en grøft. Men angsten for at maatte blive i Holland efter tronfrasiselsen gav ham kraft; han ilede videre, skjønt hans syge ben smertede voldsomt, og han naaede i rette tid vognen, der kjørte afsted i vildeste fart.

Næste morgen offentliggjordes den proklamation, hvori han meddelte folket sin beslutning; og ministeriet hyldede kronprinsen som kong Ludvig den anden.

Barnets kongeværdighed varede ikke mange dage. Neppe en uge efter faderens forsvinden blev Holland indlemmet i keiserriget.

Tronfrasingelsen kom ikke ubeleilig for Napoleon. Derimod havde han ikke ventet, at han vilde flygte i mulm og mørke som et jaget vildt. Han gjorde alt for at faa verden til at tro, at Ludvig havde handlet i et anfald af sindsforvirring for paa denne maade at neddyse den store skandale i familien.

Kongen var forsvundet. Man søgte efter ham overalt, men det varede uger, inden man fik opsporet hans tilholdssted. Endelig fandt man ham ved bade stedet Teplitz i Bøhmen.

Hans moder skrev til ham, at det var hans uafviselige pligt at vende tilbage til Frankrige, da han var keiserlig prins. Ogsaa de fleste af hans søskende gjorde hvad de kunde for at forsone ham med den mægtige keiser.

Det synes, som om han i begyndelsen heller ikke selv var helt utilbøielig til at komme tilbage; i et brev til Jérôme antydede han, at han havde lyst til at bosætte sig i St. Leu. Lidt senere skrev han til Letizia, at han gjerne vilde bo sammen med hende og en af sine sønner paa Corsica eller i Provence.

Om han end ikke var paa det rene med, hvor han nu vilde være, var han imidlertid fast besluttet paa fra nu af at ville leve som privatmand. Og ligesaa urokkelig fremholdt han, at han ønskede at blive betragtet som hollænder og ikke som franskmænd.

Napoleon lod sin brodersøn føre til Paris, hvor

han modtog ham meget høitidelig. Han holdt en tale til ham, hvori han retfærdiggjorde sin opførsel mod hans fader og lovede at være ham i faders sted.

Ludvig, der var grusomt skuffet over, at kronprinsen ikke blev konge, nedlagde protest mod broderens handlemaade, og erklærede, at han kun havde frasagt sig sin krone under den forudsætning, at hans søn modtog den. —

Da Hortense fik meddelelse om sin mands tronfrasingelse samt hans opfordring til at overtage regentskabet, gjorde hun sig straks rede til at reise tilbage.

Men inden hendes forberedelser var tilende, kom en skrivelse fra Napoleon, der underrettede hende om, at kongeriget Holland ikke længer fandtes.

«Jeg har forenet Holland med Frankrige,» skrev han til Josephine. «Denne regjeringshandling har den gode side, at dronningen faar sin frihed, og at din ulykkelige datter kan komme til Paris med storhertugen af Berg. Dette vil gjøre hende helt lykkelig!»

Han behøvede ikke at frygte, at hans steddatter skulde stille sig i opposition til ham; han vidste bedre end nogen anden, hvilken afsky hun havde for Holland. Med glæde bøiede hun sig denne gang for hans vilje; hun svarede ham, at udsigten til at faa bo i nærheden af ham var det, der gjorde hende mest lykkelig ved den nye ordning.

Fra Teplitz reiste hendes mand til Graz i Steiermark. De to adjutanter, der havde fulgt ham paa reisen, forlod ham; en hollandsk ven, som han havde skrevet til i fuld tillid og fortrolighed, sendte mod forventning alle hans breve til Napoleon.

Exkongen benyttede i begyndelsen Lavalette som

mellemlid mellem sig og sine børns guvernante. Han forlangte, at fru de Boubers ikke skulde adlyde Hortense, men kun ham, og at hun skulde meddele ham hver mindste enkelthed om de smaa prinser.

Hun havde nu en tid staaet høit i hans gunst. Men da hun skrev et brev, der ikke behagede ham, afbrød han pludselig forbindelsen baade med guvernanten og med sin ven Lavalette; han troede at se forræderi paa alle kanter.

I erindring om hans uretfærdighed og haardhed følte hans hustru ingen trang til at staa støttende ved hans side. Hans smerte over at være skilt fra sine børn og sit land rørte hende visselig. Men hun havde liden forstaaelse for de grunde, der havde ledet hans politik; og hendes medfølelse blegnede for den ene, lettende tanke, at hun omsider var fri.

Faa dage efter hans forsvinden erklærede keiseren, at Ludvig og Hortense fra nu af var separerede. Han tilkjendte sin steddatter baade de to børn og bestyrelsen af hele formuen.

Den franske stat bestemte, at kongen og kronprinsen skulde have en apanage som erstatning for tabet af den hollandske krone. Ludvig negtede at modtage den. Han skrev til sin hustru:

«Hvis jeg tog den skjændige apanage, vilde maalet for min sorg og ulykke være fuldt. Jeg befaler Dem at afslaa selv den mindste del af denne sørgelige og afskyelige gave! Alle indrømmelser, som De maatte gjøre for Dem eller Deres børn, erklærer jeg for ugyldige!

Mine private eiendele staar til Deres og Deres børns raadighed, og jeg giver Dem ret til at tage

dem i besiddelse. Sammen med det, som De selv eier, er det nok til, at De kan leve fordringsløst. Baade som dronning, som hustru og moder vil andre gaver være en fornærmelse mod Dem. Jeg forbyder Dem nu og for alle tider at tage imod nogetsomhelst andet.»

Kong Ludvig og kronprinsen af Holland.

Han prækede for døve øren. Fra første januar 1810 indbetalte den franske stat til Hortense den apanage på to millioner, som hendes mand havde afslaaet. Hendes søn Napoleon fik som storhertug af Berg 650,000 francs aarlig. Napoleon gav desuden af sin private kasse 120,000 francs som bidrag til prins Ludvigs underhold.

Dronningens økonomiske stilling var pludselig bleven glimrende. Uden nogensomhelst skrupler og med stor taknemmelighed modtog hun keiserens gaver.

XXIV

Grevinde de Souza. — Charles de Flahaut. — Hortenses ungdomskjærlighed. — Samvær i Plombières. — Reise til Aix i Savoyen. — Hortense kommer til Fontainebleau. — En ny blomstringstid.

Dronningen af Holland var fremdeles i Plombières. Den første tid omgikkes hun ingen anden end sin svigerinde dronning Julie af Spanien, der samtidig brugte badene. Men da hun havde været der en ugestid, modtog hun besøg af sin moders mangeaarige veninde, forfatterinden fru de Souza.¹ Lidt

¹ Fru de Souza havde som meget ung egtet den aldrende grev Flahaut de la Billaderie, der tilhørte en gammel og fornem slekt. Hun havde en eneste søn, Charles; det var en offentlig hemmelighed, at ikke Flahaut, men Talleyrand var fader til ham. Hverken fru de Souza eller Talleyrand tilstod dette nogensinde. Men skjønt moderen opdrog barnet alene, og skjønt sympatien mellem hende og hendes tidligere elsker svandt, viste den berømte statsmand saa længe han levede meget stor interesse for den unge Flahaut.

Fru de Souzas gamle mand blev guillotineret under rædselsherredømmet. Hun selv gik i landflygtighed og opholdt sig længe i England, Tyskland og Schweiz. Hun blev en yndet forfatterinde. I de urolige aar bestred hun ved sin flittige pen udgifterne for sin søns opdragelse. Høsten 1799 kom hun tilbage til Frankrige med ham. Endnu smuk og særdeles indtagende indgik hun egteskab med den portugisiske gesandt grev de Souza. Medens man i hendes fædreland havde glemt det attende aarhundredes elegante former, havde hun i det fremmede land mindet sin søn og sig selv om dem. Hun var et mønster for en dame af den gamle skole. Men samtidig tilegnede hun sig Napoleonstidens tankegang, og hun indtog en hædret plads i dette moderne samfund.

senere kom hendes søn, grev Charles de Flahaut, en fremragende ung officer, der paa dette tidspunkt gjorde tjeneste som kammerherre hos Josephine.

Keiserens første hustru og fru de Souza havde kjendt hinanden allerede før revolutionen, og de havde været omgangsvener fra konsulatets dage. Charles var Eugène Beauharnais' fortroligste kamerat i ungdommen. Han havde været selvskreven ved alle fester i førstekonsulens hus, og han gjorde lykke i det selskabelige liv. Han var overmaade elskværdig og underholdende ligesom sin moder. Hertugininden af Abrantès beskriver ham som et af de behageligste mennesker hun havde truffet, og som en af de smukkeste officerer i den store armee.

Hortense var to aar ældre end ham; hun havde hemmelig sværmet for ham fra sin første ungdom. Naar han var i Paris, havde hun anledning til uafsladelig at være sammen med ham; og hvor han end færdedes, havde hun søgt at holde en beskyttende haand over ham.

1807 var den unge officer i længre tid stationeret i Warschau, hvor han var indkvarteret i grevinde Potockas hus. Der opstod et fortroligt venskab mellem ham og hans vertinde, som den skønne grevinde i sine memoirer kalder «dulgt kjærlighed.»

Tropperne brød først op fra Polen efter flere maaneders hvile. Istedetfor at vende tilbage til Paris efter krigens slutning maatte Flahaut gjøre tjeneste ved en liden garnison i Tyskland, som for ham var et forvisningssted. Han følte sig dybt ulykkelig. Hans moder trøstede ham imidlertid i alle breve med, at denne forvisning ikke vilde vare længe; thi en

dame med indflydelse, der elskede ham, skjønt han ikke anede hendes følelser, virkede ivrig for hans tilbagekomst.

Moderens ord blev snart til virkelighed; Flahaut modtog keiserens egenhændige ordre til at komme til Paris. Han blev udnævnt til adjutant hos general Berthier, udmerkede sig vedblivende, avancerede over forventning hurtig og blev oberst inden han havde fyldt sit fem og tyvende aar.

Dronningen af Holland blev ved at skjule sin kjærlighed under et slør af søsterligt venskab. Det varede længe, inden han forstod hendes følelser, og endnu længre inden han gjengjældte dem. «Men det endte med, at jeg lærte at elske hende,» sagde han til grevinde Potocka uden at nævne hendes navn; «jeg havde modtaget tusinde beviser paa hendes hengivenhed. — — — Det var hende, som min moder havde talt til mig om i sine breve. Hun troede, at skjebnen havde bestemt, at hun aldrig skulde blive elsket; hun gjorde sig derfor heller ingen umage for at vinde mig.»¹ — —

Hortense viste ham for første gang sine følelser i Plombières, da hun og Ludvig var bleven separerede. Forholdet, der fra hendes side var prøvet gennem mange aars forsagelse og trofasthed, var fra hans side bygget paa taknemmelighed og beundring. Han

¹ Høsten 1810 kom grevinde Potocka til Paris. Flahaut besøgte hende kun, naar han vidste at hun havde andre gjester. Hans tilbageholdenhed opflammede hendes følelser; men da hun lod ham forstaa, at hun elskede ham, meddelte den unge mand, at han var bundet til en anden. Med forsæt ledede han hende paa vildspor med hensyn til, hvem damen var; først mange aar efter fik grevinde Potocka vide, at en dronning havde været hendes rival.

følte ikke for hende den sværmeriske kjærlighed, som grevinde Potocka havde vakt i hans sjæl. Men i tidens løb blev hun ham meget kjær, og deres gjensidige følelser var sterke og varige.

Fru de Souza var de unges fortrolige; Josephine billigede forholdet. Napoleon, der uden tvivl kjendte det, knyttede fra nu af Flahaut nærmere til sin person.

Udenfor denne snevre kreds var kun faa indviede i deres hemmelighed; men de, der anede den, betragtede den med overbærenhed og bevarede taus-
hed. —

Forfatterinden og hendes søn gjorde i Plombières alt for at opmuntre den syge dronning. Hun gjenoptog sin musik. Fru de Souza var musikalsk, og greven var en udmerket sanger. Udflugterne i den vakre egn og sangaftenerne varede dog ikke længe; thi Flahaut maatte reise til Aix i Savoyen for at gjøre tjeneste hos keiserinde Josephine.

Kort efter reiste ogsaa Hortense did. Moder og datter var lykkelige over atter at være sammen. Fra Savoyen gjorde de en reise til Schweiz, hvor de til-
trods for sit incognito blev modtagne med de største udmerkelse.

Keiserinden ønskede at være længre tid i det lille land, hvor hendes søn havde lovet at møde hende; og Hortense tænkte at tilbringe høsten sammen med moderen. Men Napoleon befalede hende at komme tilbage til Frankrige.

I begyndelsen af oktober indtraf hun i Fontaine-bleau. Hendes sønner ventede hende. En fløi i slottet blev stillet til hendes raadighed; og keiseren

gav hende de samme kammerherrer og hofdamer, som hun havde havt, før hun blev dronning af Holland.

Hendes yngste søn var nu tre aar gammel. Den fjerde november blev han omsider kirkelig døbt. Napoleon greb denne anledning til at meddele almenheden, at han selv kunde vente en søn.

Han befalede, at hans steddatter hver uge skulde holde bal eller selskab for keiserinden og hoffet. Da baade hun og hendes børn var afhængige af hans naade, var hun nødt

til at vise den nye keiserinde et venligt ansigt. Skjønt hun selvfølgelig ikke betragtede sin moders

efterfølgerinde med blide øine, var hun forsigtig og taktfuld i sit forhold til hende.

Med hemmelig glæde iagttog hun den kulde og foragt, som Marie Louise viste Napoleons søskende.

«Gudskelov,» sagde hun til en af sine veninder, «min moder og jeg er hevnede for vore svigerinders ondskab mod os! Omsider kan de se, hvem de har at gjøre med. Denne erkehertuginde hader dem, og hun paalægger sig ingen tvang.»

Fra Fontainebleau flyttede hun til sit hus i Ceruttigaden. Spøgende kaldte hun sig «den titulære dronning.»

Fru de Souza.

Atter indaadede hun pariserluften, som hun elskede. Hendes hjem var mødested for den store verden, og de mest fremragende kunstnere samledes paanyt i hendes saloner, hvor alle følte sig vel. Hun havde evnen til samtidig at konversere forskjellige grupper og glemte ikke heller at sende et venligt blik og et opmuntrende smil til de gæster, der af beskedenhed holdt sig i baggrunden.

Ved læsning udvidede hun sine mangelfulde kundskaber; hun studerede under vejledning af sine sønners lærere. Hun malte, hun spillede og sang; hendes herlige sangstemme havde aldrig været mere udtryksfuld, mere klar og indsmigrende. Dette tidspunkt skyldes hendes betydeligste kompositioner: Hendes sangcyklus «Le beau Dunois» og hendes berømte romance «Partant pour la Syrie», der har været sunget over hele den civiliserede verden.¹ —

Flahaut forsømte aldrig en indbydelse fra hende, og han besøgte alle steder, hvor det kunde tænkes, at hun vilde vise sig.

Maskeballer var paa mode, og de gav dronningen og den unge greve rig anledning til frihed og spøg.

Hun var mild og velgjørende mod de trængende,

¹ Et udvalg af dronning Hortenses mest kjendte romancer, med vigneter der var tegnede af hende selv, udkom 1813 under titelen: «Romances mises en musique par S. M. L. R. H.»

Hefet indeholder: «Le beau Dunois». «Complainte d' Héloïse au Paraclet.» — «L'attente.» — «Le bon Chevalier.» — «L'Heureuse solitude.» — «Adieux d' une mère à son fils.» — «Regrets d' absence.» — «Ne m' oubliez pas!» — «Serments d' amour.» — «La mélancolie.» — «La plainte inutile.»

indtagende og elskværdig mod sine venner og afholdt af alle partier i Frankrige. Hendes helbred var bedre, end den havde været paa længe. Endelig kunde hun leve efter sin egen smag. En ny sommer blomstrede for hende.

 XXV

Flahaut og Hortense. — Grev Mornys fødsel.

Underretningen om, at Marie Louise ventede sin nedkomst, havde været et haardt slag for dronning Hortense. Den mangel paa kjærlighed, som hun havde lidt under i sit ægteskab, havde fremelsket en ærgjerrighed, som man neppe havde merket i hendes første ungdom, men som ikke destomindre havde ligget skjult i hendes karakter.

Hendes nære forhold til Napoleon havde bragt denne arv efter faderen til at spire frem; hendes ærgjerrighed havde samlet sig om hendes sønner. Haabet om, at en af dem vilde faa keiserriiget i arv, havde levet inderst i hendes sjæl, selv efterat hendes moder havde maattet trække sig tilbage.

Nu var forholdet forandret; det til vished grænsende haab var borte. —

Hendes hus laa i forstaden St. Honoré. Bag den solløse bygning laa en park, hvis ene grænse stødte op til en stille sidegade.

Ved den yderste ende af parken havde dronningen ladt bygge en pavillon, hvor hun daglig pleiede at tilbringe timer ved sit piano.

Verden vidste, at de sange, som man beundrede,

blev komponerede i hendes lille fristed; den vidste ogsaa, at hendes forelæserinde og veninde frøken Cochelet pleiede at holde hende med selskab, naar hun var der. Men den anede ikke, at grev Flahaut havde sin egen nøgle til denne del af parken.

Møderne i pavillonen havde følger, der maatte skjules.

Da hun var gudmoder for kongen af Rom, bar hun Flahauts barn under sit hjerte, skjønt ingen anden end hun selv anede det.

Saa længe som hendes udscende ikke forbød det, tog hun del i alle festligheder; hun anstrengte sig af yderste evne for at skjule sin tilstand. Hun var tilstede den sekstende juni 1811, da den lovgivende forsamling blev aabnet; og ved en stor fest ved hoffet nogle dage efter sad hun paa venstre side af Marie Louise.

Den 4de juli sendte hun sine sønner til St. Cloud med guvernante, lærer og tjenerskab; da keiseren senere reiste til Belgien og Holland, blev børnene bragt til Josephine, der opholdt sig i Malmaison.

Ved sommerens frembrud pleiede den fornemme verden at forlade Paris; det var derfor naturligt, at ogsaa Hortense reiste. Hendes læge, der intet forstod af det hele, raadede hende til at nyde fjeldluften i Savoyen, som tidligere havde gjort hende godt.

Ved siden af fru de Souza og Josephine var hendes fortrolige i denne tid Louise Cochelet, der ligesom hendes andre veninder tilhørte kameratkredsen fra fru Campans institut. Hendes udseende var lidet tiltalende; men hun var mere end sædvanlig klog, og

hun beundrede og elskede sin dronning over alt i verden.

De to damer reiste først til Aix i Savoyen og derfra incognito til Genf.

Under sit sidste ophold i Schweiz havde Josephine kjøbt slottet Pregny, der laa ikke langt fra denne by; hun havde i hast ladt det nødtørftig møblere for at skaffe Hortense et tilflugtssted.

Den 31te august kom hendes datter did.

«Høie dronning,» sagde portneren, som modtog hende, «det staar ikke til at negte, at det er et gammelt skjærerede, som Deres moder har kjøbt. De kan umulig føle Dem vel her!»

Dronningen kom ikke for at nyde bekvemmeligheder, men for at leve skjult.

Baade i Aix og i Genf havde hun skrevet og modtaget breve. Men den 14de september skrev hun fra Pregny til sine børns guvernante, at hun tænkte at være paa reise indtil midten af oktober; hun bad hende om ikke at skrive til hende før efter den 20de.

Hendes hofdamer var i St. Leu. Frøken Cochelet var fra denne dag den eneste, der vidste hvor dronningen opholdt sig.

Efter seks ugers tilbagetrukket liv vendte hun i stilhed tilbage til Paris.

Eftermiddagen den 21de oktober sneg Flahaut sig ind i pavillonen i hendes park gjennem den bagport, som han kjendte saa vel; han var fulgt af en læge. Frøken Cochelet sad ved pianoet og spillede en kraftig militærmarsch for at overdøve støi.

Sent paa aftenen vendte de to herrer tilbage ad

samme vei, som de var komne; lægen bar under sin kappe et vel indsvøbt spædbarn.

To uger efter skrev fru de Souza til sin veninde fru d'Albany:

«Deres sværmeri har været meget syg! Men jeg haaber, det vil vise sig, at dette onde fører til det gode.

Det synes, som om sygdommen har flyttet sig fra brystet. Hun har været plaget af saa forfærdelige nervesmerter, at hun har skreget høit. Men man dør ikke af nervesmerter; og efter anfaldene er hosten ophørt. Dog er hun fremdeles uhyggelig mager.

Gud vil bevare hende; thi hun er en engel!»¹

Ingen ved hoffet havde anelse om, hvad der var hændt. Da alt var overstaaet og Hortense havde hvilet nogle uger i sit hus i Paris, vendte hun tilbage til St. Leu. Allerede i november tog hun del i fester. Nytaarsdag 1812 stod hun midt i hoffivet ved Marie Louises side.

I de offentlige protokoller var hendes barn bleven indført som søn af godseier August Johan de Morny fra St. Domingo og hans hustru Louise Emilie Coralie Fleury. Barnet fik i daaben navnene Charles August Joseph de Morny.

Morny var en fattig emigrant, som Hortense kjendte fra tidligere dage; som tak for den tjeneste egteparret gjorde hende ved at optræde som barnets forældre gav hun dem en aarlig pension.

Den virkelige fader bragte sin søn til fru de Souza.

¹ Dette brev, der uden tvivl havde til hensigt at beskytte Hortense mod mulige rygter, er det eneste sted i den tids brevsamlinger og memoirelitteratur, hvor man finder hentydning til begivenheden.

XXVI

Hortense og Marie Louise. — Ludvigs interesse for sine børn. — Malets sammensværgelse.

Napoleon ønskede, at Hortense hver eneste dag skulde besøge Marie Louise. Hendes hofdamer, der var hendes moders tilhængere, opmuntrede hende til at lade den nye keiserinde seile sin egen sø; men hun vovede ikke at trodse sin stedfader.

Han forstod meget vel, hvilken skuffelse kongen af Roms fødsel havde beredt hende.

«Hortense,» sagde han, «husk paa, at du er min datter! Da jeg adopterede dig, adopterede jeg ogsaa dine børn!»

«Sire,» indvendte hun, «De har ikke engang ladt min ældste søn beholde arven efter sin fader!»

«Inden jeg gjør dem til konger, vil jeg gjøre dem til mænd,» svarede han.

Hortense var forgudet af sine sønner, skjønt hun opdrog dem strengt. Hun tillod ikke, at man kaldte dem «keiserlige høiheder», og hun fremholdt altid, at de ingen stilling havde i verden.

«Det nyttigste jeg kan lære dem er, at de ikke maa stole paa andre end sig selv, og at de er underkastede alle skjebnens luner tiltrods for den glans, som de ser om sig,» sagde hun ofte.

Naar hun var hjemme, havde hun næsten altid børnene hos sig. Selv naar hun klædte sig til selskab, var de inde hos hende; naar hun blev friseret, pleiede de at springe frem og tilbage under hendes lange haar. Skulde hun kjøre ud, saa fulgte de

hende til vognen; de bar hendes vifte, hendes handsker, hendes schawl og hendes slæb. Hvor sent hun kom hjem fra fester, gik hun aldrig tilsens uden at gaa ind og kysse sine sovende børn.

Sommeren 1812 tilbragte hun atter i Aix; denne gang havde hun sine sønner og et par veninder med sig. Under opholdet fik den lille Napoleon skarlagensfeber; flere dage svævede hans liv i fare. Moderen var ude af sig selv af angst. Keiseren blev underrettet om sygdommen. Josephine udsatte sin sommerreise; og faderen fik hver dag meddelelse om sin søns befindende gennem guvernanten.

Det fremgaar af et brev fra dronning Catharina af Westphalen til kong Jérôme, at man arbejdede paa at hindre, at den yngre broder skulde arve rettig-hederne til storhertugdømmet Berg i tilfælde af guttens død. Inden familien Bonaparte syntes man at have glemt, at hvis noget tilstødte kongen af Rom, saa var han den nærmeste arving til verdensmonar-kiet. Selv fru Letizia modtog efterretningen om hans sygdom temmelig ligegyldig.

Exkong Ludvig opholdt sig endnu i Graz i Steiermark, og han blev ved at plage sin hustru. Han forlangte underretning om alt, hvad der vedrørte hans børn; navnlig hvor det gjaldt den ældste, blev han aldrig træt af at blande sig op i alle mulige smaating.

Han skrev til Hortense, at han ikke længer vilde taale, at prinsen var i «kvindehænder», og forlangte i de mest bydende udtryk, at hun skulde afskedige guvernanten og give ham en hovmester. Men Hortense vilde ikke give slip paa en tøddel af sin mo-

derlige autoritet og tænkte ikke et øieblik paa at rette sig efter hans vilje. —

Den skjebnesvangre krig mod Rusland var brudt ud, og i krigen mod Spanien led de franske tropper uafsladelige nederlag. En mørk stemning rugede over Frankrige.

Eugène og Flahaut var i Rusland ved keiserens side¹. Hortense var fuld af angst for dem begge.

Den fire og tyvende oktober 1812 foranstaltede Malet en sammensværgelse², der havde til maal at styrte keiserdømmet. Den førøgede i høi grad hendes uro. Som pariserinde forstod hun faren. Hun havde været nærværende baade da Ludvig den sekstendes trone væltede og da Napoleon gjorde sit statskup. Hun havde set, hvordan et oprør, som man først lo af, i løbet af en nat var bleven forvandet til en revolution, der rev alt med paa sin vei.

Hendes bekymring samlede sig om keiserens hustru og barn. Da hun fik høre om sagen, lod hun sin vogn spænde for og kørte ud til St. Cloud, hvor keiserinden opholdt sig.

«Jeg følte trang til at omfavne den stakkels lille konge af Rom, som jeg forøvrigt fandt i bedste velgaaende,» skrev hun til sin broder. «Keiserinden var særdeles elskværdig. Hun troede, at det hele

¹ Flahaut udmerkede sig i høi grad under felttoget i Rusland, hvor han blev saaret. Efter to gange at have tvunget sin hest gjennem bølgerne under overgangen ved Beresina, vendte han for tredie gang tilbage for at søge efter sin ven Alfred de Noailles lig. Han fandt det nøgent og bedækket med frygtelige saar.

Ved felttogets slutning blev Flahaut general. Den 28de januar 1813 kom han tilbage til Frankrige.

² Se nærmere om Malets sammensværgelse i Clara Tschudis: «Napoleons søn».

kun var en liden røverhistorie. Heldigvis nærer hun ingen frygt med hensyn til sin søn. — — Det er ingen tvivl underkastet, at man var paa nippet til at bemægtige sig kongen af Rom. Jeg skjælver ved tanken!

Min egen lille plan var at sende mine børn til nærmeste befæstede by; jeg vilde ogsaa forsøgt paa at føre keiserinden og kongen did. Jeg vilde have købt op en mængde korn, stængt mig inde i byen og ventet der, til man kom for at frelse os!*

XXVII.

Efter toget til Rusland. — Hortenses pligter i denne tid. — Ludvig Bonaparte i Graz. — Forfattervirksomhed. — Han nærmer sig til Napoleon. — Keiserens afvisende holdning. — Josephine meddeler sin datter, at hendes mand kan ventes til Paris.

Napoleon kom tilbage fra Rusland; han reiste nye hærmasser og forberedte fortsættelsen af felttoget.

Han forlangte, at dronning Hortense skulde holde bal hver uge, og at hun skulde arrangere kvadriller paa de baller, som han gav.

Fru Letizia trak sig tilbage til sin ensomhed. Hendes datter Pauline var i syden; dronning Julie af Spanien var syg. Hortense var den eneste, der viste sig ved den unge keiserindes side, og hun blev revet med i en hvirvel af selskabelighed.

Hun plagedes af nervesmerter. Men keiseren forlangte, at hun skulde følge Marie Louise, enten det

blæste, regnede eller sneede. Selv om hun var halvdød af træthed, maatte hun være tilstede ved alle ceremonier og staa mange timer paa rad.

Da hun vaagnede nyttaarsmorgen 1813, kom der en frygtelig angst over hende.

«Hvad vil dette aar bringe os efter alle ulykker i det forløbne aar?» sagde hun.

Klokken ni om morgenen indfandt hun sig i Tuilerierne i stort hoftoilette for at lykønske keiseren og keiserinden, hvorpaa hun overværede gudstjenesten sammen med keiserparret. Derpaa skyndte hun sig til sit hjem, hvor hendes egen hofstat havde indfundet sig for at ønske hende et godt nytaar. Hun klædte sig om og reiste til Malmaison for at hilse paa keiserinde Josephine. Fra moderen kjørte hun i fuld fart tilbage til Paris, hvor hun paanyt klædte sig om for at tage del i middagen ved keiserhoffet.

Da man reiste sig fra bordet klokken ni om aftenen, greb hun sin svage helbred som paaskud til at skynde sig hjem, og hun kastede sig i sengen halvdød af træthed.

Først da Napoleon vendte tilbage til hæren, fik hun en smule ro. Hun gjenoptog de afbrudte musikaftener, sine besøg hos sin moder og sine visiter i fru Campans institut. — —

Medens Europa rystedes af krigsbegivenheder, levede Ludvig Bonaparte stille; han gjorde smaa selskaber og tilbragte hyppig sine aftener hos de adelige familier i Graz. Keiseren af Østerriges broder, erkehertug Johan, der oftere opholdt sig i byen, pleiede at aflægge ham besøg, og han blev overhovedet behandlet med stor agtelse. Dette afholdt dog

ikke det østerrigske politi fra at aabne alle hans breve og udspeide alle hans skridt.

Hans familie fik høre, at han havde solgt sine diamanter; intet var derfor naturligere, end at hans brødre og søstre tilbød ham pengehjælp.

«Jeg ved ikke, hvem det er, som morer sig med at fortælle, at jeg lider nød,» skrev han som tak for tilbudet. «Min søster Elisa har gjort mig forslag, som jeg har afslaaet. Maaske har jeg gjort det paa en for hensynsløs maade; men jeg er ikke saa koldblodig som man tror!»

Ogsaa Caroline og Pauline fik skam til tak for sin venlighed. Kong Jérôme af Westphalen, der adresserede et brev til «kong Ludvig», fik det tilbagesendt med følgende paaskrift:

«Her findes ingen kong Ludvig, men Ludvig Bonaparte, greve af St. Leu!»

Hans moder var den eneste, af hvem han modtog penge; han skrev til hende, naar han ønskede tjenester.

Med vrede og bitterhed tænkte han paa Napoleon; han udtalte ofte, at keiseren havde stjaalet hans krone og forgiftet hans liv.

«Fra ungdommen er jeg bleven daarlig behandlet, saaret og knust af min broder,» skrev han til Lucien. «Jeg ofrede mine bedste aar for at følge ham i hans krige. Fra jeg var femten aar gammel tjente jeg mit land med den mest opofrende hengivenhed. Jeg udfoldede en virksomhed uden lige, og jeg modtog aldrig den mindste opmuntring af ham. Jeg maatte afbryde mine studier, fordi han vilde gjøre mig til officer. Efter at jeg havde ofret mig helt for den

militære bane, blev jeg glemmt, medens andre avancerede hurtig og blev roste og hædrede offentlig, undertiden med rette og undertiden med urette. Hvis ikke de to krigsministre havde forhindret det, vilde jeg ikke have været andet end kaptein ved tilbagekomsten fra Egypten, skjønt jeg i krigen havde mistet den mest udmerkede helbred og min kostbare tid!»

Efter at have udbredt sig om, at Napoleon havde paatvunget ham en hustru og en krone, fortsatte han i samme brev:

«Min reise til Paris, min fængsling, tilbagekomsten og endelig min tronfrasingelse overgaar al beskrivelse! Det er overflødig at tale til dig om den uretfærdighed og de ulykker, som jeg har været offer for. En hel bog vilde ikke strække til.»

Den tidligere konge forsøgte stadig nye kurmetoder. En tid troede han, at de østerrigske læger kunde hjælpe ham; men en midlertidig bedring efterfulgtes af tilbagefald.

Ved siden af hans sundhedstilstand var litteraturen hans hovedinteresse. Han oversatte flere bøger fra latin; og han skrev komedier, romaner og en mængde digte. Betydelig opsigt vakte hans roman «Marie, ou Les Peines de l'Amour ou les Hollandaises», hvori han skildrer sin kærlighed til fru Lavalette. Den onde kvinde i bogen er øiensynlig hans egen hustru.

Keiseren var meget vred over, at han paa denne maade gav Europa del i sine familiehemmeligheder. Heller ikke de øvrige Bonaparter fandt behag i hans roman.

Selv var han ikke i tvivl om, at den maatte vække opsigt. Han ventede med spænding paa at se den omtalt i bladene, og det var en stor skuffelse for ham, at man forbigik den i taushed.

Han havde spillet en altfor fremragende rolle til, at han i længden kunde blive staaende fuldstændig udenfor de store politiske begivenheder. Exkongen af Holland forudsaa, at krigen mod Rusland vilde blive skjebnesvanger for Napoleon. Hans fortrolige udtalelser viser, at han ventede, at czaren vilde gjen-give Holland dets uafhængighed.

For keiserens fiender vilde det have været en stor triumf, om han aabent havde stillet sig paa deres side. England og Rusland søgte at lokke ham i sine garn. Men trods sine svagheder var han altfor ret-sindig til at optræde mod Frankrige.

Den første januar 1813 skrev han til sin broder:

«Jeg kommer, Sire, for at tilbyde mit fødeland, Dem og min familie den ringe del af min helbred, som jeg er i besiddelse af, samt de tjenester, som jeg endnu er istand til at yde, forudsat at jeg kan gjøre dette med ære.»

Han bad ham om atter at gjøre Holland til en selvstændig stat.

Keiseren lovede at modtage ham, «ikke som en broder, af hvem han var bleven fornærmet, men som en fader, der havde opdraget ham.» I tillid til, at han endnu var mægtig nok til at knuse sine fiender, tilføiede han imidlertid: «Holland bliver ved at være fransk.»

Da ogsaa Østerrige erklærede Frankrige krig, sagde Ludvig et sidste, vemodigt farvel til den lille by, som saa længe havde ydet ham gjestfrihed; han reiste til

Solothurn i Schweiz. For anden gang tilbød han Napoleon sin tjeneste, og for anden gang udtalte han haabet om, at han vilde imødekomme hans ønske med hensyn til Holland. Men keiseren svarede koldere end første gang:

«Jeg vil heller, at et medlem af huset Oranien bliver konge i Holland, end jeg vil se dig regjere der!»¹

Gjennem hr. og fru de Rémusat fik keiserinde Josephine vide, at Ludvig havde gjort skridt til at forson sig med Napoleon. Hun meddelte dette øieblikkelig til Hortense.

«Ganske vist er det meget rigtigt og rosværdigt af ham,» skrev hun. «Men hans tilbagekomst gjør mig ængstelig for, at nye bekymringer venter dig; og denne tanke bedrøver mig dybt. Vær modig, min kjære datter! Naar man er ærlig som du, vil man i sidste stund overvinde alt!»

XXVIII

1813. — Hortense i Aix. — Adèle de Brocs død. — Keiserens nederlag. — Brev fra Josephine til Eugène. — Brev fra Eugène til keiseren af Rusland og fra hans hustru til keiser Napoleon.

Napoleon var atter midt i krigens tummel. Hans seire ved Dresden, Lützen og Bautzen beroligede stemningen i Frankrige for en tid.

¹ Da Holland kort efter gjorde oprør mod Napoleon, skrev Ludvig (den ni og tyvende november 1813) til den provisoriske regjering i dette land. Han udtalte et varmt ønske om at komme tilbage til Holland. Men man underhandlede allerede med prinzen af Oranien og forbigik den tidligere konges henvendelse i taushed.

Ogsaa sommeren 1813 var dronning Hortense i Aix. Baronesse Broc, frøken Cochelet og en kammerherre havde fulgt med hende; hendes sønner var hos keiserinde Josephine.

En dag foreslog baronesse Broc en udflugt til et vandfald, der laa nogle mile borte. Dronningens vogn kunde ikke kjøre helt frem til stedet; og for at nyde synet af fossen maatte man balancere over en planke.

Hortense sprang let og hurtig over den. Adèle de Broc vilde følge hende, men hun gled paa det fugtige træbret og faldt i strømmen, som trak hende afsted.

Dronningen bøiede sig ud over fossen. Hun lavede et redningstoug af sit schawl og kastede det ud; men ingen haand greb det, og hendes veninde forsvandt.

En møller og hans gutter, der boede i nærheden, hørte de hjerteskjærende skrig og ilede til for at hjælpe. Alle arbeidede i sit ansigts sved.

Man vilde føre Hortense bort fra fossen med magt, men hun svarede:

«Jeg gaar ikke herfra, før man har fundet hende!»

Hun opflammede arbeiderne til større og større anstrengelser; hun haabede, at vandet, der var lavt, ikke kunde have dræbt den ulykkelige.

To timer gik hen. Endelig fandt man hende; kjolen var klemt ind i et klippestykke som vandet skummede over. Kammerherren og forelæserinden bar hende ind i dronningens vogn og kjørte i rasende fart til byen, hvor læger og sygepleiersker gjorde alt for at vække hende til liv.

Hortense vendte tilbage til sin villa; hun havde omsider opgivet alt haab.

Adèle de Broc havde været hendes kjæreste veninde. Hun havde havt en forudfølelse af, at hun vilde dø tidlig; i sit testamente havde hun udtalt ønsket om at blive begravet i St. Leu for at hvile i nærheden af sin herskerindes yndlingssted.

Hun blev bisat i den derværende kirke. Til minde om ulykken lod Hortense bygge et sygehus i Aix, og hun lod reise en mindestøtte ved fossen. I stenen lod hun indridse:

«Her drukkede baronesse Broc, fem og tyve aar gammel.

Den tiende juni 1813.

Du, som besøger dette sted, vær forsigtig, naar du nærmer dig afgrunden! Tænk paa dem, som elsker dig!» —

Begivenheden gjorde et sterkt indtryk paa alle, der stod dronningen nær. Selv fru Letizia, der sjelden nævnte hende i sine breve, udtalte sin dybe medfølelse med det tab, som hendes svigerdatter havde lidt. Keiserinde Josephine var meget ængstelig for sin datter. Hun sendte sin kammerherre afsted for at faa nærmere underretning om begivenheden, og hun skrev til hende hver eneste dag.

«Jeg tænker uafsladelig paa den stakkels Adèles skjebne,» skrev hun. «Ak, min kjære Hortense, du havde ikke trængt denne nye prøvelse!»

Da dronningen et par maaneder efter kom til Malmaison, var hun knust af sorg.

«Du maa ikke græde mere, mama,» sagde hendes lille Ludvig. «Hvis Adèle var her, vilde hun bede

dig om ikke at gjøre det. Taarer passer ikke for en dronning; og naar du græder, græder vi alle!»

De urovækkende politiske begivenheder trængte erindringen om fru de Brocs død i baggrunden. Napoleon kjæmpede mod næsten hele Europa. Tiltrods for seire, som han atter vandt efter store nederlag, tiltrods for næsten overmenneskelige kraftanstrengelser og tiltrods for hans glimrende strategiske beregninger, trængte de allierede tropper ind i Frankrige.

Hans venner svigtede, hans forbundsfæller forlod ham. Hans ordrer blev ikke adlydt. Hans marechaller optraadte mod ham, som de aldrig før havde vovet. og hans generaler led nederlag paa nederlag. Medlemmer af hans familie glemte sin pligt; hans svoger, Murat, der skyldte ham alt, sluttede sig til hans fiender.

Medens alle støtter faldt sammen, medens hans brødre og søstre stillede sig i opposition til ham, blev hans stedbørn ved at vise ham blind lydighed. Under al den forstyrrelse, der herskede, steg Eugène og Hortense i hans gunst og agtelse.

Han havde sendt Eugène til Milano for at rekonstruere den italienske hær. Da ogsaa kongen af Bayern erklærede ham krig, frygtede han imidlertid, at hans stedsøn skulde slutte sig til hans modstandere. I sin uro bad han Josephine og Hortense om at øve indflydelse paa ham.

Den niende februar 1814 skrev Josephine til sin søn:

«Lad intet øieblik gaa ubenyttet, kjære Eugène! Er vanskelighederne end aldrig saa store, saa anstreng dig til det yderste for at opfylde keiserens befalinger! Jeg fik netop brev fra ham. Han ønsker, at du skal

tage opstilling i Alperne og kun lade kongelige tropper blive staaende i Mantua og de andre befæstede pladse i Italien. Hans brev slutter: «Frankrige fremfor alt; — Frankrige trænger alle sine sønner!» Du bør derfor skynde dig, min kjære søn! Din iver vil aldrig være til større nytte for keiseren end nu, da hvert øieblik er kostbart.»

Dagen efter sendte Hortense ham ligeledes et langt brev.

«Din forstand vil bedst kunne sige dig, hvordan du bør handle,» skrev hun. «Jeg er sikker paa, at du altid følger dit hjertes stemme og gjør hvad du kan for at tjene keiseren!»

Alexander af Rusland søgte at faa ham til at rive sig løs fra Napoleon; men han svarede stolt:

«Hverken udsigten til hertugdømmet Genua eller til kongedømmet Italien skal formaa mig til at blive forræder! Jeg vil heller paanyt blive menig soldat end være en foragtelig konge. De siger, at keiseren har handlet uret mod mig. Det har jeg glemt, — jeg husker kun hans velgjerninger! Jeg skylder ham alt: min rang, mine titler, min formue og det, som jeg foretrækker for alt andet, og som De overbærende kalder «min berømmelse».

Jeg vil tjene ham, saa længe jeg lever; baade min person og mit hjerte tilhører ham. Maatte mit sværd brydes istykker mellem mine hænder, hvis jeg nogensinde kunde svingte keiseren og Frankrige!»

Han fortalte sin hustru om de tilbud, som man havde gjort ham, og som høilig oprørte ham.

«I hvilke tider lever vi ikke!» skrev han. «Man besudler kronen ved at fordre feighed, utaknemme-

lighed og forræderi som betaling for den. Nei, jeg vil ikke være konge!»

Augusta var enig med sin mand. Hun skrev til keiser Napoleon:

«Jeg vilde betragte det som en pligtforglemmelse fra min side, om jeg ikke ved denne leilighed gjen- tog for Deres majestæt forsikringen om min hjertelige hengivenhed. Intet i verden skal formaa mig til at afvige fra pligtens vei; De kan stole ligesaa sikkert paa min som paa Eugènes troskab! Han vil forsvare kongeriget til det yderste; jeg paa min side vil søge at styrke de svage i farens stund. Hvis vi maa bukke under, har vi dog den trøst, at vi altid gjorde vor pligt.»

XXIX

Exkong Ludvig dukker op i Paris. — Truende fare. — Man opfordrer Marie Louise til at forlade hovedstaden. — Hortense raader hende til at blive paa sin post. — Josephine flygter til Navarra. — Breve fra Ludvig til hans hustru. — Hortense opfordrer nationalgarden til at forsvare Paris. — Ludvig forlanger, at hans børn skal reise. — Flugt fra Paris. — Hortenses møde med sin mand.

Ved juletid 1813 indtraf exkong Ludvig uventet i Paris, hvor han atter tog ind hos sin moder. Keiseren havde ikke glemt de vanskeligheter, som han havde beredt ham, og han var vred over, at han vendte tilbage uden at have indhentet hans til- ladelse.

«Ludvigs formentlige dyder har skaffet mig mere besvær end Luciens laster,» sagde han.

Ménéval fortæller i sine memorier, at kongen af Holland saa forfærdelig daarlig ud og var næsten lammet,

Den tiende januar 1814 fik han audiens hos keiseren. Mødet var koldt. Napoleon befalede ham at forlade Paris; men broderen negtede at adlyde.

«Ingen har ret til at forbyde mig at bo i mit hjem,» sagde han.

Hortense fik gjennem sin forlæserinde høre, at hendes mand var kommen. Hverken hun eller Ludvig nærede noget-somhelst ønske om at træffe sammen.

«Han viser, at han er en god franskmand, idet han vender tilbage nu, da hele Europa reiser sig mod os,» sagde hun. «Han er en retsindig mand. Vi havde begge feil, som ikke kunde forliges!»

Fienden nærmede sig imidlertid. Det virkede som et slag i ansigtet paa Hortense, da hun den seks og tyvende mars fik vide, at man havde raadet Marie Louise til at flygte med kongen af Rom. Hun skyndte sig til Tuilerierne.

Marie Louise.

«Deres majestæt,» sagde hun, «hvis De reiser, vanskeliggjør De forsvaret, og De mister Deres krone!»

«Jeg maa gjøre, hvad regjeringsraadet bestemmer,» svarede keiserinden.

Da dronningen af Holland kom tilbage til sit hus, fortalte hun sine hofdamer om besøget.

«Hvor jeg vilde ønske, at det var mig, der var moder til kongen af Rom,» sagde hun, idet hun trykkede sine sønner ind til sig. «Jeg skulde vide at indgyde pariserne det mod, som jeg selv er opfyldt af!»

Efter middagen kjørte hun for anden gang til keiserinden, der meddelte hende, at det var afgjort, at hun skulde forlade Paris.

«Det er utroligt!» sagde Hortense til sine damer. «Man beslutter med koldt blod, at keiseren og Frankrige skal gaa tilgrunde. Jeg er visselig den, der lider mindst ved tabet af storheden; men jeg er oprørt over denne mangel paa energi, hvor der trænges saa megen handlekraft!»

General Lavalette kom for at hjælpe hende.

«Hvad tænker De at gjøre?» spurgte han.

«Da jeg kan gjøre, hvad jeg vil, og da jeg ikke ønsker at blive fanget midt paa landeveien, saa bliver jeg hvor jeg er. — Jeg vil dele godt og ondt med pariserne!»

Men hun fandt, at hendes moder burde flygte. Josephine havde efter skilsmissen beholdt et slot i Navarra, som hun havde ladet restaurere. Pariserne betragtede dette nærmest som et forvisningssted. Hun likte imidlertid egnen, hvis befolkning velsignede

hende paa grund af de arbeider, hun havde sat igang, og paa grund af hendes velgjørenhed.

Hendes datter raadede hende til at reise did. Hun brød op fra Malmaison med hele sit hof og tog med sig de værdigjenstande, som man kunde faa tid til at pakke sammen. Hendes kammerfrue havde syet hendes perler og diamanter ind i et vateret under-skjørt, som hun bar paa sig dag og nat de to døgn som reisen varede.

Da man den første dag svingede ind paa en side-vei, raabte pludselig en tjener:

«Der kommer russerne!»

Josephine blev saa forfærdet, at hun rev vogn-døren op med et ryk, hoppede ned paa landeveien, sprang over en eng og gjemte sig i en nærliggende skov.

Da hendes følge gjentagne gange havde forsik-ret hende, at det var en feiltagelse, og at der ikke fandtes fiender i nærheden, vovede hun sig endelig frem fra sit skjul og fortsatte reisen. —

Efter at have taget afsked med sin moder, var Hortense gaaet til ro. Hun var saavidt faldt i søvn, da en tjener tiltvang sig adgang til huset; han for-langte støiende, at man skulde vække dronningen, da han havde en vigtig skrivelse til hende.

Brevet var fra Ludvig, der underrettede hende om, at det var farligt at blive i Paris, og at det var be-stemt, at keiserinden skulde reise.

Dronningen svarede, at hun vidste det; hun lagde sig igjen til at sove.

En time efter kimede det for anden gang paa gadedørsklokken; atter stod samme tjener udenfor

med et brev, hvori kongen spurgte sin hustru, hvad hun tænkte at gjøre.

For anden gang i nattens løb skrev Hortense nogle høflige ord til sin mand, hvorpaa hun rolig sov videre.

Morgenen var ikke brudt frem, da tjeneren indfandt sig for tredje gang: Ludvig forlangte, at hun skulde følge keiserinden. Han tilføiede, at han ønskede at se sine børn og vilde lade dem hente, men at han skulde sende dem tilbage til hende i løbet af dagen.

Faa timer efter modtog hun visit af oberst Labédoyère¹, der tilbød at følge hende, hvis hun vilde forlade Paris; hun afslog hans venlige tilbud.

Omtrent samtidig kom grev Regnault de Saint Jean d'Angély, der var oberst ved nationalgarden, og som ligeledes ønskede at være hende til nytte. Han fortalte, om hvor skuffede hans tropper var over, at keiserinden vilde flygte med kongen af Rom.

«Desværre kan jeg ikke erstatte Marie Louise!» sagde dronningen. «Men jeg er sikker paa, at keiseren gjør en af sine sædvanlige, uformodede troppebevægelser, og at han snart staar foran Paris. Det gjælder om at holde ud til han kommer! Sig til nationalgarden, at hvis den gaar ind paa at gjøre dette, saa lover jeg paa min side at blive i Paris med mine børn.»

Hendes sønner kom tilbage fra sin fader. Guvernanten havde sagt til Ludvig, at man kun ventede paa dronningens befaling for at kjøre bort. Men Hortense vilde ikke reise.

¹ Se nærmere om Labédoyères skjebne i Clara Tschudi's «Napoleons søn».

Regnault de Saint Jean d'Angély havde imidlertid meddelt nationalgarden, hvad hun havde udtalt; men flertallet inden dens rækker var overbevist om, at stillingen var uholdbar.

Henimod aften kom han tilbage til hende med dette svar.

«Man maa forsvare Paris!» raabte hun. «Man *maa* holde ud indtil keiseren kommer!»

«Det er umuligt,» sagde greven. «De bør reise straks! Fienden er i nærheden af byen og har besat alle hovedveie. Det vil kanske ikke engang lykkes Dem at komme igjennem!»

Hun gik frem og tilbage paa gulvet og gjentog atter og atter, at man maatte forsvare sig til keiseren kom.

Ludvig skulde følge Marie Louise. I sidste øieblik, da han steg tilvogns, fik han vide, at hans hustru endnu var i byen. Han blev meget vred og sendte bud til hende, at han paa ingen maade tillod, at hans sønner faldt i fiendens hænder.

«Hvis dronningen vil blive i Paris, er det hendes egen sag,» sagde han; «men jeg forlanger bestemt, at hun straks sender børnene bort.»

«Sig til kongen at jeg reiser,» sagde Hortense træt.

Hun gav ordre til at hendes vogne skulde spændes for. Klokkeren ni om aftenen kjørte hun bort med sine sønner; hun var fulgt af en hofdame, en kammerherre, børnenes guvernante, nogle tjenere og den trofaste frøken Cochelet, der bar et skrin med hendes smykker.

Ved midnatstid kom hun og hendes følge til lands-

byen Glatigny, hvor man fandt ly for resten af natten i en privat familie.

Dronningen var neppe gaaet til ro, før kanonerne begyndte at tordne. Fienden havde angrebet Paris.

Frøken Cochelet gik ind til hende; hun fandt hende i begreb med at klæde sig paa.

«Madame, vi maa reise videre,» sagde hun.

«Ja, vi kan ikke blive i et privathus, naar kampen er begyndt,» lød svaret. «Men jeg har ikke lyst til at reise, før jeg faar høre udfaldet. Lad os kjøre til Trianon!»

Vognene blev atter forspændte, og de kjørte did. Hun og hendes veninde tilbragte morgentimerne i Trianons have. Kanonaden lød fremdeles. General Préval kom for at hilse paa dronningen; han lovede at give hende nærmere meddelelse om, hvordan det hele udviklede sig.

Pludselig stansede krigslarmen.

«Kampen er slut,» sagde Hortense. «Hvad der end er hændt, kan vi ialfald puste ud; vi behøver ikke at frygte for, at vore kjære parisere skal blive myrdede!»

Generalen underrettede hende om, at hun ikke længer kunde blive i Trianon.

«Spænd for!» befalede hun. «Vi maa naa Rambouillet inden aften!»

Atter tog hun plads i vognen, som svingede ind paa den store hovedvei, der var overfyldt af kjøretøier. Oldinge og børn sad sammenkrøbne paa de mest forskjellige befordringsmidler mellem sengklæder og møbler, medens trætte og sløve mænd og kvinder fulgte efter tilfods.

Hortense og hendes ledsagere kom ind i denne strøm, der bevægede sig bort fra hovedstaden. Det gik skridt for skridt; sent paa nat kom man endelig til Rambouillet.

Dronningen gik ind i slottet, hvor hun efter fire aars adskillelse pludselig stod ansigt til ansigt med sin mand. Han fortalte hende, at Paris havde overgivet sig, og han raadede hende til ikke at blive længer end høist nødvendig i Rambouillet, da russiske tropper streifede rundt i nærheden.

Exkongerne Ludvig, Joseph og Jérôme kørte videre sammen. Hortense gik ind til sine børn.

Hun havde ikke siddet der mange minutter, da en officer kom ind til hende med et brev fra Ludvig, der befalede, at hun straks skulde følge efter ham til Blois.

Hendes gamle egensindighed vaagnede; hun vilde ikke paanyt lade sig knuge til jorden af ham.

«Jeg stod i begreb med at reise til Blois,» sagde hun. «Men siden min mand befaler mig at komme did, ombestemmer jeg mig og reiser istedet til min moder i Navarra!»

Hun meddelte skriftlig sin beslutning baade til Ludvig og til Marie Louise. Samtidig skrev hun et langt brev til Napoleon, hvori hun redegjorde for de grunde, der drev hende til ikke at følge keiserinden.

Sturz des Despoten.

Paris, den 2. April 1814.

Sogleich nach der Proclamation Sr. Majestät des Kaisers Alexander vom 31. März hat sich der französische Senat unter dem Vorsitze des Herrn von Talleyrand in Paris versammelt, Napoleon des Thrones verlustig erklärt, und Ludwig XVIII. als König ausgerufen.

Ekstrablad uddelt i Berlin 1814 i anledning af keiser Napoleons tronfrasingelse.

XXX.

Ankomst til Navarra. — Josephine faar underretning om, at Napoleon har frasagt sig tronen. — Louise Cochelet. — Talleyrands mening om dronning Hortense. — Napoleons steddatter hos Marie Louise. — Den unge keiserindes kulde. — Hortense vender tilbage til sin moder.

Den anden april kom Hortense til Navarra med sine sønner.

Hun fandt moderen overtræt, forfærdet over begivenhederne, ængstelig over ikke at have hørt fra sin søn og meget urolig for, at hendes deilige Malmaison skulde blive ødelagt af fienderne. Hun modtog sin datter med aabne arme.

En mængde damer, der havde været knyttede til hendes hof, og som frygten havde drevet bort fra Paris, havde søgt lyhos hende; og de havde bragt med sig sine børn og stort tjenerskab. De nærrede visse- lig hengivenhed for Josephine; men de fleste sagde aabent, at de glædede sig til Bourbonnernes tilbage- komst, og de samtykkede høist ugjerne i at rykke sanmen og give plads for Hortense og hendes lille følge. Husets egen datter maatte lade sig nøie med et par smaa værelser i en sidebygning.

Natten efter hendes ankomst hørtes hestetrampen i den stille slotsgaard. Keiserinden, der laa i dyb søvn, blev vækket; en af Napoleons hengivne tjenere var kommen for at melde, at han havde frasagt sig tronen.

Hun kastede en morgenkjole over sig og skyndte

sig ud til budet; derpaa greb hun en armstige og bad ham følge med over til Hortense.

Hendes datter var vaagnet af støien; hun stod allerede fuldt paaklædt. Josephine var saa nervøs og forvirret, at hun ikke helt havde opfattet den efterretning, som var bleven bragt. Først da tjeneren gjentog sin meddelelse, forstod hun rækkevidden af det hele. Da hun hørte, at keiseren skulde forvises til Elba, og at Bourbonnerne skulde komme tilbage, brast hun i heftig graad.

Hortense erklærede, at hun vilde følge keiseren. Ved nærmere eftertanke indsaa hun dog, at dette ikke kunde lade sig gjøre. Et øieblik tænkte hun paa at sælge sine diamanter og flytte til Martinique med sine sønner.

«Jeg vil give mine børn en god opdragelse,» sagde hun; «dette vil blive min trøst!»

Baade keiserinden og dronningen afskedigede sin hofstat; men Hortense beholdt frøken Cochelet, der bad om at faa følge hende, om det saa var til verdens ende.

Josephine fik til sin glæde høre, at fienden havde ladet Malmaison være i fred; fra nu af længtede hun efter at reise did. Samtidig fik datteren vide, at fiendtlige officerer havde taget hendes hus i besiddelse, og hun sendte frøken Cochelet til Paris for at varetage hendes interesser.

Forelæserinden havde russiske venner, som hun i tidligere dage havde gjort tjenester; hun kunde derfor vente, at de vilde gjøre hende tjenester igjen. Hun henvendte sig straks til den russiske minister grev Nesselrode, der forsikrede, at hendes dronning

kunde komme til Paris, og at de allierede monarker havde stor sympati for hende.

Hortense var i begyndelsen uvillig til at lytte til denne opfordring. Hun skrev til sin fortrolige:

«Min kjære Louise!

Alle mennesker skriver det samme som du: Hvilke planer har De? Hvad ønsker og forlanger De? Mit svar er til alle: «Aldeles intet!» — Hvad skulde jeg ønske? Er ikke min skjebne afgjort? — Naar man er sterk nok til at tage en stor beslutning, og naar man med koldt blod ser en reise til Amerika eller Indien i øinene, er det aldeles overflødig at anmode nogen om noget.

Jeg beder dig om ikke at tage skridt, som jeg kunde misbillige! Jeg ved, at du holder af mig. Din hengivenhed kan føre dig for langt! Egentlig er jeg ikke saa meget at beklage. Jeg led saa dybt i storhedstiden. Nu vil jeg kanske faa ro og foretrække den for al den glimrende uro, som jeg var omgivet af. Jeg tror ikke, at jeg kan blive i Frankrige; den levende interesse, som man viser mig, kunde let vække mistillid. Jeg føler, at tanken gjør mig bedrøvet; men jeg ønsker ikke at skabe ufred.

Min broder vil blive lykkelig. Min moder kommer til at beholde sit fædreland og sine eiendele. Jeg vil reise langt bort med mine børn! — — Jeg er forfærdelig urolig for Napoleon og hans families skjebne. Er det sandt, at det hele er afgjort? Fortæl mig alt!

Hvis jeg ikke var reist til moder, havde jeg sikkert ikke forladt dem i denne ulykkelige tid.

Jeg haaber, at man ikke vil forlange, at jeg skal skilles fra mine børn. Skulde dette ske, vilde jeg tabe modet! De vil føle sig vel under hvilket som helst forhold, naar de vokser op under min omsorg. Jeg vil opdrage dem til at vise værdighed saavel i lykken som ulykken og til at søge sin ære i at reise sig ved egen kraft. Dette er bedre end kroner! — —

Tak hr. Nesselrode meget for hans interesse! Skjönt der findes stillinger, som maa kaldes ulykkelige, forsikrer jeg dig, at de har sine behagelige sider. I ulykken lærer man sine sande venner at kjende!

Jeg glæder mig inderlig over din hengivenhed. Det vil altid være mig kjært at vise dig, hvor uendelig meget jeg holder af dig. Hortense.»

Napoleons gamle tilhængere havde allerede vendt sig mod den nye sol; men de var gjennemgaaende venlig stemte mod hans steddatter.

«Jeg forsvarer dronning Hortense,» sagde Talleyrand. «Hun er det eneste medlem af familien Bonaparte, som jeg har agtelse for!»

Repræsentanterne for de allierede magter var rede til at gjøre hende tjenester. Selv Bourbonnerne og den gamle adel, der fulgte i deres kjølvand, nærede velvilje mod hende, fordi hun var født Beauharnais, og fordi hun og hendes moder under keiserdømmet havde villet hjælpe dem.

Frøken Cochelet skrev hver dag til hende og fortalte, hvad der foregik i Paris. Hun søgte at overtale hende til at vende tilbage; hun fremholdt, at Alexander af Rusland gjerne vilde træffe hende, og

at det var nødvendigt, at hun kom saa hurtig som muligt.

«Min kjære Louise,» svarede Hortense. «Du er bedrøvet over, at jeg fastholder min beslutning! Alle anser mig for at være barnagtig og egensindig; men man er uretfærdig mod mig. Min moder kan følge hertugen af Vicences raad; hun vender tilbage til Malmaison. Men jeg bliver her, og jeg har mine gode grunde! Jeg kan ikke skille min sag fra mine børns. Det er dem og deres nærmeste slegtninge, som bliver offere for alle disse begivenheder. Jeg kan og vil ikke nærme mig de mennesker, der ødelægger deres og min fremtid. — — — Jeg tvivler ikke paa, at keiseren af Rusland er venlig stemt mod mig; jeg har hørt meget godt om ham, selv af keiser Napoleon. Men skjønt jeg tidligere ønskede at gjøre hans bekjendtskab, har jeg ingen lyst til at se ham nu. Er han ikke vor beseirer? — — —

Mit bryst er igjen angrebet. Jeg ved ikke, om det er luften i Navarra, der bærer skylden; men jeg kan næsten ikke puste her. Mine omgivelser tror, at det er en følge af sindsbevægelserne ved de store omvæltninger. Heri tager man imidlertid fejl. Døden har skaanet os alle; og tabet af en saa glimrende stilling hører ikke til livets haardeste tilskikkelser. Hvad taber jeg vel af personlig lykke? — — —

Farvell! Endnu engang beder jeg dig om intet at gjøre for min skyld. Jeg er bange for dit venskab og din heftighed; men samtidig er det en glæde for mig at kunne stole paa dig.

Børnene er friske. Moder modarbejder alle mine planer; hun paastaar, at hun behøver mig. Men det

kan ikke rokke min faste bestemmelse. Trods alt reiser jeg til hende, der nu maa føle sig som den ulykkeligste af os alle! Hortense.

Navarra, den tolvte april 1814.

Marie Louise var vendt tilbage til Rambouillet.

Napoleon havde befaleet, at man skulde betragte hende som familiens overhoved, naar han var fraværende, og at man skulde være hende tro til døden. Samme dag, som Hortense skrev ovenstaaende brev, reiste hun afsted for at stille sig ved hendes side.

Alle hendes venner var bekymrede over denne beslutning. Frøken Cochelet sendte dronningens staldmester til hende med en skrivelse, som hun modtog paa veien.

«Hvis De reiser til Rambouillet, ødelægger De baade Deres egen og Deres børns stilling,» skrev hun. «Istedetfor at vende tilbage med keiserinde Josephine, vil De altsaa slaa Dem sammen med en familie, der aldrig har kunnet udstaa Dem! De vil kun høste kummer hos disse mennesker; og De vil ikke faa megen tak for det offer, som De betragter det som pligt at bringe. De vil komme til at angre dette skridt, naar det er for sent. Endnu en gang bønfalder jeg Dem som eneste naade: Reis ikke til Rambouillet!»

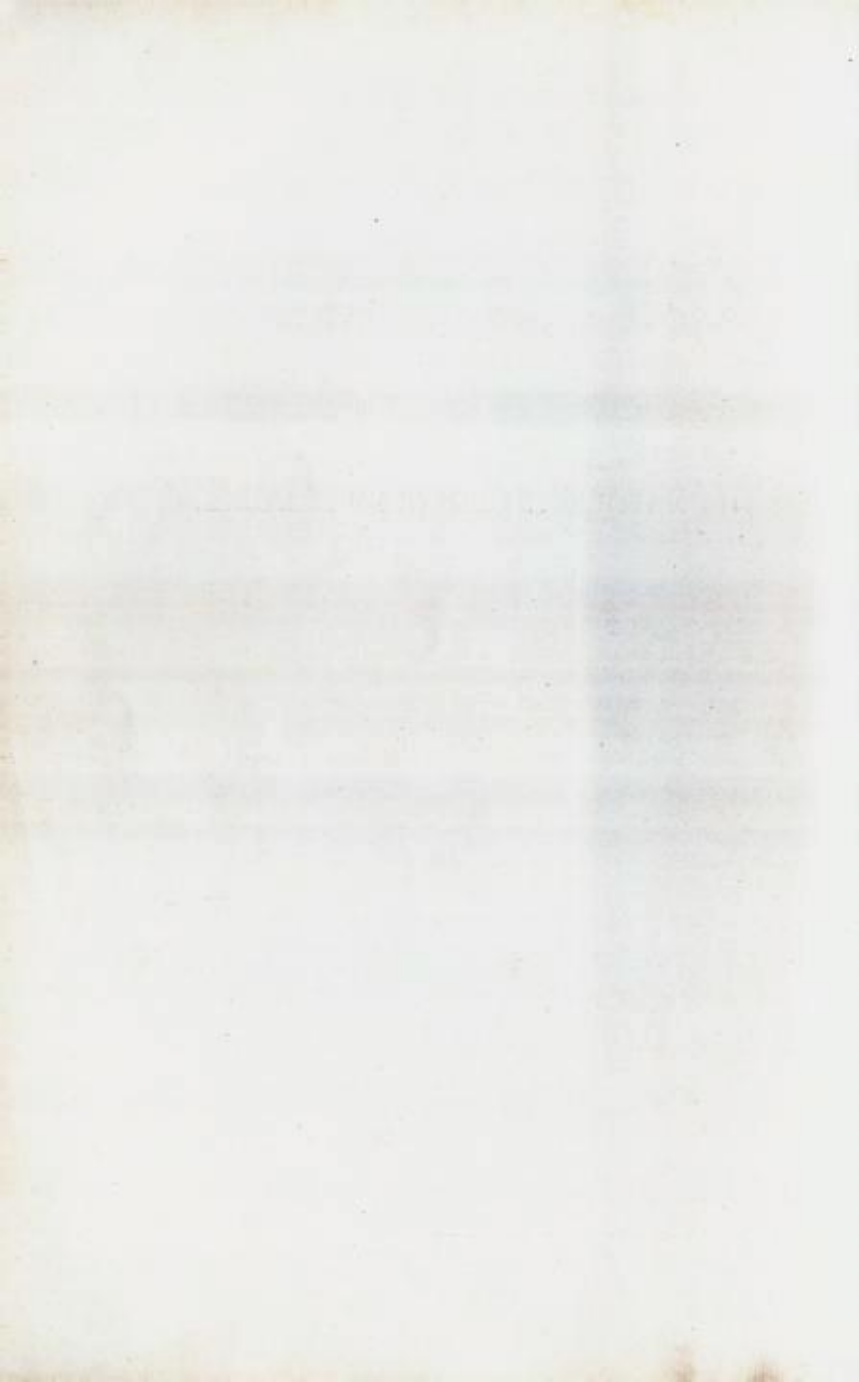
Louise Cochelet saa klarere end sin herskerinde; Hortense fik ingen tak for sit offer.

Marie Louise var kold og forlegen; hun meddelte hende, at hun ventede keiseren af Østerrige, og betydede hende, at hendes besøg var aldeles overflødig.

«Den korte tid, som jeg tilbragte hos hende,» skrev dronningen, «overbeviste mig om, at skjønt Marie Louise var nedtrykt, saa var hun langt fra saa dybt bedrøvet over Napoleons stilling som keiserinde Josephine. Jeg forstod, at min moder trængte mig mere; og jeg vendte tilbage til hende.»

II. NAPOLEON DEN TREDIES MODER

Hortense

Le sort me place sans cesse actrice dans tous les événements, tandis que ma volonté et mes ations devraient m'y laisser toujours étrangère.

Hortense.

Napoléon tombé il n'y avait qu'un homme dans la famille Bonaparte, et cet homme était *Hortense*.

Talleyrand.

I.

Hortense i Malmaison. — Keiser Alexanders venskab. — Josephines tvivl og skuffelser. — Kronprinsen af Hollands kiste kastes ud af Nôtre-Dame.
— Josephines sygdom og død.

Hortense havde brudt med sin mand. Marie Louise havde stødt hende tilbage. Josephine var reist til Malmaison; og hun kunde ikke tænke paa at blive i Navarra, naar hendes moder havde forladt slottet med sit tjenerskab. Martinique var for langt borte. Den eneste vei, der foreløbig stod hende aaben, var veien til Paris.

Paa befaling af den russiske czar havde de udenlandske officerer rømmet hendes hus; men hun foretrak at flytte til St. Leu fremfor at tage bolig i Cerutti-gaden.

I begyndelsen af mai vendte hun tilbage. Hun besøgte først og fremst sin moder. Faa dage efter hende indtraf ogsaa hendes broder i Malmaison.

Alexander af Rusland havde aflagt visit, og han

kom næsten daglig for at hilse paa den tidligere keiserinde og hendes børn. Han erklærede, at han be-
tragtede det som en ære at være Eugène Beau-
harnais' ven.

«Jeg har stor agtelse for keiserinde Josephine, for
dronning Hortense og for prins Eugène,» sagde han.
«De optræder paa en langt mere værdig maade end
mange andre, der skylder keiser Napoleon større hen-
givenhed!»

Han havde liden sympati for de dumstolte Bour-
bonner og befandt sig aabenbart langt mere vel hos
familien Beauharnais.

Josephine, der var i høi grad urolig for sine børns
fremtid, var forekommende mod den mægtige czar.
Hortense havde vanskeligere for at glemme i hvor
høi grad han havde medvirket til Napoleons fald.

Alexander var behagesyg som en kvinde. Dron-
ningens ligegyldige væsen opflammede ham. Han
tilbød hende tjenester, som hun ikke bad om, og han
anstrengte sig til det yderste for at overvinde hen-
des kulde.

Denne enevoldshersker, der gjorde saa ivrig kur til
hende, at han glemte sine repræsentationspligter, var
ung og elskværdig. Baade hendes moders og hen-
des broders velfærd afgang af ham; og — hvad der
i hendes øine var endnu vigtigere — hendes børn
kunde komme til at undgælde for det, hvis hun fort-
satte med sin afvisende holdning.

«Jeg vilde inderlig ønske, at vi ikke behøvede at
bede czaren om noget,» sagde hun; men samtidig
tog hun under overveielse, hvorvidt hun ikke vilde
handle klogt i at forandre sin optræden ligeoverfor ham.

«Deres dronning, der ellers er saa venlig, synes ikke at have været imødekommende mod min keiser,» sagde Nesselrode til frøken Cochelet. «Han ønsker varmt at være hende og prins Eugène til nytte, og han har taget sig nær af hendes uvenlighed. Han fandt hende meget kold og meget værdig. Hun svarede ham ikke engang paa de tilbud, som han gjorde med hensyn til hendes børn. Det vil falde ham vanskelig at gjøre hende tjenester, naar hun saa haardnakket vægrer sig ved at modtage dem!»

Keiseren af Rusland bad indstændig Hortense om at stole paa ham, og han lovede at gjøre alt for at sikre hendes fremtid og hjælpe hendes børn. Sluttelig lod hun sig beseire af hans fagre løfter.

«Han forstaar vor stilling,» sagde hun til frøken Cochelet; «han forstaar vor stolthed og tilbageholdenhed! Han er bedrøvet over, at han har været med til at ødelægge vore fremtidsudsigter, og han beder om at faa lov til at arbeide for os!»

I den traktat, som Napoleon havde afsluttet ved tronfrasingelsen, og hvori det var bestemt, at hans familie skulde have store pengesummer, havde den franske stat tilkjendt Hortense og hendes to sønner en aarlig indtægt af 400 000 francs.

De nye magthavere havde ikke isinde at opfylde disse forpligtelser. Under paaskud af, at de udgjorde en del af hans gamle eiendomme, satte prinsen af Condé sig i besiddelse af de skove, der hørte til St. Leu. Ludvig den sekstendes datter, hertuginde af Angoulême, tilvendte sig uden videre en stor pengesum, som den tidligere finansminister havde sat i en

bank for dronning Hortense. Og regjeringen konfiskerede en og en halv milion francs, der tilkom Napoleons steddatter.

Ludvig den attende var personlig ikke med paa disse overgreb. Han nærede oprigtig velvilje for familien Beauharnais. Han sendte hertugen af Polignac til Malmaison for at takke Josephine for hendes bestræbelser for at frelse hertugen af Enghien.

Keiseren af Ruslands og kongens eksempel virkede smittende. Det blev en modesag at vise Napoleons første hustru opmærksomhed. Fremragende mænd fra alle lande skyndte sig at aflægge hende visit: Storhertugen af Baden, kronprinsen af Bayern, kongen af Preussen og hans sønner og en mængde ministre indfandt sig i Malmaison. Man beundrede de berømte haveanlæg og den herlige kunstsamling. Dørene var altid aabne, bordene stod altid dækkede; alle blev elskværdig modtagne, og alle morede sig udmerket og sang lovsange over den tidligere keiserinde og hendes datter.

Josephine var langtfra glad; men hvor lidet hun end var i stemning til at optræde som vertinde, blev hun ufortrødent ved at modtage keisere, konger og prinser.

«Jeg har forandret mine vaner,» sagde hun til hertuginde af Abrantès; «naar forholdene bliver ordnede for mig og mine børn, vil jeg hvile!»

Da frøken Cochelet den fire og tyvende mai kom ind til hende, fandt hun hende grædende. Hun sad og læste i en avis, hvori man forlangte, at liget af Hortenses ældste søn, der var bisat i Nôtre-Dame, skulde behandles paa samme maade, som revolutions-

mændene havde behandlet ligene af de gamle konger.

«Gjem dette blad, saa at min datter ikke faar se det,» sagde hun til forelæserinden; «men læs først hvad man skriver. Læg merke til, i hvilke forsmædelige udtryk man fordrer, at hendes barns kiste skal kastes ud af kirken og bringes til en almindelig kirkegaard. Dette er som i revolutionens tid! Hvordan er det muligt at de mennesker, som jeg har gjort saa mange tjenester, vil optræde paa en saadan maadel!»

Faa dage efter modtog hendes datter befaling om at fjerne liget.

«Meget vel!» sagde hun koldt. «Jeg vil lade min søn føre til St. Leu. Der vil han være mig nærmere, og han vil hvile i nærheden af min kjære Adèle. Det stakkels barn skal ikke ligge blandt vore fiender!»

Avisartikelen gjorde et saa sterkt indtryk paa keiserinde Josephine, at hendes helbred blev alvorlig angrebet.

«Moder er altid elskværdig og modig, naar hun er sammen med fremmede; men saasnart gjeesterne er borte, falder hun hen i tungsind,» sagde datteren. «Jeg er bange for, at hun tager sig saa nær af begivenhederne, at hun bliver syg.» —

Keiseren af Rusland, der stadig hørte tale om St. Leu, ønskede at se stedet. Hortense besluttede at indbyde ham, og hun bad sin moder om at komme til hende et par dage for at hjælpe hende med hendes vertindepligter.

Han blev modtaget saa festlig, som forholdene tillod.

Josephine var sterkt forkjølet; men hendes upasselighed afholdt hende ikke fra at vise sig i nedringet dragt, at spadserere i parken med keiseren efter midt dagen, at danse med ham og at lege «sidsten» paa græsplænen foran slottet trods sine en og femti aar. Bagefter var hun aldeles ødelagt.

«Jeg er inderlig bedrøvet; men jeg gjør mit yderste for at skjule det for mine børn,» sagde hun til frøken Cochelet. «Jeg begynder at tabe modet. Keiseren af Rusland er velvillig og hensynsfuld, men han har kun smukke ord. Magten ligger desuden ikke udelukkende i hans hænder! — Hvad vil han beslutte for min søn og for min datter og hendes børn? Kan han mon intet gjøre for dem? — Jeg skal sige Dem hvordan det vil gaa, naar han reiser: Man vil ikke opfylde noget af det, som man har lovet ham, og mine børn vil blive ulykkelige! Denne tanke piner mig forfærdelig; og jeg lider i forveien fuldstændig nok paa grund af keiser Napoleons stilling!»

Hun vedblev:

«Bourbonnerne skylder mig saa stor taknemmelighed, at de burde gjøre noget for mig og mine børn. Tænk paa al den godhed, som jeg har vist deres tilhængere! — Jeg troede ikke, at de nogensinde vilde komme tilbage til Frankrige; men det var mig en glæde at gjøre deres venner tjenester, fordi de var franskmænd, fordi de led, og fordi de var mine gamle bekjendte. — Jeg havde set de bourbonske prinser i deres ungdom, og jeg var rørt over deres skjebne. Mindst tyve gange bad jeg Bonaparte om at tillade hertuginde af Orléans og hertuginde av Bourbon at komme tilbage. For min skyld hjalp han dem i deres nød!»

Dagen efter kjørte hun tilbage til Malmaison. Hun ventede keiseren af Rusland til middag; men hun var saa syg, at hun ikke kunde modtage ham. I løbet af natten fik hun sterk feber. Alexander sendte sin livlæge ud til hende. Russeren opdagede straks, at hun var angrebet af en farlig halsbetændelse; han foreskrev kraftige midler for at modarbejde sygdommen, men det viste sig at være for sent.

Alle de tilkaldte læger skjulte for datteren, hvor farlig sygdommen var; hun forstod dog selv, at den var alvorlig.

«Jeg kan ikke sige dig, i hvilken tilstand min søster, jeg og hele huset befinder os,» skrev Eugène til sin hustru. «Jeg er bange for, at vor stakkels moder ikke overlever dagen!»

Hortense pleiede hende, og da aftenen kom, vilde hun vaage hos hende. Man overtalte hende til at vente til næste nat. Hun lagde sig paaklædt paa sengen; men flere gange i løbet af natten listede hun sig ind til moderen for at se, om hun sov.

Hun laa rolig; man havde hørt hende mumle: «Bonaparte! Elba! Marie Louise!»

Dødskampen var allerede begyndt; Hortense forstod det ikke.

Den følgende morgen var pinsedag. Eugène og hans søster gik ned i kapellet uden at ane at enden nærmede sig. Medens de holdt andagt dernede, gav abbed Bertrand keiserinden sakramentet.

Da datteren faa minutter efter atter gik ind i sygeværelset, saa hun, at hendes moders træk var dødsmerkede. Hun raabte paa sin broder.

Josephine brast i graad, da hun saa børnene komme; hun strakte armene ud mod dem.

Hortense besvimedede; man maatte bære hende ud af værelset. Eugène knælede ved fodenden af sengen.

Medens pinseklokkerne ringte, døde keiserinden stille.

II.

Sorgen over Josephine. — Keiser Alexander forlader Paris. — Napoleons venner opponerer mod den nye regering. — Fru Récamier og fru de Staël i Saint Leu. — Stridende magter i Hortenses saloner. — Dronningen bliver hertuginde. — Forhaanelse. — Reise til Plombières og Baden. — Fru von Krüdener forudsiger Napoleons tilbagekomst. — Dronningen hyldes.

Den gamle adel og borgerklassen, soldater, haandverkere og bønder talte alle med kjærlighed om Josephine og beklagede, at hun var borte.

Den anden juni 1814 blev hun bisat i kirken i Rueil, som hun havde ladet restaurere.

Hendes begravelse var isandhed keiserlig. Den franske nationalgarde og den russiske keisergarde stod opstillet i dobbelt række fra Malmaison til kirken. Begge hendes børn var syge; nærmest kisten gik hendes smaa dattersønner. Efter dem fulgte keiseren af Ruslands repræsentant, tyske fyrster, medlemmer af familien Beauharnais, mange franske og udenlandske generaler, høie geistlige og embedsmænd samt en uoverskuelig, dybt bevæget sørgeskare.

Ved hendes kiste mødtes keiserdømmets venner og

tjenere for første gang efter Napoleons afreise til Elba.

«Min stakkels søster er aldeles utrøstelig,» skrev Eugène til sin hustru; «sorgen har knust hende fuldstændig!»

Dagen efter kom den russiske czar paa afskedsvisit; han skulde reise til England. Hortense vilde ikke vise sig; først efter indstændige bønner fra broderen gik hun ud for at sige ham farvel. Han forsikrede de to søskende om sit uforanderlige venskab.

«Min moder er død. Min broder reiser tilbage til Tyskland. Keiser Alexander vil snart glemme at yde mig den beskyttelse, som han har lovet,» sagde dronningen. «For mine børns skyld maa jeg kjæmpe ganske alene mod al den mistro og forbitrelse, som jeg daglig er gjenstand for paa grund af det navn, som jeg bærer!»

Den første tid efter Josephines død modtog hun kun enkelte af sine nærmeste venner. Det varede dog ikke ret længe inden kredsen udvidedes: Ikke alene Napoleons tilhængere viste hende deltagelse og sympati, ogsaa mange af hans modstandere op søgte hans steddatter.

General Flahaut var fremdeles hendes ven og ridder; han tilbragte næsten hver aften hos hende. Sammen med ham kom mange andre officerer. De fleste af dem var misfornøiede med den nye regering og sagde aabent, at de haabede, at deres elskede fører vilde vende tilbage.

I keisertiden havde æreslegionen været prydet med Napoleons billede. Ludvig den attende satte Henrik den fjerdes billede istedet, og han gav dette udmer-

kelsestegn til Georges Cadoudal, som belønning for at han havde stillet sig i spidsen for den store sammensværgelse mod førstekonsulen.

Da Flahaut fik vide dette, rev han æreslegionens kors ud af sin uniform.

Fru de Souza havde til keiserindens sidste dage været en kjær og hyppig gjest i Malmaison; hun blev ved at vise hendes datter stor hengivenhed.

Hun stillede sig i opposition til kongehoffet og kritiserede skarpt de nye tilstande. Tiltrods for sit varme venskab for den gamle dame, bad Hortense hende indtrængende om at være forsigtig og ikke at tale politik, naar hun var tilstede. Selvfølgelig var det langt fra hende at ville tilsidesætte bonapartisterne; men samtidig fandt hun det uklogt at saare sine indflydelsesrige forbindelser inden den anden leir.

En gruppe fremragende kvinder havde været i unaade hos keiser Napoleon, og han havde vist dem bort fra sin hovedstad. Blandt disse var den mest aandfulde i hans aarhundrede, fru de Staël, og den berømte skjønhed, fru de Récamier. Hans forfølgelser mod dem havde skadet ham selv allermost; de blev hævede til skyerne og betragtede som uskyldige offere for hans despotisme.

Efter kongedømmets gjenoprettelse vendte begge damer tilbage til Paris. Fru Récamier havde i tidligere tid hørt til Hortenses omgangskreds; dronningen indbød derfor nu de to veninder til St. Leu.

Ved Ludvig den attendes hof likte man ikke at fru de Staël besøgte den tidligere dronning af Holland.

Langt mere uvilje vakte alligevel et optrin, som

kort efter fandt sted i hendes hus: Napoleons ihærdigste fiende, Pozzo di Borgo fra Corsica, gjorde visit hos hende sammen med den russiske gesandtskabssekretær Butiagin.

Czar Alexander havde givet Butiagin det hverv at vaage over hendes interesser; Hortense betragtede det som sin pligt at vise russeren opmærksomhed og hun bad de to herrer om at spise middag hos hende den følgende dag.

Da Butiagin og Pozzo di Borgo kom, stod nogle officerer, der havde gjort formiddagsbesøg, i begreb med at gaa bort. Blandt dem var oberst Lawoestine, der nylig havde været straffet, fordi han havde gjort nar af regjeringen.

Da han fik øie paa de indtrædende, begyndte han høit at klandre de franskmænd, der var vendte tilbage til fædrelandet i fiendernes fragtvogne. Ordene var øiensynlig myntede paa Pozzo di Borgo, som blev yderst fornærmet. Dette optrin skadede dronningen ikke blot i royalisternes øine, men ogsaa blandt bonapartisterne, som var forargede over, at denne mand havde adgang til hendes hus. —

Alexander af Rusland havde anmodet Ludvig den attende om at gjøre eiendommen St. Leu til et hertugdømme for Hortense, og kongen havde erklæret sig villig dertil.

Ikke længe efter sin moders død modtog hun udnævnelsen til hertuginde. Det dokument, som blev udfærdiget i den anledning, begyndte med følgende ord:

«Vi, Ludvig, af Guds naade konge af Frankrige

og Navarra, gjør vitterlig, at vi idag, den 30te mai 1814, i vor kongelige residens Tuilerierne har skjænket frøken Eugenie Hortense Beuharnais titelen af hertuginde, og at vi for hende har ophøiet godset St. Leu til et hertugdømme, der skal gaa i arv til hendes mandlige efterkommere.»

Dronningen havde samtykket i at stige ned til at blive hertuginde. Men hun var ingenlunde forberedt paa en saa dyb ydmygelse, som at hertugdømmet skulde blive oprettet til fordel for «frøken Beauharnais».

«Jeg ønskede ikke dronningtitelen, da jeg modtog den,» sagde hun; «og den bragte mig ingen lykke. Men dette er for stor en krænkelse!»

Hun sendte frøken Cochelet til Nesselrode. Nu, da keiser Alexander var reist, virkede den russiske minister mindre ivrig for dronningen. Han mindede forelæserinden om, at Ludvig den attende lod, som om keiserdømmet aldrig havde eksisteret og at han betegnede alle dokumenter, som «udfærdigede i hans regjerings nittende aar.»

«Følgelig,» tilføjede ministeren, «er det fra hans side logisk, naar han kalder Deres dronning for frøken Beauharnais!»

Frøkentitelen blev alligevel forandret til «fru de Beauharnais». Og hertugen af Vicence beroligede Hortense ved at minde hende om, at ifølge traktaten i Fontainebleau beholdt alle Bonaparter sine titler.

Napoleons tidligere minister Fouché havde indyndet sig hos den nye konge og var igjen bleven politiminister. Han bad Hortense indtrængende om at være forsigtig, og han gav hende et vink om, at hun var omgivet af spioner.

For at sætte en stopper for sladderens om, hvad der foregik hos hende, flyttede hun tilbage til sit hus i Paris.

Hendes ophold i hovedstaden gav imidlertid anledning til nye angreb; alt hvad hun sagde og gjorde blev indberettet til politiet. Hun besluttede derfor at reise længere bort og tænkte først paa sit kjære Aix i Savoyen. Men Marie Louise var ved dette badested¹. Ludvig den attende lod hende høflig gjøre opmærksom paa, at udenforstaaende kunde opfatte mødet mellem de to svigerinder som en politisk sammenkomst.

Under disse omstændigheder bestemte hun sig for Plombières, hvor hun haabede at hendes broder vilde møde hende. Han lovede at komme, men sendte afbud i sidste minut; han var øiensynlig ængstelig for, at hans navn kunde blive sat i forbindelse med bonapartistiske sammensværgelser.

Da søsteren blev ved at trænge ind paa ham, bad han hende sluttelig om at møde ham i Baden-Baden, hvor de uforstyrret kunde tale om alt, hvad de ikke turde nævne i sine breve.

Den tiende august reiste hun did. Eugène red hende et langt stykke imøde. Han overlod hende halvparten af sin leilighed; thi det var umuligt at faa værelser hverken i hoteller eller privathuse. Den lille by var overfyldt af kongelige og fyrstelige personer: Keiserinden af Rusland, dronningen af Sverige,² kongen og dronningen af Bayern var samlede til et familiemøde.

¹ Se Clara Tschudis: "Napoleons søn".

² Kong Gustav den fjerdes hustru.

Hortense gjorde visit hos disse fyrster og fyrstinder, men tog iøvrig ikke megen del i det selskabelige liv. Om formiddagene gjorde hun bjergbestigninger; aftnerne tilbragte hun sammen med sin broder og svigerinde samt med sin kusine Stephanie. Desuden omgikkes hun sin gamle veninde fru von Krüdener, der holdt religiøse foredrag i Baden-Baden og som paanyt gjorde sig umage for at vende hendes tanker bort fra verden.

Blandt meget andet beskjæftigede fru von Krüdener sig med at læse fremtiden i stjernerne. Hun forudsagde, at Napoleon snart vilde vende tilbage, men tilføiede, at hans tilbagekomst vilde bringe store ulykker over Frankrige. Hun raadede hans steddat-ter til at flygte til Rusland og blive der til uveiret var drevet over.

Dronningen lyttede til hendes spaadom, men overhørte hendes raad; den otte og tyvende august begav hun sig paa tilbagevei til Frankrige.

I Saverne, hvor hun byttede heste, stillede franske officerer sig op foran hendes vogn. Hun hørte, at de sagde til hverandre:

«Det er dronning Hortense! Der findes ikke den franske officer, som ikke vilde kjende hende igjen, hvorsomhelst han mødte hende!»

Ved foden af en bakke lod hun vognen holde; hun gik tilfods over en steil høide for at skyde en gjenvei. Da hun kom et stykke opad stien, saa hun at flere af officererne kom efter hende. Hun forsøgte at bevare sit incognito; men de udbrod:

«De er vor dronning! Vi følger Dem! Sig kun et ord, og vi ofrer med glæde vort liv for Dem!»

Hun mindede dem om, at keiseren havde frasagt sig tronen; hun bad dem om at være forsigtige.

Ved toppen af bakken var der reist en æreport for et medlem af kongefamilien, som man ventede. Officererne stillede sig ved siden af den og hilste hende med hurraraab:

«Dronning Hortense skal først gaa igjennem porten; den er reist til ære for hende. Leve keiseren! Leve dronning Hortense!» raabte de enstemmig.

III.

Ludvig fordrer sin ældste søn. — Hortenses audiens hos Ludvig den attende. — Fru Campans ord. — Regjeringens forfølgelser. — Proces mellem exkong Ludvig og hans hustru. — Dronningen taber processen.

Faa dage efter sin tilbagekomst til Paris reiste Hortense i dybeste incognito til Håvre, hvor hun leiede en liden fiskerhytte. Den tilhørte de gamle folk, som hun havde boet hos i sin spæde barndom, da hun og hendes moder ventede paa det skib, som skulde føre dem over havet til Martinique. Hun blev der fjorten dage, levede aldeles ubemerket og tog søbad for at styrke sig til vanskeligheder, som hun vidste forestod.

Hun havde negtet at følge den keiserlige familie, der havde forladt Frankrige. Hun var flygtet til Navarra med sine børn, og hun havde forsømt at give deres fader underretning om dem.

Han havde foreslaaet hende lovlig separation. «Vi er for gamle,» — havde han skrevet — «og vi ved altfor vel, hvor umuligt det er, at vi kan blive forsonede, til at vi bør spilde tiden med at diskutere vore gjensidige klagemaal.»

Hun havde ikke besvaret dette brev med et ord.

Da fik Ludvig ad omveie vide, at hans hustru havde faaet hertugdømmet St. Leu af kongen af Frankrige.

I det dokument, som gjorde hende til hertuginde, var han ikke nævnt med et ord.

Han havde kaldt sig «St. Leu» fra den dag, da han nedlagde Hollands krone. «Greve af St. Leu» var den eneste titel han bar; og under denne adresse havde han tidligere regelmæssig modtaget breve fra sine børns guvernante.

Med fuld grund følte han sig krænk¹.

Gjennem det dokument, der gjorde Hortense til hertuginde, berøvede man ham stiltiende hans egteskabelige rettigheder. Man fratog ham samtidig hans navn, idet man gav hende en titel, der var høiere end hans egen.

¹ Ogsaa Napoleon var høist misfornøiet over, at hun lod sig udnævne til hertuginde af St. Leu. Han fandt hendes optræden mod Ludvig uklog og urigtig. Han sagde paa St. Helena: «Hortense, der ellers er saa god, saa ædel og saa opofrende, har ikke været feilfri i forholdet til sin mand. Jeg maa medgive dette, tiltrods for min store kjærlighed til hende, og skjønt jeg ved, at hun nærer sand hengivenhed for mig! — Under forhold, hvor saa store fælles interesser staar paa spil, vilde enhver kvinde blive den seirende, hvis hun var klog nok til at vise gjenkjærlighed.» Med tanken paa processen mellem dem tilføiede han: «Hvis hun havde været istand til at overvinde sig, vilde hun have sparet sig for al den fortræd, som hendes senere skridt bragte hende.»

Exkongen af Holland nedlagde protest mod at St. Leu blev gjort til hertugdømme. Paa sine egne og sine børns vegne gav han desuden afkald paa de fordele, der var tilkjendt ham ved overenskomsten i Fontainebleau.

Samme dag, som hans hustru forlod Baden-Baden, forlangte han fra Schweiz, at hun skulde sende ham deres ældste søn.

«Jeg har tidligere sagt, at jeg ikke vilde tage min søn til mig uden Deres samtykke,» skrev han. «Men nu er jeg bestemt paa at benytte den ret, som alle guddommelige og menneskelige love tilkjender mig! Jeg kunde forlange begge mine børn; men jeg samtykker med glæde i at lade Dem beholde den yngste. Jeg tvivler ikke paa, at De vil vaage over ham, ligesom jeg vil sørge for hans ældre broder. — — Hvis De venter med at svare mig, betragter jeg Deres taus-
hed som et afslag. Jeg vil i saa tilfælde være nødt til at foretage lovmæssige og offentlige skridt, som det er af største vigtighed at undgaa.»

Hortense vilde paa ingen maade skilles fra sønnen.

Hun svarede:

«Sire!

Jeg har modtaget Deres brev af otte og tyvende august, hvori De forlanger min ældste søn. Jeg vil gjøre Dem opmærksom paa hans stilling: Han har tilladelse til at blive i Frankrige. Han skal opdrages der. Han har adgang til de bedste lærere, og han kan have haab om at tjene sit land. For enhver mand med æresfølelse er dette en pligt, og det vil maaske blive hans ærgjerrighed! Vil De, at han

skal gaa glip af alt dette? Skulde De ikke kunne glæde Dem over Deres barns lykke, fordi om det er mig, der har været saa heldig at kunne sikre hans fremtid? Frygter De ikke for, at han i en modnere alder vil komme til at bebreide Dem alt det, som han har mistet gennem Dem? Jeg vil ikke engang tale til Dem om min kjærlighed til børnene! *De* har kunnet undvære dem helt fra de kom til verden; — men vil en moder være istand til dette? Ulykkeligvis kan Deres helbred ogsaa forhindre Dem fra at beskæftige Dem med børnene saa meget, som de trænger i deres spæde alder. Naar jeg pleier min helbred hvert aar, er jeg derimod sterk nok til at passe dem og vaage over dem, naar de er syge. I den tid, jeg tilbringer ved et badested, er de i ro paa landet, hvor de har den bedste pleie og de bedste lærere og stadig er under opsigt af fru de Boubers, som har opdraget dem, og som De har tillid til.

Jeg spørger Dem, om børnene kan have det bedre? Jeg forsikrer Dem, at hvis De kunde tilbyde dem en lykkeligere lod, vilde jeg ikke et øieblik være tvivlraadig. Sluttelig beder jeg Dem at tro, at det aldrig har været min hensigt at skille en fader fra sine børn! Naar De har taget fast bolig et andet sted, og naar det er bleven bestemt, at børnene skal blive her, kan vi ordne det saa, at jeg fra tid til anden bringer dem eller for nogle maaneder sender dem til Dem.»

Samtidig, som hun skrev dette brev, som hun sikkert fandt meget forsonligt, henvendte hun sig til sin broder og til keiser Alexander af Rusland for at faa raad.

Begge erklærede, at det var hendes pligt at udlevere barnet. Men skjønt man var enig om, at faderen havde ret til at faa sin ene søn, var man ligesaa enig om at beklage den stakkels lille, der skulde blive nødsaget til at underordne sig hans egenheder og magtsyge.

Moderen var dybt skuffet over de svar, som hun fik. Skjønt alle forsikrede, at lov og ret var paa Ludvigs side, kunde hun ikke bestemme sig til at give efter.

«Hvis det var nødvendig for mine børns fremtid, kunde jeg muligens have styrke til at skille mig fra dem,» sagde hun. «Men deres interesser fordrer tvertimod, at de bliver boende i Frankrige. Jeg beholder dem begge; thi de trænger mig, — kun mig!»

Ved tilbagekomsten fra Håvre modtog hun en ud-sending fra sin mand, der gjorde et sidste forsøg paa at faa hende til at give efter uden rettens mellemkomst. Hun forstod, hvor mange vanskeligheder en proces vilde berede hende, og samtidig indsaa hun meget vel, at hun sandsynligvis vilde tabe den. Men hun besluttede trods alt at sætte sagen paa spidsen.

Efter nøie at have eftertænkt det hele lod hun sin ældste søn kalde ind.

«Din fader, der elsker dig høit, vil at du skal være hos ham,» sagde hun. «Jeg betragter det imidlertid som mest betryggende for din fremtid, at du beholder hertugdømmet St. Leu, der giver dig ret til at blive i Frankrige. Jeg modsætter mig derfor din faders befaling! Dette vil paadrage mig mange sorger; thi jeg har fiender, der sikkert vil benytte leiligheden til

Hortense og hendes søn Ludvig.

at kaste sig over mig. Hvis du hører, at man taler ondt om din moder, saa husk, at hun tror at handle til dit bedste. Hvis hun tager feil, saa tilgiv hende; thi hun gjør det af kjærlighed til dig!»

Hun fik heftige anfald af sine gamle nervesmerter, og hun laa søvnløs nat efter nat. Men midt under sine sjælelige og legemlige lidelser rustede hun sig paa det kraftigste til at kjæmpe imod sin mand, der endelig havde bestemt sig til at tvinge hende ved loven.

Nogle af hendes venner raadede hende til at stille sig under Ludvig den attendes beskyttelse; de mente, at udfaldet af hendes sag for en del vilde bero paa den holdning, som herskeren indtog.

Under paaskud af at takke ham, fordi han havde tilladt hende at blive i Frankrige og gjort St. Leu til hertugdømme for hendes skyld, bad hun om audiens. Han modtog hende den tredie oktober med udsøgt elskværdighed.

Hun skrev til keiser Alexander:

«Det siges her, at alle misfornøiede mødes hos mig og rotter sig sammen! Deres gesandt mente derfor, at jeg burde hilse paa de kongelige, der ønskede dette, og at det var det eneste middel til at skaffe mig ro og afholde folk fra at beskjæftige sig med mig. Min broder og hertugen af Vicence raadede mig ligeledes til at hilse paa kongen en eneste gang, naar jeg vil blive i Frankrige. — Jeg tilstaar at sagen personlig var mig høist ligegyldig! Jeg havde intet at bede kongen om; jeg vilde kun takke ham for en ting, som han snarere havde gjort for Dem end for mig, og samtidig udforske ham med hensyn

til mine børn. — — Jeg vil benytte alle midler for at søge at beholde dem! — — — Da jeg traadte ind var kongen alene; han syntes en smule forlegen. Derpaa begyndte han uopfordret at tale om min uro for mine børn, og jeg bad ham om at beskytte dem.» —

Dagen efter audiensen sagde en hofmand til frøken Cochelet:

«Hans majestæt er rent forelsket i Deres dronning; han taler uafsladelig om hende. Han er i den grad bedaaret af hendes aand, hendes takt og hele hendes person, at man ler af det i Tuilerierne.»

Den samme herre fortalte forelæserinden, at en af kongens adjutanter havde sagt:

«Siden hertuginde af St. Leu behager Deres majestæt saa særdeles, bør Deres majestæt lade hende skilles fra manden og selv gifte Dem med hende!»

Fru Campan, der, som Marie Antoinettes tidligere kammerfrue, havde mange forbindelser ved hoffet, skrev til Hortense:

«De har fuldstændig erobret kongen. Hele aftenen talte han kun om Dem!»

«Jeg har aldrig mødt en dame, som forener saa megen ynde med saa megen værdighed,» sagde han.

Hertugen af Duras svarede:

«Alle mennesker er enige om, at hertuginde af St. Leu er usædvanlig indtagende! Men det er baade beklageligt og farligt, at hun modtager saa mange mennesker, der vitterlig er Deres majestæts uforsonlige fiender!»

«Vær forsigtig min kjære engel,» tilføjede den kloge fru Campan. «Intet er saa uheldigt som at

blive rost af en konge, naar han ingen grund har til at beskytte os! Den misundelse, som hans smukke talemaader vækker, skaffer os fiender. En konge forsvarer os yderst sjelden mod det had, som hans ros har kaldt tillive!» —

Mødet mellem Ludvig den attende og den tidligere dronning af Holland gjorde umaadelig opsig. Legitimisterne var opbragte over, at monarken havde vist Napoleons steddatter saa stor venlighed; keiserens tilhængere var saarede over, at hun havde nærmet sig Bourbonnerne.

Politiet, der betragtede hende som hovedet for det bonapartistiske parti, holdt fremdeles øie med hendes hus.¹

Paa selve julaften blev hendes papirer forseglede. Da hun havde venner overalt, havde man givet hende et vink om, hvad der forestod; hun havde derfor pakket sine kostbarheder i kasser og sendt den ene del til den russiske legationssekretær, den anden del til en fransk dame, som hun havde tillid til.

Da politimændene kom, fandt de, foruden hendes møbler og malerier, kun to kufferter som indeholdt papirer, der tilhørte hendes mand; de nøiede sig med at sætte segl paa disse.

¹ I politiets indberetning om Hortense (sekstende december 1814) læser man følgende: «Hertuginde staar sent op og tilbringer som regel morgentimerne med at male. Om formiddagen kommer malere til hende. Ligeledes ser man ofte forretningsmænd, der kommer i anledning af den proces, som hun fører med sin mand og som bereder hende mange bekymringer. Hun spadserer regelmæssig med sine børn. To gange om ugen modtager hun gæster; de øvrige dage kommer næsten ingen. — Hun lever overordentlig tarvelig og har megen orden i sin husholdning. Hertuginde er høit elsket af alle, der er hos hende.»

Regjeringens forholdsregel tydedes som tegn paa, at der virkelig eksisterede en bonapartistisk sammensværgelse. Rygtet opildnede de keiserligsindedes haab, og de flokkedes atter om hende. En stor del høitstaaende damer, som nytaarsdag lykønskede den kongelige familie, kjørte fra Tuilerierne direkte til dronning Hortense.

Folket hviskede, at man snart kunde vente Napoleon.

Soldaterne sagde:

«Til vaaren, naar violerne blomstrer, kommer vor lille korporal!»

Hortense tog legitimisternes forfølgelser med ro. Det berørte hende heller ikke synderlig, at man negtede at udbetale hendes pensioner, og at hun maatte skille sig ved en mængde kunstgjenstande for at reise penge. Hendes proces opslugte alle andre tanker: frygten for at hun skulde blive nødt til at udlevere sønnen pinte hende fra morgen til aften.

Da retsforhandlingen begyndte, skrev hun til Ludvig den attende og erindrede ham om hans løfte om beskyttelse. Han svarede gjennem sin husminister Blacas:

«Hans majestæt, der stadig nærer de samme venkabelige følelser for Dem, har givet mig det hverv at forsikre Dem om sin velvillige beskyttelse! Han tvivler ikke paa, at de grunde, der fremkalder Deres optræden i denne sag, nødvendiggjør de skridt, som De vil komme til at tage, og som derved giver Dem, Madame, fuld ret til vor ophøiede herskers støtte!»

Disse fraser forpligtede ham ikke til noget. Men

da hun paanyt henvendte sig til ham, konfererede han med sin kansler og sin indenrigsminister om sagen.

Dagen efter dette møde modtog hun atter et brev:

«Hans majestæt har stor deltagelse for Deres bekymringer, og han har igjen givet bevis paa den velvilje og interesse, som han viser Dem ved enhver anledning! Men han fastholder, at han er tvungen til at regjere efter landets love, samt at billigheds-hensyn forbyder ham at blande sig i en familietvist og at berøve en fader den ret, som baade naturen og loven tilkjender ham.

Da kongen anerkjendte Dem som hertuginde og gav Dem en høi titel og en apanage, der skulde gaa i arv til Deres mandlige efterkommere, var det viselig hans hensigt, at det barn, der var bestemt til at modtage denne arv, skulde blive i hans kongerige og faa en opdragelse, der kunde gjøre ham til en trofast og hengiven undersaat. Men naar faderen er saa blind for barnets virkelige interesser, at han undrager ham kongens øverste magt og udsætter ham for at miste det, som han kunde haabe af den kongelige beskyttelse, kan hans majestæt kun beklage baade barnet og moderen. Moderen vil i ethvert tilfælde beholde alle sine rettigheder!»

Brevet sluttede med, at loven og dommerne maatte afgjøre, hvorvidt barnet skulde tilhøre faderen eller moderen, og at kongen ikke mod faderens vilje vilde tvinge børnene til at nyde hans velgjæringer.

Men Hortense gav endnu ikke tabt. Samme dag, som hun modtog denne skrivelse, sendte hun et langt brev til keiseren af Rusland, hvori hun mindede ham

om, at han havde foreslaaet at være hendes families beskytter, og hvori hun erklærede, at hun tillidsfuldt lagde sine interesser i hans hænder.

Til forsvarere havde hun valgt den berømte advokat Bonnet samt Chauveau-Lagarde, der havde voget sit liv for at tale dronning Marie Antoinettes sag for domstolen.¹

Hendes mand havde i Tripier en ikke mindre fremragende advokat.

Den syvende januar 1815 holdt han en glimrende tale, hvori han med kraft fordrede, at hertuginde af St. Leu skulde udlevere sin ældste søn.

Den nittende i samme maaned svarede Bonnet. Han paapegede, at det var Ludvig den attendes vilje, at hertuginde og hendes børn skulde blive i Frankrige, og at man ikke burde rive sønnen fra hans moder. Hendes egtefælle havde udnævnt hende til regentinde for sønnen, da han frasagde sig Hollands trone; i et egenhændigt dokument havde han tilkjendt hende alle rettigheder over deres børn. Ved traktaten i Fontaineblau havde Napoleon villet sikre hende en aarlig sum, der var dobbelt saa stor som den han havde bestemt for hendes mand; han havde derigjennem udtrykkelig tilkjendegivet, at prinserne skulde være hos hende.

Keiserens beslutninger havde dog intet værd under Bourbonnernes regjering, og advokaterne nævnte kun Napoleon, hvor dette var uundgaaligt. Da Hortenses forsvarer havde endt sin tale, svarede modparten skarpt:

«Skylden for, at egtefællerne lever adskilte, falder

¹ Se Clara Tschudis: «Marie Antoinettes fængselstid og død».

udelukkende paa fru de St. Leu. Hun kan med let-
hed spare sig for den sorg at skilles fra sit barn;
thi ingen hindrer hende fra at flytte sammen med
sin mand. Hvorfor vil ikke moderkjærligheden bringe
dette offer? — — Efter at have forenet sin skjebne
med hr. de St. Leu, da han indtog en glimrende
stilling, og paa et tidspunkt, da det saa ud, som om
han havde en stor fremtid foran sig, efter gjennem
ham at have opnaaet ærestitler, der har smigret hen-
des forfængelighed, er det idag hendes uafviselige
pligt at vise sjælsstorhed og trøste sin egtefælle i
hans modgang. Hvis hun ikke vil bringe dette offer,
maa hun selv tilskrive sig følgerne!»

Hun blev dømt til inden tre maaneder at udlevere
sin søn til faderen eller til den, som han i sit sted
vilde sende for at hente ham.

Samme dag, som dommen faldt, førte Hortense
begge sine børn til mulatinden Euphemia, der havde
fulgt hendes moder fra Martinique og som havde lo-
vet hende at skjule dem.¹

IV.

Napoleon vender tilbage. — Kongevennerne truer
Hortense. — Politiministerens raad. — Ludvig den
attendes flugt. — Napoleon i Tuilerierne. — Hans
bebreidelser mod Hortense. — Forsoning.

Børnene var neppe bragt i sikkerhed, før en stor
nyhed faldt ned som en bombe i Paris: Keiser Napo-
leon havde forladt Elba og havde allerede sat foden
paa fransk grund.

¹ Den samme Euphemia, som er nævnt i første del. (Kapitel VII).

En englænder meddelte det til Hortense. Hun blev bleg og sagde først ikke et ord.

«Ved De det bestemt?» spurgte hun omsider.

«Jeg er sikker paa det,» svarede han. «Jeg kommer i dette øieblik fra hertugen af Orleans!»

Kongevennerne, der troede, at hans steddatter havde forberedt hans tilbagekomst, truede med at myrde hende og hendes børn¹.

Den russiske gesandtskabssekretær bad hende at flygte saa hurtig som mulig, da regjeringen havde besluttet at kaste hende i fængsel.

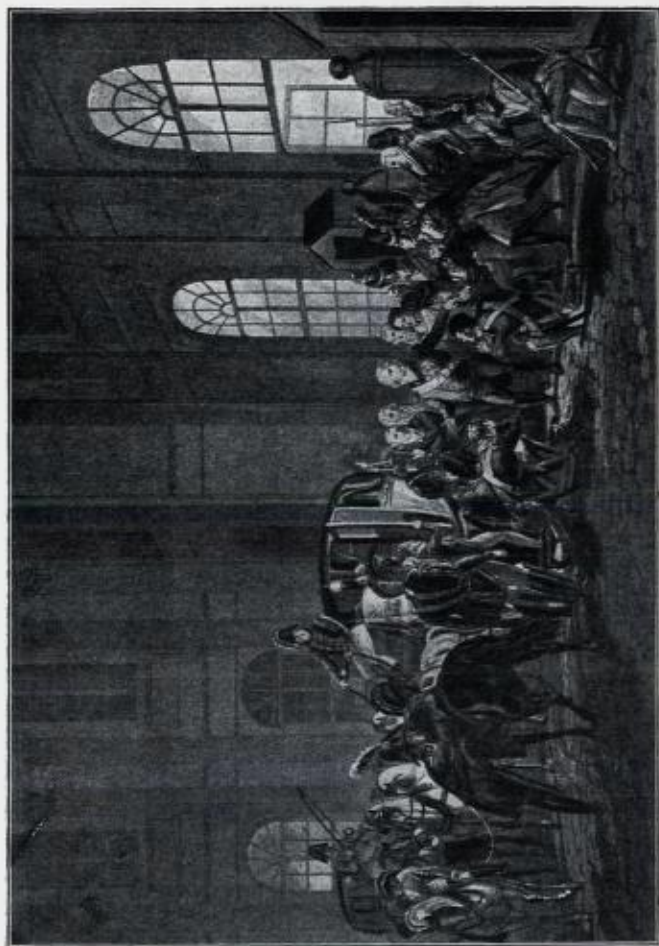
Hun vilde i første øieblik ikke høre tale om at gjemme sig og troede ikke paa, at man vilde udføre denne trusel. Først da politiminister Fouché gav hende det samme raad, blev hun betænkelig.

Hans hus laa ved siden af hendes; en høj have-mur skilte eiendommene. Han satte en stige ved muren, sprang ind til dronningen, som gav ham en nøgle til den længst borteliggende haveport. Takket være hendes hjælp kom han ubemerket hen til en ven, der beholdt ham hos sig til Napoleons tilbagekomst.

Da Hortense saa, at den mægtige politiminister krøb i skjul, besluttede hun at gjøre det samme.

Hun forklædte sig og gik sent om aftenen ud paa boulevarden gennem samme bagport, som Fouché havde benyttet. Frøken Cochelets broder fulgte hende til den gamle creolerinde, hvor børnene allerede havde fundet husly.

¹ At man truede med at myrde baade hans moder, ham og hans broder, har Napoleon den tredie fortalt i «Souvenirs de ma vie», der endnu ligger som utrykt manuskript i keiserindes Eugénies gjemmer.

Ludvig den attende forlader Tuilerierne.

Det var i sidste øieblik. Neppe ti minutter efter tog kongelige politisoldater opstilling udenfor. —

Keiseren var imidlertid kommen til Lyon baaret frem af folkets begeistring. Marechal Ney, der i opbrusende heftighed havde sagt til Ludvig den attende, at han vilde bringe ham fangen i et jernbur, var, henreven af den almindelige begeistring, gaaet over til ham med sin armé.

Napoleon optraadte straks som hersker; han opløste schweizergarden, inddrog prinsernes og adelens godser, nedlagde forbud mod Bourbonnernes hvide fane og Ludvig den attendes ordener, holdt troppe-revuer og gav audienser.

Den gamle konge havde kaldt kamrene sammen i Paris; men hans venner viste ingen offervilje. Keiseren nærmede sig i stormskridt med en hær, der voksede uatbrudt; hans omtanke og viljekraft knuste fuldstændig Bourbonnerne.

Oprindelig var det Ludvig den attendes hensigt at holde ud i Paris trods alt. Han aflagde ed paa at opretholde den grundlov, han havde givet, og skrev to dage før Napoleons ankomst et opraab til hæren. Da han vilde sende sine sidste reservetropper afsted mod fienden, viste det sig imidlertid, at han ikke kunde stole paa dem. Han maatte enten lade sig tage tilfange eller flygte ud af landet.

Natten mellem den nittende og tyvende mars 1815 kjørte kongens vogn frem i slotsgaarden. Den gamle mand gik ned ad trappen støttet til to trofaste venner. Hoffolkene, der stod i forhallen, følte dyb medlidenhed med den flygtende monark. De kyssede hans haand; flere af dem kastede sig paaknæ og hulkede høit.

Dybt bevæget sagde han:

«Mine børn, denne hengivenhed rører mig dybt! Men skaan mig; thi jeg trænger al min kraft. — Vi mødes snart igjen!»

Han steg ind i vognen, som kørte bort i nattens mørke.

Forstadsbefolkningen samlede sig foran Tuilerierne og brølede: «Keiseren leve!» Endel officerer, som var bleven sat paa vartpenge, stillede sig op foran slottet. Bourbonnernes hvide fane blev taget ned og Napoleons trefarvede fane blev heist paa raadhuset.

Folkestimmelen blev tættere og tættere; man ventede i største bevægelse. Sent paa aftenen kom endelig en postvogn rullende. En afdeling ryttere sprængte frem gennem mængden, svingede sine sabler og raabte:

«Keiseren leve!»

Vognen stansede. Fakler kastede et uroligt lys-skjær over slotspladsen. Napoleons venner ilede til og bar sin fører under glædesskrig ind i Tuilerierne.

Han var atter herre i de gamle kongers slot; og intet skud var bleven løsnet.

Fra det lille rum, hvor hun sad indestængt med sine børn, hørte hans steddatter gjenlyden af hans eventyrlignende tog gennem Frankrige. Hendes hjerte slog ham imøde, og hun ventede med brændende længsel paa hans tilbagekomst.

Men hendes stilling var vanskelig; og hendes længsel var blandet med frygt.

I hendes saloner havde man visselig talt med kjær-

lighed og savn om den store Napoleon. Men hun havde ikke ventet at se ham igjen, og hun havde søgt hjælp og støtte hos hans fiender: Hun havde modtaget venskabsbeviser af den russiske czar; og i erindringen om Beauharnais'ernes familietraditioner havde hun søgt beskyttelse hos repræsentanten for Bourbonnerne.

Da keiseren den tyvende mars vendte tilbage til Paris, indfandt hun sig i Tuilerierne for at byde ham velkommen. Hun fandt næsten ikke leilighed til at nærme sig ham; thi gamle tilhængere pressede sig om ham.

«Du er altsaa i Paris!» sagde han, da han opdagede hende i vrimmelen. «Du er den eneste, som jeg ikke ønskede at træffe!»

Hortense blev staaende som forstenet; hun havde ikke ventet en saadan modtagelse.

Den næste formiddag gik hun atter til Tuilerierne; denne gang havde hun sine sønner med. Keiseren betragtede dem nogle øieblikke synlig bevæget. Pludselig blev hans udtryk koldt som is.

«Hvad skulde denne imødekommenhed mod de forenede herskere betyde?» spurgte han. «Var det passende, at Napoleons hustru og datter optraadte paa en saadan maade mod dem, som netop havde afsat ham? — Vilde det ikke have været værdigere at bede franskmændene om et tilflugtssted, hvis det havde været nødvendigt, end at tigge hans fiender om titler og godser? Hver eneste soldat vilde med glæde delt sit brød med sin keisers datter! — Hvordan kan man have saa forvirrede begreber om sin pligt! Forstaar du saa lidet din stilling, at du kunde give

afkald paa det navn og den rang, som jeg havde givet dig, og modtage en titel af Bourbonnerne? — Havde du pligter mod dem?»

«Det var min pligt at tænke paa mine børns fremtid, Sire», sagde Hortense, idet hun samlede sit mod. «Efter Deres majestæts tronfrasingelse var dette min eneste pligt!»

«Dine børn!» skreg keiseren. «Var ikke dine børn først og fremst mine broderbørn! Har du glemt det? Indbildte du dig, at du var berettiget til at berøve dem den rang, som tilkom dem? Du kjender altsaa ikke keiserhusets love!»

Hans steddatter tilstod forvirret, at hun virkelig ikke kjendte dem. Hun tilføjede med lav stemme, at han i gamle dage havde misbilliget det, naar kvinder udtalte sig om retsspørgsmaal.

Medens Napoleon med lange skridt gik op og ned i salen, forklarede han hende nu den paragraf i keiserhusets lov, der forbød forældrene at frasige sig rettigheder, der tilkom deres mindreaarige børn. Hun gik efter ham og gjentog, at hun udelukkende havde tænkt paa sine sønners interesser, og at hun kun havde raadspurgt sit hjerte.

Hendes stedfader stansede pludselig og sagde med stigende vrede:

«Da burde dit hjerte have sagt dig, at naar man har delt en families medgang, maa man ogsaa finde sig i at bære modgangen sammen med den!»

Hortense brast i graad. I dette øieblik hørte man at folket udenfor raabte paa keiseren.

Vinduerne stod aabne, vaarsolen skinnede ind. Han gik frem paa balkonen. Folkemasserne, der

fyldte Tuileriernes have, brød ud i begestringsraab.

Napoleon blev formildet; han kyssede sin stedatter og trak hende med sig.

«Jeg er en god fader,» sagde han.

Den følgende dag skrev «Moniteur»:

«Da hans majestæt keiseren igaar var i sit arbeidsværelse sammen med dronning Hortense og hendes sønner, prinserne, samledes en umaadelig menneskemængde under hans majestæts vinduer. Folkets enstemmige jubel kaldte ham ud paa balkonen. Dronning Hortense var saa bevæget, at hun brast i graad. Pariserne var rørte over at se hendes ansigt badet i taarer paa grund af deres kjærlighed til hendes høie fader».

V.

Ludvig Bonaparte vil komme til Paris, men ønsker at skilles. — Hortense staar ved keiserens side. — Krigsfrygt og fædrelandsbegeistring. — Napoleons afreise til hæren.

Ludvig Bonaparte havde forladt Schweiz og var flyttet til Rom. Ved Napoleons tilbagekomst lod han broderen vide, at han var tilbøielig til at vende tilbage til ham, hvis han tillod ham at skille sig fra sin hustru.

«Jeg optraadte meget strengt mod den mellemmand, der havde vovet at paatage sig et saa ufornuftigt hverv,» fortalte keiseren paa St. Helena. «Vor

familielov forbød det paa det bestemteste. Ogsaa paa grund af de politiske forhold samt af moralske grunde og af hensyn til den offentlige mening, satte jeg mig op mod dette.»

I Tuilerierne mødtes Napoleon af minder om sit samliv med Josephine; naar han efter den første opblussende vrede tilgav sin steddatter, var det ikke blot fordi han fremdeles holdt af hende, men endnu mere fordi han havde elsket hendes moder saa høit.

«Du var tilstede, da den stakkels Josephine døde,» sagde han. «Midt i vore ulykker skar hendes død mig i hjertet!»

Hortense indtog den plads ved hans hof, som Marie Louise lod staa tom; under de hundrede dage var hun vertinde i Tuilerierne. Hun og hendes sønner blev boende i deres gamle hjem; men hver morgen klokken syv indfandt hun sig paa slottet med børnene og blev der til klokken ti om aftenen. Hun var uafslædig optaget, gav audienser og modtog deputationer. De fornemme damer, der i det forløbne aar havde bøiet sig for hertuginde af Angoulême, bøiede sig nu ikke mindre dybt for hende.

«Under de lidelser, som hjemsøgte Frankrige, var vi lykkelige over at se, at Deres majestæt forblev i vor midte,» sagde en af dem. «Deres nærvær var for alle parisere en trøst og et haab!»

Ved en konsert, hvor hun var tilstede, beredte man hende store ovationer. Programmet afsluttedes med hendes romance «Il faut défendre la patrie». Alle reiste sig og raabte til hende:

«Vi vil forsvare keiserfamilien! Vi giver vort liv for det dynasti, som folket har valgt!»

Hun blev ved at være tjenstvillig og god mod alle. Enkehertuginde af Orleans, der havde brudt sit ben, havde ikke kunnet følge de øvrige medlemmer af kongefamilien, som havde samlet sig om Ludvig den attende i Gent. Den gamle dame stod blottet for penge. Hun bad Hortense om at udvirke, at hun fik tilladelse til at blive i Frankrig samt om at

Karikatur: Ludvig den attende, Napoleon den første og Napoleon den anden.

skaffe hende en pension. Det kostede dronningen stor udholdenhed at ordne denne sag; thi Napoleon delte ikke hendes venlige følelser for Orleans'erne. Ikke mindre tjenstivrig viste hun sig ligeoverfor hertugen af Enghiens moder, der ligeledes paakaldte hendes hjælp. Begge de begunstigede damer forsikrede hende i de mest overdrevne udtryk om sin evige taknemmelighed.

Keiseren opfordrede hende til at skrive til czar Alexander og meddele ham, at han nærrede et varmt ønske om atter at blive Ruslands ven. Han tilskyn-

dede hende samtidig til at paavirke Eugène, Stephanie af Baden og keiserinde Marie Louise til fordel for ham.

Hun fremholdt for sin broder, at keiseren af Rusland under sine besøg i Malmaison havde beklaget, at han havde været Napoleons modstander. Dette brev blev opfanget paa veien og bragt til czaren, der blev rasende over, at hun udbasunerede, hvad han havde udtalt til hende i dybeste fortrolighed.

Alexander tilgav hende aldrig; han skrev til Butiagin, at hun ikke maatte gjøre sig illusioner med hensyn til støtte fra ham.

De franske soldater samt det overveiende flertal af smaa borgere og bønder var keiseren tro. Derimod var mange af hans officerer misfornøiede og trætte; og inden de rigeste klasser rundt om i landet var man uvillig stemt mod ham. Hvis han havde bevaret freden, som man ønskede og trængte, kunde han have overvundet denne modstand. Men de fremmede gesandter forlod næsten straks Paris; og de diplomater, som han sendte afsted til Englands, Ruslands og Østerriges herskere, blev fængslede eller afviste.

Faa dage efter hans ankomst til Paris indgik stormagterne et forbund mod ham, som ogsaa de mindre stater tiltraadte; de forpligtede sig til at holde en sterk hær under vaaben, indtil han var bleven gjort uskadelig for alle tider.

Forgjeves skrev han egenhændig forsonlige breve til alle monarker; forgjeves erklærede hans ministre, at det ikke var sandt, at han var banlyst i Europa; forgjeves benegtede den regjeringsvenlige presse, at

udlandet havde krigerske hensigter. Befolkningen indsaa snart, at Frankrige maatte være forberedt paa igjen at blive oversvømmet af fiendtlige tropper.

Statspapirerne faldt, vernepligtige negtede at samle sig under fanerne.

Tusinder af trefarvede flag blev revne ned i provinserne. Kun i Paris var stemningen rolig; i hovedstaden mødtes medlemmer af de forskjelligste samfundsklasser fremdeles foran Napoleons vinduer for at se ham og hylde ham.

Frygten for krig slog om til begeistring, da man stod ligeoverfor den uafvendelige vished. Pengegaver strømmede ind. Kvinder gav sine smykker. Frivillige meldte sig; og atter udfoldede man overalt det trefarvede flag.

Sammen med sine to sønner overværede Hortense keiserens sidste, store troppe-revue. Aftenen den ellefte juni fulgte hun de smaa prinser til slottet, hvor de skulde tage afsked med onkelen, der drog bort.

Ludvig kyssede ham grædende.

«Sire, reis ikke i krigen!» raabte han.

«Hvad er der iveien med barnet?» spurgte Napoleon. «Det er ikke første gang, jeg drager til krigsskuepladsen. Vær ikke bange; — jeg kommer snart igjen!»

Men den lille kunde ikke beroliges.

«Onkel,» skreg han fortvivlet, «de fremmede konger vil dræbe Dem! — Lad mig reise med Dem!»

Keiseren tilbragte den sidste aften sammen med sin moder, sine brødre og dronning Hortense; hans steddatter fulgte ham til vognen.

Udenfor slottet fik han øie paa generalinde Bertrand, der havde stillet sig op i nærheden for at faa et glimt af ham. Han vendte sig til hende.

«Lad os haabe, at vi ikke kommer til at angre at vi forlod Elba!» sagde han, idet han trykkede hendes haand¹.

VI.

Efter slaget ved Waterloo. — Napoleon og Hortense i Malmaison. — Afskeden.

Keiseren havde indsat en midlertidig regering, der skulde træffe bestemmelser, medens han var fraværende. Et næsten overmenneskeligt arbeide hvilede paa hans embedsmænds skuldre.

De eneste inden regjeringen, som helt stod paa hans side, var udenrigsministeren hertugen af Vence og indenrigsministeren Carnot. Mindst af alle kunde han stole paa den samvittighedsløse Fouché, der paa alle punkter lagde vanskeligheder i veien for ham, og som allerede inden slaget ved Waterloo havde begyndt at knytte forbindelser med hans fiender.

Hortenses selskabsværelser stod atter tomme. Mange af dem, der faa uger før havde gjort sig umage for at vinde hendes gunst, begyndte at tro, at det vilde lønne sig bedre at vise sig kongelig-sindede end keiserligsindede.

Ti dage efter sin afreise kom Napoleon igjen til Paris; feltherren var overvundet, herskeren var knust.

¹ Se Clara Tschudis: «Napoleons moder».

Hans franske modstandere samlede sig efter nederlaget ved Waterloo og forlangte, at han skulde afsættes.

Hortense havde skyndt sig til Elysée for at modtage ham. Da han anden gang frasagde sig tronen, var hun tilstede.

«Dronningen kjørte til Elysée,» fortæller frøken Cochelet; «jeg havde den ære at følge hende. Jeg satte mig i hoffolkernes sal, medens hendes majestæt var inde hos keiseren. Straks efter saa jeg hende spadsere i haven med Madame Mère; keiseren gik nogle skridt efter damerne og talte med sin broder Lucien.¹ Pludselig hørte vi, at man raabte: «Keiseren leve!» Vi skyndte os til vinduerne. Pariserne var fortvivlede over tronfrasingelsen; de omringede slottet og raabte med høie skrig paa keiseren. Da de saa, at han var i haven, klatrede mange af dem over muren og løb hen til ham. De kastede sig for hans fødder og bønfuldt ham om ikke at svigte dem.»

Paa tilbagemturen fortalte dronningen sin forelæserinde, at Napoleon havde spurgt, om hun havde arvet Malmaison efter Josephine; hun havde svaret, at slottet tilhørte hendes broder, men at hun havde raadighed over det. Han havde derpaa udtalt ønsket om at reise derud, og han havde anmodet hende om at følge ham.

«De samtykkede, Madame?» spurgte frøken Cochelet.

«Selvfølgelig!» svarede dronningen. «Jeg er mere

¹ Keiserens moder, der havde været hos ham paa Elba, havde fulgt efter ham til Paris. Hans broder Lucien, som i mange aar havde staaet paa fiendtlig fod med ham, var ligeledes ilet til ham.

end glad over at kunne vise min taknemmelighed for alt, hvad han har gjort for mig!»

«Det er overmaade dristig af Dem at knytte Deres skjebne til keiserens paa dette tidspunkt,» indvendte forelæserinden.

Men Hortense forstod omsider, hvor hendes pligter laa; fra nu af skulde hendes troskab mod Napoleon ikke rokkes.

«Hvis der er fare paafærde, er det en grund mere for mig til uden betænkning at stille mig paa hans side,» svarede hun. «Jo større farer der truer ham, desto lykkeligere er jeg over at kunne vise ham min hengivenhed!»

Frøken Cochelet mindede hende om de rygter, som man under consulatet havde spredt ud om hende og hendes stedfader; hun bad hende indtrængende om at afslaa at bo under tag med ham for ikke at give bagtalelserne ny næring.

«Disse skjændige historier er mig fuldstændig ligegyldige,» svarede dronningen rolig. «Jeg opfylder den pligt, som mit hjerte og mine grundsætninger paabyder mig! Keiseren har altid behandlet mig som sit barn, og jeg vil altid blive ved at være ham en kjærlig og taknemmelig datter.»

Dagen efter flyttede Napoleon til Malmaison, hvor han opholdt sig fem dage. Han vilde gjense de steder, hvor han havde været sammen med sin første hustru. Medens han spadserede med sin steddatter i parken, talte han uafsladelig til hende om hendes moder, og man merkede, at han var sterkt bevæget.

Da han kom til Josephines soveværelse, sagde han: «Min datter, her vil jeg gaa ind alene!» —

Hans venner vilde ikke tro, at han for altid havde frasagt sig tronen; den provisoriske regering, som var bleven dannet, vilde derimod for enhver pris hindre, at han atter traadte frem paa skuepladsen. Han tilbød at stille sig i spidsen for arméén som general og lovede at trække sig tilbage, naar seiren var vunden; men man afslog hans hjælp.

Fienden nærmede sig. Hvis han ikke forlod Malmaison, vilde han blive taget tilfange.

Fru Letizia, hans broder og enkelte venner kom for at sige ham farvel. Efter at have opfordret dem til at være enige og modige, omfavnede han dem.

Hans steddatter havde gjort alt for at mildne hans sidste dage i Frankrige. Da han skulde stige tilvogns, bragte hun ham sit diamanthalsbaand.

«De kan faa brug for det, Sire,» sagde hun.

Keiseren vilde ikke modtage det; men Hortense tryglede ham grædende om ikke at afslaa hendes gave, og hun lagde smykket i en lomme i hans reisekasse.¹ —

Teppet var rullet ned for de hundrede dages drama.

Glansen af den nedgaaende keisersols sidste straa-
ler havde faldt paa hende; nu traadte hun tilbage i skyggen. Hun sagde som Châteaubriand: «Kjæmpen maatte fælde, for at jeg skulde forstaa hans storhed!»

Fra keiserens afreise og indtil døden skulde hun

¹ Napoleon gjemte smykket i et belte, som han bar under sine klæder. Før sin død leverede han det til general Montholon, som efter keiserens ordre bragte det til Hortense, da han kom tilbage til Europa. Halsbaandet havde en værdi af 800 000 francs. Da dronningen i sine sidste aar var i pengeforlegenhed, overlod hun det til kongen af Bayern mod en livrente af 20 000 francs. Hun fik ikke megen indtægt af smykket; thi hun døde to aar efter.

være forfulgt og leve i landflygtighed. Fattig og paa fremmed jord skulde hun lære skjebnens omskiftelser at kjende. Men over hendes ulykker og den mistro, som hun mødte, lyste hendes urokkelige tro paa keiserens stjerne. Hun havde en forudfølelse af, at Napoleonidernes historie ikke var afsluttet; og det gamle haab om, at hendes søn vilde blive keiserens arvtager, vaagnede paanyt.

Hun vendte tilbage til Paris. Napoleons officerer samledes i hendes saloner; tanken paa atter at skulle staa under Bourbonnerne var dem utaalelig.

«Vi ønsker ikke bedre end at hevne nederlaget ved Waterloo,» sagde de til dronningen. «Følg os, Madame! Vis Dem for arméen! Hver eneste officer og hver eneste soldat er Deres ven!»

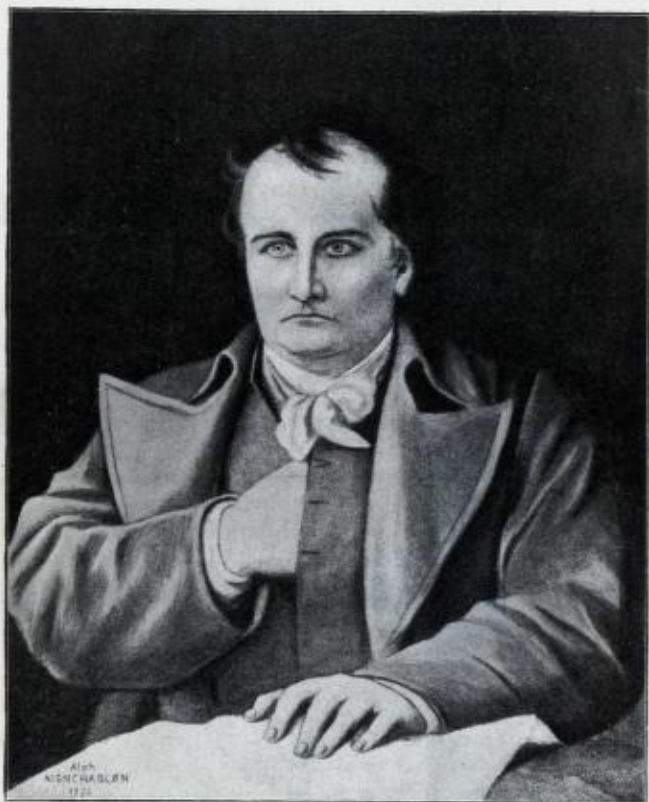
«Det er forsent,» svarede hun. «Alt er forbi. Ak, hvorfor reiste keiseren?»

Næste aften gjorde man igjen forsøg paa at faa hende til at gribe ind i begivenhederne.

«Hvis jeg havde været keiserinde af Frankrige, vilde jeg gjort alt for at forsvare os,» svarede hun. «1814 raadede jeg Marie Louise til at stille sig i spidsen for forsvaret. Men jeg har ingen ret til at samle tropperne om min person. Jeg maa bøie mig for skjebnen.»

Fouché raadede hende til at vise den yderste forsigtighed. Han underrettede hende om, at det fortaltes i Paris, at hun efter Napoleons tilbagekomst fra Waterloo havde redet paa en hvid hest gjennem gaderne og opflammet befolkningen til at modsætte sig Bourbonnernes tilbagekomst.

Stemningen mod hende var sterkt ophidset blandt

Napoleon.

de kongeligsindede. Paa en spadsertur hørte hun trusler; og naar hun sad paa sin balkon, raabte man skjældsord op til hende.

Hun leiede et par værelser i nærheden under et fremmed navn for i værste tilfælde at kunne flygte did, hvis de fiendtligsindede skulde styrte ind i huset.

VII.

Ludvig den attende holder for anden gang indtog i Paris. — Keiser Alexanders forandrede opførsel. — Hortense tvinges til flugt. — Forfølgelser. — General Flahaut og Hortense.

Ludvig den attende holdt atter indtog i Paris, støttet til de allierede magter. Uden at spørge Hortense om lov tog den østerrigske gesandt, fyrst Schwarzenberg, hendes hus i besiddelse.

Alexander af Rusland aflagde ham besøg, men lod, som om han ikke anede, at dronningen var i huset. Aviserne fortalte, at hun havde villet hilse paa ham. Men «Moniteur» tilbagekaldte meddelelsen og tilføjede, at hvis fru de St. Leu havde ønsket at aflægge keiseren af Rusland en visit, vilde hun ikke være bleven modtaget.

Den unge czar, der havde været glad og munter under sit forrige ophold i Frankrige, var bleven menneskesky. Naar han ikke var optaget af statsforretninger, beskæftigede han sig med andagtsøvelser. Han havde gjort bekendtskab med fru von Krüdener, der havde fulgt ham til Paris, og som øvede en hypnotisk magt over ham. Det var hende,

der havde indblæst ham tanken paa at stifte «den hellige alliance», der helt skulde knuse Napoleon.

Hver anden aften gik han til hende. De sad sammen i bøn og læsning af bibelen til langt paa nat; Alexanders fortrolige forhold til hende var et almindeligt samtaleemne i den franske hovedstad.¹

Det vilde have været let for fru von Krüdeners at stemme ham mildere mod Hortense; men tiltrods for det venskab, hvormed hun vedblivende omfattede hende, gjorde hun intet forsøg derpaa.

Det hed fremdeles at Napoleons steddatter stod i spidsen for en bonapartistisk sammensværgelse. Man fortalte, at hun hver aften sneg sig ud af sit hus og ophidsede arbejderbefolkningen til at forlange at faa kongen af Rom til hersker.

Hun forstod at det var paatide at hun drog bort. Men hun vidste ikke, hvor hun skulde vende sig hen, og hun havde ingen penge. Det kunde ikke være tale om at optage et laan paa nogen kant; tiden var ikke heller gunstig til at sælge eiendele. Sluttelig skrev hun til Talleyrand og bad ham om at købe

¹ Fru von Krüdeners sidste aar formørkedes af bitre skuffelser. Hendes religiøse virksomhed var langt fra velset inden den katolske kirke. Og de civile myndigheder betragtede hende med fordomme paa grund af den mængde tiggere og landstrygere, som hendes kritikløse godgjørighed trak efter hende, hvor hun viste sig.

Efter at være bleven udvist af den ene tyske stat efter den anden, vendte hun tilbage til sit gods i nærheden af Riga. — 1820 reiste hun til St. Petersburg; men hendes indflydelse over czar Alexander var dunstet bort. Da hun fremholdt for sin tidligere discipel, at han som kristen monark havde den pligt at befri sine trosfæller i Grækenland fra det tyrkiske aag, befalede han hende at tie eller at forlade hans hovedstad. Hun valgte det sidste. Hendes helbred var bleven ødelagt under hendes ivrige religiøse arbejde. Hun reiste til Krim for at søge helbredelse og døde der julaftens morgen 1824.

et par af hendes malerier. Han opfyldte øieblikkelig hendes ønske og overtog et maleri, som han betalte med 16 000 francs.

Hertugen af Vicence raadede hende til at bede keiser Alexander om at skaffe hende et pas; men hun svarede, at hun ikke paa nogen maade vilde stille sig under hans beskyttelse.

Inden hun havde truffet sine forberedelser, lod Ludvig den attende hende udvise.

Den tidligere omtalte Decazes, der havde været mistænkt for at være hendes elsker, og som havde været hendes mands intime ven, var efter de hundrede dage foreløbig bleven politiminister. Han gav en af hendes gamle kammerherrer ordre til at underrette hende om udvisningen; men denne mand, der fremdeles var hende hengiven, negtede at gjøre det.

De allierede havde midlertidig indsat en preussisk general til guvernør i Paris. Denne mand havde ingen betænkeligheder; den nittende juli befalede han hende at forsvinde inden to timer. Hun bad om udsættelse, da hun vanskelig kunde blive rejsfærdig saa hurtig. Men generalen fastholdt, at hun maatte kjøre bort samme aften.

Han tilbød hende en escorte, som hun afslog; dog ønskede hun, at en officer skulde følge med for at beskytte hende og børnene.

Fyrst Schwarzenbergs adjutant, grev Voyna, som daglig havde havt anledning til at se hende, da han opholdt sig i samme hus, og som straks var bleven forelsket i hende, tilbød at udføre dette hverv.

Afreisen fandt sted til fastsat tid; frøken Cochelet forblev foreløbig i Paris for at ordne hendes sager, sælge hendes malerier og tage vare paa hendes smykker.

Ludvig den attendes tilhængere forfulgte den tidligere dronning med had og haan. I Dijon truede fiendtlighederne med at gaa over til haandgribeligheder; Voyna maatte opbyde hele sin energi for at frelse hende fra de rasende forfølgere.

I en af de andre byer blev hun derimod modtaget med sympati; befolkningen, som saa at hun var fulgt af en østerrigsk officer, indbildte sig at hun var fange og vilde befri hende.

Endelig kom hun til Aix i Savoyen, hvor hun fra tidligere ophold var høit elsket af befolkningen, og hvor hun havde den glæde at træffe sin ven Flahaut.

Ved Napoleons tilbagekomst var Flahaut bleven indsat i sin gamle stilling som hans adjutant. Keiseren havde samtidig benyttet ham som diplomat, og han havde kjæmpet ved hans side ved Waterloo. Efter tilbagekomsten havde han kraftig talt Napoleon den andens sag.

Inden keiseren forlod Malmaison, havde en af marechallerne befalet generalen at give sin tidligere hersker et vink om, at man havde til hensigt at lade ham fængsle, hvis han ikke frivillig drog bort.

Flahaut havde svaret:

«Hr. marechal! Kun den, som giver en saadan ordre, er istand til at udføre den! Jeg negter at gjøre det. Hvis man kræver, at jeg skal tage afsked paa grund af ulydighed, saa indgiver jeg herved min afskedsansøgning.»

Han havde ønsket at følge Napoleon i landflygtigheden; men den provisoriske regjering havde kommanderet ham til vedblivende at føre sine tropper, og han havde ikke kunnet forlade sin post.

Ved Bourbonnernes tilbagekomst var han bleven berøvet alle titler og stillinger. Man havde sat ham øverst paa listen over dem, der skulde forvises fra Frankrige uden lov og dom. Men Talleyrand, der nu var almægtig, havde strøget hans navn; han havde faderlig opfordret ham til at forsvinde fra skuepladsen, og han havde skaffet ham et pas til Aix.¹

Regjeringen i Paris saa ugjerne dette møde mellem Flahaut og Hortense. Under de forandrede forhold ønskede heller ikke autoriteterne i Aix, at dronningen skulde blive der; og meget mod sin vilje maatte hun reise videre.

Fuldstændig udrættet kom hun til Genf, hvor hun ventede at møde samme gjæstfrihed som i tidligere dage.

Til hendes overraskelse erklærede man imidlertid ogsaa her, at hun maatte forlade byen øieblikkelig.

Fremdeles fulgt af sin østerrigske ridder kjørte hun til Pregny, som hun havde arvet efter sin moder.

Endelig befandt hun sig inden sine egne vægge; her haabede hun sikkert at kunne blive i ro. Men skjønt hendes pas var undertegnet af stormagternes repræsentanter, fordrede den franske gesandt i Schweiz

Czar Alexander.

¹ Samtidig fik fru de Souza tilsendt et pas; ogsaa hun blev anmodet om at forlade Frankrige.

indtrængende, at hun skulde vises ud af sit hus. Han vilde ikke taale hende saa nær ved den franske grænse.

Da Voyna overbragte hende denne meddelelse, var hendes taalmodighed tilende.

«Kast mig i sjøen,» sagde hun; «thi et sted maa jeg være!»

Den unge østerriger vidste sluttelig heller ikke, hvad han skulde gjøre med den omvankende dronning. Han bestemte sig til at vende tilbage til Paris for at indhente nye ordrer; men efter hendes ønske fulgte han hende først tilbage til Aix.

Flahaut og Hortense var atter sammen, og stedets overhoved blev atter ængstelig. Generalen lagde ikke skjul paa, at han var fiendtlig stemt mod den nye regjering; og baade han og dronningen blev bevogtede af politiet.

Distriktets øverste embedsmand forestillede Hortense, at det var i hendes interesse, hvis Flahaut frivillig forlod Aix. Samtidig skrev han om sagen til politiministeren i Paris.

Svaret kom omgaaende:

«Hvis han ikke er reist, maa han reise øieblikkelig!»¹

¹ Flahaut reiste til Schweiz, men blev udvist. Efter mange omskiftelser slog han sig i begyndelsen af 1816 ned i England. Han egtede senere en rig og fornem englænderinde. 1820 fik han lov til at komme tilbage til Frankrige. Han tog med sig sin hustru og sine smaa døtre, hvoraf den næstældste var opkaldt efter Hortense. Han stod i høi gunst hos Ludvig Philip og var en intim ven af hertugen af Orleans; han blev udnævnt til øverste hofstaldmester og blev senere gesandt i Wien. Da dronning Hortenses søn blev Frankriges præsident, sluttede han sig uforbeholdent til ham. Under det andet keiserdømme var han gesandt i London. Han døde som storkansler af æreslegionen dagen før Napoleon den tredies fængsling 1870.

VIII.

Hortense skilles fra sin ældste søn. — Nye forfølgelser. — Reise gennem Schweiz. — Ophold i Constanz. — Flygtninge og eventyrere. — En gjetemelkur og en forelsket schweizer.

Under ventetiden i Aix brød en ny og bitter sorg ind over den forfulgte dronning.

Efter Napoleons tilfangetagelse stod intet mere til hinder for, at faderen kunde hente det barn, som domstolen i Paris havde tilkjendt ham; og de sidste dage af september kom en af Ludvigs venner for at føre hans ældste søn bort.

Hortense tænkte i begyndelsen paa at flygte med børnene under forklædning; det viste sig dog for vanskeligt at udføre denne plan. Hun bønfuldt sin mand om at faa beholde barnet og skrev, at hun ikke kunde overleve det, hvis man tog ham fra hende. Men hvad hun end sagde og gjorde, var der ikke længer nogen mulighed for, at hun kunde undgaa sin skjebne.

De to brødre havde næsten altid været sammen; de elskede sin moder lige høit.

«Jeg kan ikke beskrive, hvilken sorg jeg følte, da jeg saa prins Napoleon rive sig ud af sin moders og sin lille broders arme,» skrev frøken Cochelet. «Dronningen blev saa syg, at jeg ikke vidste mine arme raad; hun besvimedede uafsladelig, og mellem anfaldene var hun fuldstændig udmattet.»

Midt under disse gjenyordigheder fik hun høre om, hvordan Bourbonnerne forfulgte hendes venner, og at

mange blev dømt til døden. Men mest af alt be-
drøvede det hende, at keiser Napoleon blev ført til
St. Helena.

«Hvis Marie Louise ikke udvirker hans befrielse,
vil dette blive hans død,» sagde hun.

Høsten var brudt frem, og hun var fremdeles syg.

Atter indløb en skrivelse fra øvrigheden i Aix til
politiministeren i Paris:

«De store gaver, som fru Hortense deler ud, fordi
hun har et godt hjerte eller maaske af andre grunde,
sikrer hende befolkningens kjærlighed og skaffer hende
et stort antal hjælpetropper, hvis hun vil skade re-
gjeringen, hvilket er utvivlsomt. — For nogle dage
siden underrettede man mig om, at man raabte kei-
seren leve, da hun første gang passerede Aix. Nogle
personer paastaar, at da hun kom til udkanten af
byen, kastede hun penge ud af vognen for at befolk-
ningen skulde gjentage disse raab. Det lykkedes
hende tilfulde at faa sit ønske opfyldt.»

Efter modtagelsen af dette brev vilde man i Paris
ikke taale, at hun blev i den lille by.

Voyna havde overtalt regjeringen til at tillade, at
hun slog sig ned i Schweiz. Men i republikken ønskede
man ikke, at Frankrige skulde paatvinge dem denne
dronning; schweizerne gjorde opmærksom paa den nye
bestemmelse, ifølge hvilken Napoleons familie hverken
havde lov til at opholde sig i Tyskland, Italien, Ne-
derlandene eller i deres lille rige.

Morgenen den 28de november 1815 brød hun op
fra Aix; samme aften kom hun til et skifte udenfor
Genf. Da hun var saa nær ved Pregny, bestemte hun
sig til at overnatte i sit eget hus; men hun var neppe

gaaet tilsengs, før bygningen blev omringet af politisoldater, der tvang hende til at staa op og reise videre.

Faa dage efter blev hun arresteret som almindelig landstrygerske i en liden by i kanton Neufchâtelles, hvor hun sad fængslet to dage. I Bern blev hun atter stanset af politiet; man krydsforhørte hende og hendes tjenere, og hun maatte blive der et par døgn under bevogtning.

Den syvende december overskred hun omsider den schweiziske grænse. I Constanz i Baden haabede hun at finde et fristed, hvor hun kunde hvile ud.

Fængslingerne, voldsomme snefald, de mange forhindringer samt gjestgiverstederne, der paa den tid var mangelfulde, havde gjort reisen overmaade pinlig; baade hun og hendes lille søn var halvdøde af træthed, da de kom frem. Dronningen var næsten ikke istand til at slæbe sig opad den steile trappe, der førte til de smaa værelser, som man anviste hende i hotellet.

Næste formiddag kom en kammerherre for at melde, at hun heller ikke kunde blive i Constanz. — Stephanie af Baden, der var Napoleons adoptivdatter, blev betragtet med skjæve blikke af de allierede magter; de ønskede, at hendes mand skulde forstøde hende. Men storhertugen, som elskede hende, vilde ikke skilles. Han blev urolig over Hortenses ankomst; thi han frygtede for, at hendes ophold i Baden vilde henlede opmærksomheden endnu mere paa hans hustru.

Dronningen svarede hans udsending:

«Min helbred og den kolde aarstid gjør det for øieblikket umuligt for mig at reise længer.»

Samme dag sendte hun sin kusine et brev, hvori hun bittert klagede over storhertugens forholdsregel, som hun ikke havde ventet.

Stephanie, for hvem Hortense altid havde været en god ven, var misfornøiet over sin mands optræden; hun fandt, at det var tidsnok at vise hende ud, naar stormagterne bestemt forlangte det.

«Vær taalmodig og bliv hvor du er!» svarede hun. «Naar vaaren kommer, vil muligens alt ordne sig! Til den tid vil sindene være faldet til ro, og mange ting vil være glemt.»

Dronningen fulgte raadet. Da hun havde boet et par maaneder i hotellet, leiede hun et lidet hus udenfor byen. Det var mørkt og uhyggeligt; men det havde et stort, indgjærdet gaardsrum, hvor hendes søn kunde lege frit. Hun lod sine møbler hente fra Pregny, skaffede sig et piano og begyndte atter at komponere og male.

Napoleonidernes stilling var lidet misundelsesværdig. Ved lov af 12te januar 1816 var de under dødsstraf forviste fra Frankrige; og de havde mistet alle sine rettigheder og pensioner.

Eugène Beauharnais besøgte sin søster. De fortalte hinanden om de store prøvelser, som de begge havde gennemgaaet i den sidste tid.

«Gudskelov,» sagde Hortense, «naar jeg er her, tænker man ikke paa, enten jeg lever eller er død! Endelig er det lykkedes mig at blive glemt.»

«Du tager fuldstændig fejl! Hadet og uviljen sover aldrig!» svarede hendes broder.

Han fortalte hende, at hun uden at ane det var gjenstand for de nedrigste bagvaskelser, og at hendes

uskyldigste ord blev baaret videre og forvanskede ved hofferne i Paris og Wien. Boghandlervinduerne i Frankrige var fulde af smædeskrifter, som besudlede alle medlemmer af keiserens familie, men især Hortense. Man vidste, at hun havde understøttet bonapartistiske flygtninge, og man troede, at hun fremdeles stod i forbindelse med Napoleons tilhængere.

Ogsaa i Constanz var hun omgivet af franske spioner. Alle breve, som hun sendte og modtog, blev undersøgte. Hendes tjenere blev udspurgte om alt muligt, og frøken Cochelet, der var reist til Paris paa grund af egne forretninger, blev underkastet et strengt forhør.

Eugène blev otte dage hos søsteren. Kort efter gjorde hun et gjenbesøg i Bayern med sin søn. Hun blev paa det hjerteligste modtaget af hele familien. Broderen kom hende imøde med sine fem børn; han bar den yngste paa armen.

«Hun ligner dig som du var, da du var barn,» sagde han. «Jæg ønsker inderlig, at hun maa komme til at ligne dig i enhver henseende!»

Fyrstinden af Hohenzollern, der under revolutionen havde taget sig af Alexander Beauharnais' børn, boede ikke langt fra Bodensøen. Hortense fandt atter en beskytterinde i hende. Saasnart den gamle dame fik vide, at hun var kommen til Constanz, reiste hun did for at trøste og opmuntre hende. Og da den landflygtige dronning kort tid efter gjengjældte besøget, blev hun modtaget med de største udmerkelser og med den største hjertelighed.

Den sympati, hun var gjenstand for, vakte uro i diplomaternes leir. Metternich foreslog hende at flytte

til Bregenz. Men den tilbudte beskyttelse huede hende ikke. Hun hadede den østerrigske keiser, hvis datter havde stødt hendes moder fra tronen, og som havde bidraget saa meget til Napoleons fald. Hun forstod, at hun skulde stilles under opsig, og svarede høflig, men bestemt, at hun foretrak at blive, hvor hun var.

Baade Napoleons og hans families private formue var bleven beslaglagt af den nye regjering; man havde sat sig i besiddelse af alt, hvad der tilkom Hortense. Hun bad om, at renterne af hendes moders efterladenskaber maatte blive udbetalt som pensioner til Josephines gamle tjenere; men end ikke dette berettigede ønske blev imødekommet.

«Jeg betragtede begivenhederne 1814 som et fuldstændigt skibbrud,» sagde hun. «Det har aldrig været min mening at forlange, at Frankrige skulde tilbagebetale mig det, som tilhørte mig. Riget var overvældet af ulykker, og jeg vilde ikke betynde det. Men det er uværdigt at berøve mig alt! Jeg anklager ikke Frankrige, men den regjering, der blev indsat af den hellige alliance!»

Franske officerer og soldater streifede om i egnen rundt Bodensøen. Mange af dem kom først nu tilbage fra Sibirien, hvor de havde været fastholdt som krigsfanger siden 1812. Skjönt Hortense nu var fattig, afslog hun aldrig at hjælpe dem, naar de henvendte sig til hende.

Ogsaa en mængde eventyrere benyttede sig af hendes varme hjertelag. Hendes broder og flere af hendes venner fandt det paakrævet indstændig at opfordre hende til at være forsigtig ligeoverfor disse fremmede mennesker.

En dag kom en ukjendt til hende med bud fra en af de generaler, der havde sluttet sig til Napoleon ved hans tilbagekomst, og som var kastet i fængsel og skulde stilles for domstolen; han bad om tyve tusinde francs for at hjælpe den ulykkelige til flugt. Dronningen havde kun faa kontante penge; men hun pantsatte en del af sine smykker og gav ham den sum, han forlangte.

Det viste sig, at hun havde været offer for et bedrageri. Tyven drev sin frækhed saa langt, at han angav hende som deltager i en sammensværgelse mod Bourbonnerne for paa denne maade at skaffe sig penge i Paris.

En nat, da hun laa vaagen, hørte hun stemmer under sine vinduer; man talte fransk, og hun hørte, at man raadslog om, hvordan man kunde komme ind i huset.

Laasene var skrøbelige, dørene var ikke tætte, og bygningen var saa lav, at man med lethed kunde bryde ind i første etage.

Hun skyndte sig ud af sengen, kastede et tørklæde om skuldrene og gik hen til vinduet.

«Hvad vil De mig? Og hvem er De?» spurgte hun.

«Vi er fanger og tilhører den store armé,» svarede en af mændene. «Vi ønsker at træffe dronning Hortense!»

«Hvis De er franskmænd, saa kom ind i mit hus,» sagde hun. «Det vil være mig en glæde at modtage landsmænd. Hvis De er fremmede, og hvis De har onde hensigter, saa kom ogsaa ind,» vedblev hun; «thi jeg har længe været træt af livet!»

Hun fik intet svar. De hemmelighedsfulde personer forsvandt.

Under sit besøg hos broderen havde hun grebet anledningen til at søge raad hos en berømt læge i München.

Han fandt, at hendes bryst fremdeles var angrebet, og at hun burde drikke gjetemelk. Hun bestemte sig til at tilbringe et par maaneder i de nærliggende schweizer-bjerge.

Sammen med Louise Cochelet reiste hun i juli maaned 1816 til Geiss i Appenzell; hendes lille søn forblev i Constanz med sin lærer abbed Bertrand og nogle tro tjenere.¹

Gjetemelken blev hende til stor nytte; hun blev friskere, og hun fandt et sted, hvor man lod hende være i ro.

Befolkningen i Appenzell var mere gjestfri mod hende, end man havde været i andre dele af landet. Kantonens øverste embedsmand, landaman Zelwegner, der ikke kunde udstaa Bourbonnerne, behandlede hende med den mest udsøgte imødekommenhed.

Frankriges minister i Schweiz skrev til politiministeren i Paris:

«Deres excellence har bedt mig meddele Dem, paa hvad maade Hortense er bleven modtaget i Appenzell. Kantonens landaman, hr. Zelwegner, har modtaget hende med den allerstørste venlighed; han har gjort et stort middagsselskab til ære for hende. Denne optræden sætter mig i den største forlegenhed! Hvis

¹ Abbed Bertrand havde været Hortenses lærer i fru Campans institut. Han havde fulgt hende til Holland som hendes skriftefader, og i landflygtigheden blev han hos hende som lærer for hendes søn.

jeg klager, er jeg nemlig overtødet om, at han giver mig et uhøfligt svar og at befolkningen i dette demokratiske land stiller sig paa sin landamans side. Jeg er saa meget sikrere paa dette, fordi fru Hortense, som forærer bort mange penge her i landet, utvivlsomt er meget afholdt. — — Denne dame er overmaade listig. Jeg er bange for, at hun har anmodet hr. Zelwegner om, at breve til hende maa blive sendt under hans adresse; thi i den sidste uge er der ingen breve komne til hende ad den sædvanlige vei.»

Zelwegner lagde ikke skjul paa sin beundring for hende.

Den preussiske gesandt sagde spøgende det samme til ham, som Ludvig den attendes hofmand havde sagt til sin konge:

«Hvis De synes saa godt om hende, bør De gifte Dem med hende!»

Schweizeren tog raadet for alvor og sendte hende et frierbrev; han tilføiede, at det ikke vilde være vanskeligt at opløse hendes egteskab med Ludvig Bonaparte, da det i Appenzell var meget let at faa skilsmisse.

Hortense fik sig en hjertelig latter sammen med frøken Cochelet. Hun var dog baade for klog og for hensynsfuld til at saare den godtroende mand: I et venligt svar afslog hun visselig hans egteskabstilbud, men samtidig bad hun indtrængende om hans venskab.

Hendes brev var saa elskværdigt, at Zelwegner umulig kunde unddrage hende sin beskyttelse.

IX

Ludvig og Hortense søger skilsmisse. — Paven afslaar ansøgningen. — Hortense som moder. — Indkjøb af Arenenberg. — Hortenses anstrengelser for at frelse keiseren. — Napoleons moder og Napoleons steddatter nærmer sig til hinanden.

Landaman Zelwegner var høit anset. Det var neppe uden paavirkning fra hans side, at det høie raad i kanton Thurgau sendte en deputation afsted for at underrette Hortense om, at man vilde betragte det som en ære, hvis hun vilde opslaa sin bopæl inden deres kreds.

Jaget fra sted til sted havde hun følt sig som en forfulgt, der holder paa at segne; tilbudet baade rørte hende og vakte hendes store taknemmelighed.

Alligevel blev hun hele den kommende vinter boende i Constanz; i haab om at bringe sine fiender til taushed levede hun fuldstændig tilbagetrukket.

Kort efter sin tilbagekomst fra Schweiz fik hun et langt brev fra sin mand, der vedblivende opholdt sig i Italien og var ligesaa ivrig som før for at opnaa skilsmisse.

«Hele Frankrige ved, at vort egteskab blev stiftet mod vort ønske, af politiske hensyn, paa grund af min broders urokelige vilje, og fordi Deres moder havde lidet haab om at faa børn,» skrev han. «Skjønt mange er døde inden vor omgangskreds, lever endnu mennesker, der kan bevidne, at hverken jeg eller De gav vort samtykke til forbindelsen frivillig, og at vi begge i lige høi grad var offere for en ubillig og

forkjert politik. Man ved, at jeg længe før min afreise til Egypten 1798 elskede Deres kusine Emilie, den senere fru de Lavalette, og at jeg derfor allerede paa den tid negtede at gaa ind paa Deres moders forslag om at egte Dem.»

Han fortsatte med at opregne alt, hvad han havde gjort for at undgaa forbindelsen med hende, og erindrede om, at han ikke kom tilbage til Paris, før man havde meddelt ham et rygte om, at hun var forlovet med en anden. Han gjentog, at det var keiseren, der havde stiftet egteskabet, og at han ikke havde turdet sætte sig op mod ham, der var familiens overhoved og regeringens chef.

Han vedblev:

«Mere end fjorten aar er henrundne siden den tid. I alle disse aar har vi ikke været enige en eneste gang. I dette lange tidsrum har vi neppe levet tre og en halv maaned sammen som egtefolk, og det har altid været med de utvetydigste tegn paa modvilje eller ialfald paa kølige følelser.

De tre maaneder er fordelt paa tre forskellige, meget korte perioder, der er adskilte med aars mellemrum. Første gang varede vort samliv neppe en maaned, nemlig til De merkede tegn til Deres første svangerskab. Jeg forlod Dem da og reiste til min lille eiendom Baillon ved Chantilly og videre til Barègnes. Jeg blev kaldt tilbage flere maaneder senere, omkring den tid da vort ældste barn blev født.

To aar efter levede vi anden gang to maaneder som egtefæller i Compiègne. Endvidere levede vi sammen i Toulouse 1807 fra den tolvte august, da De kom til mig i Cauterets, og til vor ankomst til St.

Cloud mod slutningen af maaneden. — — — Nu er over ni aar forløbne siden vort sidste samliv, der varede fjorten dage. Baade før og efter denne sidste gang, har vi uafslædig fordret at faa vor frihed igjen. Jeg har forlangt skilsmisse med kirkens samtykke; De har forlangt borgerlig separation.»

Ludvig gik nu over til at bede hende om ikke at modsætte sig kirkelig skilsmisse, men at hjælpe ham til at opnaa den:

«Hvis vi faar vor frihed, vil vi omsider ophøre at føle os saa ulykkelige, og vi vil blive mindre fiendtlig-sindede mod hinanden. — Vær overbevist om, Madame, at saasart jeg bliver løst fra dette uudholdelige aag, vil jeg glemme alt! Jeg vil interessere mig levende for Dem og føle mig knyttet til Dem ved vor fælles ulykke.»

Hortense var mere end villig til at yde sin mand en haandsrækning i denne sag; ogsaa hun arbejdede ihærdig paa skilsmisse. Men da de havde været gift i fjorten aar og havde haft tre børn, fandt paven ingen grund til at opfylde deres bøn. Tiltrods for deres fælles bestræbelser blev egteskabet aldrig opløst.

Et baand mellem dem, der altid var lige fast, var deres kjærlighed til børnene. Hortense blev ved at følge den ældre søn med længsel og ømhed; hendes mand blev ved at forlange nøiagtig underretning om, hvordan den yngste udviklede sig.

Moderen beskæftigede sig ivrig med den lille Ludvigs opdragelse. Baade fra aandens og hjertets side var han rigt udrustet; den store, medfødte godhed, som han havde arvet efter moderen, mildnede hans egen-sindighed, som han ligeledes havde arvet efter hende.

Hans første lærer, abbed Bertrand, havde omfattende, men ikke grundige kundskaber. Hortense vilde, at han skulde blive i deres hus; men ved siden af ham stillede hun Philip Lebas, der var høit begavet, og som, skjønt meget ung, havde været ansat som professor ved Athenæum i Paris.

Hver lørdag maatte prinsen gjentage for moderen, hvad han havde lært i ugens løb. Hendes sprogkundskaber paaskyndede hans fremskridt i tysk og italiensk. Selv underviste hun ham i tegning, musik og dans.

Aftnerne tilbragte han altid sammen med hende. Frøken Cochelet læste høit i reisebeskrivelser eller historiske bøger, og dronningen forklarede ham det, som han ikke forstod. Hun fortalte ham keiserdømmets historie og skildrede med veltalende varme onkelens storverk for ham.

Af sine rige minder fremdrog hun alt, hvad der kunde øge hans beundring for Napoleon; og kjærligheden til ham slog dybe rødder i hans sind.

Som de fleste fantasirige børn var han mørkræd, da han var liden; men han overvandt denne svaghed, da hans moder tog onkelens billede ud af hans værelse.

«Keiser Napoleon kan ikke være i et værelse, hvor der bor en kujon!» sagde hun.

Hun havde benyttet den frihed, hun havde haft under opholdet i Appenzell, til at sende et brev og et portræt af kongen af Rom til St. Helena. Napoleon modtog billedet; han troede, at det kom fra Marie Louise. Brevet blev opsnappet og skaffede spionerne vished for, at Hortense havde villet sætte sig i forbindelse med den fangne keiser.

Talleyrand og Metternich blev enige om, at hun ikke længer burde faa lov til at bo i Constanz.

Paa sine udflugter i Schweiz havde hun lagt merke til slottet Arenenberg, en ret forfalden bygning, der laa paa en steil skraaning i en herlig egn. Fra vinduerne i anden etage skimtede man et gammelt slot med taarne og venlige landsbyer med kirker, smaa-huse og haveanlæg. Længre i det fjerne saa man Bodensøens bredder samt Constanz og omridsene af de sneklædte Alper.

Dronningen havde aldrig kunnet glemme denne udsigt. Kanton Thurgaus porte stod aabne for hende. I begyndelsen af 1817 købte hun i hemmelighed slottet; foreløbig lod hun dog ingen ane, at hun var bleven godseierinde i Schweiz.

Storhertugen af Baden meddelte hende personlig, at stormagterne nu uigjenkaldelig forlangte hendes udvisning fra hans rige.

Da hun fortalte dette til sin broder, sendte hans svigerfader hende en venlig indbydelse til at slaa sig ned i Bayern.

Vaaren 1817 flyttede hun til Augsburg. Hun følte sig vel i denne by, hvor hun købte sig et hus, som hun beboede fire vintre paa rad. Hendes søn blev elev ved det derværende gymnasium og gjorde store fremskridt; og hun selv stod ikke under opsigt, som i Baden, men kunde under broderens adresse brevsle med venner.¹

¹ Den femte juli 1817 skrev fru Campan til hende:

«Nu er De hos et godt og hjertevarmt folk, der holder af og sætter pris paa Deres broder. — — Jeg haaber, at mine breve kommer Dem sikrere ihænde end før. Man bør ikke skrive om

Efter flytningen til Bayern begyndte hun straks at gjøre forbedringer og forandringer paa Arenenberg. Første etage, som havde været inddelt i smaa rum, blev omdannet til en stor hal. Alle værelser blev malede, tapetserede og smagfuldt møblerede. Hun lod udhusene rive ned og lod anlægge en vakker terrasse.

Haven, der var fuld af buxbomhække og mørke alléer, blev omlagt. Gamle træer blev nedhugne, og hun udkastede planen til nye blomsteranlæg, der mindede om parken ved Malmaison. Samtidig lod hun anlægge veie nedad fjeldets skraaning og ind i skogen.

Den franske regjering var yderst utilfreds, da den fik vide, at hun i stilhed havde sikret sig et sted, hvorfra man ikke let kunde drive hende bort. Frankriges gesandt i Schweiz gjorde opmærksom paa, at Arenenberg laa saa ensomt, at det var vanskeligt at overvaage hende, og samtidig saa nær Bodensøen, at hun med lethed kunde vedligeholde mistænkelige forbindelser.

Oppositionen mod Bourbonnerne havde paanyt samlet Napoleons tilhængere; Ludvig den attende skjælv for sin trone.

Hortenses tanker kredsede stedse om fangen paa St. Helena. Saa længe han levede, haabede hun, at han engang vilde vende tilbage til Frankrige.

Napoleon vidste gjennem breve, at hun virkede

vigtige ting; thi brevene bliver aabnede af det hemmelige politi.
 — En af mine bekjendte, som har anledning til at læse offentlige dokumenter, saa for tre maaneder siden nogle papirer, hvori der stod: »Brevene fra Constanz skal vedblivende undersøges.»

for hans befrielse; han stirrede ud over havet i haab om at øine det skib, der skulde føre ham bort.

Skjønt lykken ikke begunstigede hendes planer, kastede hun atter og atter summer ud paa frugtesløse forsøg paa at frelse keiseren, der langsomt sygnede hen.

Bortset fra fru Letizia, der følte sig forvisset om, at hendes slegt endnu en gang vilde komme til hæder, havde de fleste Bonaparter opgivet sine fremtidshaab. De tidligere konger og dronninger af Napoleons naade vankede rundt i verden forfulgte og foragtede. Exkong Joseph og Caroline Murats sønner havde bosat sig i Amerika. Napoleons ærværdige moder og et par af hendes børn havde faaet pavens tilladelse til at opholde sig i Rom.

Den tidligere dronning af Holland var den eneste, der holdt hovedet høit; ubrudt viljekraft straaledede ud af hendes blaa øine. Talleyrand sagde om hende: «Efter Napoleons fald er Hortense den eneste mand i familien Bonaparte!»

Bourbonnernes tilhængere var overbevist om, at hun arbejdede paa at vække oprør. Hun var diplomaternes smertensbarn; man troede overalt, at hun gav penge til keiserens tilhængere.

«Man skriver til mig fra Paris, at Deres søster ledede den sidste sammensværgelse mod Ludvig den attende», sagde czar Alexander til hendes broder.

Eugène Beauharnais, der troede, at hendes høieste ønske var at leve i fred, svarede heftig:

«Hvis man havde sagt, at jeg stod i spidsen for sammensværgelsen, havde der været nogen sund fornuft i denne tale; thi jeg er mand, jeg er officer og

jeg er formuende. Men man opvarter Dem med en usandsynlig historie, naar man fortæller Dem, at min søster smeder rænker. Det er sikkert, at hun er en modig kvinde. Hun har baaret ulykkerne med større mod end de fleste! Under alle livets tilskikkelser har hun vist viljekraft. Jeg kjender vel baade hendes forstand og hendes hjertelag. Men det er mig aldeles ubegribeligt, at Deres majestæts ministre kan finde fornøielse i at sende Dem slige indberetninger!» —

Da hendes helbred fremdeles var svag, bad hun stormagterne om tilladelse til at være nogle maaneder i Italien. Ansøgningen blev indvilget, og hun reiste til Pisa.

Under opholdet i den lille by blev hun meget syg. Hendes mand fik vide, at tilstanden var farlig og sendte deres ældste søn til hende.

Gjensynet var for begge en stor glæde og paa-skyndede hendes helbredelse. Hun tilbragte lykkelige maaneder sammen med sine børn; og hun var Ludvig dybt taknemmelig for hans imødekomenhed. Egtefællerne sendte hinanden venlige breve, og det gamle nag syntes glemt.

Exkongen af Holland skrev et par aar efter til sin broder Lucien:

«Tro mig! Tiltrods for alt, hvad der er bleven sagt om Hortense, og skjønt jeg er separeret, foretrækker jeg at være gift med hende, fremfor at høre til de egtemænd, der maa tilgive alt muligt.»¹

Hortenses forhold til svigermoderen var bleven bedre under de hundrede dage; ved keiserens anden tronfrasingelse og den smerterige afsked i Malmaison

¹ Den 21de februar 1821.

var de komne hinanden nær. Letizia talte i breve om den store trofasthed, som «de adopterede børn» viste Napoleon.

Det var naturligt, at disse to nu sluttede sig tættere sammen: de tænkte, at keiserdømmet skulde gjenop-

staa, og de havde sine øine vendte mod St. Helena.

Hverken den strenge Letizia eller den livlige, let bevægelige Hortense savnede personlig den høie rang; men begge troede paa den yngre generations berettigelse til den. I kjærligheden til sine børn lærte Hortense at forstaa, hvad den gamle havde lidt som moder.

Eugène.

Under keiserdømmet havde Ludvig været den, som trængte hendes kjærlighed mest; han havde været syg, og han havde følt sig forfulgt og forurettet. Derfor havde hun været haard og delvis uretfærdig mod sin svigerdatter.

Nu var Napoleon den ulykkeligste, derfor elskede hun ham høiest; Hortense var ham tro, og det var let for Letizia at vise hende retfærdighed. De offere,

som hun bragte, smeltede isen om corsicanerindens hjerte, og de mødtes i sin uforanderlige hengivenhed for ham.

Da Hortense forlod Pisa, meddelte hun sin svigermoder, at hun tænkte at vende tilbage til Italien næste vinter, og at hun haabede at træffe hende.

Letizia svarede:

«Rom den 24de oktober 1818.

Min meget kjære datter!

Vær vis paa, at det vilde have været mig en overordentlig stor glæde at omfavne dig! Jeg havde tænkt at skrive til dig for at bede dig om at komme, men et par betænkeligheder afholdt mig fra at gjøre det. Jeg haaber ialfald at du kommer næste aar, som du har lovet!

Gud give at veirforholdene i Bayern ikke maa skade din helbred i den mellemliggende tid, og at du maa have kræfter til at tilbringe en vinter her for at blive rigtig sterk!

Omfavn varmt min kjære Ludvig fra mig og fortæl ham, at hans bedstemoder holder meget af ham. Hils ogsaa din broder tusinde gange fra mig.

Pauline er kommen tilbage fra badestedet og føler sig nogenlunde frisk. Kardinalen sender dig sine venligste hilsener! Han beder dig komme hid til Rom næste høst. Han er sikker paa at klimabet er bedre her end noget andet sted.

Modtag, min meget kjære datter, forsikringen om min inderlige hengivenhed!

Madame.»

X

Keiser Napoleon dør. — Hortense er hovedet for det bonapartistiske parti. — Paa Arenenberg og i Rom.
— Hendes sønner. — Hendes gjester. — Grev Mornys barndom.

Tilrods for rygterne om at Napoleon var syg, blev baade Hortense og Letizia til sidste stund ved med at arbeide for at skaffe ham friheden.

Hans død traf dem ikke uforberedt, men rammede dem derfor ikke mindre haardt.

Efter det første besøg i Pisa tillod kong Ludvig oftere den ældste søn at besøge moderen. Begge hendes børn var hos hende, da hun fik vide, at keiseren var død.

Prins Napoleon var i sit syttende aar, prins Ludvig var mellem tretten og fjorten aar gammel.

«Ak,» raabte den yngste, idet han kastede sig om sin moders hals, «hvis jeg var kongen af Rom, vilde jeg ikke hvile, før jeg havde hevnet keiseren!»

«Vi er hans brodersønner!» sagde den ældste. «Hvorfor skulde vi ikke kunne hevne ham?»

Hele Europa var dybt grebet ved keiserens død. Bourbonnerne haabede, at deres kongedømme nu var sikret for evige tider. Den hellige alliance følte en stor lettelse. Men hele Frankrige klædte sig i sorg; og det bonapartistiske parti gav ikke tabt, fordi om føreren var borte.

Efterretningen om, at hendes drøm om Napoleons tilbagekomst aldrig skulde blive virkelighed, bedrøvede Hortense dybt, men knuste hende ikke. Hen-

des tanke ilede til hans søn, der sad som fange bag Hofburgs mure. Ingen kunde trænge frem til ham; og de, der saa ham paa afstand, fortalte, at han blev aandelig lemlæstet i Østerrige.

Det havde været bestemt, at hendes ældste barn skulde arve keiserriget. Napoleon selv havde udvalgt ham; men hans død havde kuldkastet herskerens planer.

Hun havde senere ment, at hendes næstældste søn skulde komme til at indtage denne plads; men kongen af Roms fødsel havde slukket hendes haab.

Hendes modgangs aar havde givet hende dyrekjøbte og nyttige erfaringer. Trods alt hvad hun havde gennemlevet, tvivlede hun ikke paa, at den gamle tid kunde blomstre op paanyt. En forudanselse tilhviskede hende, at den yngste vilde komme til at løfte arven.

Efter Napoleons død var ikke hans unge søn, heller ikke hans gamle moder, men hans steddatter og svigerinde hovedet for det bonapartistiske parti.

Hun fik større frihed. Bortset fra Frankrige kunde hun opholde sig, hvor det behagede hende; de forskjellige landes regjeringer beskjæftigede sig mindre med hende end før.

Fra begyndelsen af tyve-aarene tilbragte hun en lang række vintre i Rom. I sommermaanederne boede hun altid paa sin eiendom i Schweiz.

Det var stille og ensformigt paa Arenenberg. Dampskibet, som man fra vinduet saa passere søen, og postmanden, der bragte bud fra udenverdenen, var dagens begivenheder. For at korte de lange aftener

paabegyndte Hortense sine memoirer, som hun fortsatte næsten helt til sin død.¹

Hun lod bygge en fløj til slottet og gjorde store forbedringer paa eiendommen. Terrasserne blev forskjønnede og haven betydelig udvidet. Hun lod anlægge en bred kjørevei fra postveien og op til indgangsportalen; den førte over en bro, som hendes søn Ludvig gav tegning til, og som blev bygget under hans ledelse.

Det indre af slottet gjemte erindringer fra keiser-tiden. I hallen var væggene prydede med lanser og sværd, trophæer fra de store krige. I salonen hang Gros' billede af Napoleon paa broen ved Lodi og Prudhons berømte maleri af Josephine. I Hortenses bibliotek hang et vakkert portræt af hendes fader og et stort maleri af hendes mand.

Et umaadeligt hjørneskab var fyldt med gjenstande, der havde tilhørt keiseren og keiserinden. I dette skab laa den ring, som Napoleon havde sat paa Josephine Beauharnais finger, et billede af kongen af Rom, der var malet af Marie Louise, det skjærf, som Napoleon havde baaret ved Pyramiderne, samt hendes stedfaders og moders breve.

Der opbevarede hun ogsaa den talisman, som Karl den store havde baaret om halsen, og som man havde fundet i hans kiste: Et smykke, hvori et stykke af Christi kors var gjemt. Sagnet sagde, at den, der var i besiddelse af denne talisman, stod under forsynets særlige beskyttelse. Borgerne i Aachen havde givet den til Napoleon, da han blev kronet; han

¹ Disse memoirer er i keiserinde Eugenes besiddelse. Kun et enkelt afsnit blev offentliggjort i dronningens levetid.

havde baaret den ved Austerlitz og Wagram. Senere havde han foræret den til Josephine. Han havde ikke forlangt den tilbage ved skilsmissen, og Hortense havde arvet den efter sin moder. — — —

Vinteropholdene i Italien dannede en behagelig afveksling fra det stille liv i Schweiz. Rom betragtedes som Europas centrum. Videnskabsmænd og politikere, berømtheder fra alle lande reiste did for at hvile, kunstnere for at studere de gamle mestere, og skibbrudne existenser for at glemme og glemmes.

Under Hortenses første besøg stillede prinsesse Bor hese sin villa «Paolnia» til svigerindens raadighed. Senere boede hun flere vintre i «Palazzo Rospolli».

Hendes mand pleiede at opholde sig i Florenz, hvor han eiede et hus; men han reiste ofte til Rom for at besøge sin moder. Naar dronningen kom til Florenz, tog hun ind i et hotel i samme gade som kong Ludvig boede; sønnerne var afvekslende hos sine forældre. Mand og hustru mødtes daglig paa byens kjørebane; de pleiede at stanse hestene og talte sammen fra den ene vogn til den anden.

Hver formiddag i Rom besøgte Hortense fru Letizia. Ofte gik hun ogsaa til hende om aftenen, og hun læste høit for hende afhandlinger og bøger om keiseren, som hun fik fra Paris.

Hendes svigermoder var halvblind og næsten lammet, men bar sine lidelser med beundringsværdig styrke; hun fulgte endnu med spændt opmærksomhed, hvad der foregik i den politiske verden. Ofte og gjerne talte hun om keiserens barndom. Hortense fortæller i sine memoirer om den lykke, hun følte ved

at faa lov at vise hende kjærlighed, og om den glæde, som det var for hende at høre svigermoderen tale om sine ungdomsminder.

Hendes yngste søn gik daglig ind og ud hos bestemoderen. Han var stille og betænksom. Naar hans moder holdt selskab, pleiede han at sidde taus i et sideværelse. Da nogle af gjeesterne en aften opfordrede ham til at more sig og tage del i dansen, svarede han:

«Jeg er ikke saa let om hjertet, som De tror! — Jeg grubler over, hvad jeg skal gjøre for at gjenreise min slegt!»

Hans ældre broder var en modsætning til ham; han var umaadelig livlig. Hortense siger om prins Napoleon:

«Han var paafaldende smuk, han var elskværdig og meget forstandig. Hans temperament var ildfuldt, og han følte stor trang til at ofre sig for andre.»

Som helt ung havde han ønsket at tage del i grækernes kamp mod Tyrkiet; men hans moder havde holdt ham tilbage, da hun var bange for, at det vilde skade ham i Europas øine.

Skjønt han betragtede det som en stor ære at bære navnet Bonaparte, var han republikaner med liv og sjæl.

Han var literært interesseret som sin fader og dyrkede de skjønne kunster ligesom moderen. Militærvæsenet elskede han lidenskabelig. Han var en glimrende fegter og usædvanlig dygtig rytter, og han beklagede høit og lydelig, at forholdene forbød ham at følge sin krigerlyst. Han gjorde flere opfindelser, stillede sig i spidsen for store industrielle foretagen-

der og tog selv del i arbeidet ved de fabriker, som han anlagde.

«Blandt mine arbejdere er jeg som en konge blandt sine undersaatter,» sagde han til sin moder. «Men jeg har det bedre end de fleste konger; thi mine undersaatter elsker mig, og jeg elsker dem!»¹

En og tyve aar gammel egtede han sin aandfulde kusine Charlotte Napoleone, exkong Josephs datter.²

Forældrene havde bestemt dette giftermaal. Hendes ydre var ikke tiltalende; men hun var elskværdig, klog og en fremragende malerinde. Skjønt hendes høitbegaavede egtefælle sandsynligvis ikke selv vilde have valgt hende til hustru, blev hun ham fra dag til dag mere og mere kjær. Det unge par var altid sammen; paa deres smaature og større reiser gjorde han skisser, som hun senere udførte.

Sønnen og svigerdatteren besøgte ofte dronning Hortense, og de følte sig vel i den kreds, som hun samlede om sig. Hendes hus, der var meget yndet i Rom, var mødested for kunstnere, forfattere og for en mængde reisende med kjendte navne.

Exkong Jérôme siger i sine memoirer:

«Hortense var midtpunktet for bonapartisterne, — ikke for den del af dem, der græd over den fælles ulykke og drømte om hevn, men for den del, der var mindre optaget med at beklage det svundne end at bygge paa fremtidens muligheder!»

Adskillige gamle venner havde vendt hende ryggen. Men andre havde holdt fast ved hende, baade

¹ 1828 offentliggjorde Hortenses ældste søn et verk om «luftballonen og dens fremtid», som vakte megen opsigt og anerkjendelse.

² Brylluppet blev feiret i Brüssel 1825.

fordi hun var et levende minde om keisertiden og paa grund af hendes store personlige elskværdighed.

Tiden havde kun i ringe grad afdæmpet hendes livlighed. Hun havde endnu sin slanke figur. Hendes øine straaede fremdeles; hun havde bevaret sit lyse smil, og hendes stemme havde bevaret sin rene klang.

En gang om ugen havde hun modtagelsesaften. Man musicerede og talte om litteratur og kunst. Efter keiserens død gik hun aldrig i teatret; men hun skaffede sig nye teaterstykker og fordelte rollerne, som man læste høit. Man dansede ikke sjelden i hendes hjem; og naar man bad hende ivrig, dansede hun med i kvadrillerne. Marechal Castellane, der ikke havde set hende paa mange aar, siger, at hun tog sig ligesaa godt ud i Rom som i Tuilerierne.

Ikke blot de medlemmer af det gamle keiserhof, der opholdt sig i den evige stad, men ogsaa enkelte franske legitimister fandt veien til hendes hus, der stod aabent for alle. Naar der var fremmede tilstede, berørte man ikke forholdene i Frankrige. Men hendes intime venner kaldte hende fremdeles «Deres majestæt;» og i den fortrolige kreds blev keiserhoffets etikette overholdt.

I modsætning til den forsigtighed, som blev udvist i Italien, talte man i hendes hjem i Schweiz aabent om Napoleonidernes fremtidsudsigter.

Louise Cochelet og abbed Bertrand hørte vedblivende til hendes husstand. Som tillidsmand havde hun sin mangeaarige tjener Claude Vincent Rousseau, der havde været hendes legekamerat i barndommen, og som var søn af hendes amme.

Venner fra Frankrige begyndte at indfinde sig paa Arenenberg. Fru Campan tilbragte sommeren 1821 hos sin kjære elev; hun døde det følgende aar. Alexander Dumas og Châteaubriand kom for nogle aftentimer; digterinden Dêlphine Gay og senere

Arenenberg.

fru Récamier kom for nogle dage. Den unge digter Ludvig Belmontet tilbragte mange maaneder paa slottet.

En hyppig gjest var major Parquin, der havde været med i de fleste af Napoleons felttog, og som var blevet saaret ti gange.

Efter keiserdømmets fald havde han taget del i alle sammensværgelser mod Bourbonnerne, og han var bleven nødt til at flygte fra sit fædreland. 1822

egtede han frøken Cochelet og købte et vakkert lidet slot, Volsberg, tæt ved Arenenberg. Hans praktiske hustru indrettede en del af bygningen til hotel; og mange franskmænd, som i stilhed kom for at tale med Hortense, boede hos Parquins uden at vække opmærksomhed.

Ved siden af de allerede omtalte hørte musikeren Carbonel til husfællerne paa Arenenberg. Han havde titel af dronningens musikleærer; men hans egentlige hverv var at give hende regelmæssige meddelelser om hendes søn med general Flahaut. Det er hævet over enhver tvivl, at hun under hans opvekst nøie lod sig underrette om, hvordan han udviklede sig.

Carbonels broder, som var general ved nationalgarden i Paris, ledede August Mornys militære uddannelse. Underretning om sønnen fik hun desuden gennem brødrene Benjamin og Gabriel Delessert. Den første var direktør for Frankriges bank; den anden, der var videnskabsmand, var hendes uegte barns formynder. Begge var hendes prøvede venner.

Den unge Morny boede fremdeles hos fru de Souza; der gav ham en udmerket opdragelse.¹

«Jeg elsker dette barn, som det sidste gode jeg kan udrette her i verden og som det sidste jeg kan fæste mine svage forhaabninger ved,» skrev hun til en ven.

I bedstemoderens hus var man yderst tilbageholden med hensyn til alt, hvad der vedrørte gutten. Ingen gjorde nogensinde hentydning til hans illegitime herkomst. Tiltrods for forfatterindens alder troede ad-

¹Den gamle Morny, som havde givet barnet sit navn, besøgte ham aldrig. Han døde faa aar efter i Versailles.

skillige, at han var hendes søn; kun de faa indviede anede, at Hortense var moderen.

I hans spæde barndom havde hun sikret ham 40,000 francs aarlig. Efter den store omvæltning blev hendes tilskud mindre, men det var vedblivende ikke ubetydeligt. Intet blev sparet paa hans uddannelse. Han var særdeles begavet, gjorde store fremskridt og vandt prisbelønninger i «Lycée Bourbon.»

Hans livlighed og det vindende væsen, som han havde arvet efter begge sine forældre, paaskyndede hans fremgang, da han traadte ud i livet. Han havde en vakker tenor, komponerede, skrev smukke vers og lærte døde og levende sprog med legende lethed.

Naar Flahaut var i Paris, tog han ham oftere med til Talleyrand. Da fader og søn en dag forlod den gamle statsmand, sagde han til en af sine andre gjester:

«Merk mine ord! Denne lille gut vil en dag blive en stor minister!»

XI.

Hortense og fru Récamier træffes i Rom. — Ballet hos Torlonia. — Prins Eugènes død. — Breve fra Hortense til fru Récamier.

Februar 1824 reiste Hortense som sædvanlig til Italien med sin søn. Ogsaa fru Récamier opholdt sig denne vinter i Rom, hvor hun besøgte Ludvig den attendes gesandt, hertugen af Laval. Hans stilling

hindrede hans gjest fra at gjøre visit hos noget medlem af det styrtede dynasti.

Den tidligere dronning af Holland og fru Récamier havde ikke truffet hinanden paa mange aar. Tilfældet førte dem sammen under en gudstjeneste i St. Peterskirken, hvor de havde stillet sig op ved samme søile.

Begge damer var tilslørede; alligevel kjendte de hinanden i samme øieblik, og gjensynet glædede dem begge.

Hjertelig som før skyndte Hortense sig hen og omfavnede fru Récamier.

Hun ønskede varmt at knytte baandet mellem dem paanyt, ikke blot fordi hun holdt af hende fra gammel tid, men maaske endnu mere fordi hun længtede efter at tale med hende om svundne dage.

Tanken paa Bourbonnerne gjorde fru Récamier forlegen og stiv. Som forholdene dengang laa, vilde hun have udsat sig for store ubehageligheder, hvis hun for alles øine havde stillet sig paa fortrolig fod med Napolens steddatter, der endnu var mistænkt for at have forberedt hans tilbagekomst fra Elba.

«Vi maa tale sammen,» udbrød Hortense. «Om vi end ikke kan besøge hinanden, kan ialfald ingen hindre os fra at have stevnemøder. Det vil blive henrivende!»

«Hvordan skal vi kunne bestemme tiden for disse stevnemøder?» spurgte fru Récamier.

«De kan bestemme tiden,» svarede Hortense. «Forholdene tvinger mig til at leve ensomt; jeg har tiden til min raadighed.»

«Jeg er ikke kommen til Rom for at tage del i selskabslivet. Jeg foretrækker at se mindesmerker og besøge ruiner!»

«Det er udmerket. Hvis De ikke tror, at det vil skaffe dem fortrædeligheder, saa vil jeg følge Dem paa Deres udflugter! De fortæller mig hver dag, hvilke planer De har lagt for morgendagen; og vi mødes som ved et tilfælde paa det sted, som De bestemmer.»

Fru Récamier modtog hendes tilbud med tak. Hun glædede sig til at se Rom i selskab med den kunstforstandige Hortense; og de aftalte at træffes i Colosseum den følgende dag.

Da aftenklokkerne ringte, kørte fru Récamier did; dronningens vogn var kommen nogle minutter før hendes. Hun tog sin veninde under armen, og de gik ind i ruinerne; prins Ludvig og en herre, der havde ledsaget fru Récamier, fulgte damerne i nogen afstand.

Solen sank, da de gik ind bag Colosseums mure.

Da natten brød frem, vandrede de endnu i buegangene og talte om gamle dage.

Fru Récamier var dybt bevæget, medens hun gik ved siden af Hortense, der havde spillet en saa fremtrædende rolle i den vidunderlige keisertid.

Ogsaa dronningen gik i dybe tanker. Men lidt efter lidt sprudlede hendes livlighed frem. Hun var en maalbevidst, kjæmpende bonapartist; men hun kjæmpede i det skjulte. Hun indsaa, hvor farligt det vilde være, hvis regjeringen i Frankrige fik beviser for, hvad den anede om hendes planer, og hun ønskede at benytte fru Récamier som kanal til det franske diplomati.

Hun talte om den uret, som Bourbonnerne havde gjort mod hende, og om de forfølgelser, som hun havde været gjenstand for; samtidig lod hun skimte frem, at hun ikke var en saa farlig bonapartist, som man troede.

Paa dette punkt førte hun sin veninde fuldstændig bag lyset.

«I mine øine har Hortense kun en feil,» sagde hun; «hun er ikke nok bonapartist!»

Skjønt de ikke aflagde hinanden visiter, mødtes de fra nu af daglig. Prins Ludvig fulgte altid sin moder; en ven, hun kunde stole paa, fulgte fru Récamier. De besøgte kirker og slotte, galerier og mindesmerker, og de gjorde en mængde udflugter sammen i Campagna'en. Saa ivrige var de for at træffe hinanden, og saa punktlig var de begge, at deres vogne pleiede at kjøre frem paa det aftalte sted nøjagtig paa samme tid.

En dag talte fru Récamier om et stort maskebal, som skulde holdes i karnevalstiden hos Roms rigeste mand, Torlonia.

Han eiede et pragtfuldt palads. I forretninger var han aagerkarl. Men i privatlivet viste han den mest storslagne ødselhed; i sit hjem, der var fuldt af kunstskatte, optraadte han som den, han egentlig var: hertug af Bracciano.

Under et tidligere ophold i Rom havde han og hans hustru vist fru Récamier stor venlighed. Hun spurgte sin veninde, om ikke ogsaa hun tænkte at besøge ballet.

«Jeg kan ikke undgaa det,» svarede Hortense; «thi Torlonia er familien Bonapartes bankier!»

Under de daglige møder havde dronningen i erindringen gennemlevet sine glædeste dage. Trods livets modgang havde hun bevaret sit sinds elasticitet. Hun stod endnu i sin bedste alder; hun følte sig ung og oplagt til en maskespøg.

Damerne blev enige om at bære samme dragt, en domino af hvid silke besat med kniplinger og perler. Under denne forklædning vilde det være umulig at kjende den ene fra den anden.

Fru Récamier kom til ballet fulgt af hertugen af Laval. Hun spejdede efter dronningen, der skulde holde en rosenbuket i haanden; hun selv skulde bære en guirlande af roser paa brystet.

Endelig opdagede hun hende sammen med svogeren, exkong Jérôme. Trængselen var stor. Hun gik hen til Hortense, der rakte hende sin rosenbuket og fæstede hendes guirlande paa sin egen domino; derpaa tog hun den franske gesandt under armen. Fru Récamier tog exkongen af Westphalens arm, og de gik videre i vrimmelen.

Udenlandske diplomater omringede Hortense, bonapartisterne bøiede sig til jorden for fru Récamier; men damerne indtog sine rette pladse, inden nogen havde fattet mistanke.

Da de paanyt mødtes i salen, byttede de rolle for anden gang. De gjentog spøgen tre-fire gange i løbet af natten.

Trods al forsigtighed opdagede nogle af gæsterne tilsidst den lille komedie. Rygtet om, at Hortense gik sammen med Ludvig den attendes repræsentant, vakte adskillig forlegenhed og megen latter. I forvirringen vidste man sluttelig ikke, om man skulde tiltale dron-

ning Hortense som fru Récamier, eller om fru Récamier var dronning Hortense. —

Veninderne fortsatte sine spadserture og sine udflugter i Roms omegn. Det oplivende og fortrolige samvær blev dog snart afbrudt; thi Hortense fik pludselig underretning om, at hendes broder var farlig syg.

Hun skrev til fru Récamier:

«Min kjære Madame!

Det synes at være min lod, at jeg ikke skal have nogen fornøielse eller adspredelse uden at maatte betale den med sorg!

Jeg har faaet meddelelse om, at min broder har været syg. Man forsikrer mig rigtignok, at han var bedre, da brevet blev afsendt; men jeg er yderst urolig! Mod min vilje ser jeg ham uafsladelig for mig, som han var under sin sidste sygdom. Jeg er saa langt borte fra ham. Jeg haaber paa Guds hjælp! Han vil ikke berøve mig den eneste ven, jeg har igjen, — den bedste og hæderligste mand i hele verden!

Jeg gaar hen i St. Peterskirken for at bede; det vil kanske berolige mig. Jeg er ude af mig selv af angst. I ulykken bliver man svag og overtroisk.

Jeg kan derfor ikke spadsere med Dem idag! Men hvis De vil møde mig i St. Peterskirken, vilde De gjøre mig en stor glæde. — — Mit ønske om at se Dem i dette øieblik viser tilfulde mine følelser for Dem.

Hortense.»

Da dronningen var nedsunken i sorg og angst, glemte fru Récamier sin frygt for at vise sig i hen-

des hus; hun skyndte sig til hende for at berolige hende.

Nogle dage efter døde Eugène Beauharnais i München i sit tre og firtiende aar.

Søsteren traf ham ikke ilive; hun kom til München samme dag, som hans lig blev bisat.

Efter begravelsen reiste hun lige til Arenenberg. Den tiende juni 1824 skrev hun til fru Récamier:

«Det vilde være usandhed, hvis jeg skrev, at jeg befandt mig vel, naar jeg har mistet alt paa jorden! Min helbred er dog nogen-

lunde. — — Jeg græder ustanselig, skjønt jeg er vis paa, at han er lykkelig. — — For tiden er jeg her i mit smuthul. Naturen er storartet. Selv med tanken paa Italiens blaa himmel finder jeg at det er skjønt paa Arenenberg.

Men sorgen følger mig overalt; — den er visselig min del i livet! Ifjor var jeg saa tilfreds; jeg følte mig stolt over, at jeg ikke savnede noget, og over at

Fru Récamier.

jeg ikke ønskede noget her i verden! Jeg havde en god broder og gode børn.

Nu maa jeg uafslædig gjentage for mig selv, at jeg endnu er knyttet til nogen og er nødvendig for nogen! — —

Jeg spørger Dem ikke om Deres planer, som jeg dog interesserer mig meget for. Tag ikke eksempel af mig, der lever uden tanke paa fremtiden, og som agter at blive der, hvor liver kaster mig hen.

Hvis jeg kan faa ildsteder i alle værelser, slaar jeg mig til vinteren kanske ned her paa landet. Det kjendes undertiden, som stormen skulde rive hele huset ned, og man fortæller mig, at her ofte ligger umaadelige snemasser. Men der fordres ikke meget mod for at overvinde disse vanskeligheder. Elementernes rasen tiltrækker mig.

Farvel, og glem mig ikke! Vær overbevist om, at Deres venskab har været mig til glæde! Sikkert forstaar De, hvilken pris jeg sætter paa den vennestemme, der i ensomheden og ulykken lyder til mig fra fædrelandet!

Lad mig føle, at jeg har uret, naar jeg for dybt beklager min skjebne! Lad mig føle, at jeg endnu har venner!

Hortense.»

XII.

Kong Maximilian af Bayern dør. — Hortenses økonomiske forhold. — Prins Ludvig. — Bourbonnerne forjages fra Frankrige. — Hortenses skuffelser.

Kort efter Eugène Beauharnais' bortgang døde pludselig hans svigerfader, den gode kong Maximilian af Bayern. Han var den eneste monark, der havde

budt Hortense et fristed under den hellige alliances forfølgelser mod hende; hun pleiede at kalde ham sin sidste beskytter.

Da hans søn besteg tronen, solgte hun sit hus i Augsburg og sagde for altid Bayern farvel.

Nogle aar før havde hun skilt sig ved sit hus i Paris samt ved et par smaa eiendomme, som hun havde i Frankrige. Hun havde ligeledes solgt en stor del af sine malerier og de fleste af sine smykker.

For alt dette tilsammen havde hun i tidens løb faaet mellem to og tre millioner. Renterne af summen kunde synes rundelig til at leve tilbagetrukket under behagelige forhold. Men det var ikke meget for en dronning, der visselig var uden krone, men som ikke havde ophørt at være dronning, hvor det gjaldt velgjørenhed. Hun maatte tage af sin kapital, da hun ofte paa forhaand havde disponeret over sine rentepenge; hun maatte afstaa fra reiser, der vilde have været gavnlige for hendes helbred.

For sin egen person brugte hun forholdsvis ikke meget. Hendes søn kjendte derimod ikke pengenes værd.

«Min stakkels Ludvig glemmer, at vi er paa Arenenberg,» sagde hun ofte. «Naar han betaler eller uddeler gaver, optræder han, som om vi endnu var i Tuilerierne eller i Malmaison!»

Saa længe som keiseren levede, havde hun haabet, at hun og hendes børn atter skulde komme til at staa ved hans side.

Dette haab var forbi. Men i kongen af Roms tid indpodede hun allerede i sin søn Ludvigs sjæl overbevisningen om, at han fremfor nogen var

kaldet til at forsvare dynastiets rettigheder og til at hevne Waterloo og St. Helena.

Den unge professor Philip Lebas var bleven afløst af en fremragende fransk artilleriofficer, Narcisse Vieillard, som først havde været lærer for prinsens ældre broder. Han var bleven invalid under tilbagetoget fra Rusland; han var ivrig republikaner, men nærrede stor begeistring for Napoleon.

Tre maaneder hvert aar tog Ludvig del i militærøvelserne i Thun i kanton Bern; han sov under aaben himmel, spiste soldaternes magre kost og gennemgik alle feltlivets anstrengelser.

De systematiske studier paa gymnasiet i Augsburg havde udviklet hans kjærlighed til arbeidet. Omgangen med fjeldlandets nøisomme sønner havde end mere fremelsket den beskedenhed og venlige fremtræden, der laa i hans natur. Ligesom sin moder var han overordentlig afholdt i Schweiz.

Ved en frokost, som han gav for sine vaabenbrødre i Thun, spurgte en af hans gjester:

«Prins, hvor vil De ønske at modtage ilddaaben?»

«Der, hvor min onkels stemme kalder mig hen,» svarede han.

En af de andre kamerater spurgte, om han troede, at hertugen af Reichstadt vilde finde sig i at være østerrigsk erkehertug, naar han blev myndig, samt hvad han mente om sin egen fremtid.

Under almindelig taushed afventede man, hvad han vilde sige.

«Mine herrer!» lød svaret, «jeg ved ikke, hvad forsynet har bestemt for kongen af Rom. Men jeg er fuldt forvisset om, at restaurationen ikke er en vær-

dig fortsættelse af keiserdømmet, og at folket, som elsker keiserens minde, ikke har glemt hans dynasti!»

«Hvis hertugen af Reichstadt dør, er De hans arving og eftermand ifølge keiserens bestemmelse,» sagde en tredje.

«De glemmer, at min broder er ældre,» svarede den unge mand.

«Hvordan fremtiden end bliver,» raabte en af de andre gjester, idet han løftede sit glas, «saa foreslaar jeg en skaal for den vordende keiser!» —

Ludvig den attende var død. Hans broder greven af Artois var bleven konge under navnet Karl den tiende. Misfornøielsen med regjeringen steg; alt tydede paa, at en omvæltning forestod i Frankrige.

Efter keiserens død havde Hortense og hendes tilhængere nærmet sig det liberale parti, der havde rakt haanden ud mod dem. Bonapartisterne haabede paa revolution og seir.

Den otte og tyvende juli 1830 red to af keiserdømmets gamle officerer gennem gaderne i Paris; den ene var i uniform; den anden var forklædt som arbeider, men havde bundet en fane fra keisertiden ved hestens tøiler. Folk paa gaden stansede og raabte: «Leve keiseren! Leve Napoleon den anden!»

Mængden sluttede sig til rytterne, som snart havde et følge af flere hundrede mennesker efter sig.

Arbejderbefolkningen samlede sig og byggede barrikader. Afskedigede officerer og soldater fandt frem sine uniformer og ilede afsted for at kjæmpe paa folkets side.

Hertugen af Ragusa skulde forsvare Bourbonnernes

liljebanner; men hans tropper tog flugten ved synet af det trefarvede flag.

Det bonapartistiske parti var i første øieblik vis paa, at kongen af Rom nu vilde blive valgt til keiser. Leveraabene for Napoleon den anden overdøvedes dog snart af raabene paa hertugen af Orleans.

Midt under urolighederne dikterede Talleyrand sin sekretær følgende meddelelse til de udenlandske magter:

«Den 29de juli 1830, klokken fem minutter over tolv middag, ophørte den ældre gren af huset Bourbon at regjere i Frankrige.» —

Hortense var paa Arenenberg, prins Ludvig i Thun, da Bourbonnerne igjen maatte gaa i landflygtighed. Digteren Ludvig Belmontet, der var dronningens gjest, havde tilbragt aftenen i Constanz, hvor han havde hørt rygtet om revolutionen.

Klokken fem om morgenen kom han tilbage til Arenenberg. Hortense sov, og tjenerskabet vilde ikke vække hende. Men den unge mand styrtede hen til hendes sovekammerdør, bankede paa og raabte:

«Deres majestæt! Der er udbrudt revolution i Paris! — Bourbonnerne er fordrevne!»

Hun gav sig ikke tid til at klæde sig paa, men sprang hen til døren og aabnede den:

«Ak min Gud!» sagde hun; «keiseren skulde altsaa ikke opleve dette lykkelige øieblik!»

Sindsbevægelsen overmandede hende; hun besvimedede.

Belmontet bar hende hen til sengen. Da hun kom til bevidsthed, fortalte han hende de enkeltheder, som han havde hørt i Constanz.

«Keiseren vidste vel, at Frankrige atter vilde løfte hans fane,» sagde dronningen; «han forudsaa paa lang afstand denne lykkelige revolution. Jeg er dybt bedrøvet over, at han ikke lever!»

«Den trefarvede fane vil kalde Napoleoniderne tilbage,» sagde Belmontet.

Hun rystede paa hovedet.

«Nei, hr. Belmontet,» svarede hun. «Frankrige vil kalde paa familien Orleans! Først efter Orleans'ernes tid vil vor landflygtighed være forbi. Mon jeg vil leve til den tid?»

Dagen efter Karl den tiendes flugt uddeltes i Paris et opraab, hvori man erindredes, om at kongen af Rom 1815 havde været keiser en uge; men de røster, der hævede sig til fordel for ham, var spredte og svage.

Hortense fik ret: hertugen af Orleans blev valgt til konge.

Hun skrev til prins Ludvig:

«Øieblikket var afgjørende! Paa den ene side stod et barn, som man ikke kjender, som er langt borte, og som man kanske ikke vilde udlevere. Paa den anden side stod en fyrste, hvis børn er bleven opdragede i Frankrige, som er i besiddelse af de egenskaber man ønsker, og som var tilstede. Han maatte blive valgt! Jeg ventede hele tiden, at dette skulde ske.»

Begivenheden gjorde et dybt indtryk paa hendes sønner, der begge beklagede, at de ikke havde kunnet være med blandt dem, der kjæmpede for Frankriges frihed. De haabede sikkert, at veien til fædrelandet nu stod aaben for dem.

Prins Ludvig vilde reise til Paris og træde ind i den franske armée; men moderen befalede ham at komme til hende. Medens hun holdt ham fast paa Arenenberg, lod hun udenforstaaende tro, at han fremdeles opholdt sig i Thun.

Hun skrev til den ældre søn, at han maatte blive hos faderen i Florenz; og hun bad sin mand om at holde et vaagent øie med ham.

Til trods for disse forsigtighedsregler nærrede hun inderst inde endnu et svagt haab om, at en ny dag allerede gryede for Napoleoniderne.

Belmontet skulde vende tilbage til sit fædreland; hun skrev fortrolige breve til indflydelsesrige personer i Paris, som hun gav ham med, og som hun bad ham aflevere i adressaternes egne hænder.

Man modtog den unge mand kjølig og tilbageholdende. Dronningen fik ikke et eneste skriftligt svar; men en af hendes venner sendte hende følgende hilsen:

«Sig til dronningen, at det bedste, hun kan gjøre, er at finde sig i skjebnen. Napoleoniderne lever kun i historien. Deres politiske rolle er udspillet.»

Derimod fik hun breve fra flere officerer, som hun ikke havde henvendt sig til.

«Vi tænkte paa Dem, medens vi kjæmpede,» skrev de. «Kom til os! Endelig er vi frie, og vi ønsker at se Dem igjen!»

Disse ord gjenopvakte hendes mod; hun besluttede pludselig at reise til Paris med sin yngste søn. Men inden hendes opbrud fra Arenenberg modtog hun efterretning om, at Bonaparternes forvisning fremdeles skulde staa ved magt, og hun maatte opgive sit forehavende.

Et brev, som hun i september maaned sendte en af sine venner, viser, at hun ingenlunde bar denne nye skuffelse med resignation:

«Vi erkjender visselig folkets ret til selv at vælge sin hersker,» skrev hun. «Men jeg har læst en lov, der baade saarer og bedrøver mig! Burde ikke Frankrige i denne begeistringens og glædens tid aabne sine arme for alle sine børn og særlig for dem, der i femten aar har delt landets ydmygelser og lidelser? Istedetfor at gjøre dette, fornyer man landsforvisningen for en eneste familie. Hvad har denne familie forbrudt? Var det ikke de udenlandske magter, som forjagede den? Den har kun tjent Frankrige! — Naar man frygter den, viser man den en ære, som den ikke eftertragter. — — — Familiens overhoved er død. Folket, der er bleven stort og æret gennem ham, og som omsider erkjender dette, bør ikke støde bort alt det, der har tilhørt ham, men afbetale en hellig gjæld og opfylde den traktat, som man sluttede med ham vedrørende hans familie.

Vor stilling tvinger os til at være tilbageholdne, og vi vilde ikke være komne uden opfordring. Men vi staar uden beskyttelse mod alle de forfølgelser, som regjeringen behager at overøse os med i vor ulykke!

Hvad skal jeg sige til mine børn? — Jeg, som udelukkende har havt til maal at dæmpe de unges iver og at opretholde deres kjærlighed til fædrelandet og til retfærdigheden! — Jeg kan ikke andet end paapege menneskenes utaknemmighed og egenkjærlighed, men samtidig indprente dem, at man trods alt bør elske dem, og at det er bedre at tilgive end at berede lidelser.

Farvel! De ønskede at høre fra mig; De ser, at jeg er bedrøvet! — — — Denne lov, der for stedse holder os borte fra Frankrige, som vi har elsket saa høit, og hvor jeg haabede at faa dø, har revet op i alle mine saar!

Da vi blev landsforviste første gang i en ulykkelig tid, gjorde det visselig et smerteligt indtryk. Men den gang var det vore fiender, der dikterede loven. Naar den fornyes af dem, som vi betragter som vore venner, rammer den midt i hjertet.

Hortense».

XIII

I Italien 1831. — Prins Ludvigs optræden vækker misnøie i Rom. — Han reiser til Florenz. — Hortenses sønner under revolutionen i Italien — Familien Bonapartes uro.

Revolutionen i Frankrige vakte folkebevægelser i flere andre stater. Polakkernes frihedslængsel gav sig luft. Belgien rev sig løs fra Holland. I Modena, i Parma og i Kirkestaten reiste man sig til oprør.

Hortense forlod Arenenberg i oktober maaned¹ og reiste som sædvanlig til Italien. Hendes mand var hos fru Letizia i Rom; hun slog sig foreløbig ned i Florenz, hvor hun havde begge sine sønner hos sig.

«Det var lykkelige uger, jeg tilbragte i denne by sammen med de to, som jeg elskede høiest i verden,» skrev hun i sine memoirer.

¹ 1830.

Den femtende november reiste hun med sin yngste søn til Rom. Den ældste blev igjen i Florenz for at afvente faderens tilbagekomst.

Paa et af de steder, hvor man skiftede heste, mødte Hortense sin mand, og de talte længe sammen. Gjæringen i Kirkestaten havde naaet sit høidepunkt. Exkong Ludvig var bekymret over den politiske tilstand; han bad sin hustru indtrængende om at hjælpe ham med at holde sønnerne borte fra alle uroligheder.

Nogle uger efter døde pave Pius den ottende. Revolutionspartiet brændte af begjærlighed efter at iverksætte sine planer.

For at tiltrække sig almenhedens opmærksomhed red prins Ludvig gennem Roms gader med den trefarvede kokarde. Byens borgermester, som dette mishagede, gik til Letizias broder, kardinal Fesch, og forlangte, at den unge mand skulde sendes bort.

Prælaten var vred over de idelige forfølgelser mod hans søsters børn og børnebørn. Da baade Jérôme af Westphalen og dronning Hortense fandt borgermesterens befaling ubeføiet, erklærede han heftig, at med hans vilje skulde hans slegtning ikke forlade byen.

Den næste dag var lørdag, Hortenses modtagelsesdag. Tjenerne havde tændt lysene, og nogle gjester havde netop indfundet sig, da femti politisoldater omringede hendes hus for at tage prinsen tilfange.

Der var hemmelige trapper og skjulte døre i det gamle palads; medens soldaterne gik op af hovedtrappen, slap han ubemærket ned en anden vei. Moderen beroligede politimændene med gode og venlige ord.

Da de forlangte at føre ham over grænsen, havde hun allerede hjulpet ham afsted, og han fandt tilflugt hos sin fader.

Inden han forlod huset, havde han betroet sin moder, at han i sit værelse havde skjult en kamerat, der blev eftersøgt af politiet, og som havde faaet fem bajonetstik under et gadeopløb. En ung læge, Conneau, pleiede ham i hemmelighed.

Dronningen tog sig varmt af sin søns ven. Da han blev frisk, skaffede hun ham pas og penge; og hun førte ham i sin egen vogn til nærmeste havneby, hvorfra han undslap.

Ogsaa doktor Conneau knyttede hun til sig; han var født i Milano af franske forældre, og han blev en værdifuld ven for hende og hendes søn.

Reisningen i Italien brød ud i februar 1831. Keiserinde Marie Louise, som nu var hertuginde i Parma, maatte søge tilflugt til fæstningen Piacenza.¹ Hertugen af Modena flygtede til Østerrige. I Bologna, der hørte til Kirkestaten, frigjorde man sig for pavens magt.

Hortense skrev et langt brev til sine sønner, hvori hun bønfaaldt dem om at holde sig borte fra urolighederne.

«Du og din broder,» skrev hun til den yngste, «maa taalmodig vente, til det rette øieblik kommer!»

Begge sønner besvarede kjærlig hendes brev. De bad hende om at reise fra Rom og de lovede at møde hende, naar hun kom til Florenz.

Samme nat forlod hun Rom; hun haabede, at hendes

¹ Se Clara Tschudis: «Napoleons søn».

raad havde gjort virkning, og hun var temmelig sikker paa, at de levede stille og tilbagetrukket hos faderen.

En af revolutionens ledere, Menotti fra Modena, havde imidlertid opflammet dem til at tage del i frihedskampen; i veltalende ord havde han forestillet dem, hvilken umaadelig tjeneste de kunde gjøre Italien og hvor mægtig navnøt Napoleon vilde virke paa masserne.

Efter en farlig reise kom Hortense til Florenz; hun glædede sig til at træffe sine sønner. Ingen af dem viste sig; derimod bragte deres tjener et brev, hvori de meddelte, at havde forpligtet sig til at stille sig under revolutionsmændenes fane.

Moderen var forstenet. Hun skyndte sig til sin mand, som hun traf i det sorteste lune. Hans børn havde forladt ham uden hans vidende og vilje; han kunde ikke begribe, hvor de var, og han blev overordentlig ophidset, da hans hustru meddelte ham, at de havde kastet sig ind i oprøret.

Ludvig skrev til sin moder den tolvte februar:

«Min kjære mama!

Vi er saa glade over at være blandt mennesker, der behandler os med den største elskværdighed, og som er besjælet af den mest glødende fædrelandskjærlighed. — — Send os saa mange penge, du kan! Her er ikke tid til at tænke paa at spare.

Jeg haaber, at du ikke er bedrøvet for vor skyld, min kjære mama, og at du søger at berolige fader, som sikkert er meget vred paa os.»

Den ældre broder tilføiede følgende linjer:

«Min kjære mama!

Vær ikke bekymret for os! — Vi har det godt og er i sikkerhed! Jeg vilde være meget tilfreds her, hvis det ikke pinte mig saa forfærdelig at være borte fra Charlotte. Det er første og forhaabentlig sidste gang vi er adskilte! Jeg trøster mig med, at det ikke vil vare længe!»

Faderen, som var vant til at hans sønner fuldstændig underkastede sig ham, kunde hverken fatte deres handlemaade eller forstaa, hvem der havde paavirket dem til at være ulydige.

Han skrev brev paa brev, hvori han forlangte, at de skulde komme tilbage; samtidig bad Hortense dem i de mest rørende udtryk om at rette sig efter ham.

Det berørte hele familien Bonaparte pinlig, at de unge prinser tog del i en revolution mod paven, der havde vist dem gjestfrihed. Fru Letizia skrev bebrei-dende til Ludvig:

«Du ved, mit barn, at vi kan takke den hellige fader for det tag, som beskytter os, og for det brød, som vi spiser!»

Exkongen af Westphalen sendte en af sine tidligere vaabenfæller afsted for at tvinge hans brodersønner til at komme tilbage; men intet gjorde virkning. Ludvig var navnlig i en begeistringsrus.

«Først nu merker jeg, at jeg lever,» skrev han til moderen. «Vor eneste sorg er, at du er ængstelig for os!»

Brødrene tog del i alle træfninger. Napoleon viste sit glimrende mod ved flere sammenstød med de pavelige tropper; Ludvig, som var artilleriofficer, lagde stor indsigt for dagen under beleiringen af Civita Castellane.

I begyndelsen af mars gjenindsatte østerrigske tropper hertugen i Modena og Marie Louise i Parma. Oprørshæren maatte ligeledes rømme Bologna, men trak sig tilbage under tapper modstand.

Kardinal Fesch og exkong Jérôme gjorde Hortense opmærksom paa, at hendes sønner vilde være fortabte, hvis de faldt i østerrigernes hænder; de underrettede hende om, at et medlem af diplomatiet havde sagt:

«Disse unge mennesker tror, at de fremdeles er keiserlige prinser! Hvis vi faar fat paa dem, skal vi vise dem, hvad de er!»

Bonaparterne i Rom opfordrede lederne af revolutionen til at sende de to brødre bort; samtidig gjorde man fra andet hold opmærksom paa, at keiser Napoleons brodersønner skadede partiet i Europas øine. Menotti erklærede derfor pludselig, at han ikke længere havde brug for dem.

Den østerrigske gesandt tilskyndede exkong Ludvig til at sende dem ud af Europa, da de ellers maatte dele skjebne med dem, der var ophavsmænd til disse uroligheder. Samtidig meddelte hertugen af Toscana, at han ikke mere vilde taale dem i Florenz.

For at gjøre maalet fuldt skrev storhertuginde Stephanie af Baden til sin kusine, at de heller ikke kunde være paa Arenenberg, da regjeringen i Wien forlangte, at man skulde udlevere dem, hvis de kom til Schweiz.

Hortense reiste afsted for at finde sine sønner. Hun vidste ikke, hvor hun skulde søge dem; men hvis hun vilde redde dem, var der intet øieblik at tabe.

Hun havde været saa forsigtig at forsyne sig med to pas; det ene lød paa hendes eget navn, det andet paa en engelsk dame med to tjenere.

Hun tænkte først paa at følge dem til Orienten; men da en østerrigsk flaade krydsede paa det adriatiske hav, forstod hun at planen ikke kunde gennemføres.

Farer truede paa alle kanter. Hun fortæller selv, at hun kastede sig paaknæ og bad Gud om, at hun maatte finde sine børn ilive.

XIV

Hortense søger efter sine to sønner. — Prins Napoleons død. — Moderen fører sin yngste søn til Ancona og holder ham skjult. — Flugt gennem Italien.

Dronningen ilede afsted saa hurtig, som posthestene var istand til. Nogle af de distrikter, hun kjørte igjennem, var endnu i oprørernes hænder, medens andre egne var besatte af østerrigske tropper.

Hun stansede i Foglino, hvorfra hun sendte en tjener til Forli; man havde antydnet, at hun sandsynligvis vilde træffe prinserne der.

Medens hun i et vertshus ventede paa budets tilbagekomst, skrev hun med sin diamantring paa vindusruden:

«Man kan taale alt undtagen tabet af dem, som man elsker.»

Tjeneren kom omsider tilbage. Han bragte hilsener fra begge de unge, der vilde møde hende i

Ancona; han tilføiede, at hendes ældste søn var sterkt forkjølet.

Hortense blev urolig; thi hun vidste, at en ondartet meslinge-epidemi herjede i egnen og at mange var døde af den.

Idet hun nærmede sig næste skifte, blev hun opmærksom paa en vogn, som kom efter hende i rasende fart. Da hendes heste stansede, kørte den op ved siden af hendes. En mand sprang ud af den og gik hen til hende.

En forfærdelig angst kom over hende. Bleg som døden gik hun den ubekjendte imøde; hun betragtede ham gjennemtrængende uden at vove at henvende et spørgsmaal til ham.

«Prins Napoleon er syg,» sagde den fremmede.

«Han har meslinger!» udbrød dronningen.

«Ja, Deres majestæt! — Han beder Dem om at komme til ham!»

«Han kalder mig til sig!» raabte hun. «Da er han meget syg.»

Hun sprang atter ind i sin vogn og befalede kusken straks at fortsætte reisen.

«Jeg har været saa ulykkelig i livet,» mumlede hun. «Det vilde være for haardt, om ogsaa dette slag skulde ramme mig! Han dør ikke! Gud kan ikke være saa grusom!»¹.

Da hun næste gang byttede heste, hørte hun folk raabe:

«Napoleon er død!»

Hun sad som lammet i vognen. Da hun kom frem til Pesaro, laa hun besvimet.

¹ Dronning Hortenses memoirer.

Man bar hende ind paa en seng i hotellet. Da hun vaagnede, stod hendes søn Ludvig bøiet over hende; han omfavnede hende under heftig graad.

«Jeg har mistet min broder, jeg har mistet min bedste ven!» raabte han. «Moder, hvis jeg ikke havde havt dig, vilde jeg have dræbt mig ved hans lig!»

Prins Napoleon var død i Forli efter faa timers lidelser¹. Man havde med magt revet Ludvig bort fra ham og kjørt ham til moderen; thi østerrigerne streifede rundt i byens nærhed.

Midt i sin grænseløse sorg tænkte Hortense paa den fare, der truede hendes gjenlevende søn, og hun samlede al sin kraft for at frelse ham.

Med tilsyneladende ro ordnede hun den ældstes begravelse. Derpaa førte hun den yngste til Ancona, hvor hun skjulte ham i et palads ved havet.

Fra sine vinduer havde hun udsigt over det adriatiske hav, hvor østerrigske krigsskibe seilede frem og tilbage. Fra landsiden rykkede samtidig de østerrigske tropper nærmere. Byen var fuld af flygtninge, der søgte at komme afsted. To skibe havde allerede ført en del af dem bort. De fleste af disse unge oprørere manglede penge til at betale overfarten over havet; Hortense gav dem hvad hun kunde afse af sine egne midler.

Ludvig var ikke istand til at reise med de andre;

¹ Der hersker uenighed med hensyn til dødsårsagen. Hortense siger i sine memoirer, at han døde af meslinger. Andre opgiver, at han døde af lungebetændelse. En enkelt kilde mener, at han blev forgiftet. Dr. Larrey udtaler, at han blev dræbt i spidsen for en afdeling af de revolutionære tropper, men at man skjulte dette for hans aldrende bedstemoder og for hans moder.

han var pludselig bleven syg. En tilkaldt læge erklærede, at han maatte gaa tilsengs. Det viste sig at han var bleven angrebet af meslinger.

At blive i Ancona var næsten endnu farligere end at reise; thi hvis han faldt i fiendens hænder, vilde han blive fængslet og sandsynligvis skudt.

Dronningen gik til myndighederne og forlangte koldblodig et pas til Corfu for sønnen; samtidig gav hun sine tjenere ordre til at bære hans kufferter ombord i et af skibene og at gjøre alt for at faa den nysgjerrige tilskuermængde til at tro, at prinsen reiste natten mellem den seks og tyvende og syv og tyvende mars.

Alle lod sig narre. Den franske konsul skrev til regjeringen i Paris:

«Et skib er denne nat reist til Corfu med ni og tretti af de mest kompromitterede oprørere, deriblandt Ludvig Bonapartes søn. Den anden søn er død i Forli. Moderen er endnu her.»

Morgenen efter at skibet havde lettet anker, saa man de østerrigske uniformer i gaderne. Den kommanderende general flyttede ind i det hus, hvor Hortense boede; det var det største og smukkeste i byen.

For ikke at vække opmærksomhed havde hun været saa forsigtig kun at leie faa værelser. Hendes soveværelse laa væg i væg med generalens. Hans adjutanter gik ud og ind i samme forstue, som hendes tjenere; den mindste uforsigtighed kunde røbe hemmeligheden.

Sygdommen gik sin gang. Lægen, der var indviet i sagen, lod som om det var Hortense, der var syg. Hendes tjenerskab, der elskede hende, og som

forstod, at der var fare paafærde, var tause som graven.

Medens hun pleiede Ludvig, fik hun brev fra sin mand, der var dybt nedbøiet over deres ældste søns bortgang.

«Frels den søn, som vi har igjen,» skrev han. «Lad ham hurtigst mulig indskibe sig!»

Prinsen blev bedre efter en uge. Vanskeligheden bestod nu i at komme bort fra Ancona.

Det pas, som hun havde ladet udfærdige i haab om at kunne frelse begge sine sønner, syntes ikke brugbart under de forandrede forhold. En ung grev Zappi, der ligeledes havde været indviklet i urolighederne, var imidlertid overordentlig taknemmelig, da hun tilbød ham at indtage den plads, der havde været bestemt for den afdøde prins.

Den østerrigske general, som havde hørt, at hun atter befandt sig bedre, aflagde hende visit. Dronningen modtog ham med sin sædvanlige elskværdighed. I samtalens løb nævnte hun, at hun agtede at forlade Ancona, saa snart hun fik tilladelse. Hun tilføiede, at hun vilde indskibe sig i Livorno og reise til Malta, hvor hun haabede at møde sin søn, der var paa vei til Corfu; og hun greb anledningen til at bede sin gjest om at udfærdige et pas, hvor hendes navn ikke var nævnt.

Den følgende dag sendte generalen hende det ønskede pas, som hun kunde udfylde for sig og sit tjenerskab.

Afreisen blev fastsat til paaskedag. Det vakte ingen opsigt, at hun vilde kjøre ud klokken fire om morgenen; thi for at komme ubemærket bort havde

hun ladt sig forlyde med, at hun agtede at høre paaskemessen i San Loretto, der ligger henved tyve kilometer fra Ancona.

Længe før paaskeklokkerne havde begyndt at ringe, stod to postvogne forspændte ved hendes port. I forværelset sad østerrigske soldater og sov; ingen vaagnede, da dronningen gik forbi dem fulgt af Ludvig og grev Zappi, der var forklædte som tjenere, og som bar hendes reisetøi.

Hendes søn svang sig op ved siden af kusken i den første vogn, hvor dronningen tog sæde; Zappi og kammerfruen satte sig i den anden vogn. Passet blev forevist ved byens port, og et øieblik efter rullede de flygtende henad landeveien.

Hortense hørte paaskemessen, som hun havde havt til hensigt, medens man byttede heste i San Loretto.

Ved næste skifte blev prinsen gjenkjendt. Men en guldmint og et bedende blik fra dronningens smukke øine bragte vedkommende til taushed.

I Tolentino kjendte man ham atter; denne gang blev den øverstbefalende over de østerrigske tropper underrettet. Men passet var udstedt af den kommanderende general; og den officer, som man gjorde opmærksom paa sagen, var en velvillig mand.

«Jeg har ikke ordre til at fængsle reisende,» sagde han. «Forøvrigt er passet i orden!»

Da man nærmede sig Toscana, voksede faren; thi her var Ludvig personlig kjendt af de fleste. Vognen stansede en timestid i Seravezza, hvor den unge Napoleon havde bygget sine fabriker.

«Han holdt saa meget af menneskene der,» skrev moderen i sine memoirer. «Den smule lykke, han

havde kjendt paa sin korte vei gennem livet, havde været knyttet til dette sted.»

Hun benyttede fra nu af sit pas som englænderinde.

Under, stadig uro for at blive gjenkjendt havde de reisende passeret Sienna, Pisa og Lucca.

Bortset fra Toscana var faren størst i Modena; thi i dette land blev oprøret blodigere straffet end noget andet sted. Ved et skifte i det lille hertugdømme var passet nær bleven deres ulykke. En englænder var tilfældigvis der, og han gik hen til vognen for at tale med sine formentlige landsmænd.

Ludvig svarede ham paa hans eget sprog, men hans udtale røbede udlændingen.

«Det blev mig sagt, at der sad englændere i vognen,» sagde den fremmede. «Undskyld, jeg hører at det er en feiltagelse!»

Efter adskillige vanskeligheder kom de flygtende omsider til Genua. Den engelske konsul paaskrev passet uden at fatte mistanke; og dronningen og hendes følge indskibede sig for at reise til Frankrige.

XV.

Ankomst til Frankrige. — Et hemmeligt besøg hos Ludvig Philip. — Hortenses ophold i Paris betragtes med ublide øine af regjeringen. — Keiserens minde æres i Frankrige. — Afreise til England.

Da skibet landede paa fransk grund, havde Hortense omsider følelsen af, at hendes søn var reddet. Hun glemte for et øieblik, hvad hun havde lidt; og

hun glemte den lov, der under dødsstraf forbød Napoleoniderne at betræde Frankrige. Tanken paa, at hun stod paa fædrelandets grund og var blandt sine landsmænd gjennemstrømmede hende som lykke.

Hun satte sig paa en stenbænk. Hendes øine fyldtes med taarer, og hun trykkede Ludvigs haand.

«Ak, om ogsaa din stakkels broder havde været her!» sagde hun bevæget. «Det er nu seksten aar siden vi drog bort.»

Jo nærmere de kom Paris, desto sterkere strømmede minderne ind paa hende.

De stansede en dag i Fontainebleau for at bese slottet. Flere af tjenerne var de samme som i keiser-tiden; men dronningen var tæt tilsløret, og ingen kjendte hende. Da de gik gjennem den leilighed, som hun havde beboet, sagde den gamle vagtmester med kjærlighed og ærbødighed i stemmen:

«I disse værelser boede dronning Hortense!»

Hun viste sønnen det sted, hvor keiseren havde holdt ham over daaben, og de stod længe ved det bord, hvor han havde underskrevet sin tronfrasingelse.

Fra slottet gik de gjennem haven, der var bleven anlagt under hendes øine.

«Disse træer blev plantede, da du blev født!» sagde hun til sønnen.

Den fire og tyvende april kom hun uhindret ind i Paris ved hjælp af sit engelske pas. Hun gav kusken ordre til at kjøre gjennem de samme gader, som hun havde kjørt igjennem, da hun forlod byen 1815. Hun tog ind i hotel «Holland».

Paa alle teatre spillede man stykker, der omhandlede Napoleon og hans tid. I butikvinduene saa man bil-

leder og statuetter af keiseren, der blev betragtet som en halvgud. Naar man læste politiske brochurer, og naar man lyttede til gadesangernes hymner til hans pris, kunde man fristes til at tro, at revolutionen 1830 havde gjenindsat familien Bonaparte og ikke familien Orleans.

Den nye konge skjælv for navnet Napoleon, skjønt regjeringen gav sig skin af at dele folkets beundring for ham. Da hans steddatter vendte tilbage til Paris, var det nylig bleven besluttet, at hans statue atter skulde sættes op paa Vendôme-søilen, hvorfra man havde revet den ned.

Hortense gav sig ikke tilkjende for nogen. Men hun bad sin kammerfrue om at skrive til oberst d'Houdetot, og bede ham om en samtale.

Obersten var adjutant hos Ludvig Philip. Dagen efter kom han til hotellet og blev overrasket over at træffe dronningen; udenrigsministeren havde samme dag meddelt kongen, at han fra sikreste kilde vidste, at hun var paa Corfu.

Ludvig Philip blev meget vred over, at hun vovede at vise sig i Frankrige; da d'Houdetot meddelte, at hun ønskede at tale med ham, negtede han i første øieblik at modtage hende.

Ved nærmere overveielse kom han imidlertid paa andre tanker. Alexander Beauharnais havde været hans faders ungdomsven. I keisertiden havde hun og hendes moder været hans families bedste forsvarere. Under de hundrede dage havde hun hjulpet medlemmer af hans nærmeste slægt. Han stod i venskabsforhold til Stephanie af Baden, og gjennem hende havde hun for ikke længe siden modtaget den hilsen

fra ham, at hvis han blev hersker, vilde han gjøre skridt til at ophæve loven om Bonaparternes forvisning.

Faa timer efter at adjutanten havde meddelt hende, at han absolut ikke vilde se hende, sendte kongen sin minister, Casimir Périer, til hendes hotel for at mildne afslaget og for at forsikre, at han personlig gjerne vilde have modtaget hendes besøg, skjønt forholdene ikke tillod det.

«Jeg var nødt til at reise gjennom Frankrige, og jeg ønskede, at kongen ikke skulde faa vide det gjennom andre,» svarede Hortense. «Jeg ved, at jeg har overtraadt loven; hvis De lod mig fængsle, vilde De have ret til at gjøre det!»

«Vi vilde ikke have ret; men det vilde være lovligt,» svarede ministeren.

Samme aften sent kom Ludvig Philips adjutant for hemmelig at føre hende til slottet.

Mødet fandt sted i d'Houdetots værelse, hvor kongen, dronningen og kongens søster Adelaïde indfandt sig for at hilse paa Hortense.

De to dronninger satte sig paa adjutantens seng. Kongen og hans søster tog plads paa de to eneste stole; d'Houdetot stillede sig ved døren for at holde uvedkommende borte.

«Af egne erfaringer ved jeg, hvor landflygtigheden er bitter,» sagde Ludvig Philip. «Om det stod til mig, skulde De ikke længer være lukket ude fra Deres fædreland!»

Hun fortalte ham, at hendes søn var med hende, men var syg. Kongen blev meget alvorlig; han bad hende om at holde dette hemmelig, og hun lovede det.

Ogsaa dronningen og madame Adelaïde var overordentlig elskværdige mod hende, og hun vendte tilbage til hotellet særdeles tilfreds med sit besøg.

Hun havde brugt op alle sine penge. Ludvig Philip havde tilbudt at hjælpe hende; men da hun havde en bankier i Paris, havde hun afslaaet dette tilbud.

Dagen efter hævede hun 16,000 francs hos denne mand. Saaledes fik man vide, at hun var i den franske hovedstad, og man talte om det paa børsen.

General Sebastiani underrettede kongen, men raadede ham til at lukke øiet for sagen, siden hun ikke havde sønnen med sig. Han tilføiede:

«Troligvis reiser hun snart til Corfu for at møde ham!»

Kongen smilte underfundig.

«Lad hende fortsætte reisen,» svarede han tørt.

Nogle dage efter holdt han ministerraad.

«Ikke sandt, Deres majestæt, dronning Hortense meddelte Dem, at hendes søn var syg og ikke kunde gaa ud?» spurgte Casimir Périer.

Da kongen svarede bekræftende, fortsatte han:

«Medens Deres majestæt modtog moderen, raad-slog sønnen med fremragende medlemmer af det republikanske parti om midler til at styrte Dem!»

Ludvig Philip troede neppe denne meddelelse; tilsyneladende stillede han sig velvillig ligeoverfor den unge mand, som han betragtede næsten som et barn.

Prinsen var paa sin side rørt over den godhed, som kongen og hans familie havde vist hans moder; han skrev et ærbødigt brev til ham og bad ham om lov til at træde ind i den franske hær.

Dagene gik. Ludvig var virkelig syg; Hortense sendte bud efter en læge, som aldrig havde set hende, og som aldrig fik vide, hvem hun var. Paa hotellet indbildte man sig fremdeles, at hun var en fransk dame, der var gift i England.

Casimir Périer indfandt sig atter.

Han meddelte, at hun muligens vilde faa tilladelse til at opholde sig i Frankrige, men at man for øieblikket havde betænkeligheder ved at lade hendes søn blive der. Skulde han senere faa tilladelse til at træde ind i arméen — tilføiede ministeren — saa vilde dette ialfald kun kunne ske under et andet navn.

Prinsen blev forbitret, da hans moder fortalte ham dette.

«Give afkald paa mit navn!» udbrød han. «Hvem vil vove at gjøre mig et saadant forslag? Lad os ikke tænke mere paa sagen! Vi vil vende tilbage til vort tilflugtssted i Schweiz!»

Ti-aarsdagen for keiser Napoleons død stod for døren; man vidste, at hans gamle tilhængere havde til hensigt at feire den femte mai. Hotel «Holland» laa midt for Vendôme-søilen. Hvis Hortense viste sig ved vinduet, kunde hun blive gjenkjendt; man maatte i saa tilfælde være forberedt paa demonstrationer til fordel for hende og hendes søn.

D'Houdetot fik befaling til at anmode hende om at forlade Paris hurtigst mulig; men hun svarede, at hendes søns sygdom hindrede hende fra at reise de nærmeste dage. Fulgt af grev Zappi gjorde hun spadsereture i byen, og de besøgte et diorama, der forestillede Napoleons grav.

Her blev hun gjenkjendt; for at undgaa de tilstede-

værendes hyldest maatte hun skynde sig tilbage til hotellet.

¶ Mindedagen brød frem. Hortense og Ludvig saa, at man fra den tidlige morgen valfartede til Vendôme-søilen og lagde kranse og blomster ved sokkelens fod. Strømmen bevægede sig stille, men ustanselig til længe efter at solen var gaaet ned.

Da det blev aften, gik Hortense ned paa pladsen med sin selskabsdame for nærmere at iagttage de ovationer, som hun med spændt opmærksomhed havde fulgt fra sine vinduer.

Hun havde et tæt slør for ansigtet; da hun hørte folket tale om den skønne, svundne tid, vaagnede alle hendes savn, og hendes øine fyldtes med taarer.

Dybt bevæget vendte hun tilbage til hotellet.

Da hun traadte ind, sad Ludvig Philips adjutant og ventede paa hende; han var kommen for at paa-skynde hendes afreise.

«Hvad enten Deres søn er frisk eller ikke, maa Deres majestæt reise iaften. Kongen har givet mig ordre til at meddele Dem det!» sagde han.

«Sig til kongen at jeg reiser imorgen tidlig,» svarede hun med fast stemme.

Hun bestilte heste, og de drog afsted næste morgen, som hun havde sagt.

Efter at have kjørt i fire dage naaede de Calais. Her fik de vide, at regjeringen i Paris var forberedt paa et bonapartistisk oprør. Ogsaa den sjette mai havde umaadelige menneskeskarer valfartet til Vendôme-søilen. Paa flere steder havde man raabt: «Keiseren leve!» Soldaterne havde maattet rykke ud for at opretholde ordenen.

Moder og søn gik ombord i et skib, der skulde føre dem over kanalen. En forfærdelig orkan rasede, medens de landflygtige stevnede mod Englands kyst.

XVI.

I London. — Nye vanskeligheder. — Tilbagereise. — Dronningen og hendes søn besøger Josephines grav. — Ved Malmaisons port.

Da Hortense satte foden paa Englands grund, var hun aldeles udtrættet. Hendes søn, der langt fra havde været frisk ved afreisen fra Paris, fik gulsot.

En kongres var samlet i London for at bestemme, hvem der skulde blive konge i Belgien. Stormagternes repræsentanter blev urolige, da de hørte, at den tidligere dronning af Holland var dukket op; de troede, at hun kom for at fordre denne trone for sønnen.

«Er De kommen for at tage min krone fra mig?» spurgte den vordende konge af Belgien, da han traf hende.

Exkong Joseph af Spanien og Caroline Murats søn og svigerdatter¹ opholdt sig samtidig i det britiske riges hovedstad. Joseph var kommen fra Amerika for at virke for hertugen af Reichstadt. Han havde kort tid iforveien indtrængende opfordret keiser Franz af Østerrige, Marie Louise og fyrst Metternich til at tillade Napoleons søn at reise til Frankrige.

Mødet mellem de to grene af familien var ingenlunde behageligt. Prins Ludvig lagde ikke skjul paa,

¹ Den unge Murat var gift med en af Josephs døtre.

at han ønskede at spille en politisk rolle; hans faders slegtninge havde dog ingen tro paa hans fremtid som partiets fører.

«Han er yderst trættende og kjedsommelig med de fantastiske ideer, som hans hjerne er opfyldt af,» sagde exkong Joseph om ham.

Den unge prins havde erklæret, at hvis der blev uroligheder i Paris, vilde han stille sig paa folkets side. Under sit ophold i London modtog han flere opfordringer til at vise sig i en af de franske provinsbyer. Den del af Frankrige, der hadede den bestaaende regering, sagde aabent, at «synet af ham og det navn, som han bar, vilde opflamme keiser Napoleons venner til at løfte hertugen af Reichstadt paa tronen.»

Opløbene fortsatte i Paris; det saa ud, som om der ikke trængtes mere end Napoleon den andens navn for at styrte Ludvig Philip.

Hortense var i høj grad svag for sin Ludvig. Efter tabet af den ældre søn svævede hun i sygelig angst for ogsaa at miste den yngre. Tanken paa, at han pønsede paa at kaste sig ind i nye farer, gjorde hende meget bekymret.

De bud, som man sendte ham fra Paris, styrkede hendes overbevisning om, at hun ikke var den eneste, der ventede, at han skulde spille en fremragende rolle. Men samtidig indsaa hun vel, at tiden ikke var inde; hun holdt ham derfor tilbage fra eventyr.

Paa alle forslag fra Frankrige svarede han efter hendes ønske, at hans liv tilhørte hans fædreland, men at han vilde vente med at tjene det, indtil man virkelig trængte ham.

Dronningen vilde saa hurtig som mulig vende til-

bage til Arenenberg. Den franske gesandt gjorde vanskeligheder. Han ønskede, at hun ikke skulde reise gennem Frankrige, men vilde heller ikke tillade hende at reise gennem Belgien.

«Jeg har aldrig tænkt paa at reise gennem Belgien,» svarede hun.

Den første august tiltvang hun sig omsider det pas, som man længe havde negtet hende under de forskjelligste paaskud. Det var udstedt for «grevinden af Arenenberg», og det var forbudt hende at berøre Paris. Men myndighederne kunde ikke negte hende at stanse en dags tid i nærheden af den franske hovedstad.

Moder og søn besøgte Rousseaus grav i Ermenonville, og de knælede i den lille landsbykirke i Rueil ved Josephines kiste.

Hortense skrev senere:

«Hvilken uendelig sorg følte jeg ikke, da jeg kastede mig paaknæ foran hendes kjære billede! Dybt bevæget tænkte jeg paa, at af alle dem, som hun havde elsket, var jeg og min søn de eneste, der var ilive. Og vi var forladte og tvungne til at flygte fra det sted, hvor hun laa.

Den mængde blomster, som dækkede stenen, viste mig, at hun endnu havde venner, der hegnede om hendes minde. Kun hendes datter var glemt!»

Hun vilde gjense Malmaison, men fik ikke adgang. Den nye eier havde forbudt fremmede at bese slottet; forgjæves bønfuldt hun vagtmesteren om tilladelse til at betræde sit gamle hjem.

Det var hende forment at overskride tærskelen; men hun satte sig paa en bænk udenfor og stirrede ind gennem gitterporten, bag hvilken hun havde til-

bragt de lyseste dage i sin ungdom og smerterige timer efter keiserdømmets fald.

Da det rygtedes, at den ulykkelige dronning efter skjebneslaget i Italien var flygtet gennem sit fædreland, og at hun havde mødt en saa lidet gjevsteventlig modtagelse ved Malmaisons port, vaagnede alle gode minder om «Bonaparternes rose». Déphine Gay offentliggjorde et rørende digt om denne reise, som en kjendt komponist satte musik til, og som blev sunget i Paris:

«Elle ne vient pas sur ces bords
Réclamer un riche partage;
Des souvenirs sont ces trésors
Et la gloire son héritage.

Elle voudrait de quelques fleurs
Parrer la tombe maternelle
Car elle est jalouse des pleurs
Que d'autres versent pour elle.

Soldats, gardiens du sol français,
Vous qui veillez sur la colline,
De nos remparts livrez l'accès.
Laissez passer la pèlerine.»

XVII

Tilbagekomst til Arenenberg. — Hortenses søn bliver æresborger i Schweiz. — Hertugen af Reichstadts død. — Ludvig Napoleons fremtidsplan. — Hortenses ærgjerrighed og uro. — Livet paa Arenenberg. — Spaadommen.

Reisen gennem Frankrige havde udtømt dronningens kræfter; dybt skuffet vendte hun tilbage til Schweiz. Hun skrev i sine memoirer:

«En grusom lovbestemmelse tvang mig bort fra mit eget land. Ogsaa Italien var lukket for mig, fordi det var lukket for min søn. Men Schweiz havde jeg endnu, — Schweiz, der havde været mit første tilflugtssted, da de forenede magter forfulgte os! Dette land havde givet mig beskyttelse efter vort store nederlag. Kanton Thurgau havde havt det mod at beholde mig tiltrods for diplomaternes trusler og tiltrods for de endeløse forfølgelser, som jeg havde været gjenstand for fra Bourbonnernes side.

Jeg havde smagt nogle rolige øieblikke i den herlige natur og blandt den ligefremme befolkning, der var mig hengiven. Nu kom jeg igjen for at bede det fredelige land om et fristed; og man negtede mig det ikke. Efter forfærdeligere ulykker end dem, der havde rammet mig, da jeg første gang kom did, gjensaa jeg mine bjerge. Jeg var endelig alene med alle mine hjertesaar!» —

Hvor tungt og bittert det svundne aar end havde været for hende, hvor dybt sørgmodig og skuffet hun end følte sig, saa havde modgangen ikke været istand til at slukke hendes forhaabninger.

Ved Vendôme-søilens fod havde hun fuldtud faaet bekræftet, at Napoleons navn endnu eiede sin tryllemagt over Frankrige.

Hendes ene søn var død. Men han, der endnu levede, havde taget baade hendes virkelyst og hendes ærgjerrighed i arv. Og hvor træt hun end var, følte hun sig kraftig nok til at udfolde hele sin klogskab og sin store udholdenhed, hvor det gjaldt at hjælpe sit barn.

Faa maaneder efter hendes tilbagekomst blev hen-

des søn udnævnt til æresborger i kanton Thurgau «som tak for de mange velgjerninger, som befolkningen havde modtaget af dronning Hortense, og som bevis paa, hvor høit man skattede sine ædle gjester paa Arenenberg».

Den 28de mai 1832 skrev Ludvig til fyrst Metternich, at republikanerne forberedte et stort slag for at bemægtige sig herredømmet i Frankrige, og at øieblikket var gunstigt til at udfolde hertugen af Reichstadts fane. Men han fremholdt samtidig, at hertugen maatte give sit skriftlige samtykke, forat hans tilhængere kunde være sikre, paa at han ikke vilde afslaa den krone, som man havde i sinde at tilbyde ham.

Metternich sendte brevet til kongen af Frankrige.

Samme dag skrev han til den østerrigske gesandt i Paris:

«Jeg betragter hertugen af Reichstadt som fortabt; hans sygdom er fuldt udviklet lungetuberkulose. Denne sygdom, der ikke skaaner nogen alder, dræber sikkert hurtig, naar man er en og tyve aar.»

Hortense vidste, hvad der ingen hemmelighed var i indviede kredse i Østerrige: Napoleons søn var dødsdømt. Det var et tidsspørmaal, naar banen vilde være fri, saa at hendes egen søn kunde prøve sine kræfter.

Den tolvte juni skrev prins Ludvig til sin syge fætter i Wien:

«Hvis De vidste, hvor høit vi elsker Dem, hvis De vidste, hvor langt vor hengivenhed rækker, vilde De forstaa, hvor vi sørger over ikke at være i direkte forbindelse med Dem, som vi er bleven opdragede

til at holde af som slegtning og ære som keiser Napoleons efterfølger!»

Han skildrede sit varme ønske om at komme til ham. Han tilbød at pleie ham, at trøste ham, vaage hos ham og tale med ham om hans fader.

Napoleons søn modtog hverken denne henvendelse eller et langt og deltagende brev fra exkong Ludvig af Holland, skjønt onkelen sendte det gennem den østerrigske gesandt.¹

To maaneder efter at Hortenses søn havde modtaget ærestitelen af borger i republikken Schweiz, blev han arving til den franske keiserkrone.

Den 22de juli 1832 var hertugen af Reichstadt død. Exkong Joseph, der var familiens overhoved, tænkte fra nu af ikke mere paa at kjæmpe for den keiserlige sag. Exkong Jérôme var tilbøielig til at forsone sig med Ludvig Philip; exkong Ludvig var syg og optaget med at skrive vers.

Ved Napoleon den andens bortgang syntes det bonapartistiske parti at have lidt et tab, der aldrig kunde erstattes. Men Metternich havde opdaget den unge fører, som vilde gribe fanen, der var faldt ud af keisersønnens haand.

«Den dag da hertugen af Reichstadt dør,» havde han skrevet til kongen af Frankrige, «vil Ludvig Napoleon Bonaparte føle sig kaldet til at stille sig i spidsen for den franske stat.»

Ludvig Philip vidste, at den unge Napoleonide vilde forsøge at vende tilbage til sit fødeland. Den hellige alliance holdt et vaagent øie med ham. I almin-

¹ Begge disse breve ligger endnu i det fyrstelige Metternichske arkiv.

delighed betragtede man ham derimod ikke som farlig. Den schweiziske borgerret kastede et slør over hans fremtidsplaner; og det franske politi fandt ikke stor anledning til at mistænke ham.

Tilsyneladende havde han ingen tilhængere; næsten alle, der havde modtaget gaver, titler og embeder af den afdøde keiser, havde nu sluttet sig til den nye konge. Han var fattig; thi Bourbonnerne havde beslåglagt det, som tilhørte ham og hans moder, og Ludvig Philip vogtede sig for at give dem deres eiendomme igjen. Europas hoffer havde kun beskæftiget sig med ham for at forfølge ham.

Alligevel havde Metternich ret: Kongen af Frankrige havde grund til at frygte ham!

Napoleon den anden havde været østerrigsk officer og Østerriges fange. Faa havde talt til ham om hans fader, og hans egen moder havde svigtet ham. Han var bleven forkvaklet og havde været forladt i et fremmed land.

Kun fransk blod flød i den tredie Napoleons aarer. Forbindelsen mellem ham og hans fædreland havde aldrig været afbrudt; revolutionens sønner havde været hans lærere, og hans aand havde kunnet udfolde sig frit.

Han havde keiserens skjebnetro, og over alt andet elskede han keiserens minde. At blive værdig Napoleonnævnet havde været hans stræben; at fortsætte den store Napoleons verk var ledestjernen i hans landflygtigheds nat.

Ingen betæneligheder svækkede ham. Og han havde en moder, som led og kjæmpede, som ofrede og troede paa ham.

I sine drømme saa han sig paa keisertronen. Han var overbevist om, at kjærligheden til hans onkels dynasti levede i hans fædreland, og han besluttede at fremstille sig for det franske folk, selv om han skulde falde som offer for dette forsøg. —

Den unge mand beboede en pavillon, der laa tæt ved Arenenberg, hvor han førte et strengt arbejdsliv. I hans moders saloner fandt man rester af keiser tidens luksus; men i prinsens værelser var bøger og vaaben de eneste prydelser.

Vinter og sommer stod han op adskillige timer før nogen af tjenerne. Han var en udmerket rytter, og hver morgen gjorde han en lang ridetur. Ved tilbagekomsten satte han sig straks ved sit skrivebord. Han studerede med største iver, men afbrød studierne flere gange i dagens løb for at øve sig i fegtning og skydning. I sommertiden svømmede han ofte over Bodensøen sammen med en kamerat fra omegnen.

Han havde dronning Hortenses behagelige fremtræden og hendes smukke, sværmeriske, blaagraa øine; ved første øiekast mindede han paafaldende baade om hende og om prins Eugène. Men ved nærmere betragtning saa man, at han ogsaa lignede sin fader og keiser Napoleon. Han var meget afholdt af dem, der kjendte ham nærmere, og landbefolkningen i Schweiz omgikkes ham som ven og ligemand. —

Hans moder havde baaret alle skjebneslag med løftet pande; hendes holdning var lige rank, og i blikket laa den gamle viljekraft. Efter de oprivende begivenheder, der havde fulgt efter hendes ældste søns tragiske død, viste det sig imidlertid, at hendes nervesystem var rystet. Aaret 1831 havde givet

hendes i forveien svage helbred et stød, som hun ikke forvandt.

Hver gang sønnen var fraværende, pintes hun af sygelig uro. «Naar jeg er alene, vaagner alle mine sorger, og alle mine hjerteskaar rives op,» sagde hun.

Omkring det tidspunkt, da hertugen af Reichstadt døde, fik hun en gjest, der skulde blive hende til megen trøst: Den tidligere omtalte dr. Conneau, som var flygtet til Frankrige efter urolighederne i Italien, skrev til hende, at han agtede at nedsætte sig som læge i Paris. Hun svarede med at bede ham om at komme til Arenenberg og slaa sig ned hos hende. Hun overøste ham med godhed; han blev hendes fortrolige raadgiver, og hun tog paa sit dødsleie det løfte af ham, at han aldrig skulde forlade hendes søn.

Hvor sikkert hun end troede paa Ludvigs fremtid, saa viser hendes breve, at hun havde øieblikke, de hun følte sig overordentlig nedstemt og træt. Den sekstende december 1832 skrev hun til sin søn:

«Det eneste, som jeg trænger, er dig og solen! Jeg længter ikke engang efter fædrelandet; jeg har elsket det for høit til ikke at blive krænket over dets utaknemmelighed!»

Hun fortsatte at nedskrive sine erindringer og offentliggjorde den del af dem, der omhandlede hendes reise gennem Frankrige 1831. Desuden ordnede og offentliggjorde hun Napoleons breve til Josephine, der blev læst med umaadelig interesse af hele den dannede verden, og som i tidens løb har oplevet hundreder af oplag.

Med største elskværdighed modtog hun vedblivende alle franskmænd; hun arbeidede ufortrødent paa at

skaffe sønnen tilhængere. Langsomt og forsigtig, i dybeste stilhed, hjalp hun ham med at danne et parti i den franske armée og inden den franske presse.

Paa foranledning af Ludvig Philip sendte Talleyrand sin sekretær Racourt til kanton Thurgau for paa nærmere hold at iagttage prinsen, der efter sin fæters død kaldte sig «Ludvig Napoleon». Han leiede værelser i fru Parquins hotel; hans nærgaaende spørgsmaal røbede snart, i hvad ærinde han var kommen til egnen. Ingen gav ham de oplysninger, som han bad om. Han gjorde visit hos dronning Hortense, der indbød ham flere gange og som sammen med sine venner morede sig med at føre ham paa vildspor.

Da han kom til Paris med uforrettet sag, bad Talleyrand sin niece hertuginde af Dino om at reise afsted i samme ærinde; han havde indviet hende i diplomatiets hemmeligheder, og hun var en mere end almindelig listig dame. Paa sin saakaldte «forførelsesreise» slog ogsaa hun sig ned i fru Parquins hotel, og ogsaa hun aflagde besøg hos den tidligere dronning af Holland.

Hertuginde tilbragte adskillige aftener paa Arenenberg og blev ligesaa fuldstændig narret som den troskyldige sekretær. Hun skrev til kongen af Frankrige:

«Ludvig Napoleon er i ingen henseende farligere for julimonarkiet end hvilkensomhelst elev ved den tekniske skole, der er flink matematiker. — Han er bly og stille som en velopdragen liden frøken.»

Høsten 1832 kom Hortenses veninde fru Récamier

og baronesse Salvage til Arenenberg fulgt af digteren Châteaubriand, der blev venlig modtaget, skjønt han havde spillet en fremtrædende rolle ved familien Bonapartes fald. Blandt gæsterne var desuden den ældre Alexander Dumas, som dengang endnu var ung.

Prins Ludvig Napoleon.

Baade fru Récamier, Châteaubriand og Dumas har fortalt om besøget paa Arenenberg. Alexander Dumas var tilstede, da fru Récamier blev meldt. Man merkede dronningens store glæde over at se hende igjen, og de hilste paa hinanden som søstre. Fru Récamier saa ud som en dame paa fem og tyve aar; digteren troede ikke sine

egne øren, da han hørte de to veninder fortælle episoder fra revolutionens dage, som de selv havde oplevet.

I aftenens løb opfordrede man Hortense til at synge; hun satte sig til pianoet og foredrog sange, som hun nylig havde komponeret. —

Dumas bad hende om at synge: «Vous me quittez pour marcher à la gloire», som hun havde komponeret under keiserdømmet. Hun svarede, at hun

ganske vist erindrede musikken, men havde glemt ordene.

Digteren huskede dem imidlertid; han reiste sig og deklamerede med varme:

«Vous me quittez pour marcher à la gloire,
Mon triste cœur suivra partout vos pas,
Allez, volez au temple de mémoire:
Suivez l'honneur, mais ne m'oubliez pas!»

Dronningen brast i graad. Hun fortalte den unge digter, at general Ségur havde skrevet verset paa Josephines bøn, da Napoleon drog i krigen 1808. Hun havde anmodet sin datter om at komponere musik til ordene og bedt hende om at synge dem dagen før keiserens afreise. Da hun havde sluttet sangen, havde Napoleon kysset hendes moder og sagt: «Du er det bedste menneske jeg kjen-der!»

«De kan forstaa, hvor mange minder der er knyttede til denne sang,» tilføjede hun vemodig. —

Alle, der besøgte Arenenberg, var enige om, at hun kun levede for sin søn. Ikke uden overraskelse lagde man merke til, at hun og hendes tjenerpersonale behandlede ham som konge. Hvor fornemme de gjester end var, som hun saa i sit hus, saa indtog sønnen altid den første plads.

Ligesom keiserinde Josephine var hun meget overtroisk. Hun plagede sig med tanker paa fremtiden og havde forudannelser om, hvad der vilde ske.

Alt hvad der stod i forbindelse med aandeverdenen tiltrak hende, og hun bragte ofte dette emne paa bane om aftnerne paa Arenenberg. Fru von Krüdener havde i sin tid vakt hendes interesse for de

skjulte ting. Senere havde hun gjentagne gange udspurgt sandsigersker om fremtiden; i Rom havde en spaakvinde forudsagt, at hendes søn vilde blive fører for et stort folk.

En af datidens mest bekendte hypnotisører, dr. Bailly, besøgte Arenenberg. Hun bad ham om at holde en seance; han lovede at gjøre det, hvis han kunde finde et passende medium.

Blandt de personer, som hun fremstillede for ham til dette øiemed, valgte han en mulatinde, Malvina, der var beskæftiget i køkkenet. Paa grund af sin dumhed og uvidenhed kunde hun umulig forstaa noget af sagen.

Han hypnotiserede hende. Hun faldt let i søvn, og han satte sit medium i forbindelse med dronningen.

Ludvig Napoleon var et par dage iforveien reist til Bern, hvor en bog af ham var under trykning; derfra havde han til hensigt at reise til Thun for at tage del i feltmanøvrerne.

«Ser du min søn Napoleon?» spurgte Hortense.

«Jeg ser ham,» svarede Malvina. «Han er omringet af soldater. Man samler sig om ham og raaber: «Leve keiseren!» — Man bærer en trefarvet fane og en ørn.»

«Det maa være artilleristerne i leiren ved Thun,» sagde moderen.

«Nei, vi er ikke i Schweiz,» mumlede Malvina, der blev mere og mere urolig. «Hvor er vi? — Jeg hører, at man taler tysk! Men man raaber: «Vive l'empereur!» — — Prinsen taler til soldaterne! — — De bærer ikke schweizernes uniform.»

«Hvad ser du mere?» spurgte dr. Bailly, som forsterkede sine strygninger.

«Jeg ser ikke mere,» svarede mediet. Men efter en stunds taushed raabte hun pludselig:

«Jo, nu ser jeg ham igjen! Han er alene, — han er i fængsel.»

«I fængsel!» udbrod dronningen. «Min søn Napoleon i fængsel?»

«Døren gaar op. Man kommer for at hente ham; — han føres bort af politisoldater.»

«Man fører ham bort!» raabte moderen med et angstskrig. «Hvorfor fører man ham bort? Hvor fører man ham hen?»

«Han er ombord paa et skib, der forsvinder i mørket.»

«Hvor han saa reiser hen, vil jeg følge ham,» sagde dronningen stille.

«De kommer ikke til at følge ham. Jeg ser ham igjen, — han er altid alene.»

«Hvem kan hindre mig fra at følge ham til verdens ende,» sagde Hortense.

Mediet brast i hysterisk graad.

«De er syg, meget syg!» raabte hun.

Dr. Bailly, som saa, at dronningen blev mere og mere nervøs, vilde afbryde seancen.

«Nu ser hun intet mere,» sagde han.

Malvina reiste sig.

«Jo, jeg ser,» sagde hun. «Jeg ser prinsen mellem mange mennesker. Alle taler fransk!»

«Han er altsaa i Frankrige?» spurgte hans moder.

«Ja, han er i Frankrige; — han er i Paris! — — Jeg ser det tydelig: Han er i Tuilerierne!»

Hun faldt paa gulvet og vred sig i krampe.
Seancen var tilende; den havde gjort et dybt indtryk paa Hortense.

«Jeg tror paa spaadomme,» sagde hun.

XVIII

Ludvig Napoleon og hans fader. — Hortense og hendes søn tilbringer en vinter i Genf. — Prinsesse Mathilde. — En paatænkt familieforbindelse. — Ludvig Napoleon som forfatter. — En bonapartistisk sammensværgelse.

1833 offentliggjorde Ludvig Napoleon et udmerket verk om de politiske og militære forhold i Schweiz; han behandlede i bogen sociale og administrative spørgsmaal, der ogsaa berørte Frankrige, og hvori man skimtede de idéer, som han senere gennemførte som keiser.

Hans arbeide vakte umaadelig opsigt i Schweiz og blev rost overalt; den eneste som dadlede det var hans egen fader.

Den unge mand havde altid vist ham hengivenhed og sønlig ærbødighed, men var ikke vant til kjærlig overbærenhed fra hans side. Exkongen af Holland blandede sig i alt hvad der vedrørte sønnen, og det var ikke let for ham at gjøre den fordringsfulde særting tilpas. Brevvekslingen mellem dem visser tilfulde, hvor vanskelig det maatte have været for Hortense at leve sammen med denne urimelige mand:

Der brød kolera ud i Florenz. Prins Ludvig vilde ile til ham og være hos ham under epidemien. Men den gamle opfattede hans kjærlige hensigt udelukkende som en forsigtighedsregel for at sikre sig arven efter ham.

Sønnen roste hans optræden, medens han var konge i Holland. Faderen svarede rasende: «Det er høist upassende, naar en yngling paa fire og tyve aar vil bedømme keiser Napoleons politik!»

Skjønt hans egen haandskrift var næsten ulæselig, klandrede han i de sterkeste udtryk, at Ludvigs haandskrift ikke var smuk og tydelig nok. Hvad han end sagde og gjorde, kunde prinsen vente haarde ord af sin fader.

«Jeg faar saa ofte bebreidelser fra Dem, at jeg burde være vant til dette,» skrev han til den gamle. «Alligevel saarer de haarde ord mig saa dybt, som om det var første gang, jeg hørte dem!» — —

Hortense stod fremdeles under opsigt af Europas monarker. 1834 fik hun lyst til at tilbringe nogle vintermaaneder i Genf. En schweizisk officer, der nærrede meget venskabelige følelser for hende og hendes søn, paatog sig at udvirke Ludvig Philips tilladelse til dette ophold.

«Dronningen længter efter at høre det franske sprog,» sagde han til kongen; «og vinteren er saa lang paa Arenenberg.»

«De er en overmaade godtroende mand,» svarede Ludvig Philip. «Hun og sønnen vil til Genf for at danne en sammensværgelse mod mig. Skjønt jeg ved det, giver jeg min tilladelse; thi de er begge aldeles ufarlige.»

Den tiende december skrev Hortense til Ludvig Belmontet:

«Mine indskrænkede midler tvinger mig til at blive boende vinteren over her i mine bjerge udsat for uveir og storm. — — Jeg skulde ikke klage, hvis ikke min unge søn var uden selskab og uden anden adspredelse end det ihærdige arbejde, som han fordyber sig i. — Han er af naturen saa rigt udrustet og han er en saa god og agtværdig yngling. — — Jeg glæder mig over hans ædle karakter; men samtidig sørger jeg over, at jeg ikke kan gjøre livet lysere for ham. — — — Vi tænker at reise til Genf om et par maaneder; der vil han ialfald faa høre det franske sprog, og det vil blive en behagelig afveksling for ham.»

Medens moder og søn opholdt sig i Genf, døde Louise Parquin-Cochelet, der havde været dronningens fortrolige i næsten fem og tretti aar. Savnet af den gamle veninde mildnedes gennem den elskværdige baronesse Salvage, der i Hortenses sidste leveaar indtog fru Parquins plads, og som viste hende samme trofasthed og hengivenhed, som den afdøde forelæserinde.

Den unge prinsesse Mathilde Bonapartes besøg kastede et solstreif over de lange dage paa Arenenberg.

Under vinteropholdene i Rom havde Hortense og hendes søn næsten altid pleiet at træffe sammen med exkong Jérôme af Westphalen og hans familie.

Napoleon havde sagt i sit testamente, at hans broder- og søsterbørn burde gifte sig inden familien, og at de ikke burde søge forbindelser med de euro-

pæiske kongehuse. Keiserens udtalelse havde medvirket til, at Ludvigs og Hortenses ældste søn havde egtet den ene af Josephs døtre. Med hans ønske for øie var det høist naturligt, at forældrene begyndte at tænke paa giftermaal mellem Jérômes datter og deres yngste søn.

Exkongen af Westphalens hustru, der var født prinsesse af Württemberg, døde i Lausanne i slutningen af november 1835. Efter dødsfaldet fulgte faderen sin søn og datter til Arenenberg, hvor dronning Hortense tog sig af dem, som om de kunde have været hendes egne børn.

Prinsesse Mathilde var frisk som en rose, elskværdig og ligefrem. Hun havde familien Bonapartes regelmæssige ansigtstræk, og hun var stolt af den slegt, som hun tilhørte. Hun var meget livlig, klog og stærkt interesseret for kunst.

Hortense ønskede varmt at faa hende til svigerdatter. I virkeligheden var hendes mand enig med hende, men han gjorde som sædvanlig vanskeligheder: han fremhævede sin broder Jérômes ødselhed og begge de unges fattigdom.

Sluttelig blev familierne imidlertid enige om partiet. Mathilde reiste for en tid til sin moders slegtninge i Württemberg, medens hendes broder blev paa Arenenberg og studerede under sin fætters vejledning.

Da prinsessen kom tilbage, modtog hele familien hende som Ludvig Napoleons forlovede.

Fru Letizia sendte det unge par sin velsignelse fra dødssengen. —

I Frankrige var der stor misfornøielse med Ludvig

Philip inden næsten alle samfundslag. Pressen angreb regjeringen heftig. Man opdagede vidt forgrenede arbejderbevægelser. Man merkede urolighed blandt tropperne; og gjentagne mordforsøg paa kongen havde

Prinsesse Mathilde.

fundet sted. Forholdene syntes at indbyde til et forsøg paa at vælte hans trone.

Mod slutningen af 1835 udkom en bog af prins Ludvig Napoleon, «Manuel d' Artillerie», der stillede ham i første række blandt datidens taktikere. Forat hindre, at hans arbeide kom paa listen over forbudte bøger i hans fædreland, havde han sat paa titel-

bladet: «Til brug for de schweiziske artilleriofficerer.» Og til sit eget navn havde han fordringsløst føiet: «Kaptein ved Kanton Berns artilleri-regiment.»

De største udenlandske aviser omtalte verket som det betydeligste militærskrift, man hidtil kjendte. Og forfatteren rostes i høie toner i den franske presse.

Allerede i lang tid havde han brevvekslet med lederne af det republikanske parti og med de frisin-

dede blades redaktører. Han besluttede, at Frankrige nu skulde faa anledning til at vælge mellem Ludvig Philip og keiserens slegtning.

Hans hovedhjælper var Fialin de Persigny, der havde tjent nogle maaneder i den franske hær, men havde taget afsked, da Ludvig Philip blev konge. Belmontet havde forestillet ham for prinsen, som sagde til den unge digter:

«De har i Persigny skaffet mig den mand, som jeg behøver!»

Han blev hans ven og boede flere aar paa Arenenberg som hans sekretær; han forlod ham kun for at reise til de franske provinser ved Rhinen, hvor han hvervede tilhængere for hans sag.

En meget nyttig hjælper havde Ludvig Napoleon desuden i den berømte sangerinde fru Gordon («Eleonore Bro.»)

Hun havde været gift med en engelsk officer; men hun var datter af en kaptein i den gamle garde, der havde lært hende at elske keiserens minde. Hortense havde baade i Rom og paa Arenenberg modtaget hende med den mest udsøgte elskværdighed.

Uden nogensomhelst egenkærlig bagtanke gjorde denne dame alt for at skaffe prinsen tilhængere; og det faldt hende let, da hun jevnlig gav koncerter baade i Baden og Strassburg og havde en stor beundrerskare blandt officererne.

Sommeren 1835 og 1836 opholdt Ludvig Napoleon sig i Baden-Baden, der flittig blev besøgt af franske officerer. Han indledede forbindelse med en stor del bonapartister, der ikke havde noget at tabe, men som havde alt at vinde ved et regjeringsskifte.

Gjennem fru Gordon gjorde han bekjendtskab med oberst Vaudrey, en letsindig, men ærelysten mand, der var kjendt for den store indflydelse, som han havde over sine soldater.

Sangerinden gjorde ligeledes hvad hun kunde for at vinde general Voirol for prinsen, og hun meddelte ham, at han kunde regne paa den tapre gamle mand. Da han bad generalen om en personlig sammenkomst, viste det sig imidlertid, at hun havde taget feil.

«Jeg ærer keiserens minde,» svarede han. «Jeg høiagter hans slegtninge og beklager deres ulykker! Men jeg agter mit lands love høiere end alt andet; og en af disse love forbyder Napoleon Bonapartes familie at vende tilbage til Frankrige!»

Denne ene skuffelse rokkede dog ikke den unge Napoleonides tro paa sin gode lykke. Han havde besluttet hurtigst muligt at give stødet til en revolutionær bevægelse, som han haabede skulde brede sig over hele Frankrige. Det var hans plan at tage Strassburg til udgangspunkt. Hvis det lykkedes ham og hans tilhængere at faa de derværende tropper til at reise sig, vilde den sterkt befæstede by samt en mængde vaaben og ammunition falde i de sammensvornes hænder.

Derefter var det hans hensigt at rykke mod Paris i forcerede marscher. Han haabede, at soldaterne vilde blive elektriserede ved synet af keiserens brodersøn, saa at man paa veien kunde trække nationalgarden og de øvrige tropper med sig.

«Jeg ved, at jeg kun har betydning paa grund af det navn, som jeg bærer, og at min person ikke betyder det ringeste!» sagde han til en fortrolig ven.

Men alligevel mente han, at han under den raadende stemning kunde styrte huset Orleans ligesaa let, som hans store onkel ved sin tilbagekomst fra Elba havde styrtet Bourbonnerne.

XIX

Hortenses raad til sin søn. — Prinsen forlader Arenenberg. — Det mislykkede oprørsforsøg.

I de kolde og ensomme dage paa Arenenberg nedskrev Hortense raad til sin søn:

«Bourbonnerne, der betragter sig som eiere af Frankrige, kan fordre riget som sin ret,» skrev hun. «Men Napoleoniderne maa erindre, at deres magt er udsprunget af folkets vilje; de maa vente, til folket kalder paa dem, og de maa underkaste sig folkeviljen, selv om den gaar deres egne ønsker imod. — Napoleon, som har skabt vor berømmelse, knuste visselig folkene under sin ærgjerrigheds jernhæl; men han gjenopvakte herlige forhaabninger hos alle undertrykte, og han vakte beundring overalt.

Glem ikke, at du er fyrste, men husk samtidig, at din fyrstetitel skriver sig fra den nye tid! Hvis du vil, at andre skal have ærbødighed for den, maa du først og fremst vise din personligheds værd. — — —

Naar de rige frygter for at miste sine eiendele, saa lov dem, at du vil være deres beskytter! Er det folket, der lider, saa lad dem se, at ogsaa du er en undertrykt, og lad dem føle, at det er gennem dig, de kan vente frelse! — — Tro, at det ikke er umu-

ligt for dig i bogstavelig forstand at blive et ideal; — menneskene liker at søge beskyttelse hos et jordisk forsyn.

Det er let at vinde folkets kjærlighed; thi det er troskyldigt som et barn! — Folket gjør ikke oprør, uden naar det tror, at det bliver uretfærdig behandlet eller naar det opdager forræderi. — —

Afvis ingen! Men giv dig heller ikke helt hen til nogen! Modtag alle med venlighed, ogsaa de nysgjerrige, projektmagere og dem, som kommer for at give dig raad. Alt kan blive dig til nytte! Der findes ikke en komedie eller et drama, der rulles op for dine øine, uden at du kan lære af det.

Dronningen tilføiede to læresætninger, som Napoleon den tredje aldrig glemte:

«En fyrste maa kunne tie; naar han taler, maa han intet røbe!» Og: «Vær altid trofast mod dine venner!» —

Hendes søn havde besluttet, at det store slag skulde staa i slutningen af oktober 1836. Ikke engang moderen vidste, hvilke stridskræfter han havde samlet. Men sikkert vidste hun mere, end hun lod ham ane.

Skjønt hun troede, at en lysende fremtid var forbeholdt for hendes barn, var hun over al maade urolig ved tanken paa at tiden til handling nærmede sig; hun havde en følelse som om grunden pludselig gled bort under hendes fødder.

Naar hun og prinsesse Mathilde kørte ud, fulgte prinsen dem tilhest tilsyneladende sorgløs og munter. Han havde bestemt sin afreise fra Arenenberg til den 25de oktober. Faa dage før reiste hans forlovede

til Florenz; hun vilde opholde sig hos svigerfaderen, indtil brylluppet skulde finde sted.

Den unge mand fortalte sin moder, at han havde til hensigt at gjøre en jagtudflugt. Men da hun i sin angst bad ham om at sige hende den virkelige aarsag til reisen, medgav han, at han skulde til et politisk møde ved den franske grænse.

Hun vilde ikke trænge dybere ind i hans hemmelighed; hun fulgte ham et stykke paa veien, og de omfavnede hinanden dybt bevægede.

Endelig rev han sig løs. Hortense satte Josephines vielsesring paa hans finger og sagde:

«Naar du er i fare, vil denne ring beskytte dig!»

Den 28de oktober kom han til Strassburg.

Persigny og fru Gordon havde under hans fravær vundet nye tilhængere for ham. Faa dage efter indtraf Parquin, der efter julirevolutionen var bleven kaldt tilbage til Frankrige, og som nu var oberst; prinsen vidste, at denne mand var rede til at ofre sit liv for ham. General Voirol, som han indtil sidste øieblik havde næret et svagt haab om at vinde, havde derimod stillet sig i opposition til ham og givet regjeringen i Paris et vink om, hvad han anede om hans planer.

Natten til den trettiende oktober tilbragte Ludvig Napoleon alene med Persigny.

«Min stakkels moder ved ikke noget, og hun bliver saa let urolig,» sagde han. «Det er aldeles nødvendigt, at jeg underretter hende om min skjebne, som snart vil være afgjort.»

Han skrev to forskjellige breve til hende; det ene skulde øieblikkelig sendes afsted, hvis alt gik godt;

det andet skulde afsendes, hvis hans foretagende strandede.

Det var bestemt, at oberst Vaudrey, naar dagen gryede, skulde samle sit artilleriregiment i Austerlitz-kasernen. Klokken seks sendte han bud til prinsen, at han burde indfinde sig.

Da han nødvendigvis maatte have en general i sit følge, havde den gamle Parquin mod sin vilje maattet iføre sig generalsuniform. Persigny bar kapteinsuniform, skjønt han aldrig havde været andet end løjtnant.

Fulgt af disse to og af nogle andre tilhængere viste han sig pludselig i kasernegaarden, hvor regimentet stod opstillet i firkant med oberst Vaudrey i midten.

Sneen faldt i tætte masser. Obersten kommanderede: «Vagt i gevær!»

«Soldater!» raabte han. «En stor revolution bryder i dette øieblik ud i Frankrige under ledelse af keiser Napoleons brodersøn, som her staar foran eder. Han vender tilbage til fædrelandet for at gjengive folket de rettigheder, som man har berøvet det, for at gjengive arméen den berømmelse, som hans navn erindrer om, og landet den frihed, som det har mistet! Ved udførelsen af dette store og hæderkronede foretagende regner han paa eders mod, offervilje og fædrelandskjærlighed! Alle, der elsker hæderen og Frankriges frihed, bør samle sig om ham!»

Han endte sin tale med et kraftigt: «Leve Napoleon!» Og hans officerer og soldater gjentog med begeistring hans leveraab.

Prinsen benyttede øieblikkets stemning; han holdt

en ildfuld tale, hvori han erklærede, at han var fast besluttet paa at seire eller dø for det franske folks frihed og ære. Han erindrede om, at Napoleon den store havde gjort sine første skridt paa krigerbanen ved samme regiment, og at det var det samme tapre regiment, der havde aabnet Grenobles porte for ham, da han vendte tilbage fra Elba.

«Soldater!» raabte han, «skjebnen har bestemt, at ogsaa de, som nu tilhører regimentet, skal have æren af at være de første, som hilser den ørn, der blev baaret frem ved Austerlitz og Wagram!»

Ved disse ord udfoldede han en fane fra keiser Napoleons tid.

Jubelen var ubeskrivelig.

«Leve Napoleon! Leve keiseren!» rungede paa nyt gjennem luften. Musikken istemte først marseil-leaisen og derefter dronning Hortenses «Le chant de départ.» Regiment satte sig i bevægelse. I spidsen gik Ludvig Napoleon, oberst Vaudrey, oberst Parquin og et halvt snes andre bevæbnede officerer.

Toget vakte umaadelig opsigt. Vinduerne i byen fyldtes af tilskuere, der klappede i hænderne, raabte «keiseren leve» ligesom soldaterne og sang «Partant pour la Syrie», som man ikke havde hørt paa mange aar.

Allerede før prinsen forlod Austerlitzkasernen, havde han sendt sin tjener afsted til dronning Hortense med det brev, som meddelte det lykkelige udfald af hans foretagende. Det andet brev rev han istykker.

Regimentet tog veien til infanteri-kasernen. Samtidig gjorde oberst Vaudrey forsøg paa at fængsle

Ludvig Napoleons oprørsforsøg i Strassburg.

general Voirol i hans bolig; men den gamle mand sled sig løs, og det lykkedes ham at undkomme. Persigny arresterede Strassburgs øverste politiembedsmand.

Modtagelsen i infanterikasernen var ikke saa hjertelig, som de sammensvorne havde ventet. Infanteristerne stod et øieblik tvivlraadige, da artilleristerne rykkede ind i gaarden og raabte:

«Keiseren leve!» Men en af officererne skreg med tordenrøst:

«Denne mand, der kalder sig keiserens brodersøn, er en karakterløs person! Han er oberst Vaudreys slegtning!»

Officererne samlede sine soldater og lod dem med dragne sabler drive artilleristerne ud. Der opstod fuldstændig forvirring i det trange gaardsrum. Oberst Vaudrey maatte overgive sig; Parquin blev blodig haanet, fordi han var i generalsuniform, og prinsen blev skilt fra sine tilhængere.

Oprøret var kvalt, da general Voirol kort efter kom til kasernen. Ludvig Napoleon og hans tilhængere blev kastede i fængsel; kun Persigny reddede sig ved flugt.

Sønnens brev var fremkommet til Arenenberg; men dagen efter fik Hortense vide, at prinsen og hans venner sad fængslede.

Faa dage efter fik hun et nyt brev, hvori han i alle enkeltheder redegjorde for sit uheldige foretagende og beklagede sine tilhængeres skjebne og den sorg, som han forvoldte moderen.

«Hold modet oppe, min elskede moder,» skrev han. «Jeg skal tilsidst vide at hævde vort navns ære!»

XX.

Moderen reiser til Frankrige for at frelse sin søn. — Hun vender dødssyg tilbage til Schweiz. — Prinsen sendes til Amerika. — Hans slegtninges vrede. — Dronningen forsvarer sønnen. — Brev fra Hortense til prins Ludvig Napolen.

Det sidste aar havde alle paa Arenenberg merket, at dronningen var syg. Prinsens mislykkede oprørsforsøg i Strassburg gav hende dødsstødet.

Skjønt Frankrige ifølge loven fremdeles var stængt for hende, bestilte hun øieblikkelig postheste, da hun fik vide, at han var fængslet; hun vilde kaste sig for Ludvig Philips fødder for at bede om naade for ham.

Dr. Conneau bønfuldt hende om ikke at forlade Arenenberg; han sagde aabent, at hun ikke kunde taale reisen. Uden at agte paa hans ord kjørte hun afsted fulgt af baronesse Salvage, der i de sidste aar havde boet hos hende.

Det var meget koldt, og de to damer kjørte nat og dag; men den nedbøiede moder lagde hverken merke til kulden eller til reisens besværlighed. Hun havde intet pas og maatte derfor stanse udenfor Paris' mure, hvor hendes gamle veninde hertuginde af Ragusa aabnede sit slot for hende.

Baronesse Salvage kjørte alene ind i hovedstaden, og søgte audiens hos ministerpræsidenten, grev Molé. Hun fortalte ham, at dronning Hortense var med hende og ventede udenfor byen; hun behøvede ikke at forklare grunden til denne pludselige reise.

Molé meddelte baronessen, at regjeringen havde

besluttet at lade naade gaa for ret, og at prinsen vilde slippe med at sendes som fange til søkysten og derfra til De forenede stater.

«Da dronning Hortense er kommen til Frankrige uden tilladelse, maa hun underkaste sig vore vilkaar,» vedblev ministeren. «Vi forlanger, at ogsaa hun reiser til Amerika!»

Baronessen svarede, at dronningen sikkert med glæde vilde reise til sin søn, uden at nogen befalede det, men at hun paa grund af sin sygelighed neppe vilde være istand til at gjøre det før til vaaren.

Hertil bemærkede Molé koldt, at hun under enhver omstændighed maatte reise inden en maaned. Hvis hun ikke fulgte dette paabud, vilde Schweiz ikke længer kunde yde hende beskyttelse. Den franske regjering vilde lukke øiet for hendes ulovlige reise, dersom hun forlod riget straks, tilføiede han. Under ingen omstændighed maatte hun gjøre forsøg paa at komme ind i hovedstaden; og ministeren forbød baronesse Salvage at underrette en eneste af hendes venner om at hun var dem saa nær.

Fru Récamier fik alligevel vide, at dronningen opholdt sig hos hertuginde af Ragusa, og hun skyndte sig did for at berolige og trøste hende. Hun var forfærdet over at finde sin veninde saa syg og forandret.

Hortense vidste, at sønnens liv var reddet; men hun var nedsunken i dyb fortvivelse over, at han var forvist til Amerika.

Den unge mand var allerede paa vei til Paris. Natten efter baronesse Salvages samtale med ministeren blev han under bevogtning ført ind i hovedstadens politikammer.

Politimesteren modtog ham venlig; han fortalte ham, at dronning Hortense var kommen for at bede om naade for ham.

Prinsen var paa det høieste overrasket.

«Naar kan jeg træffe min moder?» spurgte han.

«De kan aldeles ikke træffe hende,» lød svaret. «Forøvrigt bor dronningen udenfor Paris, og hun reiser imorgen til Schweiz.»

Medens hendes søn blev ført til kysten som fange, vendte hun tilbage til Arenenberg uden at vide, at han havde været hende saa nær; hvis hun havde havt anelse om dette, vilde hun sikkert have trodset alle farer for at ile til ham. —

De af hendes venner, der havde truffet hende, havde en bestemt forudfølelse af, at de aldrig vilde faa se hende igjen.

Reisen forværrede hendes onde. Da hun kom til Schweiz, var hendes ansigt dødsmerket.

Det er bleven sagt, at Ludvig Napoleon, da han forlod Frankrige, aflagdeløfte om aldrig at komme tilbage til Europa; men han har selv paa det bestemteste negtet, baade at han indgik denne forpligtelse, og at man krævede dette løfte af ham. Grev Molé skrev til dronning Hortense og forlangte, at hun i kraft af sin moderlige myndighed skulde formaa ham til at blive ti aar i De forenede stater. Men hun afslog at gjøre det; heller ikke for sin egen del vilde hun afgive løfte om at reise til Amerika.

Skjønt man havde forbudt prinsen at skrive til nogen, inden han gik ombord, paatog politimesteren sig at besørge breve fra ham baade til Frankriges konge og til dronning Hortense.

Han bad indstændig sin moder om ikke at følge efter ham til Amerika; desuden bad han hende om at sørge for at fangerne i Strassburg ikke led nød samt om at beskytte deres børn.

Han sluttede brevet med følgende ord:

«Farvel, min elskede moder! Jeg takker dig for alle de beviser paa kjærlighed, som du har givet mig! — — Jeg vil elske dig evig, af hele mit hjerte!»

Kapteinen paa fregatten «Andromède» havde faaet befaling til at føre ham over havet og landsætte ham i De forenede stater.

Regjeringen havde imidlertid givet forseglede ordre til, at skibet først skulde gaa til Rio Janeiro og blive liggende der en maaned. Prinsen skulde ikke faa lov til at gaa iland; man vilde hindre ham fra at komme i skriftlig forbindelse med sine tilhængere i Frankrige, før retsforhandlingerne mod dem var tilendebragt.¹

Reisen, der blev forsinket af storm og modvind, varede fire maaneder. Paa skibet skrev Ludvig Napoleon hver dag mange ark til sin moder. Hans tanker kredsede uafsladelig om hende, om prinsesse Mathilde og om hans venner.

Hans lange breve blev først afsendt fra Amerika. Hortense, der ikke kunde begribe, at hun intet hørte fra ham, tilbragte maaned efter maaned i en angst, som forbitrede den sidste vinter af hendes liv og fremskyndede hendes sygdom.

¹ I Strassburg havde man frataget Ludvig Napoleon alle hans eiendele, deriblandt 200 000 francs, som han bar paa sig. Da han gik ombord, tilbagegav man ham 15 000 francs af denne sum. Senere fortæltes det i Frankrige, at disse 15 000 francs var en gave fra Ludvig Philip.

Flere læger blev tilkaldte. De udtalte sig svævende til hende selv; men indbyrdes var de enige om, at hun led af kræft, og at de neppe kunde redde hende.

For at fylde maalet for hendes lidelser til randen, brød der en storm af familievrede løs over hende; Bonaparterne gjorde hende ansvarlig for hendes søns ærgjerrighed.

Som familiens ældste var exkong Joseph forarget over, at brodersønnen havde grebet ind i hans rettigheder. Exkong Jérôme skyndte sig at hæve sin datters forlovelse og erklærede paa det bestemteste, at der aldrig mere kunde blive tale om egteskab mellem ham og Mathilde.

«Selv om hans foretagende havde faldt heldigt ud, vilde dette ikke have retfærdiggjort ham i mine øine,» skrev han. «Om han var bleven keiser, vilde jeg heller givet min datter til en bonde end til en person, som er i den grad ærgjerrig og egenkjærlig, at han leger med det stakkels barn, hvis fremtid man vilde have betroet ham!»

For en gangs skyld var exkong Ludvig den mest overbærende.

«Jeg har foresat mig ikke mere at tænke paa det hele,» skrev han.¹ «Hver gang jeg faar breve eller avisartikler vedrørende min stakkels søn, brænder jeg dem uden at læse dem. Dette har jeg netop gjort med to brochurer om sagen; det er uden tvivl hans ulykkelige moder, som lader disse skrifter offentliggjøre.»

¹ Den 20de januar 1837.

Da Ludvig Napoleon omsider kom til New York, laa mange breve fra hans moder og flere breve fra hans fader og ventede paa ham. Til sin store lettelse fik han vide, at hans tilhængere var bleven frikjendte under folkets og oppositionsbladenes jubel og til skuffelse for regjeringen.

Hans fader skjændte paa ham, men sendte ham samtidig sin tilgivelse og sin velsignelse.

Moderen var den eneste, som ikke dadlede ham; alle hendes breve var gjennemglødede af den dybeste kjærlighed. Hun vidste, at hans tilhængeres skjebne i høi grad bekymrede ham, og hun skyndte sig at meddele ham, at hun sendte dem pengehjælp. Samtidig fortalte hun ham om den sympati, som schweizerne viste for ham.

«Befolkningen haaber at se dig snart igjen,» skrev hun; «jeg tror, at der ikke findes en bonde her, som ikke eier dit portræt!»

Hun skjulte ikke for ham at familien Bonaparte var rasende.

«Jo mere jeg tænker paa din families opførsel, desto mere forbauser den mig,» skrev hun. «Den kjære familie optræder mod mig som hele den øvrige verden: den tillægger mig altid ærgjerrige bevæggrunde. — Jeg føler en saadan afsky for menneskene og for alt hvad der vedrører denne verden, at du ikke kan forestille dig det! — — — Alle de, som flokker sig om os, naar vi synes store i verden, betragter os som sit bytte! — Ulykken har ialfald den fordel, at menneskene forlader os og vender os ryggen. Man lever alene, og forsaavidt er man lykkeligere!»

I løbet af vaaren tilraadete lægerne hende at underkaste sig en vanskelig operation.

Hun kaldte dr. Conneau ind til sig og bad ham sige hende, om der var fare for hendes liv. Da

Dronning Hortense.

taarerne traadte ham i øinene, lagde hun venlig sin haand paa hans skulder.

«Jeg ser, at jeg maa forberede mig paa døden,» sagde hun.

Hun stængte sig inde i sit værelse, skrev egenhændig sit testamente og ordnede sine efterladenskaber.

Derpaa skrev hun følgende brev:¹

«Min elskede søn!

Jeg maa snart undergaa en operation, der er aldeles nødvendig. Kanske vil den mislykkes. Jeg sender dig derfor min velsignelse i dette brev!

Ikke sandt, — vi vil træffes igjen i en bedre verden, hvor jeg ønsker, at du vil komme og møde mig, men saa sent som muligt! Husk, at naar jeg forla-

¹ Den anden april 1837.

der denne jord, savner jeg kun dig og din kjærlighed, som er det eneste, der gjør mig glæde.

Det vil trøste dig, min elskede søn, naar du tænker paa, at din kjærlige omsorg har gjort din moder saa lykkelig, som hun kunde blive.

Tænk paa min store kjærlighed til dig og vær modig! Tænk paa, at de afdøde stedse med vaagent blik ser ned paa dem, som de efterlader paa jorden! Man træffes jo sikkert igjen.

Tro paa denne blide tanke! Den maa være sand; thi vi trænger den saa saart!

Min søn, jeg omfavner dig af hele mit hjerte! Jeg er meget rolig og fattet, og endnu haaber jeg paa et gjensyn med dig her i verden.

Guds vilje ske!

Din kjærlige moder
Hortense.»

XXI.

Efterretningen om moderens tilstand fører prinsen tilbage. — Ludvig Napoleon ved dronningens dødsleie. — Hortenses sidste dage.

Brevet blev aldrig afsendt; thi operationen fandt ikke sted. Lægerne, som indsaa, at der alligevel ikke var nogen mulighed for at redde hende, besluttede i sidste øieblik at spare hende for disse lidelser.

Det gik hurtig ned ad bakke med hende.

«Mit kjære barn,» skrev hun til sønnen den ellefte april 1837, «jeg er glad over, at man gav afkald paa

at operere mig; thi det vilde have været meget farefuldt.»

Hendes venner skrev deltagende breve til Arenenberg. Den trettende april besvarede baronesse Salvage en henvendelse fra fru Récamier. «Hertuginde af St. Leu's sind er saa roligt, som man kan ønske det,» skrev hun blandt andet. «I paavente af operationen havde hun modtaget alterets sakramente og gjort sit testamente. Morgenen den 30te mars — omtrent en time efter hendes altergang — havde hun den glæde at faa en stor pakke breve fra sin søn; det var de første efter hans afreise fra Frankrige. — — —

Tro mig — det er forfærdelig at give virkningsløse mediciner til den, som man elsker og som man ved at man skal miste. Det er forfærdelig at ville lindre bitre smerter og se, at det er omtrent forgjæves, forfærdelig at vise et roligt ansigt med fortvivelse i hjertet og at søge at indgyde haab, som man selv ikke nærer. Jeg vilde med glæde give mit eget liv!»

Baronesse Salvage underrettede Ludvig Napoleon om, at moderens tilstand var haabløs. Brevet kom som et tordenslag; han forlod straks New York og seilede med første postskib til England fuld af angst for, at han aldrig skulde faa se hende igjen.

Den tiende juni skrev han fra London til exkong Ludvig:

«De aner ikke, min kjære fader, hvor bedrøvet jeg er, alene og forladt som jeg gaar i dette larmende London, mellem slegtninge, der flygter for mig. Min moder er døende, og jeg kan ikke komme til hende

for at bringe hende trøst. Min fader er syg, og jeg tør ikke haabe at faa lov til at reise til ham. Hvad har jeg gjort, siden baade Europa og min egen familie skyr mig saaledes!» —

Han henvendte sig baade til Frankriges, Østerriges og Preussens repræsentanter i London og bad dem indtrængende om at udvirke tilladelse for ham til at reise til Schweiz; men ingen af dem havde medlidenhed med ham.

Da besluttede han at vove alt: I Amerika havde han skaffet sig et pas, der lød paa et ukjendt navn. Han viste det til den schweiziske konsul, som paa skrev det, skjønt han sandsynligvis kjendte ham. Den 30te juli forlod han London under forklædning. Han gik iland i Rotterdam, tog med dampskib ned ad Rhinen, kom den fjerde august til Sigmaringen og samme dag til Schweiz.

Sent om aftenen gik han op ad høien til Arenenberg.

For neppe ti maaneder siden havde han gaaet ned ad samme vei, og hans moder havde fulgt ham. Med ungdommens naive selvtillid havde han indbildt sig, at han om faa dage vilde være hersker i Frankrige, og at dronning Hortense vilde staa ved hans side i Tuilerierne. Han vendte tilbage ydmyget, latterliggjort for hele Europa, fornegtet af næsten hele sin slegt og forladt af alle, undtagen sin moder.

Tiltrods for alt hvad hun havde gennemlevet, ønskede hun at holde hans selvtillid oppe; hun havde givet sig det løfte, at hun ikke vilde sige et ord, der kunde bedrøve ham eller nedslaa hans mod.

Erindringen om alle de beviser, han havde mod-

taget paa hendes kjærlighed, strømmede ind paa ham, da han stod paa tærskelen til sit hjem. Bevæget kastede han sig i hendes arme.

Sommeren havde været mørk og regnfuld, men i september straaledede landskabet i al sin høstlige skjønhed. Flere dage paa rad bar man dronningen ned i haven. Gjensynets glæde oplivede hende og syntes en kort stund at stanse sygdommens gang. Sønnen overøste hende med omsorg og kjærlighed.

Forfærdelige storme begyndte dog atter at rase rundt Arenenberg, og det blev mørkt og koldt.

Dronningen klagede aldrig.

Den 15de september skrev en af damerne paa slottet:¹

«Ingen kan tænke sig en saa ophøiet taalmodighed og mildhed! Hun nyder intet andet end nogle vindruer og en smule rødvin blandet med vand. Naar man spørger hvordan hun befinder sig, svarer hun: Jeg har det ikke ondt, og det vil blive bedre.»

Den anden oktober skrev hun atter:

«Dronningen er saa syg, som det er mulig at blive. Hendes stakkels søn forlader hende ikke et øieblik.» —

Natten mellem den 4de og 5te oktober raabte hun paa Ludvig Napoleon, som laa paaknæ ved hendes seng. Hun gav ham sin velsignelse og kyssede ham. Henimod klokken fire om morgenen lod hun sine venner og tjenere kalde ind. Hun sagde farvel og takkede dem alle.

«Bed for mig, mine venner,» mumlede hun. «Jeg haaber, at Gud vil have medlidenhed med mig!»

¹ Fru Vieillard, der var gift med Ludvig Napoleons tidligere omtalte lærer.

Hendes søn kastede sig over hende. Med en næsten overmenneskelig anstrengelse trykkede hun ham endnu en gang til sit hjerte.

«Min søn, følg din bestemmelse,» sagde hun med lav stemme. «Jeg tror paa den! — Jeg havde gjerne villet leve saa længe!»

Et udtryk af fred lagde sig over hendes herjede træk. Hun led ikke mere. Øinene var vidt aabne; hun laa venlig, barnlig og smertefri.

Med en stemme, som han forgjæves søgte at gjøre rolig, spurgte Ludvig Napoleon:

«Hører du mig, moder? — Det er din søn, din Ludvig!»

De kolde læber svarede med en næsten umerkelig bevægelse.

Et øieblik efter lukkedes hendes øine. Hun var død uden angst.

Dronning Hortense blev kun fire og femti aar gammel.

XXII.

Hortense stedes til hvile i Frankrige. — Dronningens sidste vilje. — Ludvig Napoleons oprørsforsøg i Boulogne. — Prinsen som fæstningsfange. — Mindesmerket over hans moder. — Exkong Ludvigs død. — Ludvig Napoleon som Frankriges præsident. — Begge Hortenses sønner medvirker til keiserdømmets gjenoprettelse. — Hendes drøm bliver virkelighed.

Dronningens lig blev udstillet paa Arenenberg og den ellefte oktober bisat i den nærliggende landsbykirke. Baade den store landevei fra Schaffhausen og

de mindre veie og skovstier var overfyldte af fodgjængere. Alle heste og vogne i omegnen var bortleiede for at føre sørgende til kirken. Skjønt det blæste en sterk modvind, vrimlede søen fra den tidlige morgen af baade, hvor mennesker stevnede frem for at vise hende den sidste ære. Hun blev dybt savnet af hele kanton Thurgaus befolkning.

Ceremonien var mere rørende, end om den havde fundet sted i Nôtre-Dame i Paris. Under klokkeklang fra alle omliggende kirker bar man hende ned ad høien. En endeløs menneskeskare fulgte hende. Men den, som hun havde elsket mest, vendte tilbage til Arenenberg: Den søn, for hvem hun havde levet og lidt, og som ikke fik lov til at følge hende paa hendes sidste reise. —

Hun havde udtalt ønske om, at hendes støv maatte blive ført til Frankrige, og hun fik idetmindste en grav i det land, der havde været hende saa kjær.

Sneen dækkede alle marker, da hendes kiste kjørte frem foran kirken i Rueil, hvor hun skulde stedes til hvile ved siden av keiserinde Josephine. Blandt de mange, som her var mødt frem for at sige hende det sidste farvel, var general Flahaut, der nu var graanet.

De, der stod sammen i det halvmørke kapel, følte dyb medlidenhed ved erindringen om den landflygtiges skjebne. Hun havde været ulykkelig som hustru, som dronning og som moder; hun havde været meget forfulgt, og hun havde maattet bringe store offere. Men alle hendes venner huskede, hvor hendes sind havde været lyst, og at man næsten altid havde set hende tapper.

Efterretningen om hendes død gjorde et dybt indtryk i hendes fødeland. Ved denne grav tænkte alle paa den tid, der var forbi, og paa den gamle keiser-glans. Det franske folk havde kjendt hende bedst af kvinderne i Napoleons slegt; man havde beundret de store omrids i hendes karakter og elsket «Bonaparternes rose».

Delphine Gay skrev i «La Presse»:

«Hun var smuk, hun var mild, hun var elsket; hun var yndefuld, og hun bedaarede alle! Disse gaver havde tronen ikke skjænket hende og landsforvisningen ikke fravristet hende.

At være god og høisindet var hendes hjertes trang. Hendes rige fantasi gjorde hende til en sværmer og drømmer. Hvilke betingelser for lykke eiede hun ikke, og hvilken herlig lod havde ikke naturen ud-rustet hende til.

Men kronen, som man satte paa hendes hoved, tilintetgjorde al lykke.

Hun døde langt fra Frankrige efter over tyve aars landflygtighed og efter forfærdelige lidelser. Hendes moder, hvis skjebne har vakt saa megen medfølelse, havde en bedre lod».

* * *

I det testamente, som Hortense havde skrevet før den paatænkte operation, havde hun indsat Ludvig Napoleon til sin hovedarving. Hun havde bestemt mindegaver til slegtninge og mange venner; baronesse Salvage havde paataget sig at fordele hendes erin-ring, samt foreløbig at opbevare hendes memoirer.

Hun efterlod til kanton Thurgaus regjering et gyldent taffelur og udtalte ønsket om, at det maatte blive opstillet i raadssalen. «Til minde om det ædle mod, som regjeringen viste ved at sikre mig et asyl!»

Ved siden af dronningens godhed skimter man den landsforvistes og den forfulgtes bitterhed:

«Jeg tilgiver alle de herskere, som jeg har staaet i venskabsforbindelse med, at de har bedømt mig saa letsindig.

Jeg tilgiver alle magters ministre og gesandter de usandfærdige beretninger, som de stadig har indsendt om mig.

Jeg tilgiver nogle franskmænd, som jeg har ydet tjenester, at de har overøst mig med bagtalelser for at frigjøre sig for sin taknemmelighedsgjæld. Jeg tilgiver dem, som troede dem uden at undersøge sagen. Og jeg haaber, at jeg nogen tid vil leve i mine elskede landsmænds erindring.»

Efter at have takket sine venner og tjenere for den omsorg, som de havde vist hende, sendte hun exkong Ludvig følgende hilsen:

«Maatte min egtefælle skjænke mig en venlig tanke! maatte han forstaa, at det har været min største sorg, at jeg ikke har kunnet gjøre ham lykkelig!»

Hun sluttede:

«Jeg har ingen politiske raad at give min søn. Jeg ved, at han forstaaer sin stilling og alle de pligter, som hans navn paalægger ham.» —

Samme dag som hun gjorde sit testamente havde hun skrevet et brev til sin søn grev Morny. Baronesse Salvage, der havde baade dette brev og testa-

mentet i forvaring, gav begge dele til Ludvig Napoleon dagen efter hans moders død.

Paa denne maade fik han vide, at han havde en halvbroder.

* * *

Opholdet paa Arenenberg blev tungt og trykkende for sønnen, da hans elskede moder var død.

Han skrev til sin fader om sin store smerte:

«Efter den ulykke, som har rammet mig, er du den eneste, der kan lindre min sorg. Jeg har ikke mistet alt, siden jeg endnu har min fader ilive!»

Han fortalte ham om Hortenses sidste timer og sendte ham en afskrift af hendes testamente. Den syge mand blev rørt over den hilsen, som hun sendte ham; nu tænkte han med kjærlighed tilbage paa den afdøde, og han skrev meget hjertelig til deres søn.

Han bad ham om ikke at benytte de gaver, himlen havde skjænket ham, til at jage efter jordiske skyggebilleder, men give afkald paa den bedragerske verden og søge efter det eneste, der giver livet værd, nemlig hvile for sjælen. Han foreslog ham at gaa i kloster.

Den trøst, som faderen sendte ham, var ikke efter sønnens smag. Moderen, hvis minde han tilbød, havde indplantet i hans sind, at det var hans nedarvede ret og hans hellige kald at vinde Frankriges keiserkrone.

Istedetfor at forsage verden kastede han sig ud i

den; atter begyndte han at arbejde mod det maal, som han aldrig havde tabt afsyne.

Han offentliggjorde en udførlig fremstilling af sit oprørsforsøg i Strassburg. Skjønt han udgav den under et andet navn, forlangte den franske regjering, støttet af Østerrige og Preussen, at han skulde udvises fra Schweiz. Republikens regjering svarede, at han var schweizisk borger og kunde blive, hvor han var.

For at faa ham jaget ud fra hans tilflugtssted, sendte Ludvig Philip tropper til den schweiziske grænse. Men schweizerne lod sig ikke skræmme og mobiliserede sin egen armée.

Prinsen vilde imidlertid ikke skabe forviklinger for det folk, der havde givet ham saa mange beviser paa hengivenhed; han realiserede den formue, som han havde arvet efter sin moder, og drog 1838 frivillig til England. Fastere end nogensinde var han bestemt paa at seire eller dø.

Konsulatets og keiserdømmets historieskriver Thiers var dengang førsteminister i Frankrige; han havde foreslaaet, at man skulde føre Napoleons lig til Paris.

Den ære, der skulde vises keiserens minde, syntes et gunstigt tidspunkt til udførelse af hans brodersøns plan. Den sjette august steg han iland i Boulogne for at gjøre sit andet forsøg paa at styrte Ludvig Philip; denne gang troede han med bestemthed at kunne regne paa støtte af mange officerer i den franske armée. Adskillige af dem havde lovet at slutte sig til ham; andre havde givet ham svævende tilsagn om muligens at ville gjøre det. En

af hans ivrigste tilhængere var den berømte general Montholon, der havde fulgt hans onkel til St. Helena.

Hans foretagende mislykkedes i Boulogne, som det havde gjort i Strassburg; for anden gang blev han fængslet og bragt til Paris. Han blev stillet for domstolen og dømt til livsvarigt fængsel, skjønt den store taler Berryer førte hans sag, skjønt han selv holdt en udmerket forsvarstale og skjønt en af keiser Napoleons marechaller, ni og tyve af hans generaler og to af hans ministre sad blandt hans dommere.

Prinsen blev ført til fæstningen Ham i Picardiet. Her saa man ham ofte staa time efter time foran sin moders billede, som om han ventede raad eller hjælp fra hende.

Den dag, da Napoleon den førstes støv under stor høitidelighed blev ført ind i Paris, skrev prins Ludvig Napoleon i sin dagbog:

«Ingen af Deres slegtninge følger Deres kiste! Fra mit mørke fangenhul kan jeg kun se en straale af den sol, der skinner over Deres ligbegjængelse! Men midt under dette pragtfulde sørgetog og den hyldest, som De foragter, kaster De et blik ned i min dystre bolig. I erindring om de kjærtegn, som De overøste mig med i min barndom, siger De til mig: Du lider for mig min ven! Jeg er tilfreds med dig!»

Han var Ludvig Philips fange; oppositionspartiet var derfor velvillig stemt mod ham. Sympatien for- enede sig med høiagtelse paa grund af den forfatter- virksomhed, som han udfoldede i fængslet; i flere

bøger som han offentliggjorde lagde han nemlig ikke alene indgaaende militære kundskaber for dagen, men han viste ogsaa dyb forstaaelse for, hvad der kunde befordre de ubemidlede klassers vel. 1842 skrev et fransk blad:

«Enten han er fange eller fri, saa vil han endnu komme til at spille en stor rolle!»

I de seks aar, som fangen daglig gik frem og tilbage paa fæstningsvoldene, stillede garnisonens soldater sig stadig op for at iagttage ham. De fik godhed for ham; naar de kom tilbage til sine hjem, fortalte de slegtninge og venner om den unge Napoleon. Rundt om i det franske rige begyndte man at interessere sig for keiserens brodersøn.

Hans fader ønskede inderlig at se ham endnu en gang før sin død. Han skrev til flere franske ministre, der tidligere havde kaldt sig hans venner, og bad dem om at virke for, at hans ønske kunde blive opfyldt. Men med Ludvig Philips gode vilje skulde portene til Ludvig Napoleons fængsel aldrig mere blive aabnede. —

En florentinsk kunstner huggede paa prinsens foranstaltning et storslagent mindesmerke over dronning Hortense. Medens kunstverket var under arbejde, besøgte exkongen af Holland ofte billedhuggerens atelier, og han gav ham forskjellige vink med hensyn til udførelsen. Naar han betragtede sin hustrus statue, stod hans øine fulde af taarer.

«Jeg tænker paa min søn,» sagde han, «naar jeg ser hans stakkels moder!»

Den tyvende april 1846 blev marmorgruppen opstillet i kirken i Rueil ligeoverfor mindesmerket over

Josephine og under umaadelig tilstrømning af dronningens venner¹.

En maaned efter lykkedes det prins Ludvig Napoleon at flygte fra Ham til England, forklædt som murer.

Hans alderstegne fader skyndte sig til Livorno i haab om, at sønnen kunde komme did.

I hotellet blev han rammet af et slagtilfælde, der endte hans liv. Han døde som han havde levet: som en melankolsk og ensom mand.

Faa aar før havde han ladt Carlo Bonapartes kiste føre til St. Leu. Paa denne kirkegaard, som ex-

¹ Paa en marmorsokkel ser man Hortense med kongekronen. Hun ligger paaknæ med foldede hænder. Skikkelsen er indhyllet i et langt slør. Blikket er vendt mod himlen, og udtrykket er dybt melankolsk. Foran hende staar en engel, som beskyttende og trøstende peger opad.

Sokkelen er prydet med fire basreliefer: Paa den ene ser man dronningens vaaben, paa den anden en laurbærkrans og en lyra. Paa den tredie side ser man Hortense, der uddeler gaver; paa den fjerde ser man Ludvig Napoleon ved sin moders dødsseng.

Hendes kiste staar ikke i mausolæet, men i en hvælving under kirken. Den er prydet med en palmegren af guld samt med det franske keiserdømmes og det hollandske vaaben. Paa laaget er indridset:

*Hortense Eugénie de Beauharnais,
Hertuginde af St. Leu.
Dronning af Holland.

Født i Paris den tiende april 1783. Datter i første egteskab af Marie Rose Josephine Tascher de la Pagerie, keiserinde af Frankrige, og af vicomte Alexander de Beauharnais.

Steddatter og svigerinde af Napoleon den første, franskmændenes keiser.

Gift i Paris den tredie januar 1802 med Ludvig Napoleon, konge af Holland.

Død paa sit slot Arenenberg i Schweiz den femte oktober 1837.

kongen af Holland har besunget i sine digte, ligger Napoleon den førstes og Napoleon den tredies fader side om side.

* * *

Ifølge keiser Napoleons arvelov var Ludvig Napoleon nu overhodet for familien Bonaparte og repræsentanten for det Napoleonske dynastis rettigheder til Frankriges trone.

Da Ludvig Philip blev forjaget 1848, ilede han til Paris; men den provisoriske regering befalede ham at vende tilbage til England.

Faa maaneder efter valgte Frankriges frisindede hovedstad arvingen til keiserdømmet til sin repræsentant i nationalforsamlingen; dette havde saa meget større betydning, fordi han samtidig blev valgt i tre af landdistrikterne. Alligevel besluttede han at afslaa denne udmærkelse paa grund af den aabne modstand, som den nye regering viste ham.

Ved suppleringsvalgene et par maaneder efter valgtes han paa fem forskellige steder og med aldeles overvældende majoritet.

Nu tog han sæde i forsamlingen. Den tyvende december samme aar blev han med fem millioner stemmer valgt til præsident for den franske republik.

Hans halvbroder, greven af Morny, var den første, som han betroede, at han vilde gjøre sig til hersker.

De havde truffet hinanden i London, men i begyndelsen søgt at undgaa hinanden. General Flahaut, der helt havde stillet sig paa Ludvig Napoleons side, forsonede Hortenses sønner.

Som Frankriges præsident lærte prinsen tilfulde at

forstaa, hvilken mægtig støtte hans halvbroder kunde være for ham; han var den kraftigste, koldblodigste og hensynsløseste af hans raadgivere.

Natten til den anden december 1851 mødtes grev Morny og general Saint-Arnaud hos præsidenten for at forberede hans statskup.

Med lav stemme vekslede de nogle faa ord.

De sammensvorne trykkede hinandens hænder. Som efter en fælles indskydelse saa de tre mænd op paa keiser Napoleons billede, der hang i et hjørne, belyst af en lampe.

«Lad os erindre, at det imorgen er dagen for slaget ved Austerlitz,» sagde Saint-Arnaud.

«Lad os erindre, at det imorgen er Napoleon den stores kroningsdag,» tilføiede Morny.

Ludvig Napoleons blege ansigt fik farve, hans øine straaede; men et øieblik efter var hans træk ubevægelige som en maske. Han sagde rolig:

«Hvis alt mislykkes, er jeg den eneste ansvarlige! Paa mit hoved falder hele vegten af dette foretagende.»

Morny afbrød ham:

«Hvordan det end gaar, har vi alle sat vort liv paa spill!»

Den følgende dag blev prinsen enevældig hersker. Hortenses sønner havde ved forenede kræfter gjort hendes drøm til virkelighed¹.

¹ Grev Morny blev indenrigsminister. For de tjenester, som han havde ydet det andet keiserdømme, blev han senere ophøiet til hertug. Ved Alexander den anden af Ruslands kroning repræsenterede han Frankrige med umaadelig pragt. Han døde flere aar før keiserdømmets fald.

Han havde egtet en russisk prinsesse, og han pleiede spøgende at sige: «Jeg er sikkert det eneste menneske i verden, der kalder sin fader: «hr. greve», sin broder: «Deres majestæt» og sin hustru: «prinsesse!»»

Hun oplevede ikke Napoleonidernes nye blomstring; de sidste gange, hun havde reist gennem fædrelandet, havde hun følt sig glemt og forfulgt. Men

Grev Morny.

hun gjenopstod af glemselen som keisermoder, og hun var bindeledet mellem Napoleon den førstes og Napoleon den tredies tid.

Den nye keiser skyldte hende alt: Hun havde givet ham mod i hans stræben, delt hans forhaab-

ning, trøstet ham under hans skuffelser; og han havde kunnet trygge sig til hende, naar han trængte hendes kjærlighed. Mindet om hende havde fulgt ham i fængslet; det havde drevet ham frem mod hans maal, og det lyste over hans keisertid.

Han samlede om sig Napoleons slegt, hans generaler og statsmænd; han gjenopvakte erindringerne om sin store onkel og om sin yndefulde moder. I Tuileriernes pragtsale og i hans egne værelser saa man billeder af dronning Hortense. Krigsskibe og gader fik navn efter hende. Og sønnen var taknemmelig mod alle, der havde vist hende venlighed.

Hendes sange havde trodset tiden. Under Bourbonnerne havde soldaterne nynnnet dem, medens de hviskede til hverandre om svundne dage. Nu lød de over hele riget. Den sang, som hun havde elsket mest, blev Frankriges nationalsang; hvorsomhelst Napoleon den tredie og Eugénie viste sig, strømmede Hortenses toner dem imøde.

Efter Napoleon den stores ønske var hendes herlige «*Va t'en guérrier*» bleven brugt som militærmarsch. Den havde lydt for Frankriges sønner, da de forlod fædrelandet og fandt en grav paa Ruslands snesletter. Men det var ogsaa under disse toner, at hendes søns tropper seirrige gik frem ved Magenta og Solferino, og at de stormede Sebastopol.

Napoleon den tredies ærbødighed for moderens minde smittede hans folk. Man kaldte sine døtre Hortense, og ved siden af violen bar man «*Hortensia*».

Beretningen om hende gik fra moder til barn. Næst efter Josephine havde hun været den mest populære ved det gamle keiserhof. Hun havde altid været god, og hun blev ved at være elsket.

Erindringen om hende er endnu Frankrige kjær; thi hun var egte fransk med sine feil og sine fortrin.

De kilder, som jeg har benyttet til foranstaaende bog, er hovedsagelig følgende:

- Aubenas*: L'Histoire de l'Impératrice Josephine.
Arnault: Souvenir d'un sexagenaire.
d'Arjuzon: Hortense de Beauharnais.
d'Arjuzon: Madame Louis Bonaparte.
d'Abrantès: Mémoires I—XVIII.
Bausset: Mémoires.
Blanc: Histoire de dix ans.
Bouilly: Mémoires.
Barras: Mémoires.
Broglic: Souvenirs.
Bourrienne: Mémoires.
Madame de Campan: Mémoires.
Madame de Campan: De l'Education I—III.
Du Casse: Mémoires du Prince Eugène.
Claretie: L'Empire, les Bonaparte et la cour.
Modemoiselle Cochelet: Mémoires sur la Reine Hortense et la famille Impériale I—IV.
Constant: Mémoires sur la vie privée de Napoléon.
Documents historiques et reflexions sur le gouvernement de Hollande.
Derosne: Mémoires sur la Reine Hortense.
Georgette Ducrest: Mémoires sur l'Impératrice Josephine, la ville, la cour et les salons de Paris sous l'Empire.
Fourmestiaux: La Reine Hortense.
Girardin: Journal et souvenirs.
Girardeau: Napoléon III intime.
Herriot: Madame de Récamier et ses amis. I—II.
La Reine Hortense en Italie, en France et en Angleterre pendant l'année 1831. Fragments de ses mémoires inédits, écrits par elle-même.
Comte Lavalette: Mémoires.
Lettres de Napoléon et de Josephine.
Masson: Napoléon et sa famille I—X.

- Méneval*: Souvenirs.
Miot de Melito: Mémoires.
Nauroy: Les secrets des Bonaparte.
Ollivier: l'Empire libéral.
Chancelier *Pasquier*: Mémoires.
Madame *Récamier*: Souvenirs et correspondance.
Madame de *Rémusat*: Mémoires.
Ricard: Autour des Bonaparte.
Duc de *Rovigo*: Mémoires.
La duchesse de *Reggio*: Souvenirs de guerre et de foyer.
Saint-Beuve: Portraits des femmes.
Sybel: Napoléon III.
Thibaudeau: Mémoires sur la Convention et le Directoire.
Thirria: Napoléon III avant l'Empire.
Turquan: La Reine Hortense.
Vaudoncourt: Histoire du Prince Eugène Napoléon.
Duc de *Vicence*: Souvenirs.
Welschinger: Le divorce de Napoléon.

X

Bode folkebøksamling

923.18L78t

Depotbiblioteket

98sd 25 234

923,1
H78f

Tschudi

Dronning
Hortense